E. XII. 33979/A/2
16/l

24187

Hodgson
77.2
23/6/10

JODOCI LOMMII
Medici olim celeberrimi

OBSERVATIONUM MEDICINALIUM

LIBRI TRES,

QUIBUS OMNIUM MORBORUM ſigna, & quæ de his haberi poſſunt præſagia, accuratiſſimè pertractantur.

OPUSCULUM AUREUM, nunc denuò juxta optimam Editionem ſummâ curâ editum.

AMSTELODAMI,
Apud J. FREDERICUM BERNARD.

M. DCC. XV.

AMPLISSIMO ORDINI SENATORIO REIPUBL. BRUXELLANÆ.

JODOCUS LOMMIUS. S. D.

Um omnes artium Profeſſores liberalium has ipſas pro virili quiſque ſua diligenter verſare-& in uſus accommodare homi, num, tum præcipuè Medici debent. Hi enim ſalutarem illam ac propè divinam agitant artem, præſidem ſanitatis humanæ, ſine qua nihil in vita ſuave, ne magnis quidem eſſe Regibus poteſt. Id ego inſtitutum Viri Ornatiſſimi & ſpectavi ſemper maximè, & fui naviter ſecutus, tum curationibus ægrorum meorum, tum in publicum evulgatis ſcriptis, hinc adeò futurum arbitratus, ut ipſos etiam poſteros, non tantum ſuperſtites meo mihi beneficio demerear. Ergò modò (quoniam ſanitatis tuendæ præcepta abundè aliàs tractavi) ægrotantibus conſulere hoc opere propoſui, eam amplexus Medicinæ partem, quæ notas morborum omnium, itemque prædictiones, atque cenſuras, quæ

de his haberi poſſint, continet. Videtur profectò ea meditatio potiſſimùm, cùm ad ægri ſalutem, rectamque curationem, tum ad Medici fidem atque dignitatem ſpectare. Primùm enim, quia noviſſe morbum proximùs eſt ad ſanitatem gradus, nemo ſanè hanc aut præſagire, aut reddere affectis rectè poteſt, qui non animadvertere genus ægritudinis quod ſit, non ejus eventum omnem prænuntiare, certis indiciis norit. Contrà verò prudenter curationem inſtituet, & admirabilis apud omnes homines gloriam conſequetur, ſed & ægri utetur in omnibus obſequio, quiſquis ſignorum inſtructus adiutuſque cognitione, primò morbum noſcere, atque ægris, ſi videtur exponere, dein ejus prædicere durationem, omnemque eventum poteſt: ſic, ut ſi convaleſcere poſſe homo videtur, reddita curationibus ſanitate, laus Medico comparetur: ſin minus, præſagio vitetur calumnia. Sed eſt ea magni operis res, & ab uno, puto, Hippocrate ex profeſſo literis agitata. Itaque fit, ut quemadmodum libenter ea negligimus omnes præcepta, quæ ſedulitatem exigunt: ſic huic Medicinæ parti quam proponimus, minimum propè laboris à noſtris hominibus detur. Nam multis ſatius eſt compendia quædam medendi quærere, & his cumulare opes, atque miſerorum cædes miſcere, quàm

lon-

longè ſudoribus, indefeſſaque mentis intentione morbos ſtudere cognoſcere, atque æſtimare, ac tum primùm his ipſis incolumi conſcientia auxiliari. Fit adeò ex ignoratione rerum harum, ut temerè illi vel in rebus deploratis ſalutem promittant, vel in ſecuris omnia metu terroreque compleant. Memini ego complures me videre haud infimæ notæ Medicos, qui per acutam febrem, etſi multa eſſent virium infirmarum, atque exitii ſigna veriſimilia, magnificis tamen ſalutis promiſſis, (quoniam id fortè temporis urina utcumque maturuerat) miſeros conſolarentur. Verùm pòſt ut morbi exitus ægro calamitoſus, ita ignominioſus Medico erat. Plures his ſunt, qui cùm febricitantem vident ſub graviſſima acceſſione deſipere, & loqui aliena, ſimulque brachia & pedes nudare, ac variè ſpargere, tum è cubili magno impetu, magniſque vocibus exilire, verberare proximos quoſque, neque neceſſarios, neque familiares agnoſcere, caloribus extorreri, acutiſſimis doloribus affici, ac ſiti propè enecari, hæc, inquam, cùm vident, concoctâ quantumvis naturæ viribus eâ unde morbus eſt materiâ, exterrentur, & more pavidarum muliercularum ad extremum rem rediſſe omnem, pronunciant. Verum faceſſentibus per judicationem (κρίσιν Græcè dicunt) turbis his illico reſolvi morbus

incipit, ac vani metus levari, magno falſi præſagii contemptu. Atqui hinc ſciri poteſt, nullum operæ precium in curationibus morborum fieri à Medico poſſe, ſine hac tam neceſſaria tamque plauſibili prædicendi arte. Eam nos, Viri ampliſſimi, tribus Libris, qua potuimus brevitate, comprehendimus, ut communem rem ægrotantium, ac præcipuè Civium veſtrorum, hac in parte, juvaremus. In quo negocio quanta uſi ſimus diligentia, atque induſtria, aliorum eſto judicium. Nos certè, quod licuit, præſtitimus. Nec diffitemur clarorum ſcriptorum Ingeniis, maximè verò antiquiſſimi Hippocratis multum nos adjutos eſſe. Quæ res adeò vicio verti non poteſt, ut etiam dignitatem, fidemque noſtris monumentis pleniorem ſit allatura. Sed quoniam morem apud ſcriptores ſæculorum omnium obtinuiſſe video, ut magnorum virorum patrocinium ſcriptis adſciſcant ſuis, eum ego ipſum quoque ſecuturus morem, haud aliunde rectius opem mihi hanc præſtari poſſe judicavi, quàm ab ampliſſimo ſpectatiſſimoque conſeſſu atque Ordine veſtro, ſic ſanè ut quorum commodis hic meus ſerviet liber, eorum is fultus autoritate atque favore in lucem, & in manus hominum exeat. Quos enim ego potius exoptem mihi nunc, qui-

bus

bus hoc opus nuncupem, dari? Veſtri nominis dignitas atque ſplendor Civitatis, ſed & privata alioqui, quæ mihi cum multis veſtri Ordinis Viris Doctiſſimis intercedit amicitia, fecere, ut ingens mihi inceſſerit cupiditas, imò animus exarſerit, lucubrationes has ſub Veſtri Nominis auſpiciis evulgandi, ſempiternæqne (uti ſpes eſt) poſterorum conſecrandi memoriæ. Quamquam veniam mihi cupiam à vobis dari, ſi fortè nimium confidenter, ne dicam licenter, tenuia hæc, ac parum ſpecioſa attuliſſe videbor. Quis enim neſcit non niſi maxima conſecrari tantæ Reip. oportere, quantâ nihil eſt illuſtrius atque ſplendidius.

Dico hoc, Patres conſcripti, ſummo jure, meritoque Civitatis veſtræ, cujus ornamenta nunquam æſtimare animo pro dignitate, ſi velim, poſſim, nedum oratione conſequi. Attamen cùm undique hic quadam occaſione ingens ſeſe ingerat laudis materia, non potui temperare egomet mihi, quin pleraque ſequerer ſcribendo tantæ Reip. decora. Et qnidem laudes mittam, quæ ab antiquitate civitatis, à robore, à legibus, atque inſtitutis duci maximè poſſunt. Id enim non hujus eſſe loci, ſed ad aliarum artium attinere profeſſores exiſtimavi. At quod noſtri magis inſtituti eſt, id ſequar, commoditatem & ſalubritatem loci hujus, ipſamque amœ-

mœnitatis decoriſque plenam faciem ſcripto celebraturus. Toto Oriente atque Meridie montibus, non nimium altis, civitas inſidet, ſenſimque in Occaſum ſeſe, & in Septentrionem, donec tota fiat humilis, explicat, amœniſſimum contemplantibus aſpectum præbens. Nam altioribus locis ſunt, quæ undequaque videre eſt, molimina ædificiorum atque templorum. Stat præcipiti colle magnifica D. Gudulæ ædes, duabus in fronte ſuperba turribus.

Paulò altius, ad Meridiem, Regis eminet palatium: quod ipſum omni dehinc parte turritis Principum ædificiis longè latèque ad ipſam uſque Civitatem humilem cingitur: ubi huc oculis ventum eſt, ante omnia ſeſe ſpectantibus offert publica civium domus. Ea modis omnibus ita abſoluta eſt, ut nullam tota provincia habeat ſecundam. Quid! quòd limpidiſſimis numeroſiſſimiſque fontibus non ſolùm foris antè poneque circundatur, ſed interius etiam aliis inferius poſitis, aliis juxta Procerum cœnaculum ad triginta quaſi pedum altitudinem evectis, adornatur. Jam autem mediis domus tectis turris exurgit prodigioſæ excelſitatis, ſaxis ad ipſum uſque pyramidatum faſtigium artificioſè laboratis junctiſque firmata. Huic faſtigio æneus inſiſtit Michaël, Urbis Patronus, quem nemo ſine ſtupore (tantæ molis

cùm

cùm ſit) vento verti inconcuſſum aſpicit. Opus apprimè arduum, & ingeniis hominum noſtrorum propè ſuperius. Porrò hinc circumcirca conſpicari eſt ingentia Divorum templa operoſis eminentia turribus. Mediæ inter hæc cernuntur confertiſſimæ Civium domus, ſplendoris operiſque plenæ. Poſt has qua parte Occaſus atque Septentrio eſt, in prata lætiſſima oculis aduſque mœnia decurritur, ea ubique objecta rerum facie, qua nihil cerni jucundius atque venuſtius poteſt. Liceret modò interiora Urbis propius intueri, atque ex his ducere laudes, niſi ea infiniti operis res eſſet. At invitat imò cogit ſcribentem me: quod (miſſis cæteris) maximè memorabile reticere nullo modo poſſum. Cunctam prope Civitatem ſaluberrimis fontibus irrigari, perenni ſcaturigine manantibus, non modò his qui in publico numeroſi ſunt, verumetiam privatis, qui infiniti. Jam verò ut intra mœnia ſplendoris omnia eſſe plena demonſtravimus, ita extra quoque nihil eſt, quod in ſumma voluptate non afficiat ſpectantem. Hîc in omnem penè regionem montes non nimium alti, neque ullis moleſti crepidinibus excurrunt, frumentorum omnis generis feraciſſimi, lætiſſimarum vallium interſtitio latè diſſiti. In his vallibus armentorum greges, & piſcibus referta ſtagna, ut contemplantibus faciem volu-

ptatis plenam, ita ſummos oppidanis uſus præbent. Quid verò ſylvam commemorem, quæ modo à Civitate miliari ad Meridiem vaſtiſſima denſiſſimaque occurrit. Summa hîc civibus lignandi facultas, ſumma venandi Principibus aulæ datur. At contraria parte, quæ extra muros ad Septentrionem eſt, quanta amœnitas pratorum, paſſo æquore ad ipſius uſque Vilvordiæ portas, ſeſe explicantium! Medius in his humili alveo Zinna labitur fluvius, & juxta hunc novarum viſuntur foſſionum molimina, firmo utrinque ſepta aggere. Pulcherrimum mehercle ſpectaculum, virentiſſimam planiciem duplicibus aquarum ductibus interſectam adornatamque videri. Hæc iſta civitatis veſtræ ornamenta non ſine cauſa jam inde ex tam longo ævo primùm impulere Brabantiæ Duces, atque hinc Imperatores, potentiſſimos orbis monarchas, ut hunc ſibi locum, totius Belgii noſtri amœniſſimum, atque commodiſſimum, commorandi cauſâ, delegerint. Simulque ſuum hîc quoque eſſe Cancellarium, ſupremum Brabantiæ Magiſtratum juris dicendi cauſa voluerint, ut quæ modis omnibus eſt florentiſſima, hoc quoque nomine florentior Civitas eſſet. At una res vobis Patres Conſcripti, ad cunctam felicitatem viſa eſt defuiſſe. Nam cùm Antverpiæ, nominatiſſimi Europæ Emporii, fre-

frequentatio penitus ſit neceſſaria, conſtat tamen hanc nequaquam facilem eſſe poſſe. Scilicet veſtri fluminis nimium anfractuoſi, ac magis locorum ſpaciis hâc illâc ſe intorquentis cauſâ factum eſt, ut non niſi pluſculis diebus, moleſtiſſimóque itinere ultro citroque liceat navigare. Itáque cùm cæteris partibus floreatis omnibus, hac ſola laboratum à vobis fuit. Ergo ingens opus, & apud omnem poſteritatem memorabile aggreſſi, iter vobis ad ipſum Schaldim, altiſſimis latiſſimiſque foſſionibus, incredibili ſumptu, atque ſolertia, quinque grandium miliarium longitudine pateſeciſtis: quodque negare natura loci videbatur, vixque abſolvi magnorum Regum theſauris poſſe, id vos induſtriâ veſtra, veſtriſque opibus prudenter incepiſtis, conſtanter promoviſtis, fœliciſſimè jam totum propè confectum dediſtis. Sentiunt profectò virtutum æmuli veſtrarum, ſentiunt, inquam, & oculis jam nunc cernunt rectis conſiliis inſtitutas has foſſiones eſſe. Reputate, quæſo, nunc, Patres Conſcripti, apud animos veſtros creſcentem ex hac re opulentiam celebritatemque Civitatis hujus veſtræ, quam brevi videmus mercibus frequentari ab omni Oceani noſtri littore advectis poſſe. Quantæ verò voluptati omnibus fuerit navibus has aquas onerariis & ratibus perpetuò ſollicitari, & intra & extra

ra mænia cernere. Ergo veſtri facti hujus ſempiterna in animis Civium fuerit collaudatio, dulciſque memoria, florebuntque eminentiſſima hæc veſtri nominis inſignia, quæ adeò non poterunt ulla vetuſtate obliterari, ut ſpacio majus indies incrementum apud poſteritatem ſint conſecutura. Sed modum finemque facio viri ampliſſimi veſtræ Civitatis atque virtutis commemorandis ornamentis, quæ ſic jam laudibus florent ſuis, ut noſtra prædicatione parum videantur acceptura ſplendoris, diſertioribus hominibus, à quibus plenè celebrentur, digna. Quapropter veſtræ etiam fuerit humanitatis condonare, ſi parum pro tanti Ordinis dignitate præſtitiſſe videbor. Æquitas animorum veſtrorum valebit, noſtramque boni conſulet tenuitatem, magna animi erga vos fretam promptitudine. Quod ſi factum, uti confido, à vobis erit, majorem nobis alacritatem, ſtudiumque ſcribendi majus injicietis. Nam ut modò notas atque præſagia proponimus morborum, ita forte & cauſas horum, & curationes olim dabimus: Valete.

Bruxellis, 26. *Maii*.

V. CL.

GUILHELMO ERNESTO

SCHEFFERO, Philoſopho & Medico Excellentiſſimo, Poliatro Francofurtano ad Mœnum celeberrimo.

S. P. D.

BERNH. ROTTENDORFF. D.

Editionis Francofurtenſis editor.

SEmeioticen, Clariſſime Scheffere, nobiliſſimam eſſe Medicinæ partem, nemo eſt qui inficiabitur; utpote cujus tanta ad hanc rectè faciendam vis eſt, ut illâ ſublatâ, divinæ illius artis fundamenta identidem collabaſcant, ac protinus evertantur neceſſum ſit: Illa infallibilibus argumentis in morbi cognitionem nos manuducit, & quicquid vel in præſens ad illius dijudicationem, vel fauſti infauſtive eventus prædictionem in futurum ſpectat, graphicè nobis præfigurat, ac ob oculos ponit; ſine qua ipſa etiam Therapeutice non claudicat tantum, ſed nullius penè frugi eſt aut uſus: Subterhabitâ quippe ſignorum doctrinâ, quid in morborum curatione Medicus cum laude præſtare poſſit nondum video. Ille ſolus ſibi benè conſcius eſt Medicus, neque ullâ palleſcit culpâ, qui rectè illam calluerit, ac ex pathognomicis illis indiciis, univerſâque ſymptomatum ſyndrome, affectus qui humanum corpus peſſundant, prudenter interſtinguit; ſingulorum cauſas & naturas, acri judicio inveſtigat; in

quem

quem quique exitum (quod humanæ mentis anguſtias penè egreditur,) inclinent, circumſpectè pronunciat; ac tandem omnibus ſalutarem curam, convenientibus & ex arte diſpenſatis remediis, decernit. Quiſquis autem illis neglectis, & ignoratâ morbi conſtitutione, ſolo remedii paradigmate inſtructus, Medicus titulo paſſim inſoleſcit, nunquam ſecurus is, aſt dubius ſemper, & in utramque partem fluctuans, medicinam factitat; vel potius, quod ſubvereor, temerario prorſus auſu hominum animas negotiatur, experimenta per mortes agit, incolumi minimè conſcientia. Cum porrò tantâ jam ad Therapeuticen rectè & methodicè inſtituendam, Semeiotices ſit neceſſitas, ſubiit ſæpiuſculè mirari, mi optime Scheffere, principem illam medicinæ partem, pro dignitate minus à Neotericis eſſe excultam: ſparſim plerique eam, veluti dilacerata, ac hîc illìcque projecta Virbii membra nobis reliquerunt: Sed qui ex profeſſo catholicam & accuratam illius doctrinam nobis traderet, inter recentiores præter Jacobum Lommium Reipubl. Bruxellenſis olim Medicum clariſſimum, vix reperi quenquam: Is equidem omnia pleraque, quæ ad Signorum indolem attinent, & elegantem Medicum ſcire æquum eſt, exactè ſatis & eruditè pertractavit, ac poſteris impertivit. Sed non eſt ut hoc te loco diutius morer, Doctiſſ. Scheffere, Protogene ſiquidem nemo melius de lineis Appellæis judicium feret. Verum cum nec memoria tanti Auctoris

in

in Biliopoliis amplius ſupereſſet, ac eruditi fruſtrâ in illum paſſim inquirerent; Operæ precium me facturum ratus ſum, ſi in Philiatrorum gratiam aureas illius de ſignis obſervationes, denuò ad incudem revocarem, ac emaculatiores, quam antè uſibus publicis poſtliminiò tranſcriberem; hocque potiſſimum ſub clariſſima nominis Tui tutela, ut hac ratione Auctor, qui antè quidem publicam meruerat gratiam & favorem, nunc tanto munitus patrocinio, iterum in lucem auguſtior & quodammodo plauſibilior excurreret. Accedebat altera cauſſa, veteris videlicet amicitiæ noſtræ recordatio, quâm ante annos quinque & viginti Helmſtadii in Inclyta Julia feliciter auſpicabamur, cum uteremur in in arte medica addiſcenda, communi Præceptore Henningo Arniſæo V. CL. cujus cum, ut Lyricus ait, vellem extare monumentum ære perennius; promptiſſimè hoc ipſum ſuccurrebat, quod proindè nulli alteri putabam juſtius dedicandum conſecrandumque. Acceptabis ergò ſolitâ benevolentiâ, & Tui uſque ad mortem memorem redamare perges. Erit ſpero poſthac per literas crebrius conveniendi occaſio, quàm hactenus non locorum ſolum intercapedo, ſed & temporum iniquitas, qua cum Germania jam longûm miſerè conflictavit, interciderunt: quando expectatione illâ pleni ſumus, forè, ut in hac Patria, in qua antè annos aliquot fatalis ille Cometes horribilibus radiis caudâque ignitâ, minax omnium oculos animoſ-

que

que terrificabat; deſideratæ ac tot lacrumis & ſuſpiriis exoratæ Pacis novum jubar ſeu Lucifer quidam, poſt tam longam & ſqualentem calamitatum noctem primûm oriatur; quò tandem diſſidiorum ac diſſenſionum ſeminariis funditus reciſis, Christiani Orbis Proceres perpetuâ concordiâ inter ſeſe conglutinentur; Ipſaque pax & amicitia ſolidis vel potius adamantinis nexibus adſtringantur. Quod Deum Venerabundus & ſupplex rogo. Vale feliciter & ſalve plurimum cum collega Tuo Petro de Spina V. C L. Dabam Monaſterii Weſtphalorum 1/11 *Julii, qui dies ad ſolemniſſimum illum ibidem Pacis univerſalis tractandum congreſſum, à præcipuis Europæ Principibus unanimiter determinatus eſt.* CIↃ. IↃC. XLIII.

Ido-

Jodoci Lommii Medici Clariſſ.

MEDICINALIUM OBSERVATIONUM

LIBER I.

QUO MORBI, QUIBUS TOTA OCCUPANTUR CORPORA, ANIMADVERTUNTUR.

OBſervationes ſcripturus medicinales in noſcendis æſtimandiſque morbis neceſſarias, rectè ab iis incipere viciis poſſe videor, quæ totis corporibus inhæreſcunt. Ex horum ordine viciorum frequentiſſimum, & generi hominum inimiciſſimum, febris eſt; adeò, ut quorundam literis proditum ſit, nunquam quemquam, niſi violenta morte raptum, ſine eo morbo vitam amiſiſſe. Ergo à prima origine rem aggrediar, primumque id genus febris ponam: quæ, quia uno die finitur, Græcis ἐφήμερα nobis diaria appellata eſt. Ea autem his ſeſe notis profert.

Mitis toto in corpore calor eſt, qualis in iratis hominibus percipi, aut vino fartis ſolet. *Febris diaria.*

let. Pulſus arteriarum (quod profectò huic febri proprium eſt) protinus à magnitudine incipit, idemque ut modicè celer ac frequens, ita æqualis & mollis, & juſti ordinis pro modo naturæ eſt. Nihil etiam aut certè parum urina demutatur. Ipſum verò morbum non cibi antecedit faſtidium, non ſpontanea corporis laſſitudo, ſed neque gravior ſomnus multave oſcitatio, neque horror: verùm repente totus ſemel is accedit, nulloque graviore incommodo, ubi jam eſſe cœpit, moleſtus eſt, dolorem intelligo capitis atque ventriculi, itemque nauſeam, æſtum, corporis inquietudinem, & hujuſmodi. Solvitur malum interdum latenter ſine ſenſu manifeſtæ inanitionis, ſæpius per copioſos tum halitus, tum madores, aut certè per ſudores ut ſuaves, ſic minimè multos. Scire etiam licet diariam febrem ſemper ferè à cauſis moveri evidentibus, vigilia, ſollicitudine, mœrore, ira, æſtu ſolis, laſſitudine, temulentia, inedia, & ſimilibus, eandemque unico finiri die conſueſſe, quem diem ſi tranſit, tertiumque ſuperat, jam tum diariam eſſe deſinere, in putridamque, quæ mox proponetur, abire. Sub eo caſu ſi vehementer corpus ſiccum eſt, timeri etiam hectica febris poteſt. Diariam omnem curaſſe quàm noviſſe facilius eſt. Itaque ferè ſequitur, ut hæc ipſa prius nocere poſſit, quam ſciri. Eadem bilioſum homi-

hominem negociis deditum, & promptius, & majore periculo afficit.

Ad hunc quoque locum pertinere ea febris videatur, quæ diariæ ſervans naturam propter ſanguinis non putrefacti fervorem, multum ardoris, ruboriſque corpori exhibet. Græcorum nonnulli σύνοχον dixerunt, nos continentem non putridam. Hæc quidem eaſdem quas putrida notas, at paulo evidentiores exhibet. Quanquam hîc etiam caput vel dolet, vel grave eſt, corpuſque omne, ac præcipuè facies vehementer rubet, caletque. Adhæc altior occupat ſomnus, multum arteriæ in temporibus moventur, ipſa ſpiratio moleſta eſt, pulſuſque magnus, & plenus, & frequens, & velox, totum denique corpus ſegneſcit, & quadam veluti laſſitudine occupatur. *Febris continens, non putrida.*

Venio nunc ad eas febres quæ ſuccorum implicitæ ſunt putredini, ex quibus primum ea proponetur, cui cauſam putrefactus ſanguis dedit. Græcis ea perinde atque ſuperior σύνοχος, nobis autem continens putrida appellata eſt. Signis quidem hæc febris, quibus ea quam proximè dixi, iiſdem, ſed manifeſtioribus ſeſe profert. Verùm acrior ſubeſt calor putredinis comes, guttur, & quæ juxtà ſunt loca exturgeſcunt æſtuantque, unde præpedita ægro oratio eſt: adhæc oculi calentibus implentur lachrymis, venter- *Continens putrida.*

que nonnullis intumeſcit, & percuſſus, ut tympanum, ſonat. Ipſe pulſus, magnus, vehemens, celer; & frequens, ut in priore Synocho eſt, at hic etiam eſt inæqualis, in priore non eſt. Urina craſſa meitur, rubra, turbida, ſedimento carens. Non raro etiam exanthemata per corporis ſumma efflorеſcunt, ut aliàs alia, ſic frequentiſſimè vel livida, vel nigra. Id malum ferè poſt quartum diem eſſe deſinit, & ſi quidem continenter increſcit, periculum afferre vitæ poteſt, utique ſi jam aſpera lingua, nigraque eſt, ſi refugiunt oculi lucem, ſi urina ut nigrum vinum obſcura eſt. In quo hæc non ſunt, ipſaque febris magis magiſque decreſcens miteſcit, is potius eſſe in tuto videtur. Quum autem morbus æquali ſemper impetu fertur; ſecurior quidem is erit, eo qui increſcit, gravior autem eo qui declinat. Quæ obſervatio in continente etiam febre non putrida habenda eſt. Scire autem licet utramque Synochum, non niſi temperatæ naturæ hominibus; & ſanguine non malo plenis, ſimulque carnoſis accidere conſueviſſe. Facilis quoque à continente non putrida in putridam, & ab hac rurſus in continuam tertianam tranſitio eſt.

Febris continua. Sequitur id genus putridæ febris quæ Græcis συνεχής nobis continua dicitur. Synocho putridæ acceſſionum continuatione affinis, ea tamen re diſſimilis, quòd hæc ab

al-

alterutra bile aut pituita profecta eſt, quodque pro horum natura atque motu humorum circuitus habet, quibus etſi non omnino ceſſat, remittit tamen, & quietiora tempora afflictis præſtat. Synochus verò ex ſanguine oritur putrefacto, nec ullam remiſſionem ad morbi uſque judicationem præbet. Porro continuam febrem neque horror aliquis, neque rigor, neque frigus antecedit, ſed tota ea repente calore hominem adoritur, quamquam non raro rigorem aut horrorem corruptus humor circa præcordia conſiſtens, tantiſper movet, donec totus quoque à febre incenſus ſit. Semper autem calor acris atque aſper eſt, idque magis increſcente acceſſione atque conſiſtente. Ipſa reſpiratio, itemque pulſus inæqualis eſt. In eo enim velox contractio, diſtentio tardior eſt. Idem pulſus, modò celer, modò tardus eſt: itemque modò validus, modò languidus: ut primùm incipit acceſſio, velox is atque parvus: in vigore ſupra velocitatem etiam, egregiè magnus eſt. Urina initio craſſa, rubra, ac turbida eſt, ac neque nubem, neque ſuſpenſum quid, neque ſedimentum habet. Eadem interdum tenuis quoque, ſed rubra & minimè perſpicua eſt. Quicquid denique aliqua parte corporis vacuatur, ſive ſudor id fuerit, ſive alvi proluvies, vel urina, fere gravi odore moleſtum eſt. Continua, tum coti-

diana, tum quartana ferè incerta, atque ordinis expers eſſe ſolet, ſicut alio die bis, terve efferueſcat, alio id non niſi ſemel, aut certè prorſus non incidat. Continua quartana rariſſima eſt, hac minus rara cotidiana. Tertiana quæ nobis ardens febris Græcè καῦσος dicitur, omnium eſt frequentiſſima. Ea his ſignis noſcitur. Summo incendio corpus extorretur, idque intus magis quàm foris. Accedit pertinax vigilia, & profundior interdum ſomnus. Lingua arida, & craſſa, & aſpera, ſubnigraque & amara eſt. Spiritus difficilimè trahitur, incipit affici morſu ſtomachus, cibique cupiditas perit, vehemens tum ſitis, tum æſtus præcordiorum eſt. Alvus aliis ſoluta, aliis compreſſa eſt. Ipſe æger penitus inquietus morbum malè ſuſtinet, frequentique ſubinde delirio perturbatur. Hoc febris genus quoniam ſummè vehemens eſt, brevi finitur. Itaque ſi protinus ab initio ſigna exhibet bona; pleriſque omnibus quarto die ſolvitur, nullis poſt ſeptimum manet. Tum verò aut vomitio fit, aut alvus profluit, ſudorve ex omni corpore, aut ſanguis è naribus fertur. Senibus hic ipſe morbus, ut infrequens, ſic apprimè pernicioſus eſt. Tutius & ſæpius juvenes ſic laborant. Febris ardens non raro in pulmonis vertitur inflammationem, idque ubi fit, in propinquo exitium. Tum in hoc morbo, tum in aliis con-

Febris ardens.

tinuis

tinuis febribus grave eſſe periculum ſignificatur, ubi aurigo ante ſeptimum diem oritur, aut ubi quis ante materiæ concoctionem inhorreſcit, magiſque ſi vis corporis admodum infirma eſt, ubi poſt rigorem æger non recaleſcit, ubi continua vigilia, vel ſopor, vel delirium eſt, ubi vox intercipitur, aut aures obſurdeſcunt, aut collum vehementer dolet, præcipuè in his quibus proclivis inſania eſt, ubi æger quid accepturus manibus tremit, ubi vehemens ſitis, ſimulque ingens corporis ſqualor eſt, aut ubi lingua nigricante, totoque ore præſicco, nulla hominem ſitis urget, ſimul os præter conſuetudinem malè olet, ubi ſingultus incidit, præcipuè poſt citam alvum, aut poſt ſanguinem ſine modo effuſum, ubi puero venter nihil reddit, nulluſque accedit ſomnus, ſed & colorem is ipſe ſæpe mutat, continenterque plorat. Siquidem huic proxima diſtentio nervorum eſt. Ubi cum acuto capitis dolore præcordia revelluntur, neque tum ſanguis è naribus fertur, aut ubi hunc caſum bilioſa alvus, aut tormina, itemque coxarum, vel genuum dolor, neque comitantur, neque tollunt. Scilicet ſub utraque re promptiſſimum delirium eſt, ubi viſcera gravis dolor fatigat, ſimulque nervorum oritur diſtentio. Ubi ſimul præcordia dolent, ſimul ſomnus profundus tenet, aut ubi ventriculo gravis ardor, aut mor-

Periculi ſigna in continuis febribus.

ſus moleſtus utique eſt, ſi tum quoque aluus biliosa eſt. Ubi dejectio penitus retinetur continuo dolore caput exercente. Ubi urina aquæ ſpeciem repræſentat, quo ferè tempore delirium comitatur. Hæc urina exitium etiam, ſi diu talis fertur, portendit.

Idem periculum eſt, ubi urina rubra, craſſa, confuſaque, & mali odoris eſt, eademque, parvo temporum intervallo ſæpe pauca & cum difficultate meitur, aut ubi ſine ratione matura eſt, aut præter voluntatem elabitur. Ubi vim febris ægrotus homo non ſentit, mentis errore præpeditus. Ubi prima febris acceſſione protinus uber ſudor erupit, aut viciari mens cœpit, parsve aliqua corporis reſolvi. Ubi denique acceſſio tertio quoque die vehementiſſimè invaleſcit. Proximum nunc eſt ea ſigna ponere, quæ in acuta febre certam denunciant perniciem, quam ſcire licet in propinquo eſſe, ſi ſub magno morbo ultima corporis infirmitas eſt, magiſque ſi tum quoque vel delirium, vel rigor incidit, ſi is qui mentis uſu caret taciturnus eſt, utique ſi voce alioquin privatus non eſt. Si infirmis viribus labra, vel ſupercilia, vel oculi, vel nares pervertuntur, ſi æger tum quoque neque videt, neque audit, aut ſi voce amiſſa, conniventibus oculis jacet, neque eo tempore è naribus profluit ſanguis, neque vomitus incidit, unde id mali tollatur. Quod incommo-

Exitii nota.

mo-

modum eo quoque fuerit gravius, quo ſimul ſpiritus difficilius trahitur. Æquè horrendum eſt, ſi oculi illachrymant, aut vehementer ſubſederunt, aut foras prominent, ſi caligant, ſi incerti huc illuc vertuntur, contrave immobiles obſtupeſcunt, aut denique diſtorquentur, ſi alba eorum grandeſcunt, nigra minuuntur, aut ſi ubi hæc ſub ſuperna conduntur palpebra illa rubeſcunt, atque in iis pallidæ venæ, nigræve cernuntur, aut ſi quid modo telæ araneorum concretum, totis oculis innaſcitur, vel innata pituita, noviſſimiſque angulis inhæreſcit, ſi per ſomnum palpebræ penitus non coëunt, eædemque vehementer pallent, niſi id tamen fuſa aluus fecit, ſi oculorum denique alter minor altero eſt. Ad hæc ſi in aurem acutiſſimi doloris tormentum incidit, maximéque in juvene, quem ſanè is caſus ferè intra diem ſeptimum occidit. Verum ſenior aliquis quia non æquè graviter aut dolet, aut febricitat, magis in tuto eſſe creditur.

Si cauſſâ febris dentes ſtrident, itemque lividi, nigri, aut vehementer aridi ſunt, ſimulque lingua per morbi principium ſicca, deinde aſpera; poſt etiam nigra, craſſaque eſt. Si æger ore hians jacet, & aſſiduè dormit, aut ſi is ſubito ſtrangulari videtur, ac neque potum devorare, neque ſalivam ſuam poteſt, nullo tamen ſubſtante in faucibus

tubere. Si collum difficillimè vertitur, aut idem ſic diſtorquetur, ut moleſta inde ſit deglutitio. Si frigidus efflatur ſpiritus, ſi pulſus obſcurus, denſus, & interciſus eſt. Si ſitis antè vehemens, nunc penitus aboletur, febre tamen æque gravi, ipſaque linguâ æquè ſicca atque nigra. Si vomitus cruentus incidit, aut varius multorumque, qui boni non ſunt, colorum, & fœtens. Si digiti floccos in veſte legunt, vel fimbrias diducunt, vel aliquid in adjuncto pariete carpunt: ſi horum ungues extremaque livent, vel nigreſcunt, quanquam nigra ea fieri haud juxtà periculoſum ſit, utique ſi validæ vires morbum non difficillimè ferunt, aliaque ſalutis ſequuntur ſigna veriſimilia: Nempe tum quidem bona valetudo redit, ſed nigræ partes corruptæ decidunt. Perniciosum inſuper eſt, ventrem in tumorem attolli, magiſque ubi datum medicamen purgans fuit: aut hunc ipſum flatibus diſtentum, hos emittere non poſſe. Ad hæc per initia febris bilem atram ſuprà infrave prodire. Aluum liquidam ſimulque nigram, vel pallidam, vel pinguem, vel mali odoris eſſe. Hanc ipſam cum ſubita palpitatione cordis, atque ſingultu eſſe compreſſam. Urinam intercipi cœpiſſe, aut nigram meji, & craſſam, & fœtentem, aut urinam quæ antè fuit bona, repente notas exhibere non bonas, aut per omne morbi tempus nihil

hil ab urina diſſidere hominum ſanorum. Tum etiam ipſum mictione reddi ſanguinem, aut veſicam dolere duramque eſſe. Æquè mortiferum eſt per initia morbi extrema refrixiſſe maximèque hæc ipſa non recaleſcere potuiſſe, aut extremis frigeſcentibus interna caloribus extorreri, atque ſitim multam facere. Adhæc ſubitò ſine cauſa manifeſta febrilem ardorem conquieviſſe. Ortos ſub infirmis viribus eſſe ſudores, ſimulque animam defeciſſe. Ipſum etiam ægrum ſupinum cubare, genuaque contrahere, & deorſum ſubinde ad pedes devolui. Brachia item & crura nudare, diſpergereque, quæ calida tamen non ſunt. Adhæc qui inferiora loca corporis tenebat dolor, repente eum ad viſcera translatum deſiſſe. Ulcus quod antè, & in ipſa natum febre eſt, ſiccum ac lividum eſſe. Puſtulas item toto corpore erumpere, modò tamen abſceſſus aliquis purulentus non exoriatur. Quin orto etiam juxta aurem abſceſſui nullam accedere maturitatem potuiſſe, neque è naribus cruorem fundi, neque urinam craſſam, multamque ferri. Præterea frigidum ſudorem moveri, ipſumve ægrum quarto die, itemque ſeptimo multum affligi, neque ullam undecimo experiri judicationem, aut diebus hunc judicialibus inalgeſcere, non ſubſequentibus ſudationibus. Rigorem etiam incidere, ſæ-

pe-

peque redire, neque ex eo tamen morbum levari. Porro ad extrema ventum eſt, ſi tempora collabuntur cauſſâ febris, naresque acutæ fiunt, & oculi concavi, & frigidæ languidæque aures, & imis partibus leniter verſæ, ſi cutis etiam circum frontem dura & intenta eſt, ipſeque homo cadaveri ſimilis perpallidâ aut nigrâ planèque corruptâ propter morbum facie eſt.

Proximæ mortis indicia.

Ex continuarum febrium ordine ea quoque eſſe cenſetur, quæ, quoniam omnium mitiſſima eſt, Lenta appellatur: ea ſcilicet quæ latentem putredinem humoris viſceribus impacti, aut ipſorum etiam viſcerum ſequitur corruptelam. Vix ægrotare homo videtur, nullumque quod grave ſit incommodum pati, corpus tamen ſumpto alimento non proficit, ſed paulatim conſumitur, atque liqueſcit: Ipſumque ſic imbecillum fit, ut ægrè loco moveatur. Pulſus eſt frequens, celer, & inæqualis, non tamen magnus. Urina interdum putredinis notas habet. Hic morbus ferè malum habitum corporis comitatur, & fœdos virginum colores, eſtque maximè diuturnus, ſæpe quadrageſimum longé excedens diem. Sed eſt quoque multò periculoſior, cùm non humoris obſtruentis vitium, ſed ipſius etiam viſceris ſequitur corruptionem, iecinoris ſcilicet, vel pulmonis, vel cerebri, vel lienis, & interdum renis partium-

Febris lenta.

ſiumque longius ſitarum. Tum ſuprà ea omnia quæ modò propoſui, hæc quoque contingunt. Multo longoque tempore morbus gignitur, paulatimque creſcit, alios ferè ſecutus morbos, curatione, maximeque vacuantibus remediis non lenitur, ſed interdum etiam exaſperatur. Facilè ſyncopen accerſit, corpuſque ſenſim, & nonnunquam ſine ſenſu mali hujus debilitat, & marcore conſumit. Hoc ipſum profectò genus febris eſt, quod in iis animaduertitur quos tabes malè habet.

Sequar nunc eas febres, quæ quieta aliqua tempora intermiſſioneſque ægrotis præſtant. Harum alia tertiana, alia quartana, alia cotidiana eſt. Tertiana his ſignis ſeſe prodit. *Tertianæ intermittens.* Protinus ab initio, perque omnem febris decurſum cum ipſa acceſſione rigor tertio quoque die inuadit pungens & corpus quaſi vulnerans, tametſi ſola interdum ſit refrigeratio, ubi levior ſcilicet morbus eſt. Sub rigoris finem bilioſus ſequitur vomitus, vel certè ſoluta aluus. Tum calor toto corpore accendi incipit, æger, præ vehementi æſtu corpus nudat, varieque deſjicit. Idem difficulter ſpirat, & capite dolet, nec rarò etiam delirat. Pulſus, ut primùm incipit acceſſio, contractus parvuſque eſt: mox vehemens & validus, & celer, nequaquam tamen inæqualis, niſi id fortè parum ſit. Urina ſub-

ſubtenuis, flava, aut flammea eſt, malique odoris. Acceſſio copioſis ortis ſudoribus finitur, ſeptem ferè horis abſoluta. Sed diſcrimina quædam ponere operæ precium eſt, quibus diſcriminibus diſſidere hæc febris à cæteris intermittentibus ſolet. Ergo,ubi ardens febris orta eſt, aut continuarum demum aliqua, ſentit utique injecta corpori manus, magis magiſque calorem increſcere: at in tertiana non ſentit, hic enim æqualis calor ſubeſt, qui interdum quoque ſub ipſa miteſcit manu. Quinetiam tertiana intermittens ſingulis acceſſionibus primò rigorem, dein ſudorem exhibet,continua verò utroque hoc (niſi cum judicatione ſoluitur) caret. Adhæc in tertiana intermittente rigor, & vehemens eſſe incipit, & citò ceſſat, primis acceſſionibus maximus, ſequentibus autem magis ac magis miteſcens, contrarium autem quartanæ accidere mox oſtendetur. Circuitus etiam acceſſionum maximè ad conſtituendum febris genus valet. Pergam itaque, ut cœpi, de tertiana dicere, quæ tuta eſſe ſolet,& ſpacii minimè longi. Ubi ea exquiſita eſt,diebus quatuordecim abſolvitur. Eſſe autem exquiſita ſolet, in juvene, cujus natura calida & ſicca eſt, quique media fortè æſtate ſub feruido cælo vigiliis, vel laboribus, vel curis, aliiſque ærumnis exercitus multum fuit. Ubi

Tertiana. hæc deſunt, ibi notha conſit tertiana, quæ

lon-

longior eſt, neque æquè vehementes habet ardores, neque ſudores æquè copioſos, ut exquiſita, fundit. In notha etiam nullus eſt anticipantîum, aut cunctantium acceſſionum certus ordo, rigor item minus quidem vehemens, at diuturnior eſt, non æquabiliter totum occupans corpus: quælibet acceſſio multò longiùs horis quatuor decim tenet. Ipſe morbus, nunquam ſeptimo circuitu, raro quarto-decimo, ſæpe longiore ſpacio ſolvitur. *notha intermittens.*

Quartana autem febris ſic obſervatur: Primis acceſſionibus, horror quarto quoque die incidit, qualis naſci magno ex frigore ſolet. Hic horror interpoſito tempore tantiſper indies creſcit, donec in vehementem rigorem abeat, ſub quo corpus intremit atque concutitur, dentes ſtrident, ipſaque oſſa quaſi tundi, atque obteri profundo pondere videntur. Decedente rigore ferè vomitus ſequitur, moxque calor exoritur, frigoris quodam ſenſu circa intima oſſa miſtus: pulſus invadente acceſſione languidus, rarus, & tardus eſt, poſtea validus fit; magnus, frequens, celer, magiſque, quàm aliis in febribus, inæqualis, Urina etſi non raro in hoc morbo incerta, fallaxque eſt, primis tamen diebus tenuis, alba, aquoſa, poſterioribus varia meitur. Calor, ſitis, capitis dolor, vigilia, minus quidem quàm in tertiana ſollicitant, *Quartana.*

tant, magis autem quàm in cotidiana. Productior etiam hic quàm in utraque alia acceſſio eſt, eademque copioſis ſudoribus finitur, quare exacta etiam ſuccedit febris intermiſſio. Quartanæ longiſſimum quidem malum, aut ſatis tutum eſt. Interdum à magnis morbis corpus, tum tutatur, tum liberat. ¡Qui enim ſic laborant, hi neque mania, aut melancholia, neque lepra, neque orta propter repletionem diſtentione nervorum tentantur. Quinetiam eadem hæç ſi antè fuere vicia, acceſſu finiri quartanæ conſuêrunt. Quibusdam etiam placuiſſe video neminem à quartana extingui, niſi ægri aut curantis culpa poſſe. Scire tamen licet non quieſcere ſolere hunc morbum, niſi vicio aliquo viſceribus illato. Rarò etiam idem ſine lienis obſtructione, vel dolore, vel duritie viſus eſt. Quare tuta quoque inprimis ea quartana eſt, qnæ integro liene hominem tenet. Eadem intra annum (niſi ſi error aliquis incidit) abſoluitur. Sæpius poſt menſem ſextum, & interdum poſt tertium conquieſcit, Sæpiſſimè autem ſic fieri obſervatum eſt, ut quæ Autumno, totaque hyeme rectè curata quartana remediis fuit, ea proximo vere ſolvatur. Idem morbus, ſi vel cum tumido liene eſt, vel nimium inveteraſcit, hydropi corpus exponit; fereque æger his caſibus oppreſſus perit. Quartana maximè

au-

autumno graſſatur, magiſque ſi lien tumet, vel continuæ, vel incertæ febres fuerunt, non ex toto ſolutæ, magiſque ſi corpus frigidum, & ſiccum, & glabrum, ſi ætas declinans, ipſeque homo craſſæ materiæ alimentis uſus, mœrore ac ſollicitudinibus confectus eſt.

Quæ æſtate oritur quartana, brevior eſt. Longior Autumnalis, præcipuè ſi in proximo hyems eſt. Sæpe cruditas ex quartana cotidianam fecit, magno exitii metu. Quorundam etiam obſervatione compertum eſt, diſcuſſum à longa quartana morbum comitialem fuiſſe. Quartana etiam poſtquam ex hac aliquis convaluit, facilè revertitur, utique ſi quo die febris eſſe ſolebat, frigus, vel calor, vel cruditas, vel laſſitudo inciderint.

Cotidianæ quoque febris proponenda obſervatio. Tenue frigus extremis in partibus oritur, cujus ſenſus (ut in cæteris quoque fit intermittentibus) primùm ferè à ſummis dignitis manuum ac pedum, itemque à naſo incipit. Vomitus ſi quis incidit, pituitoſus eſt. Inde calor paulatim lentéque naſcitur, creſcitque, hebes, humidus, fumoſus, vapore miſtus, idemque vigente jam acceſſione aliquantulum fit mordax, atque acer, ſemper autem inæqualiter is ipſe percipitur: frigoris interdum permiſtum ſenſum exhibens. Accedit dormiendi pené inexpugnabilis *Cotidiana.*

neceſſitas, nihilque primis diebus ſititur, nihil ſudatur, nihil penè de febricitatione intermittitur. Incipiente acceſſione quibuſdam vel anima deficit, vel (quod gravius eſt) ſyncope incumbit, itemque pulſus inordinatus eſt, & magis quàm in aliis febribus inæqualis, itemque tardus, paruus, ac debilis. Is ipſe vix magni fieri, increſcente acceſſione poteſt, quanquam tandem creber eſſe incipit, ſed minus quàm ſub aliis febribus, æquè tamen atque in quartana velox. Ventriculus aſſiduè dolet, alvus liquida, cruda, pituitoſaque eſt. Urina initio vel alba tenuis, vel craſſa ac turbulenta: poſt rubra, craſſa, turbidaque eſt, totum corpus hebeſcit, atque grave redditur: ipſa acceſſio magna ex parte horis octodecim, pauculo ſudore finitur: totus morbus quatuor & ſexaginta diebus. Hoc genus febris rariſſimè incidit, rectiuſque fortè eſt, cum cotidie aliquis febre conflictatur: duplicem hanc tertianam, non cotidianam eſſe putare. Magis autem cotidiana pituitoſis inſidiatur hominibus, quieti, cruditati, ac ſomno deditis: utique ſi ſenex quis, vel puer, vel fœmina eſt: ſi tempus hybernum cœlumque nubilum eſt: ſi ſæpè è capite pituita in ventriculum deſtillat: ſi denique cùm primùm febris hominem adoritur, tumida præcordia vel inflata intentata ſunt, ſi principium acceſſionis in veſperam incidit, ſi antè,

tè,

tè, & in ipſa febre facies ſublivida, ac ſubtumida eſt, ſtomachus diu imbecillus, cibi faſtidium, & frequens ructus fuit. Omnis autem cotidiana ægerrimè remediis cedit, tædii, ac periculorum plena.

Tutior eſt ea quæ incipiente acceſſione, pituitæ vomitum ultro ciet, & declinante plurimum ſudorum fundit, & poſthæc ex toto intermittit.

Febrium implicationes. His ita animadverſis, implicationes quoque febrium inter ſe mutuas obſervare non inutile eſt. Scire itaque licet, rariſſimam duplicem cotidianam eſſe, tertianam autem duplicem frequentem, cui principium ferè ſimplex præbet. Una etiam conquieſcere manente altera ſolet: acceſſiones cotidie, ſed non iisdem horis fiunt, quæque paribus diebus incidunt, inter ſeſe ſunt ſimiles, & his diſſimiles quæ imparibus. Æquè frequens duplex, atque etiam triplex quartana eſt, utraque è ſimplici naſcitur, acceſſioneſque rarò pares habet.

Semitertiana. Magna quoque dignum obſervatione id genus compoſitæ febris eſt, quam nos Semitertianam, Græci ἡμιτριταῖον appellant. Ea incipiens horrorem movet, & ſudorem declinans, neque poſthæc tamen integra eſſe à febre corpora ſinit. Quoniam verò ex tertiana conſit intermittente & cotidiana continua, uno die aſperior horrorem, ſæpèque

aliquid etiam rigoris exhibet, itemque bilis vomitum quendam vel dejectionem: adhæc magnum ardorem, madidique vaporis halitum: altero autem die frigus potius quàm horror incidit, ac neque ſitis, neque ardor multum infeſtant. Pulſus contractior eſt, totaque mitior febris. Quin etiam altero die duarum exhibetur febrium ſpecies, altero unius duntaxat. Rara profectò febris ſemitertiana eſt, ac grave periculum, ubi occupat, minatur. Eſt autem ea exquiſita, ubi paribus ferè portionibus & intermittentis tertianæ, & cotidianæ continuæ ſubſunt materiæ. Ubi autem non ſunt, ibi pura eſſe ſemitertiana non poteſt, tumque facilius remediis curari poſſe malum volunt.

Communis in febribus animadverſio.

Sed cùm obſervationes propoſuerim ſingulis generibus febrium proprias: nunc eas quæ omnibus, aut certè quàm plurimis communes ſunt, ſequar. Fuerint autem hæ quidem iſtiuſmodi, ut vel metu terreant, vel ſpe miſeros conſolentur. Ergo febrem ſatius eſt diſtentioni ſuperuenire nervorum, quàm diſtentionem febri. Corpus quoque pro febris vel ſpacio, vel acumine parum emacruiſſe, aut rurſus præter rationem, præterque modum extenuatum eſſe, malum eſt. Illud enim indicium morbi longioris, hoc imbecillitatis eſt. Si ſub acuta febre caput repente ac vehementer dolet, ipſaque tamquàm re-

revulſa præcordia ſunt, inſaniæ oſtendunt metum, niſi ſi ſanguis è naribus fertur. Per eandem febrem aures obſurduiſſe, peſtiferum atque furioſum eſt, niſi id quoque cita aluus, vel certè cruor è naribus fuſus ſoluit. frigidi ſudores in acuta febre, mortis nuncii: in mitiori, longæ invaletudinis ſunt. Magnam quoque febrem ineſſe, dentes teſtantur lenta ſorde onerati. In febribus ſpiritus offendens, malum, itemque ex ſomno pavor, aut neruorum diſtentio. Mali etiam morbi notæ ſunt, ſopor, vigilia, caligo oculorum, ſingultus, laſſitudo, exudatio, novuſque poſt hanc exortus calor, inquietudo diebus nata judicialibus, ſimulque ex rigore citra ſudorem judicationemque refrigeratio, aut rigorem exiguus ſecutus ſudor. Malæ item ſunt ſanguinis ſtillæ puſillæ, & atra bilis per initia febris ſurſum vel deorſum erumpens. Sed & vultum intueri oportet, qui ſi in acuta febre nimium torvus eſt, aut minus, quàm par ſit, pro acumine morbi fœdatus, aut præter rationem benè habitus, tutus non eſt. Malus etiam cenſetur eſſe vomitus ſinceræ vel pituitæ, vel bilis, magiſque ſi viridis humor aut niger prodit. *Periculoſa febris nota.*

Nocet etiam alvus ex toto ſuppreſſa, & rurſus adeò ſoluta, ut conquieſcere ægrum in cubili non patiatur, maximè ſi eadem hæc perliquida, aut albida, aut pallida, aut ſpu-

mans eſt. Mala etiam judicatur exigua, tenax, levis, alba, vel quæ livida eſt, aut bilioſa, aut cruenta, aut pinguis, aut inſueti fætoris. Ejuſdem notæ alvus eſt varia, quæ ſtrigmentum, cruorem, bilemque viridem fundit; aut quæ poſt longam ægritudinem ſincera eſt. Lumbricos quoque per febres dejici, tutum non eſt, præcipuè ante morbi declinationem. Sed ſub acutis febribus vivos eos excludi haud juxtà periculoſum eſt, potiſſimum ad meliorem jam valetudînem inclinante homine; at vitæ caſſos exiſſe, prorſus inutile eſt, idque declinante morbo. Per principia tamen febrium mortuos eos eſſe præſtat: vivi enim peſtilentiæ injiciunt ſuſpicionem. Mala quoque in febribus potiſſimum acutis urina diluta, atque alba eſt, ut quæ periculum inſaniæ præſagit. Æquè inutilis eſt ea, in qua quod ſubſidet, ſubrubrum, aut lividum eſt: aut tenuibus filamentis furfuribuſve quid ſimile repræſentat. Non bonum quoque ſignum eſt, poſt appetentiam, poſtve longas febres, cibum faſtidiri cœpiſſe, aut multos ſudores eſſe, maximèque frigidos, aut eos ferri non toto corpore æquales, ſed circa caput, & circa cervices. Adhæc ſudoribus febrem non finiri, aut poſt hos horrorem incidiſſe. Auriginem denique febre exceptam eſſe, utique ſi dura præcordia ſunt. Æquè horrendum

dum eſt febricitantem multum atque crebrò ſpirare, itemque ſexto die cœpiſſe inhorreſcere, difficulter ferre morbum, præterque rationem ſine vaſorum inanitione imbecillum eſſe; immoranteque febre inſudare, aut modò frigidum, modò calidum eſſe, variiſque ſæpe coloribus affici. Tum etiam quod aliqua parte corporis abſceſſit, id non matureſcere, ſanitatemque non conſequi, aut ipſum inter hæc ægrum paſſis manibus, pedibuſque ſupinum cubare, ſomnum totis noctibus non videre, quamtumvis interdiu is accedat, pejuſque eſt, neque per noctem, neque de die requietem eſſe ullam potuiſſe, ſed continuam urgere implacabilemque vigiliam, aut contrà jugi ægrum ſomno ſopiri. Atque hæc quidem ſunt quæ terrere metu periculoſæ febris poſſunt. At longam fore hanc exiſtimandum eſt, ubi tumida præcordia ſunt, præſertim, ſi dura quoque hæc & dolentia, & inflammata, & intenta ſunt. Talia enim non modò longum vitium, ſed periculo quoque eſſe opportunum, denunciant. Febris etiam inveteraſcit, ubi tubercula, aut labores incumbunt in articulos: Ubi dolor inguina & glandulas exercet: Ubi frigidus ſudor in febre non acuta circum caput tantum oritur, & circum cervices: Vel ubi aliquis ſudor alius febrem neque levat, neque finit. Ubi exortus abſceſſus non

Longæ febris notæ.

ſaneſcit. Ubi urina aliâs alia mejitur. Ubi corpus variè, modò calore, modò frigore, modò hoc colore, modò alio afficitur. Ubi idem pro morbi ſpacio, parum emacreſcit. Ubi multo tempore poſteriores acceſſiones eadem qua priores hora incipiunt, æqueque ſunt, & vehementes, & durabiles. Ac his quidem notis cognoſcere longas febres licet, quæ ſi jam diutius ſecuræ trahunt, neque vitam adimunt, ſcire licet expectari abſceſſum oportere, eumque in articulorum aliquem, præcipuè inferiorum, cum tumore, atque dolore decubiturum. Id tamen junioribus tantum accidere conſuevit, & per febres non intermittentes quæ jam vigeſimum diem ſuperaverunt. Porrò ſenioribus autem & febre occupatis intermittente, & incerta, non quidem abſceſſus, ſed ferè incidere quartana ſolet: utique ſi in proximo quoque Autumnus eſt. Ut enim iis qui infra trigeſimum ſunt annum, potius abſceſſus fiunt, ita quartana eos magis excipit, qui eum gradum ætatis ſuperaverunt. Noſſeque oportet abſceſſum magis hyeme conſueſſe fieri, longiuſque durare, & minus reverti. Hactenus ea ſigna poſuimus quibus malæ febris pericula, vel longæ tædia ſignificantur. Itàque proximum eſt eas modò notas ſequi, quibus ſalus promitti ægro poteſt. Ergo hanc expectare quam dico ſalu-

Abſceſſus præſagia.

tem

tem, non ſine cauſa licet, ſi aurigo vel ſeptima febris die, vel nona, vel undecima, vel decimaquarta mollibus præcordiis oritur: ſi æger morbum facilè ſuſtinet, nulloque conflictatur incommodo, ſi mente conſtat: ſi neque ſomno, neque vigilia nimium urgetur, noctu dormiens, & vigil interdiu: ſi poſt ſomnum firmior eſt: ſi non difficulter ſpirat, quod certè ſignum omnibus in febribus, quæ intra diem finiuntur quadrageſimum, principem inter bona locum habet. Si denique conſtat appetentia, vel ab initio ſervata, vel etiam poſt cibi orta faſtidium. Si præcordia ſine ullo ſenſu doloris æqualiter mollia, parte dextra, ſiniſtraque ſunt. Jam etiam ubi vomitus incidit, ſi miſtus is ex bile & pituita fuit: ſi id quod in urina, vel ſubſidet, vel in medio ſuſpenditur, vel ſuperius innatat, album, leve & æquale eſt: præſtabiliuſque fuerit nubeculas ad imum matulæ conſiſtere. Si inſuper dejectio alvi mollis eſt, & probè figurata, & ruffa, neque ſupra modum fœtens, ejuſque moles modo aſſumpti cibi reſpondet, & eruptio eodem penè fit tempore quo per ſecundam valetudinem: Si totum corpus æqualiter molle & calidum eſt, æqualiterque inſudat. Si ſudore febris conquieſcit: ſi æger facilè convertitur: ſi decubitus ei naturalis eſt; ſi ea quæ corpore efferuntur, ſine multa

Salutis in febribus præſagia.

moleſtia, & poſt concoctionem efferuntur: Si poſt eandem concoctionem, labra, nares, aut linguæ extremum leviter finduntur, puſtuliſque minutis exulcerantur: ſi denique concoctio citò fieri incipit cum pulſu conſtanter bono.

Tempora etiam febrium ſic ex modo acceſſionum diſtinguuntur. Quum plures acceſſiones æquè vehementes, & æquè ſunt diuturnæ eademque hora repetunt, ſcire licet principium febris nondum tranſiſſe. Quod ſi ſequens acceſſio tempora ſolita prioris antevertit, eademque magis, & diutius affligit, jam tum eſſe febris incrementum cœpit. Status autem ferè eſſe ſolet, cùm acceſſio vehementiſſima eſt, neque antevertit tempora prioris, neque poſt ſequitur: verùm omnia ex toto penè ſunt æqualia, quæ ad duos circuitus pertinent. At verò quoties hîc cunctari acceſſionem dico, aut etiam antevertere, magis id ita intelligo fieri, quàm exigat circuitus febrilis proportio. Qui enim ſic non fiunt motus, ferè naturam febris ſequuntur, non tempora definiunt. Id quod haud raró contingere ſolet tertianæ febri, & cotidianæ, & quartanæ, quæ ſemper donec ex toto ſolverentur, anticipaverint. Cæterùm, ſi cunctatur acceſſio, breviorque ac mitior ſuperiore eſt, conſtat utique tum febrem cœpiſſe de-

Principium febris.

Declinatio.

declinare. Pro materiæ quoque ratione unde febris ſit, tempora ejus captantur, itemque ex iis caſibus quæ præter naturam incidere per febrem ſolent, συπμτώματα Græci vocant. Siquidem principium febris cruditas materiæ facit: incrementum, fieri cœpta concoctio: ſtatum, eadem abſoluta: declinationem, concoctæ materiæ vacuatio, vel tranſlatio. Caſus etiam quos modò dixi, omnes per principia febrium atque declinationes mitiores; per incrementa, perque ſtatus atrociores ſunt. Illud etiam his addi quæ hactenus comprehenſa ſunt, aliquo modo poſſe videatur. Quæ febris die non judiciali ſine bonis ſignis ſubitò finita eſt, ea ferè revertitur, multóque magis, ſi commiſſus aliquis in victu error eſt. Sed ne hoc quidem etiam præteribo, mitiſſimas febres, notiſque fretas ſecuriſſimis, quarta die vel antè ſolere conquieſcere: praviſſimas autem & caſibus terrentes horrendiſſimis, eodem ſpacio temporis, vel antè occidere.

His ita animadverſis, proximum eſt febris peſtilentialis obſervationes proponere. *Febris peſtilentialis.*

Ubi autem ea nondum quidem eſt, verùm ut ne incumbat, metuitur, talia contingunt. Ver atque æſtas calida, humidáque, auſtros ſine ventis exhibent, cœlum frequenter eodem

dem etiam die mutatur, fitque modò calidum id, modò frigidum, modò nubilum, modò ſerenum : ſæpius tamen nubilum, pluvioque proximum, at nihil pluens tamen. Accedit multa inſectorum animalium copia, multuſque quadrupedum interitus. Inſueti etiam ignes per noctem in aëre cernuntur, ortique ſubinde cometæ calamitoſam hanc portendunt luem. Ubi raptus aliquis jam morbo eſt, hæc incidunt. Bubones ſine cauſſa manifeſta, vel ponè aures, vel ſub alis, vel frequentius in inguinibus, aut certè carbunculi variis corporis locis, purpureáve exanthemata ſubitò exoriuntur. Inter hæc febris invadit continua, atque acuta, ſub qua extimum corpus vix incaleſcit, & ſenſu interdum frigoris afficitur, interiora autem gravi incendio uruntur, ipſe homo cum animo mœſto ac pleno malæ ſpei laſſus, ſegniſque fit, & ineluctabili dormiendi urgetur neceſſitate. Ejus ferox vultus, & qualis temulentorum eſſe ſolet incertus, atque turbidus eſt, ſpiritus malè olet, ac difficulter trahitur, dejicitur cibi cupiditas, os amareſcit, ingens oritur ſitis : Fitque frequens & nauſea, & vomitus, quo optimi etiam alimenti ſperatus fructus corrumpitur : Pulſus exiguus, languidus, celer, frequens, & inæqualis eſt : Alvus fœtida atque graveolens : Uri-

na

na aliàs ſicut jumentorum turbida, cruda, craſſa, fœtidaque eſt, aliàs qualis in homine ſano ſine vitii nota meitur. Siquidem ubi ſimplex hæc febris è ſublimi mundo mortalibus immiſſa eſt, neque putridæ implicatur, ferè obſcuris innititur ſignis, ſic ut neque vehemens vel incendium, vel ſitis, vel inappetentia afficiat, ſed & urina concocta, omnibuſque abſoluta numeris ſit. Etenim homo ad ſpeciem non admodum æger crebra animi defectione, vomituque labefactatur, ac tandem, ſubita raptus ſyncope, inopinanter extinguitur. Porro omnis peſtilens febris, ut per ſe ſemper tota pernicioſa eſt: ſic tum demum, & celerem, & certam mortem affert, cum oppreſſo intus corde, nihil foris, vel bubonis, vel carbunculi ſummo corpore effloreſcit: aut ſi quid effloreſcit, inde tamen neque morbus, neque æger levatur. Quinetiam æquè mortiferum eſt ſemel natum bubonem, vel carbunculum rurſus intrò delatum, repentè delituiſſe, itemque fœtente ſpiritu, ac frigeſcentibus extremis creberrimum vomitum, atque ipſam ſyncopen incidiſſe. Illud quoque noviſſe non inutile eſt, ſatis incerta ſub hoc morbo ſalutis eſſe præſagia, adeò ut propter bonas notas plenum ſpei atque promiſſi medicum mors ſæpe inopinata decipiat.

Quo-

Quoniam acutis magniſque morbis pleriſque omnibus febris jungitur putrida, adeóque judicatio accidit ea quam κρίσιν Græci dicunt, (longi enim morbi itemque alii febris expertes, & parvi paulatim ſine judicatione ſolvuntur) non abs re facturus videor, ſi febribus obſervationes quoque judicationum addidero.

Signa judicationis.

Ut cœli variæ tempeſtates, ſic etiam morborum judicationes ſignis quibuſdam (κρίσιμα Græci dicunt) præmonſtrantur. Ea quidem hæc ſunt, Delirium, ſopor, vertigo, oblivio ſenſuum, inutatus* error, dolorque capitis, cervicis, ſtomachi, præcordiorum, aliarumve partium inſignis; adhæc aurium ſuſurrus, falſi oculis objecti ſplendores, invitæ lachrymæ, frequens nauſea, æſtus, ſitiſque ſolito vehementior, pulſus repente ordinis redditus expers, & inæqualis, urinæ ſuppreſſio, alui inſueta murmura. Inter has turbas ipſe æger totus angitur, & in omnem partem corporis ſeſe variè jactat, idemque vociferatur, exilit è cubili, omnia furioſo ſimilis. Id temporis acceſſio febris vehementiſſima eſt, ferè horæ ſpacio priorem antevertens, inciditque magnus & inſolens quidam ipſa cum acceſſione rigor, hinc ſubito (ſi quidem bona futura judicatio eſt) profuſus erumpit ſudor, aut ſanguis ubertim è naribus fertur, aut vomitus multi humoris

*inuſitatus

moris incidit, aut alvus multùm ſolvitur, poſt quæ febris incipit tota conquieſcere. Horum autem ſignorum aliqua præbetur ſignificatio ſuperiore nocte, quum poſtridie febris judicatione ſolvetur, idemque de die fit, ſi proxima nox finem morbo aliquem imponet. Inquietam enim eſſe noctem oportere, quæ eum antecedit diem, quo die futura acceſſio, omniſque abſolvenda judicatio eſt, vetuſtiſſimus autor Hippocrates propoſuit, Illud quoque noviſſe licet nocturna ſigna diurnis eſſe atrociora, itemque ipſorum adeò ſignorum alia eſſe judicationum duntaxat, alia harum, & ſigna, & cauſas putari. Sub his ſudationes, vomitus, dejectiones alvi, mictiones, & ſanguinis profluvia ſunt: ſub illis deliria, vigiliæ, ſopores, lachrymæ & hujuſmodi. Utriſque ſignis ita comparatum eſt, ut poſt notas concoctionis ſalutem promittant, ſubſtante cruditate perniciem minentur. Quare bona ea eſſe non niſi vigente morbo, aut paulò antè poſſunt. Scilicet eo tempore humoribus maturitas acceſſit. Itaque non ſine cauſa Hippocrati placuiſſe video, judicationum celeritatem concoctionibus ſignificari. Eadem ſigna, incipiente morbo, penitus exitioſa ſunt, increſcente autem eóque maligno morbo, mortem quoque minantur, at ſub levioris morbi incremento, imperfectam

fore

fore judicationem oſtendunt. Natura enim corporis, ubi ex morbo quis penitus convaleſcet, judicationem omnem tantiſper linquit, differtque donec abſoluta materiæ ſit concoctio. At ſi morbo fractus homo ſuccumbet, ſemper multò ante tentare natura judicationem conatur, ejuſque exhibet non obſcura indicia. Adeò apparet ſemper bonas notas concoctionis eſſe, certæque nuncias ſalutis: verùm judicationis ſigna parum firma habere, diverſaque (prout cruda, concoctave morbi materia eſt) ab iis & ſignificari, & effici. Porrò obſervare operæ precium eſt, quo demum genere vacuationis, quave via futura febris judicatio ſit, ut hac quoque parte inſtructum, probatumque ſit medici judicium. Ergo ſi febris acuta eſt, propterque celerem concoctionem, primis judicatio fiet circuitibus, ſcire licet excretionem potius aliquam quàm expectari abſceſſum oportere. Primùm itaque ubi futura aliqua vacuatio eſt, incidere fluxus ſanguinis e naribus ſolet, ſi præcordia, vel dextra, vel læva ſine dolore intenduntur, ſimulque ſpiritus ſit difficilis, & caput pulſante, atque diſtendente affectum dolore exardeſcit, & facies tota, potiſſimum oculi, nares, ac malæ rubeſcunt: ſi hebes ſit viſus, vel objectis quaſi ſplendoribus eluditur: ſi collum dolet, & tinniunt vel obſurdeſcunt

Signa è naribus fluxuri ſub judicatione ſanguinis.

deſcunt aures: ſi illachrymant repentè oculi, & rubeſcunt: ſi venæ in temporibus vehementer agitantur: ſi nares velut extenuantur, & pruriunt: magiſque, ſi dolor juxta faciem atque tempora tum quoque gravis verſatur: adhæc, ſi pulſus præterquam quod ut in omnibus vacuationibus altus & vehemens, ita hic etiam undoſus eſt, Frequens hæc vacuatio febribus eſt ardentibus, & ei inſaniæ, quam græcè φρενῖτιν dicunt, itemque acutis, continuiſque, vel ſine febre etiam, capitis doloribus, præcipuè ſi frontem hi atque tempora occupaverunt, adhæc omnibus quæ ſub præcordiis fiunt, calidis & acutis inflammationibus, maximèque iecinoris, & lienis. Cujus rei certior fuerit eventus, ſi æſtas eſt, ipſeque ætate florens homo nondum quintum & trigeſimum annum ſuperavit. Ut verò acutis maximè febribus, atque ei quam proximè dixi inſaniæ, ſanguinis è nare profuſio familiaris eſt: ſic minimè aut lethargo, aut pulmonis inflammationi, quam περιπνευμονίαν Græci vocant. Inter hos morbos anceps, mediaque eſt lateris inflammatio, πλευρῖτις græcè dicta, minus quàm priores profuſioni ſanguinis opportuna, magis autem quàm poſteriores.

Cæterùm expectari vomitus debet, ſi toto capite gravi, ac vertiginoſo, oculiſque *Signa vomitionis.*

caligantibus, afficitur doloris morſu ſtomachus, & crebrò nauſeat, idque cum ore ferè amareſcente, & multæ, tenuiſque ſalivæ ſputo, & labri inferioris tremore. Tum quoque hypochondria anterius, veluti ſuſpenſa tenduntur, ſpiritumque premunt, ipſe pulſus contractus, atque durus eſt. Certior autem vomitus erit ſi febris tertiana ſubeſt, homoque quintum & trigeſimum ætatis annum exceſſit, ſi æſtas eſt, ſi rigor incidit, ſimulque loca inferiora præcordiis refrigeſcunt. Jam verò alvus profluet, ſi humor ad interiora corporis movetur, neque tamen vomitus aliquis ſequitur, aut plenior urina fertur, magiſque ſi alvus tum & bilioſior, & fuſior eſt, quàm antè judicationem fuit: ſi denique æger raro cruorem per ſecundam valetudinem è naribus fudit, raròque inſudavit, ſæpè alvo cita fuit, & potare frigidam aquam conſuevit. Ubi jam autem in propinquo dejectio eſt, venter murmure quodam fluctuat, rugitque & pungitur: mox gravitas, vel dolor intus oritur, primùm circum lumbos, hinc ad imam partem ventris delapſus. Hoc ipſum non malè obſervaſſe Hippocratem conſtat, qui per febres in dolore præcordiorum ſubmurmurante, ſi lumborum dolor ſupervenit, alvos ut plurimum humectari ſolitas eſſe ſcripſit. Cæterùm ſudores

Signa profluvii alvi.

Sudoris nota.

erum-

erumpunt alvo & urina ſub firmis viribus compreſſa: maximê ſi tum etiam nulla vomitus nota anteceſſit, quæ ſi eſt, tum eo ipſo vomitu, tum ſudationibus judicatio perficitur. At etiam certior fuerit ſudor, ſi cum ſuperioribus ſignis increſcens acceſſio (ut in febri ardente, ſimilibuſque gravibus morbis incidit) delirium intulit, ſimulque ſumma corporis magis incaleſcunt, atque rubent, vaporemque quendam emittunt calidum, qui antè non fuit. Tum pulſus ſimul undoſus, & inſigniter mollis fit, urinaque craſſior, & penitus bilioſa. Firmior quoque ſudoris prædictio fuerit, ſi æger ſub judicationem balneis ſeſe prolui ſub inſomnio putat, id quod mihi quoque per acutam febrem ſudaturo contigiſſe memini. Sudores omnibus febribus familiares ſunt, maximèque acutis perurentibus. Inſania etiam, quam græcè φρενῖτιν appellari dixi, ſudores, ſi boni ſunt, expetit. Bonos eſſe ſciendum eſt, qui ex capite uberes calidique feruntur, reliquo ſimul inſudante corpore. Non inutiles quoque ſudores eſſe (ſi boni ſunt) perhibentur omni acutæ inflammationi quæ ſub præcordiis conſiſtit. Porrò utrum fuſis, vel hæmorrhoidibus, vel fœminarum menſibus judicatio futura ſit, ex utriuſque affectionis propriis ſignis innoteſcet.

Abſceſſus præſagia. At verò abſceſſu quoque nato, ſolvi febris poteſt: ubi is generabitur, hæc ferè incidunt. Morbus diu trahens, paulatim non ſolvitur, ſed permanet eodem febris & doloris tenore: ita tamen ut alia ſalutaria ſigna adſint, nihilque de ægri vita dubitetur. His accedit, quòd nulla evidens facta vacuatio ſit, quòd cunctentur concoctiones, quòd ſubitus dolor, & laſſitudo, & debilitas, & ſudatio alicujus fuerit particulæ vilioris, quòd ipſe morbus non lethalis, tardè moveatur, vigeſimumque jam egreſſus diem ſit, quodque pulſus ſit bonus, & virium robur non infirmum. Inter hæc autem certior etiam futurus abſceſſus eſt, ſi cruda diu urina atque tenuis fertur. Sub his autem caſibus abſceſſus metum detrahit urina multa, craſſa, alba, in qua quod reſidet, perquam multum eſt. Scilicet tum malum paulatim concoctione ſolvitur, tandemque ſine vacuatione alia evidente, ſive abſceſſu conquieſcit.

Qui juxta aurem abſceſſus inhæreſcit (Græci παρώτιδα vocant) his notis futurus eſſe cognoſcitur. *Παρῶτις.* Spiritus repentè, nec tamen diu difficilis eſt, hinc protinus capitis ſequitur gravitas, atque dolor, altuſque ſopor, & ſurditas.

Eſt hic caſus febribus acutis, atque non valde longis frequens, ſoletque interdum,

&

& lethargum, & inſaniæ genus, quod φρενῖτιν dicunt, ſimiliaque capitis vitia judicatione finire. Quum verò morbus multa occupatur vetuſtate, & certis de cauſis expectatur abſceſſus, notæque deſunt parotidis, quæ tum profectò penè nunquam incidit: ſed & in partibus corporis inferioribus dolor aliquis, vel gravitas, vel tenſio, vel ardor eſt: ſcire licet abſceſſum his locis oriturum ad articulum eſſe. Illud quoque hîc repetere, quæ ſuperioribus locis dixi, operæ precium eſt, protinus de abſceſſu haberi opinionem oportere, ubi viceſimum diem febris exegit: tum hunc magis hyeme fieri, tardiuſque ceſſare, & minus reverti conſueſſe: adhæc frequentiorem iunioribus eſſe nondum annos triginta natis, ſenioribus autem minus ſub febre quantumvis longiore accidere, ſed his quartanam potius ſub hujuſmodi caſu imminere, utique ſi quæ urget febris, non continua, ſed vago incertoque intermittens circuitu, diu ad Autumni uſque tempus traxit. Hoc etiam rectè notatur, febrem etſi diuturnam, quæ tamen ab rigore incipit, & ſudore ſolvitur, qualis tertiana, aut quartana eſt, rarò in abſceſſum deſinere. Purgatur enim ſingulis acceſſionibus morbi materia. His adde abſceſſum omnem in parte corporis inferiore tutiorem eſſe, qui lentam, longamque febrem ſequitur, quam is qui in ſuperio-

Abſceſſus in inferioribus locis

periore corpore ponè aures emergit. Talis enim ferè proprius morbis acutioribus eſt. Jam verò ſi orto abſceſſu, aliqua febris manet, iſque foras non reſolvitur, ſcire licet, hunc non ante vigeſimum diem, ſed totum intra eum ipſum, & ſexageſimum ſuppuratum iri. Quod ſi illud quoque incidit, ut priuſquam ſuppuret abſceſſus, immorante etiam ſolita febre ſubſederit, periculum facit primum furoris, deinde interitus, utique ſi is pone aures fuit. Tutiſſimum autem exiſtimare abſceſſum oportet, qui inferiorem partem corporis occupans, quàm longiſſimè à morbo, & à vitæ abſiſtit penetralibus, & qui amplo incluſus loco, materiam morbi omnem continet, quique maximè foras emergens, non ægrè erumpit. Talis enim minimè reverti priorem morbum ſinit. Bonus quoque eſt acutus & faſtigiatus, & æqualiter matureſcens, deorſum vergens, non obdurus, non bifidus. Peſſimus is eſt qui interius tendit, ſic ut hinc nullus exteriori cuti accedat color. Jam ſi foris quoque prominet abſceſſus, ſcire licet peſſimum eſſe qui maximus quique planiſſimus eſt. Aliquid etiam affectus animi facere ad judicationis modum ſolet. Metus enim proclivem alvi dejectionem, aut vomitum, aut urinam reddit. Lætitia contra magis ſudores fundit. Illud qnoque

Abſceſſus optimus.

ob-

obſervatione dignum videatur ſæpe judicationem pluribus vacuationibus, non ſemper unica perfici conſueſſe: ut ſi ea fortè per febrem fieri ardentem, ſanguine è naribus fuſo, cœperit, quam mox effuſi ſudores complent, abſoluuntque.

Porrò judicationem perfectam eſſe decet, & fidam, & certam, & ſecuram, & evidentem, itemque prius indice die nunciatam, bonam denique & ſalutarem. Hanc profectò concoctiones comitantur, potens dies judicialis, & quod morbo conuenit, excretionis non obſcuræ genus. Proximè autem antecedit pulſuum inæqualis motio: in qua plures ictus ſunt magni, quàm parvi: plures celeres, quàm tardi: plures moderati, quàm crebri: plures vehementes quàm languidi, cum rythmis paribus moderatis, vel celeribus. Sequitur autem melior vultus, expeditiorque ſpiratio, & major in convertendo levandoque corpore vis, & pulſuum ad juſtam mediocritatem, æqualitatem, ordinemque reditio. Bonam quoque ſperare judicationem facit genus morbi, quod ſæpius, faciliuſque per eam ipſam finitur, qualis febris eſt ardens, qualis tertiana, & hujuſmodi. *Optima judicatio.*

An verò per febres futura omnino judicatio ſit, nec ne, ſic habetur. Si magnus eſt morbus, multumque ſemper & anticipan- *Utrum futura ſit judicatio, nec ne.*

tibus, & increſcentibus acceſſionibus movetur, ſi inter hæc viribus natura valet, & concoquitur promptè morbi materia: ſi denique ætas, & natura hominis, & ipſum tempus anni, & morbi genus futuris judicationibus conſentiunt: ſcire licet ingentem morbi mutationem fore, idque eò citius, quò hæc iſta fuerint potentiora. At ſi ſub infirmo corpore magnus eſt morbus atque pravus, hujuſque diu perſiſtit cruda materia: reliquum eſt oppreſſâ naturâ mortem ſine judicatione ſequi oportere. Ferè autem ſic incidit, ut ubi notæ judicationis aſſunt, ibi judicationem ſeu bonam, ſeu malam fieri neceſſe ſit. Has notas dico, non eas quidem omnes, quæ morbo ſuccedunt, ſed quæ incipiente judicatione, vel paulò antè apparent. Quòd ſi hoc etiam ſit, ut cùm ſigna judicationis exiſtunt, ipſa tamen non protinus ſequatur judicatio; ſcire licet, vel hanc poſt inſtare difficillimam, vel hominem interiturum. Magna verò ex parte futuræ judicationis bonæ certiora præſagia ſunt, malæ non perinde firma, utraque in acutis morbis ſemper dubia. Quinetiam ſignis bonis, ubi morbus viget, tutò licet fidere, malis non item, niſi corpus viribus caret. Nemo profectò morbum acutum ſine judicatione evaſit, multi repentè ſine hac interierunt. Utque judicatio ſalutaris non niſi juxta vigorem

In quæ tempora, judicatio, itemque ipſa incidat mors.

gorem morbi eſt: ita mors incidere, & incipiente, & increſcente, & conſiſtente morbo poteſt. Declinatio autem mali cujuſque nulli unquam exitium, aut judicationem attulit, quoniam qui morbus ſemel vigorem ſuperavit ſuum, is ſine judicatione permanet, ſenſimque (niſi quis incidit error) ſolvitur. Moritur autem aliquis interdum incipientè febris acceſſione, ut per mortiferas internarum partium inflammationes, perque febres è craſſa natas pituita, oppreſſo intus, præfocatoque naturæ calido: tumque refrigeratus æger non recaleſcit, pulſus vermiculans fit, totuſve deficit, ipſeque æger profundo oppreſſus ſomno, exanimatur. Interdum etiam increſcente (quod raro fit) acceſſione, interitus accidit, frequentiſſimè eadem conſiſtente: ſcilicet magno morbo naturam ſuperante: delirat autem id temporis æger, animo ac manibus violentus, exilitque cum impetu, & maximo æſtu extorretur: hiſque magnis victus malis, accedente tandem animi defectione atque ſyncope extinguitur. Raro aliquis declinante febris acceſſione moritur, quod tamen ubi incidit, anima deficit, toto naturæ calore cum febrili unâ expirante; ipſe æger pauco, ac tenaci exorto ſudore ſurgens, vel etiam quieſcens, protinus emoritur. Illud ubique perpetuum eſt, eo tempore acceſſionis, æ-

grum mori conſueſſe, quod omnium eſt difficillimum.

Dierum judicialium ratio.

Videar modò omnem judicationum abſolviſſe obſervationem, niſi dierum ſupereſſet explicanda animadverſio, quibus vis obtigit febres judicatione finiendi. Unde ipſi etiam ab Hippocrate (quorum is author eſt) *κρίσιμοι* nominantur. Sunt autem hi qui ſequuntur, tertius & quintus, & ſeptimus, & nonus, & undecimus, & quartuſdecimus, & ſeptimus decimus, & viceſimus. Explent hunc numerum vicenarium tres ſeptimanæ: ſic ut dies octavus ſecundæ ſeptimanæ principium, quartusdecimus autem terminus ſecundæ, exordiumque tertiæ (ſic judicante Hippocrate,) habeatur. Jam quoque hi ſeptenarii dies per quaterniones digeruntur: eſtque quartus dies primi quaternionis noviſſimus, & ſecundi primus. Tertius autem quaternio à ſeptimo orſus die, clauditur undecimo, quartus hinc incipiens, quaternio quarto decimo finitur die, hic ipſe dies initium quinti quaternionis eſt, & decimus ſeptimus finis, ab hoc ſextus quaternio incipit, & viceſimo terminatur: adeò apparet hunc ipſum viceſimum, & ſexti quaternarii, & tertii ſeptenarii noviſſimum eſſe. Porro eadem proportio dierum eſt judicialium in ſecundo vicenario: hoc eſt, à viceſi-

ceſimo die ad quadrageſimum, quæ in primo fuit. Poſt exactum autem quadrageſimum diem, ut non ſunt amplius morbi acuti, ita nec amplius etiam imparibus diebus, ſive quaternariis, ſive ſeptenariis, ſed omnino paribus judicatio perficitur, ſingulos dico vicenarios, ſexageſimum, ſcilicet, octuageſimum, centeſimum, & ſic deinceps. Illud quoque noviſſe oportet, non eandem diebus judicialibus vim eſſe omnibus. Etenim ſeptenarii omnium ſunt efficaciſſimi, poſt hos quaternarii, qui ſingulis ſeptenariis ſuis ſunt: inde illi, qui in medio ſunt utrorumque, Medici intercurrentes vocant. Ex judicialibus autem boni hi ſunt. Septimus, decimus quartus, nonus, undecimus, vigeſimus, ſeptimusdecimus, quintus, quartus, tertius. Mali autem, & parum tuti, miniméque judiciales ſunt, ſextus, octavus, decimus, duodecimus, ſextusdecimus, undevigeſimus. Tertiumdecimum quidam ancipitem eſſe, mediumque inter bonos & malos volunt. Jam verò, etſi non æquè potenter, omnes tamen judicare acutum morbum impares dies poſſunt, qui primo continentur vicenario, quoniam eo ſpacio morbus vehementius movetur: poſt autem is ipſe magis remittitur, miteſcitque. Ex quo incidit, ut in ſecundo vicenario vix ulli dies præter ſeptenarios, puta

vige-

vigeſimum ſeptimum, & trigeſimum quartum, & quadrageſimum, judicare aliquid poſſint. Porrò judicialium dierum, alii aliorum ſunt judices, quos ideo contemplatorios Hippocrates vocat, quoniam hi quid proximis judicialibus futurum ſit, certis antè notis oſtendunt, prænunciantque. Itaque indicem ſeptimi quartum eſſe, is autor obſervavit: itemque decimi quarti undecimum & viceſimi ſeptimumdecimum. Ergo ſi primo die ſine ulla periculi ſuſpicione protinus acuta febris eſt, & urinæ evidens acceſſit concoctionis nota, extendi judicatio non ſupra quartum diem poteſt. Ut contrà, ſi multa primo ſtatim die concurrunt exitii ſigna veriſimilia, æger utique infra quartum ſuccumbit. Rectè enim Hippocrates judicavit, iis qui brevi perituri ſunt, maxima quæque ab initio accidere oportere. Jam etiam ſi ſeptimo die judicatio futura eſt, rubram urina nubeculam quarto exhibet, cæteraque pro ratione ſigna ſequuntur bona, niſi tamen errore aliquo, vel medici, vel ægrotantis, judicatio cunctetur, cadatque in nonum, vel in undecimum. Propter errorem enim, in iis quidem morbis, quibus periculum deeſt, judicatio tardatur: in lethalibus, conſtitutum anticipat diem. Adhæc, ſi nihil etiam judicatum die undecimo eſt: fieri judicatio ante vigeſimum non poteſt: ſin moderatio-

ratiora ad ſeptimum uſque contingunt, poteſt. Qui verò morbi ad decimum uſque quartum omnino cruditatem habent, & lentè admodum moventur, non ante quadrageſimum judicatione finiuntur. Quemadmodum enim dies judiciales potentiores ſunt, ita & indices. Illud quoque notare non inutile eſt, ad quartum uſque decimum magnos eſſe morborum impetus, minores his à decimo quarto ad viceſimum: morbos autem qui ab hoc die ad quadrageſimum immorantur, paulatim vim omnem remittere, ut qui quadrageſimum ſuperaverunt, prorſus langueſcere, longáque potius concoctione, vel abſceſſu, quàm ſolvi judicatione poſſe. Poſtremò Hippocrates poſt diem centeſimum, alios quidem morbos conquieſcere dixit ſeptem menſibus, alios totidem annis, alios, ut veriſimile eſt, binis annorum hebdomadis & ternis.

Proximum eſt poſt febres quæ humorum vitio fiunt, earum quoque proponere obſervationem, quas ἑκτικάς Græci dicunt. His præſiccus, ſqualidus, & perennis calor eſt, ſineque dolore conſtanter æqualis, ſic ut ne in febri quidem eſſe ſe, æger exiſtimet. Tametſi increſcere aliquo modo calor hora una, aut altera poſt ſumptum cibum ſolet, quo concocto, ad priſtinam æqualitatem febris redit: ut primum injecta corpori manus

Febris hectica.

nus eſt, calor occurrit obſcurus: ſed tandem ſub longiore mora acris fit, atque mordax. Pulſus debilis, parvus, ac frequens: ſed ſumptis epulis, altior atque major eſt. Ferè etiam arteriis plus caloris (ſi has tangas) quàm proximis locis ſubeſt. Cutis vehementer arida, corpus ipſum imbecille, & languidum eſt. Atque hic quidem primus eſſe gradus hecticæ febris cenſetur; quæ curationem non difficillimam habet: verùm haud ita facilè cognoſcitur. Secundus eſſe gradus poteſt, ubi ſiccitas major corpori dominatur, ſic ut vehementer id liqueſcere, conſumique incipiat.

Tum urina pinguitudinem habet, telis araneorum perſimilem: Pulſus durus tenſuſque eſt, debilior tamen atque minor, quàm primo febris gradu: Cutis quoque corporis magis dura, aridáque eſt. At verò ultimi gradus hæ notæ ſunt: Cavantur oculi, &, quæ juxta ſunt oſſa, prominent. Iidem oculi arida ſorde onerantur: palpebræ ægrè moventur, crebróque, ac ſi homo dormiret, ſine ſomno tamen connivent: cutis in fronte ſicca,duráque eſt:tempora collapſa ſunt: ipſe vultus vividi coloris gratiam amiſit: capilli celeri incremento inaugeſcunt: hypochondria ſurſum videntur ad thoracem convulſa: venterque to-

totus contractus, & inanis, ſic ut, eo denudato, neque inteſtinum ſupereſſe ullum, néque viſcus exiſtimetur. Pulſus maximè durus eſt, itemque debilis, & frequens: Urina velut oleum ſuprà pinguis: Ipſum corpus adeò contabuit, ut oſſium ubique extrema, maximè autem in ſcapulis, promineant, ac veluti grandeſcant: Cutis inſtar corii dura eſt, non mollis atque rugoſa, qualis eorum eſſe ſolet, qui aliis de cauſſis extenuantur. Ferè etiam pediculorum per hunc morbum moleſta copia eſt. Hujus ordinis hecticam ut facillimè quidem noſcere, ita veró nunquam ſanare eſt. Ea enim planè eſt marcida (μαρασμώδης Græcè appellata) certamque perniciem afflictis affert. Raro autem ſimplex eſſe hæc, ſic ut alteri febri non miſceatur, ſolet. Sæpè ab acuta febre incipit incendio humorem corporis inſitum depaſcente: fitque tum id genus febris, quam colliquantem dixerunt. Repentè autem ſatis ea & naſcitur, & occidit, id quidem brevi efficiens, quod ſimplex ſenſim, longóque ſpacio: Lentè enim hæc ipſa movetur, pervenitque lentè ad ſummum. Itaque ægrè quoque per initia, antè quàm huc ventum ſit ſqualoris, cognoſci ſolet. Ferè autem quibus hectica infecta eſt, calida, ſiccáque natura obtigit: multique vel mœrores, vel labores,
vel

vel inedia, vel ſitis antè fuerunt. His enim ferè cauſis levioribus, febris ephemera: vehementiſſimis, hectica movetur.

ἡ τοῦ σώματος ἀτροφία.

Proximum hinc malum eſt τῆς ἀτροφίας, ſub quo, quia homo ſumpto alimento non alitur, ſumma oritur macies, ſenſim, ac ſine evidentibus cauſis corpore exareſcente. Id vitium inprimis grave eſt, & quia vires vehementer atterit, tandem tollere etiam hominem, niſi curatione occurritur, poteſt. Ferè autem hecticæ jungitur febri, & cordis affectibus, & pulmonis exulcerationi, itemque gravibus, iiſque calidis ventriculi, lieuis, aut jecinoris vitiis.

Malus corporis habitus.

Facilè tum ex hoc ipſo morbo, tum ex hectica, in corporis tranſitur marcorem, quem Græcè μαρασμὸν appellant, quod ubi incidit, nulla curationis reliqua via eſt.

Ut verò in hoc iſto maciei vitio, prorſus non alitur corpus: ita in alio, quod Græci καχεξίαν, nos pravum habitum dicimus, malè alitur. Idem corpus ſubtumidum, laxum, molle, grave, ſegneque eſt, & vividi coloris gratia caret, virore quodam albicans: ipſum adeò impotens eſt, ut crura etiam interdum eundo vacillent. Incipiente morbo vitiatur cibi concoctio, incolumi etiam appetentia, ſpacio tamen hæc quoque offenditur. Spiratio debilis ac rara, alvus varia, & inæqualis eſt. Suntque hæc ſigna

ei

ei ferè cachexiæ propria, quæ à ſubſtante humore, cruda, ſeu pituitoſa nominatur, quæque ſæpiſſimè id hydropis genus antecedit, venturumque prænunciat, quod λευκοφλεγματίαν Græci nominaveruut. Hoc ipſo vitio maximè capiuntur pueri & ſenes, at verò adoleſcentes, & juvenes, rarius ſic laborant, & citius curantur. Magis autem ita afficiuntur hi, qui ex longo morbo convaleſcunt: utique, ſi id quoque temporis, duro tumore, quem σκιῤῥόν Græcè dicunt, viſcus aliquod, maximèque jecur, aut lien obſidetur. Idem morbus non rarò etiam longa excidere tormina, & levitatem inteſtinorum, & hæmorrhoides, menſtruaque fœminarum, vel fuſa nimium, vel compreſſa ſolet. Eſt autem præter hanc crudam, alia inſuper ex corrupto ſanguine, melancholica cachexia, quæ ferè elephantiam, tum antecedit, tum præſagit. Alimentum quod aſſumitur intus vitiatur, indeque tum ſpiritus, tum os, tum alvi, & veſicæ excrementum, itemque ſudores, gravem odorem habent: fœdus, ſqualiduſque toto corpore, maximèque in vultu color eſt. Quibuſdam etiam cutis per aſſiduas puſtulas, aut ulcera exaſperatur. Totum corpus infirmum eſt, & interdum tubera quibuſdam partibus habet.

Ex hoc profectò cachexiæ genere, eum *Magni lienes.*

 eſſe

eſſe morbum judico, quem expreſſiſſe Hippocrates ſub magnis lienibus videtur. Siquidem interdum bilis atra ita peſtilens fit corruptione, ut cùm in corpus extra lienem diffunditur, planè ejus habitum univerſum corrumpat. Id vitium his ſignis ſeſe prodit: Os, ipſeque ſpiritus malè olet, gingivæ vitiantur, ſublividæque, & nonnunquam ſubatræ redduntur, ac digito, vel leviter preſſæ, atrum cruorem emittunt: Eædem ſic laxæ ſunt, ut à dentibus diſcedant, facilèque eos, vel omnes interdum eximere liceat. Aliquis etiam capiti, itemque præcordiis dolor eſt, urgetque cibi faſtidium: Creſcente morbo, hæc quoque creſcunt, & maculæ quædam liuidæ, tanquam veſtigia ſuggillationum, variis corporis locis efflorescunt, in brachiis ſcilicet, in coxis, in cruribus, ſæpèque per univerſi córporis cutem, adeò ut hæc quaſi arquato videatur fœdata. Inter hæc magna imbecillitas oritur, præcipuèque in cruribus, quorum impotentes compages fiunt. Nonnullis, ac potiſſimum junioribus, crebrò ſanguis è naribus fertur: quod ni fiat, in cruribus hæ maculæ, quas dixi, & interdum ulcera fiunt. Is morbus Batavis, aliiſque populis, qui humiliora, atque paluſtria loca incolunt, frequens eſt, utique ſi his quoque alimenta craſſæ duræque materiæ ſumuntur. Rariſſimus

ſimus ſiccis regionibus atque æditioribus eſt. Omnem ætatem quolibet anni tempore nullo diſcrimine impetit: Senibus tamen gravior, ſed frequentior juvenibus eſſe creditur: Quibuſdam tamen locis frequentiſſimus pueris eſt: Idemque Autumno, atque Vere maximè recrudeſcit.

Grave inprimis, & horroris plenum vitium Elephantiæ eſt: ut primum id inuaſit, ſumma pars corporis crebris maculis inſpergitur, crebroſque tumores, maximè juxta ſummam frontem, ac mentum habet: Maculæ modò ſubnigræ ſunt, modo ſubflavæ, modò ſubalbidæ: Cutis inæqualiter craſſa, horrida, duraque, qualis anſerum eſt, eademque quaſi ſquammis quibuſdam exaſperatur, potiſſimum in facie, in manibus, & in pedibus. Pili rariores omnibus locis corporis fiunt, ſpiritus difficulter trahitur, & malè olet, vox obſcura, atque ſubrauca eſt, craſſeſcunt malæ, mentum dilatatur, amboque ruborem exhibent, non floridum quidem illum, ſed livore quodam turpem: urina, qualis jumentorum, craſſa, turbidaque eſt. Mores denique accedunt & ſomni, & inſomnia melancholicis familiaria: Quidam etiam ſeſe præfocari inter dormiendum rati, cum impetu expergiſcuntur, atque exiliunt. Plerique Veneris quoque ingenti deſiderio capiuntur. *Elephantia.*

Increſcente autem morbo, hæc iſta etiam increſcunt, ipſumque corpus malè fœdum emacreſcit, os, ſuræ, & pedes intumeſcunt, hique ut plurimum frigidi, torpidique ſunt: Varicoſæ venæ, ſubnigræ, ceu verrucæ quædam, aut grandines, in linguæ radîce, ſub palpebris, ponèque aures cernuntur, Ubi vetuſtatem morbus accipit, eroditur narium media cartilago, tandemque aliquibus corrupta partibus decidit, ipſæ nares ſimæ fiunt, & alarum craſſamento obſtructæ. Itaque per has ſic impeditas, ipſe ferri ſpiritus, verbaque proloquentis hominis videntur. Labra etiam craſſa ſunt, & inverſa, oculi juxta angulum interiorem rotundiores ſunt, & quod in iis album eſſe oportuit, flaveſcit, craſſumque fit, ac quaſi ungue obtectum. Ex ſuperciliis autem præduris illis, ac penè calloſis, itemque ex palpebris, & mento pili decidunt, aliique horum loco longè quàm antè rariores, ac tenuiores exurgunt. Aures etiam per hæc ferè tempora acutæ fiunt, extenuantur, & eroduntur. Manuum, pedumque digiti ſiccis fiſſuris dehiſcunt, atque non rarò ſic attolluntur, ut ſub tumore condantur. Muſculi toto corpore conſumuntur, maximeque juxta pollicem: ipſe vultus horridus, ac, qualis Satyrorum eſſe fingitur, deformatur. Ad extrema ventum eſſe vox docet ſummè rauca, & cava, virulentaque ma-

nuum, ac pedum ulcera, quibus ſubinde hæ partes vitiatæ cadunt. Eodem penè tempore cutis quoque ſenſu propè in extremis pedibus caret, adeò, ut ne doleat quidem, ſi quis hanc, vel intromiſſa acu pupugit, vel ferventibus undis aduſſit. Noviſſimè febricula oritur, quæ facilè tot modis obrutum hominem tollit. Signa hæc alia in aliis, non omnia tamen obſervari in omnibus ſolent. Scire tamen licet, inveteraſcentem morbum hunc depelli remediis non poſſe: Neque enim ſola cutis, ſed totum etiam corpus intus, foriſque afficitur, ſic ut ipſa quoque vitiari oſſa credantur. Contagione etiam id malum contrahi, (non ſolum ſponte,) intimoque corporis vitio poteſt; idemque à parentibus tranſire ad natos, vel ab ipſo etiam natali ſolet.

Haud multis ante noſtram memoriam annis, horrendum, atque novum genus morbi mortalium valetudini, tot alioqui caſibus opportunæ, cœpit inſidiari: quod, quia conſuetudine Veneris contrahitur, venereum appellari poſſe videatur. Primùm, juxta naturalia cruſtoſæ puſtulæ oriuntur, hæque lentam ſaniem reddunt, & malignè exulcerantur. Accedit venereum ſeminis profluvium, vel inguinum venenati bubones. Hæc omnia niſi altius intrò ad viſcera ſubeunt, nondum cœpiſſe morbum, at in *Morbus venereus.*

proximo eſſe teſtantur: Ut primùm verò is ipſe incipit, tum leviſſimus eſt, cùm ſolummodo pilos, caput, ac mentum remittunt ægri, cætera rectè habent. Paulo gravius eſt ſumma corporis maculis frequentibus, iiſque more lentiginis exiguis, aliàs rubris, alias flavis imbui, quæ maculæ non niſi reſoluto quoque morbo tolluntur. Id vitium tum quoque majus eſt, certumque ſui argumentum præbet, cùm in fronte, & in temporibus, & pone aures, maximè circa radices capillorum, dein in capite, vel etiam in univerſo corpore, malignæ puſtulæ, tumoreſque non unius coloris efflorеſcunt, quæ ſponte ſine medicamento ſanantur, iterumque paſſim expullulant. Puſtulæ modò flavæ, modò rubræ ſunt, rotundæ omnes, ſiccæ, puris expertes, & aridam cruſtam habent, ex his deinde in ambitum ſerpentibus puſtulis, cutemque cavantibus, ulcus oritur virulentum, & ſordidum. Quibuſdam etiam tum manuum, pedumque cava finduntur ſiccitate, & ſquamas remittunt. Eoque propè tempore palatum, atque intimum anguli oris, nigris, fœtidiſque puſtulis impeditur, adeò ſubinde ulcere cavatis, ut ejus rei cauſa, potio per nares reddatur. Qui caſus tamen rariſſimus incipienti morbo, frequens tum veteri, tum bis terve reverſo eſt. Exulcerantur quoque & lingua, & fauces, &

par-

partes quæ ad nares, & ad podicem ſunt. Tum quoque caput prægave eſſe incipit, cervicibus, humeriſque dolor ineſt, qui interpoſito ſpatio ad brachia, & ad crura pervenit, noctemque moleſtam magis, quàm diem exhibet: maximè à tertia noctis hora ad nonam infeſtus. Idem mediis artubus profundè inhæreſcit in quibus ſæpè tumores oriuntur, qui ægrè vel diſſoluuntur, vel ſuppurant. Interdum etiam in tophos vertuntur hi, maximèque in fronte, in capite, in claviculis, in medio humeri oſſe, itemque in cubiti radio, & in parte tibiæ priore, & juxta alia nonnunquam oſſa, quæ peſſimis inde ortis ulceribus corrumpuntur. Tum profectò graviſſimum id malum eſſe judicatur: Nam ſolidæ quoque partes labefiunt, oſſa, vincula, membranæ, nervi, circa quæ coëunte maligno humore, immaniſſimi doloris tormenta, maximèque per noctem incidunt. Atque his quidem ærumnis, miſtiſque vigiliis, ac febri oppreſſus, ſubinde homo perit. Cæterùm meminiſſe convenit, non omnia ſemper in omnibus ægris ſigna, verùm alia in aliis deprehendi. Modò enim ſolæ puſtulæ, modò dolores, vel nodoſa tubera, vel exulcerationes ſunt. Sub ſolis puſtulis expeditior curatio eſt, ſub aliis nulla, aut certè difficillima: præcipuè ſi his multa vetuſtas acceſſit. Porrò conſtat morbum hunc penitus

contagioſum eſſe, ac ſolo vitiati corporis adhæſu contrahi, tum à parentibus quoque ad liberos more Elephantiæ tranſire, eique contagioni fœminas opportuniores, quàm viros eſſe. Recens morbus non difficillimè curatur, vetus vix unquam. Æquè inanis medicina eſt, ſi ſub hoc vitio corpus marcore occupatur, aut orta Anhelatio, quam Græci ἄσθμα vocant, fuit. Poſt morbi curationem alii mirè corpulenti fiunt, aliis raucitas infeſta eſt, aliis fœdæ cicatrices manent, profundorum, turpiumque ulcerum veſtigia.

MEDICINALIUM OBSERVATIONUM

LIBER II.

QVO VITIA SINGVLARVM PARtium corporis proponuntur.

Dolor capitis. VIX ulla pars corporis humani æquè doloribus opportuna, ut caput eſt: Huc enim facilè aliquid ex inferiore corpore aſpirat. Ipſa quoque pars, propriæ conſtitutionis, atque temperamenti occaſione impotens, non difficillimè doloris cauſam in ſeſe tum admittit, tum gignit. Ergo ſi multis jam annis crebrò, levique de cauſſa caput dolet, ſcire licet aut cephalæam, aut hemicraniam eſſe: ſub illa pro-

prio caput affectu labefactatur, ipſumque univerſum, aut certè maxima ejus pars dolet: ſub hemicrania autem, alterum tantum capitis latus conſenſu præcordiorum, ſubditarumque partium dolor afficit, feréque à temporum oritur pulſatione. Uterque dolor, ut quivis etiam alius, ſub appellatione τῆς Κεφαλαλγὶας continetur. In dolore autem capitis omni, eò periculum vertitur, qui continenter excruciat, & ſomnum tollit: Quòd ſi vomitus etiam accedit ærugi noſus, & ſurditas, in proximo inſaniam eſſe ſignificant. Jam etiam ubi ingentem capitis dolorem diſtentio nervorum comitatur, vel inflammatio juxta oculos, aliamve corporis defixa partem, vel denique oculorum inflatio, aut ſubverſio, ſummum periculum oſtenditur. Illud quoque veterum obſervatione conſtat, vehementem dolorem capitis, qui curatione non ſaneſcit, ſed magis etiam exaſperatur, aſſiduéque tenet, periculum inſaniæ per febrem minari: ſine febre autem, cùm hanc quoque inſaniam, tum magis cæcitatem prænunciare. Per acutos capitis dolores, ſi ſonitus incidit aurium ſine febre, & vertigo, & impeditus tarduſque ſermo, & manuum torpor, vel morbum expectari attonitum, vel comitialem, vel lethargum poſſe non alienum eſt. Ad hæc ſi vetus in capite dolor eſt ex frigida natus

materia, difficillimè ſaneſcit, maximèque in ſenibus. Quum caput parte aliqua, aut circum circa dolet, ſi pus, vel aqua, vel ſanguis naribus, ore, aut auribus exit, ſcire licet malum ſolvi.

Delirium Nunc ea capitis vitia ordine ſequar, quibus mentis error jungitur, incipiamque à delirio, quod Græci παραφρένεσιν dixerunt. Majoris ferè id terroris, quàm periculi eſt, ſcilicet per acutarum febrium vigentes acceſſiones, ſæpè contingit deſipere ægros, & loqui aliena, verùm levato acceſſionis impetu, protinus mens redit. Noviſſimè tamen oportet, illud penitus non leve eſſe, neque incidere, niſi in vehementi febre poſſe. Ferè autem hoc repreſſo, gravis profunduſque ſomnus obrepit. Sed imminentis quoque delirii non ambiguæ notæ ſunt. Expeditior ſermo ægrotanti eſt, quàm ſano fuit, ac ſubita oritur loquacitas, eaque ipſa ſolito imprudentior. Stridor quoque dentium, firmo etiamnum corpore incidit, & geſtus incontinentior eſt, & oculi frequenter moventur, hiſque dolente vehementer capite, quaſi tenebræ offunduntur, vel ſine dolore ſomnus non accedit, fitque continuata per noctem, perque diem vigilia. Spiritus rarus, mireque vehemens eſt, & pulſus citatus, ipſumque corpus proſtratum in ventrem jacet, niſi ſi hunc decubitum tamen aliquis ventris dolor fecit.

Hor-

Horroris autem, periculíque pleniſſimum id genus inſaniæ eſt, quod inflammato cerebro, ejuſve membranis excitatur, Græci φρενῖτιν vocant. Id his ſignis noteſcit: Febris urget acuta, atquè continua, continuu'que mentis error, modò his, modò aliis animæ vitiatis actionibus: expeditus in omnem audaciam homo eſt, & viciſſim tum vigilia, tum ſomno difficili, turbulentóque impeditur, ſic ut interrupta quiete protinus cum impetu è cubili proſiliat, vociferetur, ferociat, ac modò ploret, modò cantet, verbaque ſine ſenſu, ſine ordine certo proferat, interrogatus ab alio omnia aliena reſpondeat. Quæ quidem omnia eò plus oſtendunt periculorum, quò quis initio morbi (ut ferè fit) pacatior fuit. Sub eodem vitio oculis inſolita mobilitas acceſſit, híque cruenti, flammei, ſqualidique ſunt, quos æger crebrò perfricat, modò ſiccos, modò lachryma perfuſos, lingua autem aſpera, & nigra eſt, dentes ſtridore quatiuntur, ſæpèque cruor è naribus aliquis fertur, & interdum poſteriora capitis dolent. Adhæc vehementer ſitit æger, & multum garrit nugarum, atque altè quidem, verùm raro tamen ſpirat. Idem manibus tremit, digitiſque floccos vellit, & feſtucas è ſtragulis legit. Urina huic tenuis, flammea, interdum etiam (quod peſſimum eſſe judicatur) tenuis, albáque eſt. Hoc iſtud genus inſaniæ

φρενῖτις.

longè acutiſſimum eſt, breviq; hominem, niſi maturè malum tollitur, tollit. Mortiferum id eſſe teſtatur continua, tum dementia, tum vigilia, alvus & urina pertinaciter compreſſa, aut urina prius abundè colorata: pòſt, alba, tenuiſque reddita, itemque diſtentio nervorum, difficilis crurum extenſio, atque contractio, ſyncope.

Melancholia. Sequitur tertium inſaniæ genus, quo diu aliquis ſine febre deſipit, Græci *μελαγχολίαν* vocant. Triſtitia, metus, atque vigilia longo tempore afficiunt, itemque humanæ conſuetudinis odium, idque perpetuo cum luctu, atque lachrymis, quanquam nonnulli etiam continenter rident. Omnes autem exercent vanæ, intentæque animi cogitationes, adeò ut perſæpè humi fixis oculis, veluti ſtupidi conſiſtant, ſubitóque falſis imaginibus exempti, celeriter cum ſuſpirio procedant. Qui gravius laborant, ſeſe vel pecudes eſſe, vel teſtaceos, vel etiam vita defunctos credunt, quare alii gallinacei cantum voce imitantur, alii occurrentibus cedunt, veriti ne (teſtacei cùm ſint) diffringantur, alii epulas pertinaciſſimè recuſant, amiſſam eſſe vitam rati.

Qui hoc morbo laborant, ut mortem quàm maxime pertimeſcunt, ſic hanc tamen ſibi ipſi quàm ſæpiſſimè deſponſo animo conſciſcunt. Omnibus autem caput, oculi,

li, totaque facies calet: Somnus, ut præcipuè neceſſarius, ita maximè difficilis eſt. Ex eodem genere morbi, melancholia flatuoſa habetur, quàm Græcè ὑποχονδριακὴν appellamus. Eſt id malum affecti jecinoris magiſque lienis ſoboles, modo cùm lienis tumore, modò ſine eo, non ſolum lienis, ſed neque etiam meſenterii: Soletque tum ſævius eſſe vel exigua etiam aduſtæ bilis atræ, atque pernicioſæ portione, omnia ſuo halitu labefactante. *Melancholia flatuoſa.*

Iiſdem penè notis hic morbus, quibus prior, deprehenditur: niſi quod hîc præcordia ſurſum conuellantur, & interdum præter gravitatem calore ferveant. Sub his arteriæ vehementer, & moleſtè pulſant. Accedunt capitis vertigines, aurium ſonitus, cruditas, acidi ructus, multa tenuis ſalivæ ſputatio, qua de cauſa nihil etiam ſititur, vomitus pituitæ, modò bili permiſtus eſt, modò acidus, ex quo dentes etiam ſtupent. Dum epulas ſtomachus concoquit, medio loco ſcapularum dolor inhærèſcit, qui illis concoctis, protinus conquieſcit: Venter ſæpè aſtrictus eſt, & intus rugit, flatibuſque turbatur. Quinetiam ſubinde cordis fit palpitatio, & quædam quaſi ſuffocatio. Cruditate maximè creſcit morbus, concoctione ſummè levatur, eſtque eo morbo, quem priore loco poſuimus, longè mitior. Non-

nulli

nulli autem, quibus hujus mali vis cerebrum penitus occupavit, in furorem aguntur, febremque patiuntur hecticæ non abſimilem, & quæ in marcorem promptè vertatur. Melancholia omnis familiarior viris & ſenioribus, deterior fœminis eſt. Raròquiſquam tumorem effugit lienis, qui hoc morbo capitur. Si vel hæmorrhoides, vel varices, vel (ut quibuſdam placet) aqua inter cutem accedit, ſolvitur malum: verſam etiam melancholiam in morbum caducum fuiſſe, & rurſus hunc in illam, quorundam obſeruatione compertum eſt. Ferè autem ſic incidit: ut, quæ melancholia recens eſt, curationem non difficillimam habeat: quæ inveteravit, vix unquam remediis tollatur.

Furor.] Sequitur modò ea inſaniæ ſpecies, quam nos furorem, ſeu rabiem, Græci *μανίαν* appellaverunt. Adſunt quidem delirationes eorum quos Melancholia exercet, at his tamen inſuper jungitur effrenis iracundia, clamoribus, minitationibus, torvo oculorum intuitu, violentóque corporis impetu formidabilis. Si ſanguis magis ſubeſt, aſſiduus, & diſſolutus oritur riſus, jucundis ante oculos objectis imaginibus. Si verò magis in cauſa bilis eſt, omnia inuſitatæ temeritatis, atque crudelitatis plena contingunt: Adeò conſtat rectè judicaſſe veterem Hippocratem, inſaniam quæ cum riſu ſit, tutiorem eſſe,

quæ

quæ dato ſtudio, pejorem. Ut plurimùm autem hic morbus ſine febre eſt, tametſi ea quoque interdum accedere, atro humore putreſcente, ſolet. Salutem promittunt, fuſi menſes, aut hæmorrhoides,aut natæ varices. Non tuta ſunt ulcera in facie & in pedibus orta, aut amiſſa prorſus appetentia.

Huic furoris vitio id finitimum eſt, quòd à morſu rabioſi canis infertur, Græci ὑδροφοβίαν, nos aquæ metum appellamus. Miſerrimum genus morbi, quod hominem rabie,& ſiti & aquæ formidine cruciat. Ergo ut primum morſus aliquis eſt, moderata omnia pro vulneris modo fiunt:at interpoſito ſpatio,dolores ingraveſcunt, ipſaque incipit vitiari mens alienis cogitationibus impedita. Homo autem moroſus fit, ferox, atque iracundus, multum ſecum obmurmurat, & quaſi ab alio interrogatus, crebra reſponſa reddit.Poſt hæc conſpectum metuere aquæ incipit, canemque in ea occuli exiſtimans, metu exclamat, atque inhorreſcit. *Aquæ metus.*

Ipſi adeò mens errat,ut ne familiares quidem agnoſcat. Tum perfecta oritur rabies, atque aliis morſu nocendi cupiditas, inter quæ alii ſicuti canes latrant, alii ſemen ſine deſiderio Veneris emittunt, alii cum quid biberint, præfocati moriuntur. Omnibus autem ſomnus turbulentus, horroris, furoriſque plenus eſt. Accedit nervorum diſtentio,

ſin-

ſingultus, ſitis implacabilis, & (quæ ferè extrema eſſe ſolent) frigidus ſudor, & ſyncope: quanquam non rarò prius ſiti homo enectus ſit, quàm hæc iſta eveniant. Porrò hoc genus inſaniæ, ubi confirmatum ſpatio eſt, adeò ſanari non poteſt, ut neminem conſtet inde unquam fuiſſe expeditum: Confirmatum eſſe dico, cùm ſimul mentis uſus non eſt, ſimul timeri aqua cœpit. Quos caſus accidere aliis poſt quartumdecimum à morſu diem, aliis poſt quadrageſimum; aliis poſt ſextum, aut ſeptimum menſem obſervatum eſt.

Nec deſunt authores, quibus placuit, ſeptem etiam annis occultari id vitium poſſe. Illud quoque conſtat, multos ita morſos, factum id à rabioſo cane eſſe neſciſſe, vulneriſque curatione, ac nimia ſecundæ valetudinis fiducia, hujus ſibi calamitatis autores extitiſſe. Itaque utilis etiam experimento locus eſt. Nam accipitur panis fruſtum, imponiturque vulneri: id hinc detractum, alterique integro vorandum exhibitum cani, ſi rabiem ei non moverit, ſcire licet, qui momordit, eum non fuiſſe canem rabioſum. Ferè autem qui ſic eſt, hæc habet: eſurit, ſitit, nihil tamen cibi vel potionis ſumit, oculos flammeos, truceſque habet, auriculas demittit, linguam exerit, multum ore ſpumat, umbræ ſuæ oblatrat, ſæpè ſine omni latra-

tratu triſtis, atque anxius diſcurrit, crebrò tanquam curſu fatigatus ſpirat, caudam geſtat intortam, nullo diſcrimine in quaſque obvias animantes impetu, ac morſu fertur, præcipiti atque incerto oberrans curſu. Integri canes, & conſpectum, & latratum ejus qui furit exhorreſcunt, ac fugiunt.

Nunc ea capitis vitia proponam, quæ frigidis innixa cauſis, mentem etiam vitiant: incipiamque à Lethargo, cujus hæ notæ ſunt; Marcor, & penè inexpugnabilis adeſt dormiendi neceſſitas, febriſque lenta, neque caloris admodum mordacis. Accedit dementia, rerumque omnium tanta oblivio, ut quum oſcitant ægri (quod ipſis perfrequens eſt) claudendi oris obliviſcantur: aut cùm mejendi cauſa matulam petunt, manibuſque tenent, mictionis tamen omnem amittant memoriam. Adhæc clauduntur oculi, iidemque ubi voce compellatur æger, palpebris ægrè diductis, vix adaperiuntur, rurſumque protinus coëunt; ac priſtino ſeſe ſopori dedunt. Is ſopor interdum adeò pertinaciter immoratur, ut æger vulſis etiam capillis non doleat, ſed totus ſtupore oppreſſus, veluti truncus cubet. Univerſum ipſi corpus ſegne, graveque eſt, & ante omnia caput. Nonnunquam ſingultus etiam incipit. Ipſe pulſus æquè magnus, molliſque, ut inflammatis pulmonibus eſt: at tar-

Lethargus.

dior tamen, & rarior, & minus inæqualis, magis autem intermittens, quàm intercurrens interdum bis pulſans, ſemper, ubi ſopor dominatur, undoſus, Spiratio rara, & imbecilla eſt, Alvuſque aliis liquida, aliis compreſſa. Urina, qualis jumentorum eſſe ſolet, turbida meiitur. Ipſe æger ſupinus cubat, & ab aliis in latus converſus, ultro in dorſum revolvitur. Hoc certè genus morbi acutum eſt, & cùm parum in tempore ſuccurritur, promptè interficit. Summi periculi nuncius tremor eſt: itemque vigente malo frigidus circum caput ſudor. Qui ex hoc morbo convaleſcit, huic ferè in pectore ſuppuratio naſcitur. Sæpè lethargus, abſceſſu pone aures exorto, ſolvitur.

Caros. Caros notis lethargo perſimilis, febrim non facit, ſed ſequitur, eamque non levem: quamquam etiam, & compreſſo cerebro, acceſſionibuſque comitialibus ſuccedit, Lethargus ipſe per ſe morbus, propria quadam nititur conſiſtentia. Neutrum vitium repentè accedit. Jam quoque in lethargo, etſi ſit moleſtè, fit tamen omnino ad interrogata reſponſio. In caro ſpiritus illæſus eſt. Nihil verò iſtorum in attonito obſervatur morbo. Solutum quoque Carum, ferè ſecunda valetudo excipit: attonitum morbum, reſolutio nervorum.

Catalepſis. Catalepſis autem, quam detentionem interpretantur, ſic cognoſcitur. Homo repen-

tè

tè mente, ac ſenſu, motuque corporis deſtituitur: itaque in ea quoque figura, qua percellebatur, manet, ſive ſederit, ſive cubuerit, idque vel clauſis, vel apertis oculis. Qui hoc morbo capiuntur, niſi maturè curantur, ſtupidi, ac velut frigore quodam enecti moriuntur.

Κῶμα autem, quod Soporem, & profundum ſomnum appellamus[t], his notis obſervatur: Æger demiſſa inferiore mandibula obdormit, & expergefactus, rurſus in ſomnum repentè delabitur, ideoque Græci id ὑπνῶδες appellaverunt. Quod ſi ad ſomni proclivitatem, vigilia ſimul accedit (ἄγρυπνον κῶμα græcè dicunt) mens, ſenſuſque omnes ſopitam omnem actionem oſtendunt: homo tamen vigilantis formam, figuramque retinet. In eo malo impeditus ſermo, & ſpirantibus auditum in gutture murmur, & difficilis poculorum deglutitio, & pituita tenuis à naribus ſtillans, & urina, aluique retentio, promptaque reſupinatio, periculum in proximo eſſe denunciant. *Κῶμα.*

Incipiam nunc de morbo dicere comitiali, quem Græci ἐπιλεψίν dicunt. Is tum maximè timeri poteſt, cùm caput grave eſt, & dolet, præcipuè permoto ad iram homine, cùm mentis error incidit, & ſenſuum ſtupor, ſimulque vertigo oritur, & tenebræ oculis objiciuntur, & horrenda inſomnia ſunt, & lingua ſine ordine orationis movetur, eaque *Morbus comitialis.*

loquens æger commordet, cùm vultus inter hæc pallet, ſpiritus difficulter trahitur, venter flatibus tumeſcit, urina præter ſolitum tenuis & cruda, cùm aliâs, tum ſi quis etiam dolor, aut convulſio ſummum humerum, aut cervices, aut caput occupet, aut torpor corporis, aut turbulentum inſomnium accedat. Ut primum verò morbus invadit, homo ſubitò convulſus concidit, vociferatur, ſtertit, ſpumat, interdum circumagitur, & tremit: dein interpoſito tempore ad ſe redit, perque ſeipſum conſurgit. Quibuſdam ſtercus, aut urina, aut ſemen præter voluntatem in ipſa acceſſione elabitur. Si à ventriculo vitium fuit, mordetur is antè, magiſque per inediam, idemque palpitat, & fluctuat: quumque in propinquo acceſſio eſt, nauſea oritur, & ſtomachi dolor, aut animi defectio, qua finita, vomitus incidit, modò pituitam, modò bilem trahens, inter quæ frequens ſibilus aurium eſt. Porrò ſi ab aliquo loco corporis exteriore malum oritur, inde fieri raptus velut auræ cujuſdam frigidioris per continuatas partes ad caput ſentitur. Morbus autem comitialis tum peſſimus eſt, cùm continenter recurrit, atque intervalla acceſſionum habet quàm minima, diuque, ubi invaſit, immoratur: præcipuè ſi ſimul multa vertigo eſt, & difficillima ſpiratio, & vehemens, longaque cor-

po-

poris agitatio, & poſt hanc ſuccedens alta, plurimaque quies catochæ ſimilis, ſub qua amiſiſſe homo quaſi vitam credatur. Quòd ſi inter hæc nihil juvare etiam videbuntur remedia, quæ movendis ſternutamentis utilia ſunt: ſciret licet, in peſſimo rem ſtatu eſſe, magiſque ubi ab ore deterſa ſpuma ſæpius redit, ſimulque vehemens tremor, & vociferatio, & ſtertor eſt: neque finita acceſſione meminit quicquam æger, pudorve movetur factorum. Idem morbus magna ex parte eſſe longus ſolet, ad uſque diem hominis ſupremum, neque vitæ tamen periculoſus, tametſi interdum, cùm recens eſt, hominem tollit crebris, gravibuſque acceſſionibus.

Quomodocunque autem incidat, magis familiaris eſſe viris, quàm fœminis conſuevit: magis pueris, ac præcipuè nuper in lucem editis, quàm adultioribus, minimèque ſenibus, atque ætate confectis. Nihil æquè ad depulſionem vitii hujus, ac proceſſus ætatis facit. Nam pueris ferè poſt fœminæ conſuetudinem ſolvitur, & puellis poſt orta menſtrua. Quod ſi annum aliquis viceſimum quintum jam ſuperavit, ægerrimè, aut certè nunquam ſaneſcit, per omnem vitam morbo opportunus, magiſque ſi comitialibus natus parentibus aut conceptus fluentibus menſtruis fuit. Illud etiam non perperam

animadverſum eſt, prægnanti fœminæ ſi morbus acceſſit comitialis, hunc, facto partu, ſolvi: & ſi quid inde vitii fœtus traxit, id magna ex parte conquieſcere, ubi, editus in lucem infans, protinus evomuerit, multumq; ejecerit aquoſi excrementi: ſin minus, manere morbum. In eodem ipſo Alphos albus in capite nâtus, pueriſque cruſtoſa ſcabies, ſpem curationis aliquam facit, maximè ſi morbus non ita diu traxit, & vitæ ſolummodo ſecutus intemperantiam eſt: aut ſi ab una parte corporis, ſenſus venientis acceſſionis incipit, idque à manibus, vel à pedibus potius, quàm à lateribus, aut ab ipſo (quod peſſimum eſt) capite. Nam contrà, ubi totum ſimul afficitur corpus, neque antè in parte aliqua accedentis mali ſenſus eſt, ſed homo ex improviſo concidit, cujuſcunque is ætatis ſit, vix ſaneſcit. In eodem morbo ſi mens læſa eſt, & nervorum facta reſolutio, medicinæ locus non eſt. Illud quoque conſtare judicio quorundam video, prorſus pro valetudine eſſe, ſi morbo comitiali, longa febris, ac præcipuè quartana acceſſerit.

Incubus. Incubus, quem ἐφιάλτην Græci dicunt, notis cognoſcitur. Per ſomnum mole aliqua ſeſe opprimi homo, & ab alio urgeri credit: ipſe totus torpidus, ac difficulter mobilis, imaginatione præfocationis edere vocem non poteſt, aut eam certè admodum incertam,

tam, exilem, & malè diſcretam edit, tandem hoc caſu vehementer anxius, perrupto ſomno, repentè expergiſcitur. Malum hoc familiare eſt hominibus crapulâ, & multa ſæpè cruditate oneratis. Deterius eſt, ubi per noctem etiam vigilantibus incumbit. Si verò ubi idem dormientes occupat, poſt expergefactionem frigidi oriuntur ſudores, & cordis tremor, peſſimum eſt. Vix unquam incubus accidit in latus cubantibus. Qui hac ægritudine multo jam ſpacio temporis, ac frequenter occupantur, huic grave aliquod capitis malum, puta vertiginem, morbum tum attonitum, tum comitialem, maniam, nervorum diſtentionem, aut ſubitam mortem impendere ſciendum eſt. Scilicet hoc modo repertos mortuos, in ipſo etiam cubili, multos eſſe conſtat.

Attonitum morbum, qui græcè ἀποπλεξία dicitur, etſi interdum nulla ferè ſigna præcurrunt: magna tamen ex parte antecedunt capitis ſubitus, acutuſque dolor, & vertigo, & oculorum caligo, & dentium in ſomno ſtridor, & totius corporis, maximèque extremorum frigus. Tum repentè homo, velut attonitus, cum clamore corruit, moxque clauſis oculis ſtertit, & magna ſpiritus orta difficultate tantum non præfocatur, perinde laborante pectore, ac ſi vinculo quodam aſtrictum, attolli prohiberetur: adhæc ſen- *Morbus. attonitus.*

ſenſus motuſque omnis perit, unica miſeris à ſpiritu ſpes vitæ reliqua. Is ſpiritus prout aut facilè, aut moleſtè trahitur, morbi modum, omnemque magnitudinem oſtendit. Quare etiam peſtiferum eſſe ſciendum eſt, ſi vel intermittitur multum ſpiritus, aut ſumma difficultate trahitur. Minus horrendus caſus eſt, ubi cum ſpiritu non difficillimo, ſumpta pocula non reſiliunt per nares, ſed penitus deſcendunt.

Quicunque verò morbus attonitus magnus eſt, ſanari non poteſt: qui levior, ægré poteſt. Idem raro ſine altero corporis reſoluto latere, conquieſcit, idque ferè primis ſit quatuor diebus, quod ſpacium ſi morbus tranſit, occidit. Sæpe tamen adeò leviter aliqui ſic laboraverunt, ut ſolo diſtorto ore, ſenſuque, ac motu lapſo, neque ſpumaverint. neque ſterterint, remedjiſque curati, nulla orta nervorum reſolutione, convaluerint. Morbus autem attonitus ei magis familiaris eſt, qui annum jam quadrageſimum, nondum ſexageſimum exceſſit, utique ſi idem frigidæ naturæ homo eſt, crebraque gravitate capitis, & ſopore, & oculorum caligine afficitur, ſi brevi & anguſta cervice eſt, ſi ipſe totus ſine negocio deſes, potationibus, atque ingluvie perditam vitam ducit. Adoleſcens autem, & eo ætate paulò grandior, ſic laborare, non niſi maximis de cauſis poteſt,

teſt, aut quivis etiam alius, quum tempus æſtivum eſt. Sub his enim caſibus ferè mors ſequitur. Opportunior morbo hyems eſt: utique ſi præfrigidi venti ſpirant, denſæque nebulæ cœlum obſident. Cæterùm utile eſt in hoc morbo hæmorrhoides patefieri: inutiles ſunt frigiditates, & torpores: mortiferi propter impeditum ſpiritum orti ſudores. Per eundem morbum ſæpè, quod multis videtur extinctum corpus, vitam habet, præcipuèque fœminarum, & horum quoque virorum, quibus frigidior eſt natura. Rem omnem pluma detegit coram naribus, atque ore ſuſpenſa, aut certè vaſculum aquæ plenum, atque ſic ſupra pectus impoſitum. In his ſi motus fieri aliquis videtur, ſupereſt æger: ſi ſumma immobilitas eſt, periit. Minimè alienum id videatur quod Hippocrates memoriæ prodidit: ſanum hominem ſubito dolore capitis captum mutumque redditum, ac ſtertentem, intra ſeptimum diem interire: ſervari autem, ſi ante eum diem febris venit, poſſe.

Proxima modo videatur obſervatio, quæ nervorum debetur reſolutioni, Græci παράλυσιν appellant. Ea autem, cum morbo attonito ſucceſſit, παραπληγία græcè dicitur, ac modò omne corpus, quod capite inferius eſt, occupat, modò alterum ejus latus duntaxat. Cum autem nullo antecedente mor- *Reſolutio nervorum.*

bo incipit, interdum & comprehenſa quoque loca tenet, interdum unam quampiam partem, ut linguam, ut oculum, ut maxillam, ut labrum, ut brachium, ut crus, ut hujuſmodi. Hujus itaque reſolutionis nuncius ſtupor eſt, ex quo ſcilicet ſenſim creſcente illa naſcitur. Prius autem genus plus periculorum habet, ſæpèque in morbum attonitum revertit, poſterius hoc etſi æquè ferè diuturnum, longè tamen eſſe mitius ſolet. In utroque aliàs ſenſus integro motu perit, alias illæſo ſenſu motus, nec rarò (ubi conſummatum id vitium eſt) ſimul utrunque. Ubi hic morbus alterum latus affecit, id nonnunquam frigidum deprehenditur, altero, quod integrum eſt, ardeſcente. Oculus quoque, è directo lateris ejus, quod morbum ſuſtinet, minuitur. Per eundem morbum pulſus languidus eſt, & parvus, & tardus, & rarus, & mollis: interdum etiam creber, inæqualis, ſed nonnihil ſine certo ordine intermittens. Urina tenuis ferè, atque diluta eſt, tametſi nonnunquam propter imbecillos renes rubea ſit. Idem malum ſemper longum eſſe ſolet, ſæpèque, alios morbos excipiens, finit: puta morbum (ut proximè dixi) attonitum, itemque longas febres, coli dolorem atque ab utero factum ſtrangulatum. Crebrò etiam per hyemem incidit, ægerriméque in ſene tollitur, præcipuè ſi jam in vetuſtatem inci-

incidit. Idonea ad medicinam tempora ſunt, primum æſtatis, dein veris: vix quicquam ſperari hyeme, vel autumno poteſt. Quæ verò pars reſoluta eſt, ea facilè refrigeſcit, graviſque eſt, mollis, & laxa, tandemque ubi morbus inveteravit, macie conſumitur. Tum profectò vix unquam ad priſtinum ſtatum revertitur, præcipuè ſi motu penitus caret, ſimilemque colorem reliqui corporis non exhibet. Quælibet autem nervorum reſolutio mediocris vix ſanatur, vehemens ſanari non poteſt. Eadem ubi ex rupto nervo, aut tranſverſim inciſo nata eſt, non curatur. Pro valetudine eſt, febrem accedere, vel tremorem fieri.

Diſtentio nervorum.

Quoniam de vitiis agere cœpi nervorum, non videtur omittenda eorum diſtentio, quæ Græcis σπασμός appellatur. Membrum ſic contrahitur, ut reduci ad priſtinum habitum non poſſit, nervis, muſculiſque verſus ſuam originem, præter voluntatem, convulſis, idque cum vehementiſſimo dolore, qui vires ſubinde hominis conſumit. Quod ad pulſum attinet, arteria tenditur, & unde quaque ſeſe colligens coit, eademque veluti chorda, quæ ſtringitur, & laxatur rurſum, deorſumque fertur. Hic morbus rarus quidem, at multum acutus eſt, citoque adeò occidit. Quum repentè ſanum hominem adoritur, repletionis ſequitur cauſſas, utique

ſi ne-

neceſſariæ vacuationis facta ſuppreſſio eſt, ſi intermiſſa exercitatio, & continuata pocula fuêre: ubi verò magna febris, aut ſuperflua vacuatio, aut nimius labor, maximéque vigilia, atque inedia anteceſſerunt, ſcire licet id ipſum vitium ab inanitione proficiſci, atque inprimis horrendum eſſe, vixque ulla medicinæ ope ſanabile. Itaque rectè id ab Hippocrate animadverſum video, poſt acutas febres, & effrenatas, præcipuéque veratro tentatas purgationes, & poſt graviſſima vulnera, aut poſt quamvis aliam ſanguinis profuſionem, ſemper mortiferam nervorum diſtentionem eſſe. Scire autem licet, ſæpè hunc morbum febricitantibus ſubitò, ſine ullis præcurrentibus ſignis, accidere, factóque bilis vomitu, protinus conquieſcere: proin ejus cauſa ad ſtomachi affectum, non ad febrem referenda eſt. Porrò eſt etiam levis quædam nervorum, muſculorumque diſtentio, quæ à flatibus oritur, græciſque σπασμός φυσῶδης appellatur. Nam etſi maximum dolorum, eum tamen perbrevem, ac non magis horâ durabilem exhibet, ſola frictione miteſcentem. Id vitium ſæpe manuum, pedumque digitos, interdum & crura tentat, ſummo ea cruciatu extendens, vel in ſeſe contrahens. Iis autem familiare eſt qui crapulæ dediti deſidem vitam agunt. Diſtentio nervorum ſemper in pueris, præ-

cipuè nuper natis frequentior, & curatu facilior eſſe conſuevit: quanquam interdum in iis ipſis periculum habet, maligna febre captis. Scilicet poſt ſeptimum ætatis annum, nemo puer diſtentione afficitur nervorum per febrem, niſi hanc acutiſſimam, & malignam.

Opportunus autem dum febricitat, huic morbo is puer eſt, cui alvus diu compreſſa eſt, cui vigilia, & terror, & coloris mala mutatio acceſſerunt. Noviſſe autem oportet, eundem morbum aliàs uni membro infeſtum, ut oculo, cuti quæ in fronte eſt, linguæ radici, maxillæ, labris, brachio, manui, cruri, ſed eum graviſſimum in cervicibus eſſe: aliàs loca omnia capite inferiora obſidere: aliàs tota corpora convellere. Priora genera duo, τετάνου appellatione Græci comprehendunt, quem Latini rigorem nervorum vocant. Noviſſimum genus in morbo comitiali eſt, ſub quo, quia caput quoque ægrotat, ſimul & mens, & ſenſus vitiantur, fitque non continuata, ut in ſuperioribus afflictio: ſed ex temporum recurrens intervallis. Ergo, quoniam hujuſce morbi obſervationes ſuo loco propoſuimus, rectè modò de rigore nervorum agemus. In hoc flecti cervix vel corpus non poteſt, ſed rectà intenditur, id τέτανον dicunt: quum in priorem curvatur partem, ſic ut mentum pectori jungatur, tum græ-

Rigor nervorum.

græcè ἐμπροσθότονος eſſe dicitur: quum autem in poſteriora convellitur, caputque committitur ſcapulis, ὀπισθότονον vocant. Præter has notas aliæ etiam ſequuntur. Nam facies rubet, atque dolet, maxillæ, ac ſi ligneæ eſſent, obrigeſcunt, os vix patefit, oculi diſtorti illachrymant, riget dorſum, vix contrahuntur crura atque manus, præcipuè in tetano. In opiſthotono autem vociferatur etiam æger, & ingentibus doloribus excarnificatur: creſcentibus his exilit è cubili, & magnas nugas dicit: miteſcentibus, melior mens, & tranquillitas redit. Idem pollicem pugno includit, neque crura contrahit, neque manus extendit: interdum etiam accedente morbo, vocis uſum amittit, & omnia ſimilis homini furibundo redditur: ſub quo caſu certum exitium eſt, magiſque ſi viribus æger caret, & inſudat, & pocula per nares rejicit. Rigor nervorum omnis hominem intra quartum diem tollit, quem ſi is tranſit, convaleſcit. Ubi moritur aliquis, potionem, & ſorbitionem, & pituitam per nares extundit.

Deſtillatio. Nunc de deſtillatione loquar, quam Græci communi nomine κάταῤῥον appellant. Leve eſt, è capite humorem in nares labi: pejus, in fauces, & in aſperam arteriam, peſſimum in pulmonem. Si in nares materia fertur, eaque frigida, & ignava eſt: tenuis per has

pi-

pituita ſtillat, caput leviter dolet, ſed multum grave eſt: ex ſomno oculi caligant, frequentia ſternutamenta ſunt, extima pars narium friget, ſæpè gravedo has intus obſtruit, vocemque offendit: Inter hæc ferè urina cruda, atque turbida eſt. Si materia in fauces & in aſperam arteriam ruit, raucitatem, & tuſſiculam movet. Si in pulmonem, gravem tuſſim, ac ſpirandi difficultatem: atque hinc eam ſputo expurgari intra vigeſimum diem, obſervatione Hippocratis conſtat: quod niſi fit ferè in Anhelationem, quæ græcè ἆσθμα dicitur, tranſit. Porrò ſi caloris cauſa ſubeſt, rubet facies, humorque acris, ſalſus, & tenuis deſtillat, vehemens cibi faſtidium eſt, ſonant aures, arteriæ multum moventur in capite: tumque magna ex parte febris oritur, ex qua malum tamen nihil levatur. Sæpè etiam eo tempore proclive periculum inflammationis laterum eſt, quem morbum Græci πλευρῖτιν vocant, maximè ſi tum quoque is ipſe paſſim in populum graſſatur. Jam verò ſi in fauces, aſperamque arteriam humor hic decumbit, præter tuſſiculam, & raucitatem, etiam hæc loca exaſperat. Si in pulmonem irruit, præter ſternutamenta, & difficilem tuſſim, aſſunt capitis gravitas, ſitis, laſſitudo, æſtus, bilioſa urina. Ut cætera genera deſtillationis ferè ſine metu, ſic hoc illud periculoſum eſt, itemque certò peſtiferum, ubi pulmonem exulceravit, unde

unde gravis oritur tabes, quæ hominem ſpacio conſumit.

Hunc tabem vel eſſe, vel inſtare, inter cætera indicat urina oleacea, magiſque id vitium timeri debet, ſi jam vetus deſtillatio, corpus tenue, atque procerum tenet. Nonnunquam autem & loca ſepto tranſverſo inferiora humor impetit, nempe ventriculum, cujus appetentiam concoctionemque ſubvertit, & quæ in eum ingeſta ſunt, corrumpit: nec raró etiam ubi is acris eſt, ventriculi tunicas erodit, atque alvi profluvium movet. Interdum etiam & venas meſenterii, & Colon convellit. Deſtillationibus ii magis expoſiti ſunt, quibus, cum ſubjecto viſcere intemperanter calido, puta corde, vel jecinore, vel renibus, caput naturâ imbecillum eſt. Idem, quem dixi, morbus ægerrimè in ſene matureſcit, itemque in eo, cui ſimul continuò caput dolet. Nullum anni tempus æquè opportunum deſtillationi, atque Autumnale eſt: tum enim variè, ſæpéque cœlum mutatur, quæ res judice Hippocrate, maximè deſtillationes movet. In eodem morbo, pro valetudine eſt ad nares, vel ad os fluxionem verti.

Suffuſio. Magnis & variis caſibus oculi noſtri patent. Ex quibus magis in uſum venire medicis conſuêrunt ſuffuſio, & lippitudo. Incipiam itaque à ſuffuſione, quam græci ὑπό-

ὑπόχυμα nominaverunt. Viſio paulatim hebeſcit, primumque aſſiduè obſervari oculis videntur quaſi puſilli culices, vel muſcæ, vel alia lucentia, caliginoſaque rerum ſimulachra, incerto motu huc illuc acta.

Interdum veluti tenuia quædam filamenta, aut telæ araneorum offeruntur. Aliis lucernam intuentibus, cingere eam tanquam circuli quidam obſcuriores videntur: poſt hæc pupilla turbida eſſe incipit, & tenebroſa, & malè ſerena.

Denique pro ſuffuſionis ob pupillam figura, variæ offeruntur rerum imagines: tantiſper autem hæc iſta interpoſito tempore creſcunt, donec craſſeſcente materia, totus aliquis cæcus fiat. Ferè autem id vitium, neque incipit ſimul in utroque oculo, neque ſimul, vel ſimili modo cernitur: Interdum alterum occupat duntaxat. Semper autem ubi natum eſt, immoratur, aſſiduis rerum ſimulachris oculos illudens. Quibus nominibus ab eo ſuffuſionis differt genere, quod ab ſtomacho proficiſcitur: id enim & intermittit, & remittit, ſi curata concoctione proſpectum ſtomacho eſt: invaleſcit autem, vel revertit, ſi is cruditate labefactatur. Quinetiam eodem tempore, eodemque modo ambos afficit oculos, quod ſi quis intuetur, nihil in ſeſe habere obſcuritatis, vel concreti humoris comperiet. Vera oculorum

ſuffuſio, ſi longa vetuſtate occupatur, curari non niſi acu poteſt: quod tamen auxilium, niſi eo quoque tempore adhibetur, quo id quod concrevit, ſatis firmum ſit, ut ſubiici acui poſſit, anceps eſſe ſolet. Ergo ſi quod accreſcit, perfrictum diducitur, & ſic manens, iterum non contrahitur: tum ſi æger quoque viſione penitus non caret, ſed quædam etiamnum rerum ſimulachra cernit, itemque ſi malum nondum tertium annum, vel quartum, vel quintum ſuperavit, ſcire licet nimis recens id eſſe, & acui inidoneum. Propter vetuſtatem autem curationi reluctatur, ſemelque ablatum, protinus recurrit, quod clauſo oculorum altero nullis aut compreſſionibus, aut perfrictionibus dilatur, ſimulque omnem ſemel viſum abſtulit. Cæterùm id tutò curari poſſe videatur, quod ubi perfricatur diducitur, iterumque rediens jungitur, coloremque exhibet obſcurè album. Nam quod nigrum, vel lividum, vel vehementer flavum eſt, id neque medicinâ curari, neque acu poteſt. Porrò quæ ſuffuſio oculis propria, nihil unquam concreſcentis materiæ intuentibus exhibet, ſed penitus ſerena eſt: ea perpetuam cæcitatem invehit, nullumque remedio locum præbet.

Lippitudo. Lippitudo autem, Græcis ὀφθαλμία dicta, ſic cognoſcitur. Vehemens oculos urget

get inflammatio, cum multo dolore, & tenſione, & tumore, & ardore, & rubedine: interdum tanta etiam cum punctione, ut oculi tanquam ab infixa acu, aut ſpina ſtimulari videantur. Iidem fervente lachryma implentur, ſequiturque pituita modò paucior, modò uberior. Sed & ſordes quædam majoribus angulis oculorum inhæreſcunt, & ubi gravius malum eſt, vicina etiam loca ad malas uſque attolluntur, circum circa arteriæ vehementer pulſant, ipſa inflammatio ex oculorum angulis in omnem adhærentem membranam diffuſa eſt. In hac tenues oculorum venæ turgent, conſpicuæque redduntur hæ, quæ per ſanitatem in oculorum albo fuerant obſcuræ. Ferè autem quod toto oculo album eſſe debebat, rubeſcit. Hic morbus tum maximè metui ſolet, cùm ſecunda valetudine ſæpé tempora dolent, noctuque corpora inſudant, & frons prurit. Principium autem morbi eſſe oſtenditur, quandiu tenuis ex oculo pituita fertur: ubi ea craſſeſcit, albaque fit, incrementum eſſe: ubi tota craſſa, multaque eſt reddita, perque ſomnum oculos veluti glutino oblinit, veniſſe jam ſtatum ſignificat: declinatio eſt, ubi & pituita, & ſigna morbo propria minuuntur. Optimum autem eſt ſimul & lachrymam, & pituitam, & tumorem eſſe cœpiſſe, ſic ut lachryma non multum

calens pituitæ albæ, ac molli permiſta ſit, & tumor levis, non tamen prædurus. Tum namque palpebræ per quietem conglutinantur, neque dolores æquê afficiunt vehementer: ipſe morbus tutus, ac minimè diuturnus eſt. Quod ſi autem lachryma multa, & fervida eſt, pauciſſimaque pituita, tumor tamen exiguus, vitiumque in altero oculo eſt: ſcire licet dolore id, atque periculo multo carere, ſed caſurum in vetuſtatem eſſe, neque ſolvi antè vigeſimum diem poſſe, multis ad quadrageſimum uſque durare, quibuſdam etiam ad ipſum extendi ſexageſimum conſueſſe. Itaque tanto ſpacio formidari etiam exulceratio ſolet. In omni autem lippitudine, pituitam, quæ fertur, albam eſſe oportet, & mollem, & lachrymæ perfuſam, maximè ubi in propinquo judicatio eſt. Pituita aridior dolorem quidem abundè movet, ac citius, niſi ſi quid exulceravit, deſinit. Nullum verò habere periculum tumor magnus ſolet, ſi expers doloris, & ſiccus eſt.

Quum dolorem exhibet, malus eſt ſi ſiccus eſt, metuſque ſit, ne exulceretur oculus, ac concreſcat. Sed & malè ſecurus tumor eſt, cui lachryma jungitur, atque dolor. Ubi enim lachryma fertur calida, ac ſalſa, periculum exulcerationis, & pupillæ, & palpebris affert. Jam ſi tumor quidem conſedit, at copioſior diu profluit lachryma, ſcire licet

cet everſionem palpebrarum viris inſtare, fœminis autem, atque pueris etiam exulcerationem. Lippitudine affectum alui corripi profluvio, bonum. Si lippientibus caput aſſiduè, longoque tempore dolet, futuræ cæcitatis metum denunciat. Interdum lippitudo ex uno oculo in alterum, quadam veluti contagione tranſit, idque ominis non mali eſſe creditum eſt.

Ab oculis ad nares deſcendam. Ex his cruor tanto impetu interdum fertur, ut hominem inanitione exanimet. Tum certè color corporis pallidus fit, aut lividus, aut ſubviridis, extrema vehementer refrigeſcunt, & mortis proximæ nuncia oritur ſyncope. Quibus ſæpè è naribus ſanguis fertur, his ferè aut lien tumet, aut caput dolet, aut caligines oculorum, ſuffuſioneſque fiunt. Si pueris ſanguis è naribus fluxit, dein fluere procedente ætate deſiit, neceſſum eſt eos vel gravi articulorum exulceratione affici, vel gravi demum morbo debilitari oportere. Cui fauces ſanguine interdiu, noctuque replentur, ſic ut neque caput, neque præcordia doleant, ſed nec tuſſis, nec vomitus, aut febricula anteceſſerit, hujus in naribus, aut in faucibus ulcus eſt. Sanguinem ex contraria regione erumpere, malum: ut in liene magno, ſi dextra nare emanat: aut in iecinoris inflammatione, ſi ſiniſtrâ.

Sanguinis è naribus fuſio.

Tonſillæ. Nunc de faucium morbis dicam, primumque de tumore tonſillarum, qui deglutitionis moleſtiâ plus terroris, quàm periculi exhibet. Is tumor intuenti, tangentique intus obvius eſt, moleque ſua impedit, quo minus homo potionem, ſalivamque poſſit ſuam devorare. Qualiſcunque hoc loco rubor, aut nullus ardor eſt. Sæpè hic tumor inflammationem adſciſcit, tumque dolor & ardor, & major rubor, & ſitis, quorum nihil in ſuperiore vitio animadvertitur, adſunt. Facta, ruptaque ſuppuratione, materia in os, & in fauces fertur, oriturque ulcus ſordidum, cujus putri nidore ipſe quoque ſpiritus fœtet.

Columella etiam, ubi vel laxatur, vel (quod rarum eſt) inflammatur, animadverſione non indigna eſt. Ea è palati extremo propendet, inque fauces, & gulæ caput fertur. Itaque hæc loca titillatione quadam afficit, metuque præfocationis ſollicitat. Creſcente inflammatione, ima ejus pars grandeſcit, ſumma tenuis eſt, tumque malo Hippocrates τῆς ςαφυλῆς, id eſt, uvæ nomen dedit. Rarò hic morbus ſi protinus ab initio rectè curari cœpit, hominem tollit. Columellam ita, uti dixi, tumidam, & rubentem, magno periculo incidi, Hippocrates ſcripſit: gravior enim hinc inflammatio, & ſanguinis profuſio ſequuntur, maximè ſi ſuccis ple-

plenum corpus eſt. Quibus præfecta eſt Columella, his pulmò facilè læditur, ferèque eos homines tabes perdit.

Proximum eſt, obſervationes anginæ, *Angina.* quam Græci συνάγχην dixerunt, proponere. Sub hoc malo fauces, id eſt, extremæ gutturis, gulæque partes, quibus cibus, ſpirituſque introfertur, inflammantur: fit ſpiritus hoc nomine difficilis, moleſtaque deglutitio, ſic ut interdum ſumpta pocula per nares reſiliant: accedit autem acutiſſimus dolor, tumor, rubor, calor, & febris, aëriſque frigidi cupida attractio. Leviſſimum malum eſt, ubi tumor tantummodo, & rubor in ſola cervice, ejuſque muſculis inſunt, cætera non ſequuntur. Eò gravius eſt, tum in hiſce locis, tum in faucibus interioribus, tumorem, calorem, ruborem, doloremque verſari. Penè graviſſimum eſt, foris nihil horum eſſe, omnemqne morbum intus conſiſtere, ibique (validè depreſſâ linguâ) ſpeciem ruboris, tumoriſque eſſe, ſemper autem vehementiſſimum dolorem, ac ſummum ſtrangulatûs metum accedere. Porro mortifera eſt, atque omnium horrendiſſima angina, citiſſiméque incidit, & necat, quæ neque in cervice, neque in faucibus quicquam conſpicui, vel tumoris, vel ruboris exhibet, ſimulque ſummi doloris tormentum, & vehementem

febrem, atque tantum non præſentem ſuffocationem infert. Tum profectò oculi vertuntur, & rubent, & veluti iis qui ſtrangulantur prominent: vox impedita nihil ſignificat, & qualis catulorum eſt, tenuis editur: os apertum hiat, frigidi aëris cupidum, ex eoque ſpumans ſaliva movetur: lingua exeritur, crebròque, ut in anhelis propter laboris impetum equis, agitatur: potui datus liquor per nares remeat: labra liueſcunt: cervices rigidæ contractæque ſunt: ipſe æger totus inquietus eſt, crebrò è cubili exilit, moleſtè ſupra dorſum, commodius recto collo atque capite cubat, videt, auditque obtusè, & præ ſuffocatione non intelligit, quid audiat, quid dicat, aut gerat, tandem verò ſtrangulatu, atque ſyncope oppreſſus, perit: id quod horis à cœpto morbo octodecim, integra mente atque ſenſu quibuſdam accidiſſe, doctorum virorum obſervatione conſtat. Semper autem ſub hoc caſu, mors vel primo die, vel ſecundo, vel ad ſummum quarto occupat. Salutis in angina ſignum facilis ſpiritus eſt, faciliſque ſalivæ, ac potionis deglutitio, febris non vehemens, quies, ſomnus, levamentum doloris, cæteraque iis contraria, quæ ſuperius comprehenſa ſunt. Æquè bonum ſignum eſt, ruborem, tumoremque quàm maximè foris in collo, & in pectore conſiſtere. Tum namque extrà ferri;

ri morbum ſciendum eſt. Perniciosſum autem eſt, tumores ſine bonis ſignis, ſine manifeſta cauſa deſiſſe, itemque præcordii dolorem ſine judicatione ſub infirmis viribus, atque corporis torpore coortum eſſe: ſi quidem tum latenter mors adoritur, tametſi perquàm rectè habere ſe æger exiſtimet. Omnia autem in eodem morbo peſtifera ſunt, quæ non manifeſtum dolorem exhibent, neque in collo (ut modò propoſui) neque in faucibus evidentem tumorem. Si autem tumor, atque faucium rubor eſt, ingens quoque periculum oſtenditur: ſed morbus longior erit, utique ſi major rubor eſt. Morbus quoque producitur, ubi & fauces, & cervix, & pectus ſimul rubent: quem caſum ferè ſecunda valetudo ſequitur, modò rubores non intrò recurrant, id quod tum metuendum eſt, cùm ſubitò hi evaneſcunt, ſimulque pectus grave fit, ac difficiliorem homo habere ſpiritum incipit. Tum profectò malum ad pulmonem vertitur, & delirium movet, & pulſum facit undoſum, intráque ſeptimum diem occidit, aut certè aliqua parte ſuppurat, niſi ſubinde pituita tuſſi educatur. Suppuratio autem pectoris ex prægreſſa angina ita noſcitur. Faucium dolor ſine certa ratione ſubitò deſiit, febriſque multum remiſſa eſt, inſolita gravitas pectori juxta ſeptum tranſverſum acceſſit, vehe-

mens etiam tuſſis, ac ferè per omnia ſine ſputo ſicca eſt. Aliud genus oritur febris, inordinatum, languidum, atque hecticum. Jam autem cùm in angina repentè evaneſcit rubor, idque die non judiciali, ac neque tumor extra vertitur, neque pus tuſſi excreatur, æger autem quietus, ac ſine dolore eſſe cernitur, ſcire licet, aut mortem inſtare, aut reverſurum ruborem eſſe. Periculoſum etiam eſt, non citò concocta excreari, ſputumque violenter educi, idque viſcoſum, craſſum, vel valde album eſſe. Æquè malum eſt ſubaridum, multamque tuſſim, ac lateris dolorem movens, & quod inter potandum per tuſſim ſubemergit. Angina omnis, per judicationem alterius morbi orta, lethalis eſt. Obſervatur autem & aliud eſſe genus anginæ, quam notham dicimus, neque acutorum accenſemus numero morborum. Ea frigidum humorem ſecuta, febris eſt expers, nullum autem neque ruborem, neque ardorem, aut febrem, aliquem tamen dolorem exhibet. Illud vitium ut longius, ſic & tutius eſſe conſuevit.

Angina notha.

Vulneratio membranarum cerebri.

Vulneratis cerebri membranis, ſequitur bilis vomitus, & dolor incidit non levis, qui intento ſpiritu, & adductis maxillis creſcit. Ipſæ cruorem nares, & interdum aures fundunt: aliis trux vultus, aliis oculi, quaſi reſoluti huc illuc moventur, ſenſuſque omnis,

mnis, velut attonitus, ſtupet: nec parum multis, nervorum accidit diſtentio. Accedente poſt hæc inflammatione, febris oritur, itemque delirium, ſub quo multi faſcias, quibus deligatum eſt caput, lacerant, & nudum vulnus frigori exponunt, omnia citæ mortis præſagia. Ipſo autem percuſſo quoque cerebro (quod facilius plenâ incidit lunâ) hæc ipſa, quæ propoſuimus, graviora ſunt omnia, oriturque ingens delirium, vel tertio, vel quinto die. Quinetiam ipſius interdum excidit cerebri particula. Quod ſi ad hujus quoque partis ventriculos telum, maximéque per transfoſſos oculos penetravit, protinus homo vitam amittit. Nemo eorum quibus vulneratum cerebrum eſt, redire ad ſanitatem poteſt. Ubi aliis partibus caput ictum eſt, optimum judicatur febrem non eſſe, neque auribus cruorem, vel naribus, vel ore promanaſſe, neque inflammationem, neque ullum ſimul dolorem acceſſiſſe. Si autem quid horum inciderit, tutiſſimum eſt inter ipſa incidere initia, neque diu tamen immorari. Conducit etiam ſub acutis doloribus inflammationes apparere, & pus in ſanguinis eruptionibus ferri. Cæterùm peſſimum eſt ſtuporem, aut delirium acceſſiſſe: itemque lethale, febrem die quarto, aut ſeptimo, aut undecimo eſſe cœpiſſe. Itaque

per-

pereunt plerique omnes : ſi quarto die febris orta eſt, ad undecimum : ſi ſeptimo, ad decimum quartum, aut ad decimumſeptimum: ſi undecimo, ad vigeſimum.

Obſervationes in vitiis pectoris, & cordis utiles.

PEctus lateribus cingitur, intus pulmo atque cor ſunt. In his varia genera morborum fiunt, quæ nunc proponam. Incipiam autem à laterum inflammatione, quam Græci πλευρῖτιν dixerunt. Ea has notas habet : Pungens atque diſtendens dolor latus exercet, iſque modò ad jugulum, & ad claviculam, modò ad præcordia, pro ſitu morbi, procurrit : febris adeſt acuta, & continua : & ſpiritus difficilis, frequens & parvus : accedit etiam tuſſis, initio quidem ſicca, qua nihil expectoratur, ſed mox ferè humida ea fit, ex locoque affecto ducere aliquid incipit. Id primò flavé coloratum, poſtea rubrum, ac cruentum, dein maturata inflammatione, purulentum eſt. Pulſus autem frequens eſt, & inæqualis, durus, tenſus, neque nimis magnus. Hunc morbum (ut ſi quid aliud) ſputa bona citò faciléque rejecta, & ſalubrem fore, & brevem oſtendunt. Itaque eſſe id malum in principio ſtatuitur, dum nihil excreatur de latere affecto: ſed tenuis ſolum modò è pulmone pituita,

Πλευρῖτις.

tuita, vel craſſum quid, & tenax, & rotundum, idque cum difficillima tuſſi fertur.

Incrementum morbi dicitur, ubi ſputum jam utcunque concoqui cœpit, majorique copia, & facilius flavum educi, & ex liquido magis craſſeſcere, & ex cruento magis album fieri.

Status autem ex plurimo cognoſcitur, ſputo, eoque albo, lævi & æquabili, quod & prompté reiiciatur, & maximè dolorem levet. Declinatio deficiente dolore, & ſputo, & febri, ſimilibuſque aliis animadvertitur. Sed ſputi ubique intueri notas oportet. Optimum enim id eſſe judicamus, quod modò in ſtatu eſſe hujus morbi propoſitum eſt. Proximum eſt id, quod ſtatim flavo admodum miſtum eſt. Quod ſi non protinus, at longè poſt dolorem educitur flavum, vel non miſtum, multamque tuſſim movens, malum eſt. Flavum autem ſanguine miſtum non multo, in principio quidem, ſalutare eſt, ſeptimo verò die, aut pòſt, minus tutum. Subcruentum ab initio malum non eſt. Syncerum autem, vel cruentum, vel flavum, periculoſum eſt, ſic, ut hoc tamen deterius illo ſit. Malum eſt etiam ex cruda pituita album: tum viſcoſum quoque & rotundum inutile eſt. Eò deterius eſt id, quod ex virore valde pallidum eſt itemque quod ſpumoſum, & quod lividum, vel æruginoſum eſt. Mu-

co-

coſum autem quod ad concoctionem citò colatur, idque intra quintum diem, tutius eſt. Vehementer autem cruentum periculoſum eſt. Sic autem ſe res habet: Omne ſputum quanto magis commiſtos, non inter ſe diductos colores habet, tanto deterius eſt. Et tamen nihil pejus eſt, quàm ſyncerum id excreari, ſive flavum eſt, ſive cruentum, ſive glutinoſum, ſive ſpumans. Quod ſi ita meracum eſt, ut etiam nigrum ſit, præcipuéque ſi unà etiam fœtidum, hoc ipſum omnium peſſimum eſt.

Omnia verò mala ſputa ſunt, quæ dolorem non ſedant: optima, quæ ſedant. Quicunque incipiente hoc morbo ſputum excreat omnino purulentum, is tertia die, aut quinta perit: quod ſpacium ſi tranſit, haud multo melius valens ſeptima die, aut nona, aut certè undecima, incidere in ſuppurationem poteſt: Etſi perquàm raro obſervatum eſt, quenquam ſupra diem duraſſe quartum decimum, qui purulenta ſeptimo, aut antè ſpuerit. In omni lateris inflammatione, dolores magis ferè interdiu, quam noctu leviores ſunt. Eundem morbum in nervorum rigorem, vel diſtentionem (illum τέτανον dicunt, hanc σπασμὸν) verti, peſtiferum eſt: æquè ut in pulmonis inflammationem, quæ græcè περιπνευμονία vocatur. Ad cerebrum etiàm aſpirare materiam, ibi-

ibique delirium, amentiamque facere, mortiferum eſt. Idem exitium denunciatur, ſi morbus dorſo inhæreſcit. Tum autem rigor invadit, & febris, & moleſtiſſima tuſſis, ipſum dorſum, tanquam illatâ plagâ verberatum, dolet, cumulataque fit cum ſuſpirio reſpiratio: pauca autem tuſſiendo eliduntur, modò ex virore pallida, modó etiam ſubcruenta: dolor in inguina incidit: tertio quartove die urina meitur cruenta, totum corpus velut ex itinere laſſum eſt: mors occupat die quinto, aut certè ſeptimo: quem diem ſi morbus (quod tamen rarò fit) ſuperat, ſaneſcit. Lateris inflammatio omnis ſenibus, & fœminis uterum ferentibus pernicioſa eſt, itemque iis quibus ſecundò jam, tertiòve recurrit. Occidit autem hic morbus, aut magnis ſymptomatis, aut præfocatione, aut materiæ translatione ad alium locum, unde inflammatio pulmonis, tabes, ſyncope, inſania. Dixi ſub quibus caſibus certum exitium eſt, nunc, in quibus grave periculum vertitur, proponam. Ergo ſi ſputum multum intus in pectore ſtrepit, & triſtior vultus eſt, oculi colore auriginis imbuti, ingens eſſe vitæ diſcrimen ſignificatur. Periculoſum quoque eſt nihil exſpui, neque quicquam à pulmone extundi, ſed plenum fervere in gutture. Æquè malum eſt hominem antè probè ſpuiſſe,

ac

ac dein ex toto ſpuere deſiſſe, ſic ut ſubinde neque gravitas in pectore, neque dolor ceſſent. Metum quoque non levem facit pectus vehementer calens, extremis multum frigentibus, itemque increſcens dolor, cùm in latus vel infirmum, vel ſanum, cubatur, ſic ut ſupinum eſſe ægrum neceſſe ſit: adhæc longè poſt morbi principia infirmis jam viribus fuſa alvus, ex qua non corporis inquietudo, non ipſe ſpiritus levetur.

Æquè grave diſcrimen eſt, ſi morbus dolores supernè exhibet, aut in poſteriorem corporis partem, aut ſi ſiccus is, & ſine ſputo eſt: niſi ipſe tamen per ſe levis ſit, ut parum materiæ videatur expurgandæ. In ſiniſtro etiam latere plus periculi quàm in dextro habet: verùm in ſiniſtro citius matureſcit, & ſolvitur. Omne verò morbi hujus periculum, ferè maximum eſſe, vel ſeptimo die, vel nono ſolet. Atque hæc omnia terrere aliquo periculi metu poſſunt. At ſecuritatis indicia ſunt, protinus à primo die facilè exſpuiſſe, & flavum ſputo miſtum eſſe, eoque dolorem levari, non ægrè hominem ferre morbum, facilè reſpirare, ac ſine ſiti eſſe, itemque ſtrepitum in pectore non fieri: adhæc ſomnum, ſudorem, urinas, alvumque probè habere: totum denique corpus æquali calore temperatum, ac molle eſſe.

Ubi hujus morbi dolores non conquieſcunt,

cunt, neque miſſo ſanguine, neque ſputorum excreatione, neque victu, neque fomento, aut medicamentis, & tamen non lethaliter affectus æger videtur, ſcire licet ſuppurationem, ſeu abſceſſum fieri. Qui caſus certiſſimus fuerit, ſi intra dies quatuordecim morbus ſputo non depurgetur. Orta autem ſuppuratione, ſi ea poſt ruptionem omnis intra dies quadraginta excreationibus tollitur, ſanitas redit: ſi non tollitur, tabes ſequitur. Quæ verò ſuppuratio ſputo etiamnum bilioſo orta eſt, ſive id ſyncerè bilioſum, ſive unà cum pure eſt; majus periculum minatur, præcipuè ſi quum ſeptimum jam diem morbus attigit, ſuppuratio ab hujuſmodi fieri ſputo cœpit. Metus enim eſt (niſi quid ſubinde intervenerit boni) mortem die decimo quarto ſecuturam. Verùm operæ precium videatur, notas, quibus incipere ſuppurationem quis intelligat, proponere. Nihil, aut certè parum tuſſi, cujus magna tamen cupiditas eſt, excreatur, ſimulque febris, & cum nova, inſolitaque gravitate, dolores acrius urgent, idque cum aliàs ſemper, tum maximè per noctem: ſpiritus etiam admodum difficilis eſt: venæ ſub lingua inalbeſcunt: malæ rubent: perit cibi cupiditas: creſcit potionis deſiderium: vigilia exercet: juxta claviculam & collum ſudores fiunt. Quòd ſi fortè malum in vetuſtatem incidit,

oculi etiam cavi redduntur, & in manibus adunci ungues, ſummique digiti refrigeſcunt: multis denique ſudor toto corpore oritur, & in pedibus tumor. Quod ſuppurat ea quam afficit parte, inflammationem, doloremque movet, multoque quam proxima loca, calidius eſt: & ſi in partem aliquis non infirmam decubuit, onerare ægrum, veluti pondere videtur. Confecto jam pure, paulùm quid & febris, & dolor remittunt, ſæpè etiam, prout ſenſus judicat, deſinunt: verùm gravitas loci increſcit, tuſſis vehemens, ſiccaque eſt, etſi ad hanc interdum humidum quid accedit, ex quo levari ſubinde homo videtur.

At verò ubi jam turgens abſceſſus perrumpit, horror fit, ac vehementior febris, cor intremeſcit, hominiſque robur quaſi labi videtur, ſpiritus debiliter trahitur, ipſeque æger in ſermone conturbatur, offenſus inſpiratione: pulſus debilis fit, & tardus, & rarus. Sed ne hæc quidem, etſi horrenda videntur, terrere protinus debent, dum modo cauſâ perrumpentis abſceſſus, non virium radicitus afflictarum contingant: utique ſi ſigna quoque in ſputo & ſimilibus cernuntur bona. Ferè enim ſequitur, ut hæc iſta turba paulò poſt ultrò quieſcat. Quo autem temporis articulo abſceſſus rumpitur, tum transfluere aliquid profundo in pectore,

re, prout variè corpus reclinatur, apparet, atque hinc pus educitur modò purum, modò fæculentum. Ruptiones rarò fiunt decimo quarto poſt cœptam ſuppurationem die, rariſſimè ſeptimo, plurimæ in vigeſimum incidunt, aliæ ad quadrageſimum, nonnullæ ad ſexageſimum etiam perveniunt. Supputandum autem ab eo die eſt, quo quis gravitatem loci affecti pro dolore ſenſit, cæteraque ſuppurationis habere ſigna cœpit. Hæc ſigna (inter quæ præcipua potentiſſimaque, febris eſt, & poſt hanc ſpiritus difficilis, & dolores) quò plus exhibent afflictionis, hoc eruptio fuerit celerior: quò illa mitiora ſunt, eò hæc ipſa fuerit tardior. Itaque ferè ſequitur, ut ſi ab ipſo principio, vehementior tum dolor, tum tuſſis, tum ſpiritus difficultas fuit, abſceſſus circa diem vigeſimum, vel antè erumpat. Rarò quidem, at interdum tamen, abſceſſus tum lateris, per inteſtina & alvum, tùm pulmonis, per veſicam cum urinis expurgari viſus eſt. Sæpiſſimè autem, ac tantùm non perpetuò ſeſe inane exonerat pectoris ſpacium, ex quo materia intra diem quadrageſimum tuſſi rejicitur, quod ni fit, tabes, ut proximè dixi, ſuccedit. Ex rupto abſceſſu maximè ſine metu eſt is, cui febris, eodem quo ruptio facta eſt die, conquieſcit: ægerque appetere cibum incipit: & venter mollia, com-

pacta, ac probè figurata reddit: & pus faci'è educitur, album, leve, inodorum, & ejuſdem per omnia coloris, & pituitæ omnis expers. Contrà verò is perit, quem febris non defecit, aut quem cùm ſemel ea defeciſſe viſa eſt, iterum creſcens inuadit: item cui cibi cupiditas amiſſa eſt, ſitis manet, alvuſque ex toto liquida eſt, & pus extuſſitur ex virore pallidum, vel lividum, vel pituitoſum, vel ſpumans. Quodcunque pus ſub imbecillis viribus copioſum eſt. Æquè metuendum id quoque fuerit, quo ſpecillum, veluti ab igne, coloratur. Atque hactenus veram lateris inflammationem ſecuti ſumus, quæ ex ſanguine, eoque potiſſimum bilioſo inter coſtas, & has ſuccingentem membranam, aut certè in muſculis intercoſtalibus orta eſt. Verùm, non ut hæc, genuina, ſed notha eſt ea πλευρῖτις, quæ vel ex diſtillatione, vel ex flatibus, vel alioqui, etſi vera Inflammatio quoque ut prima eſt, muſculos tamen occupat pectoris exteriores. In hoc morbi genere omnia inſunt mitiora, quàm in vera lateris inflammatione. Verùm dolor externa compreſſione ingraveſcit, moleſtè æger in partem ſanam decumbit, in affectam facilius: pulſus quamquam frequens, & inæqualis, nequaquam tamen (quia non afficitur membrana) aut tenſus, aut durus eſt. Porrò dolor lateris acutus, tum ex diſtillatio-

Pleuritis notha.

latione pituitæ, tum ex flatibus; quantum in ſe eſt, febre caret. Flatus immaniſſimi doloris tormentum excitat, quod tamen fomentis, atque frictionibus levatur, & ſæpius etiam diſcutitur. Is dolor non uni inhæreſcit loco, ſed ferè huc illuc per latus vagatur. Ubi autem deſtillatio humoris frigidi cauſam morbi dedit, evidens cauſa prægreſſa eſt. Nam primum cervices, vel ſcapulæ doluerunt, hinc materia ad pectoris externos muſculos delata ibi dolorem, quem dico lateris, movet, qui & preſſu creſcit, neque, ut is qui ex flatu eſt fomentis auſcultat. Non rarò autem obſervatum eſt, ex his quos fieri, dixi, tum ex deſtillatione, tum ex flatu doloribus, ſi nimium vel graves, vel diuturni ſunt, ortam etiam veram lateris inflammationem eſſe. Dolere quoque latus tumidi vel iecinoris, vel lienis cauſâ poteſt, horum ſcilicet viſcerum pondere membranis retractis. Sed hæc vitia propriis ſignis ſuo loco diſcernenda, æſtimandaque ſunt.

A coſtis ad pulmones veniam. Horum inflammatio Græcis περιπνευμονία dicta eſt, quæ his notis cognoſcitur. Febris continua, atque acuta eſt, difficilis ſpiritus, frequens, & calidus, itemque tuſſis, & præcordiorum totiuſque pectoris gravitas, atque diſtentio, idque ſæpiſſimè ſine dolore: malæ cum tumore rubent, in has ſubinde quidam vel- Περιπνευμονία.

uti igneus fervor aſpirare ab inferiore corpore videtur: nares autem ſimæ in ſummo ſunt: venæ temporum grandeſcunt: oculi eminent: lingua ſicca eſt, prius ex flavo rubeſcens, dein procedente morbo, craſſa, nigraque redditur, tandem etiam finditur, digitoque admoto adhæreſcit: aliquis etiam medio ſpacio ſcapularum dolor verſatur: ingens cibi faſtidium, frigidique tum fontis, tum aëris hauriendi cupiditas eſt: pulſus undoſus, mollis, magnus, celer, raró bis pulſans, ſæpe intermittens, & intercurrens eſt. Si quid tuſſi rejicitur, ſpumoſum id eſt, ac modò cruentum, modò flavum. Ipſe æger lubenter ſupinus cubat: nam in latus reclinatus, quaſi enecari præfocatione videtur Ubi gravius malum eſt, continua oritur vigilia, ſimulque ſoporoſi, ſed tamen breves ſomni tenent, ſputum admodum cruentum, ac floridum ſequitur, incipiunt frigere extrema, ungueſque lividi curvique fieri. Sub hoc caſu, ſi ſanguis è naribus ubertim fluit, ac fuſus venter, multa billioſa, & ſpumoſa reddit, exſpectari bona valetudo poteſt: ſin minus, non poteſt. Quarto enim die, aut ad ſummum ſeptimo, certa mors venit. Ferè autem quæ in lateris, eadem & in pulmonis inflammatione, & mitiora eſſe ſigna, & graviora ſolent. Morbus tamen pulmonis plus

pe-

periculi, quàm doloris habet : utque aliàs ſemper, ſic tum potiſſimum lethalis eſt, cum inſaniam movit. Idem ſi natus ex angina eſt, ferè intra diem ſeptimum occîdit, aut tranſit in tabem. Deſtillationes autem, & ſternutamenta tum anteceſſiſſe morbum hunc, tum ſecuta eſſe, periculoſum eſt, multóque magis ſi ſubita inter hæc acceſſerit dejectio. Erectum ſedere ægrum cupere, atque decubitum omnem odiſſe, ut in acutis morbis malum ; ſic peſſimum in inflammatione pulmonis & lateris eſt. At verò tutius eſſe malum judicatur, quod expeditam per ſputa non mala purgationem habet. Neque inter initia terreri oportet, ſi protinus ſputum ruffo quodam, & ſanguine imbutum eſt, dummodo ſtatim id excreetur. Quinetiam ſi ſputo ipſe levatur dolor, quamvis id purulentum eſt: æger tamen facilè ſpirat, facilè excreat, morbum ipſum facilè ſuſtinet, poteſt ei ſecunda valetudo contingere. In eodem modo ſi abſceſſus ponè aures oritur, & ad ſuppurationem, maturitatemque pervenit, aut ſi idem inferioribus in locis corporis enaſcitur, & in fiſtulam abit, ſpes eſſe multa vitæ debet. Jam verò ubi ſputum pro ratione non prodit, & febris dolorque manent, neque alvus bilem multam profudit, neque urina multa cum multo ſedimento micta

 eſt,

eſt, & nullæ tamen exitii notæ ſunt, ſcire licet morbum ſuppurare. Ex quo caſu homo ſervatur ſi (quod raro fit) tranſſumpta in venas materia, per urinas, aut per alvum exturbatur, aut ſi (quod ſæpius incidit) diſrupto abſceſſu, pus in pectoris cadit ſpacium, indéque totum quadraginta diebus expectoratur. Hujuſmodi depurgatio niſi fit, alterutrum ſequi neceſſe eſt: aut ut exulcerato pulmone tabes occupet, aut ut pure acervatim in ſpiritus inſtrumenta ruente, protinus homo præfocetur: quod ubi incidit, ſemper æger difficilius indies ſpirat, tractoque ſpiritu ſtertit, tandem autem obturatur à ſputo, & moritur. Quòd ſi abſceſſus ne multo quidem diſrumpi tempore poſſit, ſive ſponte, ſive ope medica: conſumitur profectò æger, vehementibus doloribus, nutritionis defectu, tuſſi, & febre debilitatus. Æquè verò etiam perit, ſi cùm ſic extenuatus aliquis eſt, abſceſſus in lectum reclinato erumpit. Jam verò ſi id quod ſuppurat, erumpit quàm citiſſimè, ex toto maturum, & plurima ſui parte ad ſeptum tranſverſum effunditur, protinus levatus eſſe æger videtur. Atque hinc ſanè, ubi totum tuſſi rejicitur, ipſeque in quo pus erat ventriculus reſiccatus ſaneſcit, ipſe æger imbecillus non excreat: ſcire licet certò hunc ipſum periturum. Itaque tum etiam ſi uſtus vel

vel ſectus fuit, pro tempore quidem moderatius habet: at nihilominus tamen interpoſito ſpacio extinguitur. Suppurationes à morbis pulmonum ortæ ferè ſenes tollunt, aliæ juniores.

Ερυσίπελας pulmonis.

Eryſipelate etiam rapi pulmo ſolet. Tum febris oritur longè ardentiſſima, dolorque antè, & retrò acutus, maximè circa ſpinam, tametſi pectus non æquè grave & anguſtum eſt: ſpiritus erecta cervice trahitur, & præ ardore æger veluti equus à curſu nares expandit, & linguam ut æſtuans canis exerit: vomitus fit modò ſubcruentus, modò lividus, idemque aliàs bilem, & pituitam trahit: adeſt etiam frequens (quod familiariſſimum hujus morbi ſignum eſt) animi defectio: tuſſis vel ſicca eſt, vel flavum ſputum trahit non multo imbutum ſanguine. Illud malum citiſſimè ac ferè ſemper hominem tollit. Evadere aliquis poteſt, ſi deſertis interioribus, foras verſum Eryſipelas eſt.

Non omittendum autem id vitium pulmonis eſt, quod ex tenui, acri, multáque deſtillatione è capite confectum & in hunc ipſum illapſâ oritur. Scilicet hinc multus ardor, & febris excitatur, quæ febris quia lenta eſt, paulatim hominem conſumit. Ad hanc & tuſſis & ſpiritus difficilis accedunt, ſic ut nullum tamen vel ulcus pulmonis, vel ſputum cruentum aſſit.

Crudum pulmonis tuberculum. Interdum etiam crudo tuberculo pulmo impeditur. Initio dolor exilis eſt, tuſſis ſicca, cum magna inſpiratione, ſubdifficilique ſpiritu, calores item oriuntur, doloreſque obſcuri antè & retrò fiunt. Ferè autem eadem hîc quæ in Aſtmate ſigna apparent, niſi quòd crudum tuberculum pulmonis ſenſim creſcit, non prægreſſâ deſtillationis alicujus notâ, quodque ſub hoc ipſo difficilis reſpiratio ſine ullo ſtertore, ac ſibilo eſt. Si altius intra pulmonem id vitium inſedit, pulſum exhibet varium, inæqualem, intermittentem, vel etiam interciſum, qualis in Antipatro medico fuit. Tum certè non ſine cauſſa (quia vitium lævibus arteriis inhæreſcens propiùs ad cor acceſſit) animi quædam defectio, & palpitatio cordis incidere conſueverunt. Itáque mortiferum eſſe id malum, ubi ita promovit, ſolet. Expectari autem ſalus poteſt, ſi aſperis inſidet vitium arteriis, citóque matureſcit, & erumpit, ſimulque pure excreato univerſo, penitùs reſiccatus, quo id tenebatur, ventriculus ſine ulcere manet. Quæ omnia, ni fiant interpoſito ſpacio, conſumptus homo perit.

Vomica pulmonis. Occultum profectò vitium, & quod ſæpè fiduciâ ſecundæ valetudinis fallit, vomica pulmonis eſt. Hanc abſceſſum dicimus exiguum, aliqua in pulmonis parte inhæreſcentem, atque arctè membranula clauſum

ſum ſua. Id malum tabidos maximè exercet, & eos, quibus pateſacta, aut rupta in pulmonibus vena eſt. Spiritus autem, multo antè, quàm rumpitur vomica, malè olet: interdum cruor excuſſitur, ſemper grave corpus eſt, & tuſſis difficilis diu multumque tenet, quam nonnunquam ipſius etiam ſequitur vomicæ expectoratio: quod ubi fit, febris corripit non levis, ſputumque ſequitur cruentum, & ingens corporis perturbatio: quem caſum ſequi etiam bona valetudo poteſt. Non rarò, vomica, ubi ſubitò diſrupta & in cordis arcem lapſa, celerem inopinatumque exitium attulit.

Varii caſus, variáque pericula fieri à ſanguinis ſputo poſſunt, (quod vitium Græcis αἱμοπτύσις appellatur,) utique ſi è pulmone aut pectore ſanguis fertur. Itaque videre oportet, an ne is aliunde etiam ducatur. Ergo à capite hunc deſcendere credendum eſt, ubi titillatio in palato, frequenſque ſcreatus eſt, ubi tuſſiendi quidem cupiditas, ſine multa tamen tuſſi eſt, ipſo cruore ad guttur illapſo, iterumque ſurſum ſcreatu per os rejecto: ſi quidem is ſeſe in linguam protinus infert rotundus, ſubniger, ac ſatis multus, itemque lenis cum pure & pituita miſtus, cujus ſubinde pars per nares emungitur muco delibuta: magna autem ex parte, capitis dolor, aut gravitas, ubi deſtillantem inde cruorem *Sanguinis ſputum.*

ante-

anteceſſit, levatio ſecuta eſt. Cæterum, qui ex faucibus & gurgulione ſanguis fertur, is ſcreatu pellitur: qui ex ipſo ore, ſimplici ſputatione: qui ex ventriculo, vomitu: qui ex gutture, tuſſicula: qui ex thorace & pulmone valida tuſſi: ubi de ventriculi teritur ſubſtantia, non multus vomitur. Abundantior eſſe is ſolet, qui ex jecinore, aut liene deductus in ventriculum eſt, tumque ſpumare etiam, ſi horum aliquod viſcerum inflammatione obſidetur, conſuevit: eſtque is caſus tum hîc, tum in quavis acuta febre lethalis. Jam ſi ſanguis ſpumans tenuis, ac floridus, ex intervallo per tuſſim ſine dolore educitur, hunc profectò è pulmone ferri ſciendum eſt. Quod ſi factum à diſrupta vena, præcipuè grandiori fuit, ubertim ſanguis quaſi vomitu quodam prorumpit, adeò, ut interdum pelues etiam impleſſe viſus ſit. Magna ſanè pericula hic caſus affert, vel enim nimia exanimare profuſione hominem poteſt: vel, ubi intus cohibetur, etiam præfocare, nimiáque mole cor opprimens, inducta ſyncopâ ſubitò occidere. Et ut quàm maximè hæc abſint, vitaque maneat, graviſſima tamen ulcera (niſi maturè ſuccurritur) & inſanabilia in pulmone facit. Quamquam recens ruptio non poſſe ſaneſcere videatur: compertum eſt tamen, fuiſſe ſervatos non paucos, quibus adhibita

cura-

curatio primo triduo fuit. Verùm ubi vetus malum eſt, medicina omnis inanis eſt. Minus cruentæ profuſionis, minuſquè periculi ruptio parvæ venæ exhibet. Ubi ab eroſione contractum vitium eſt, ejus evidentes cauſæ, atque notæ antè fuerunt: acris ſcilicet deſtillatio, febris, ſputum purulentum, aut aquæ perſimile, qua caro animantium, quæ recenter ſunt mactatæ, abluta eſt: his accedit, quod ipſius etiam pulmonis putrefacta particula ſubinde tuſſi redditur: ipſe ſanguis paulatim ſputo miſcetur, iſque exiguus eſt, pulmonis exeſis carnibus, at uberior eroſâ ejus venâ; quæ ſi, ut modò propoſui, grandis eſt, abundantiſſimus ſequi cruor ſolet. Eodem tempore quod expuitur, id parvi & coloris, & odoris eſt. Magnam intus eſſe eroſionem ſic licet animadvertere. Superioribus temporibus ſanguis particulatim modicis intervallis extuſſitur, ſequentibus hinc diebus cumulatior venit, ſic ut neque caſus aliquis, neque ſuperfluus aut curſus, aut quid aliud externæ acceſſerit injuriæ. Porrò cùm neque eroſo, neque exeſâ pulmonis venâ, ſed recluſâ (Græci id ἀναστόμωσιν vocant) ſanguis fertur: is certè initio paucus rejicitur (quod diſruptâ venâ non fit) idemque ſpiſſior eſt, ac magis rubeus, quàm qui à pulmonis vulnerata ſubſtantia, aut exeſa proficiſcitur. Siquidem hic tenuis eſt, ſub-

ſubflavus, floridus, ſpumoſus, atque ei qui arteriis ineſt ſimillimus. Ferè autem ſic incidit, ut patefactam venam repletio corporis atque gravitas anteceſſerit, nullus comitetur dolor, agilitas effuſo cruore ſequatur. Etenim hæc vacuatio, ſæpè fœminis, quæ compreſſis menſtruis ægrotabant, levamen, auxiliumque mali attulit, ſine ullo vel ulceris, vel tabis metu. Sanguis quem pulmo fundit omnis ſpumam, ut proximé dixi, habet, & ſicuti multa tuſſi, ita nullo dolore effertur. Qui ab aſpera ducitur arteria, etſi interdum etiam ſpumat, dolore tamen non caret, idemque exiguus eſt, & parva tuſſi, majoréque ſcreatu pellitur. Multa ac vehemens tuſſis eſt, ſi ſanguis è locis trahitur pectoris profundioribus, ut in lateris & pulmonis inflammatione: minor autem, ſi à ſuperis. Jam etiam qui à ſubſtantia pectorîs ſanguis venit, ſubniger eſt, craſſus, & grumoſus cum paucula ſpuma, iſque non abundanter, at ſenſim vehementi ſollicitatus tuſſi prodit: ipſe locus qui afficitur dolorem habet, qui dolor per ſomnum etiam increſcit. Minus iſte caſus periculorum, quam cruor à pulmone redditus, habet. Expeditior enim ſanatio eſt, quæ ſi non fit, ulcus inde non æquè malignum naſcitur: quod ipſum ſi in pulmone eſt, & tabem, & hecticam febrem, & marcorem, & mortem affert. Verùm nigri-

gricans atque grumoſus ſanguis tuſſi rejectus, non ſemper proficiſci à thorace videtur. Poteſt enim is ubi nuper è naribus in fauces, & hinc in pulmones lapſus eſt, formam hic grumi adipiſci. Qui ſanguinem ſpuit, is ſi in latus infirmum decumbit, impenſius id facere conſuevit. Ubi vena intus ſauciata eſt, probéque coaluit, ſæpè iterum iiſdem cauſſis rumpitur, quibus rupta prius fuit: quod ubi incidit, protinus cruor prodit, iſque affatim ſæpè veluti vomitu quodam profuſus hominem repentè ſtrangulat: aut certè in pus craſſum atque multum putrefactione verſum, tandem tabe occidit. Rectè enim judicavit Hippocrates, ſi ſanguis in ſuperiorem funditur ventriculum, debere non neceſſariò in pus verti. Nullus medicinæ locus eſt, ſi ſputum cruentum ab eroſo eſſe pulmone cœpit: à venæ autem ruptione, ſi quidem inter principia occurſum eſt, dum recens vulnus, & inflammatione & pure caret, obſervatum eſt ſecundam ſæpè valetudinem contigiſſe. Neque enim ſimplex venæ ruptio tabem excitare (modò reliquus pulmo ſit integer) poteſt. Is enim propter dimanantem ex rupta vena in ſe ſanguinem (ubi tamen facit) afficitur. Semper autem ſanguinis ſputum, ſi diu tenet, in tabem tranſit. Itáque rectè Hippocratem animadvertiſſe video, poſt ſanguinis ſputum, puris ſputum ſequi.

Pro-

Suppuratio. Proximum eſt pectoris ſuppurationem, quam Græci ἐμπύημα vocant, proponere. Ea has notas habet. Febricula aſſidua, languida, incerta, ſicca, ac verè hectica tenet, eáque interdiu levior eſt, noctu increſcit: frequens tuſſis, validáque eſt, qua nihil tamen excluditur: multus etiam ſudor toto corpore funditur, poſt quem interdum æger inhorreſcit: dolor item varia loca pectoris afficit: frequens ſpiritus, & vehementer impeditus eſt, ſic ut præceps ſermo & multis partibus interciſus. Itaque nares etiam inter ſpirandum arctantur, fitque per has ducti aëris ſibilus. Adhæc maxillæ rubent, manus pedeſque calent, & in his adunci ungues fiunt, ſummique digiti (ubi malum promovit) pallent. Semper autem cibi urget faſtidium, quo aſſumpto gravius eſſe corpus incipit. Tuſſis, ut proximè dixi, ſicca eſt, niſi quod ubi ſuppuratio erupit, humida fiat, puſque fundat modò purum, modò fæculentum. Talis eſſe etiam ſolet, ubi pus ab ulcere pulmonis intus colligitur. Pulſus incipiente ſuppuratione inæqualis eſt, & ſine certo ordine, & per omnia hecticus. Confecto pure, fit paulò æqualior. Rupta ſuppuratione, latior, tardior, rarior, languidior. Ubi verò ſub hoc morbo ad extrema ventum eſt, totum corpus ſudoribus diffluit, in pedibus tumores fiunt, iis ſimiles, quos facere hy-

drops

drops ſolet: aut certè toto corpore puſtulæ oriuntur, Quæ ſuppuratio ab angina, vel à pulmonis inflammatione nata eſt, ferè utrunque pectoris ſinum (qui mediaſtino diſtinguitur) occupat. Quam autem latus inflammatum fecit, ea illam ſolummodo quæ afficitur regionem prehendit. Sed quoniam de hiſce ſuppurationibus abundè dictum ſuo loco eſt, nunc eas ſequamur, quæ fieri etiam aliis de cauſſis poſſunt. Ergò ſi è capite pituita deſtillavit, & initia huic invaletudini præbuit: primum quidem, ea ferè latenter in pulmonem lata eſt, tenui cum tuſſi, & ſputo liquido, præterque morem ſalſiore: inter quæ levis interdum jungitur calor. Interpoſito tempore exaſperatur pulmo, & ab inhærente ac putreſcente pituita exulceratur, ſimulque gravitas oritur in pectore, dolorque antè, & retrò, jamque magis corpus incaleſcit, totumque impotens fieri & extenuari incipit. Spiritus etiam tum cum ſibilo quaſi per arundinem trahitur. Et quidem quò magis inveteraſcit morbus, eò pus ſincerius excreatur, magiſque febris invaleſcit, & tuſſis, ſitiſque vehementior eſt. Interdum ingens cibi aviditas, interdum vini meraci eſt. Nec rarò ſudoribus æger diffluit. Tandem autem pedes intumeſcunt, alvus infernè turbatur, ſputum retinetur, atque homo moritur.

Qui ſic laborat, is ferè intra annum corruptus perit. Sub eo tamen caſu, expectanda bona valetudo eſt, ſi prius pituita, quam ad pus ventum ſit, expuitur: aut ſi intra vigeſimum diem (ut ferè fit) intùs maturata tum quoque ſputo eliditur. Niſi enim hæc iſta contingunt, vel tabes exulcerato pulmone ſequi ſolet, ſi acris eſt humor, vel certè Aſthma, ſi ignavus atque expers mordacitatis eſt. Porrò fit etiam non rarò, ut pituita de capite illapſa ad latus, membranis intercluſa, adglutinerur, atque ſuppuret. Quo caſus latus, ut plurimum, exardeſcit: ſpiritus multus eſt: vox rauca fit, qua parte corporis morbus eſt, ea pectus paulum incurvatur: tandem pedes, genuaque, intumeſcunt, interdum horrores incidunt, ſæpè copioſi ſudores: ſemper imbecillus homo eſt, & modò calidus eſſe, modò frigidus deprehenditur: ungues etiam contrahuntnr, & alvus caleſcit: ortaque præſocatione, vel certè viribus exhauſtis, mors incumbit, niſi rupto abſceſſu multò prius, quàm hæ notæ cernuntur, pus omne ſputo vacuetur.

Cæterùm ſi propter ruptam venam facta exulceratio pulmonis, atque puris collectio eſt, hæc ſigna comitantur. Sanguinis pars confeſtim ſpuitur, pars in pulmonem fuſa computreſcit, & in pus vertitur. Poſt ſanguinis namque ſputum, ut ſuperius retuli, puris

ſpu-

ſputum eſt. Interpoſito ſpacio, aliàs pus ſincerum, aliàs cruore miſtum aliquo per tuſſim fertur. Quòd ſi autem grandior, repletiorque vena eſt, ſanguis interdum magna copia effunditur, atque hinc craſſum pus excreatur. Hujuſmodi caſus juniores citius prehendit, gravius afficit, & citius tollit quam ſeniores: tametſi utroſque ſuccumbere juxtà neceſſe ſit: utique ſi vetus jam malum eſt, ſimulque incipit affici caput, & corpus tabe conſumi. Similis etiam ſuppuratio fieri à vulnere poteſt, quod aliqua parte in pectus illatum eſt. Sanguis enim in vacuum pectoris illapſus, non poteſt in pus non verti. Itaque idem incommodum non ſine cauſſà etiam metuitur, ubi ſauciato pectore foris tantum, non item interiore parte ſanatum vulnus eſt. Haud ſæpè venæ pulmonis atque lateris, quibuſdam veluti varicibus occupantur, tumque primum quaſi acutus quidam incidit tractus, quem tenuis dolor & tuſſis arida ſequuntur. Ubi jam diu vitium (ut fit) neglectum eſt, modicum ſanguinis, ejuſque ſubnigri (ſi è pectore morbus eſt) exſpuitur: hinc idem majore copia ſinceriſſimus venit, & poſt hunc, pus ipſum, unde tolli hominem, ut in ſuperioribus caſibus monſtratum eſt, interpoſito tempore contingit. Nunc in genere de ſuppuratis hæc addam. Si eo qui ſic laborat concuſſo, multus intus

auditur ſtrepitus, ſcire licet, hunc ipſum minus habere puris, faciliuſque ſpirare, & melioris coloris eſſe. Cui autem nullus ſit ſtrepitus rupto jam pridem abſceſſu, verùm ingens ſpirandi difficultas eſt, & ungues liveſcunt: is pure ſcatet, ac brevi perit. Quod latus pus habet, id & gravius, & calidius eſt: ubi in id quod ſanum eſt cubatur, major tuſſis, majorque anguſtia, & gravitas eſt: ubi autem in infirmum aliquis decubuit, tum hæc iſta, quæ propoſui, minuuntur, tum melior ſequitur ſomnus, magiſque materia & matureſcit, & exſpuitur. Febres intermittentes ſuppurationem ſecutæ, cum multis eſſe ſudoribus conſueverunt. Suppurare dolores juxta præcordia, & pulmones, periculoſum eſt. Ferèque ſequitur, ut cùm omnis longus tumor ad ſuppurationem ſpectet, tum is maximè, qui his locis inhæreſcit. Si quum uritur aut ſecatur aliquis propter hunc morbum; aut univerſum, ſemelque effluxit, certa mors ſequitur. Quod ſi paulatim moderatis portionibus emiſſum, ſubcruentum eſt, vel lividum, vel viride, vel nigrum, itemque cœnoſum pariter ac fœtidum: æquè certum perniciei indicium præbet, magiſque, ſi unà etiam ſyncope comitatur. Sperare ſalutem id jubet, quod ſub viribus non infirmis purum, album, & æquale eſt. Sollicitato in pectore per multam tuſſim pure, ſi nihil tamen

ejus

ejus redditur homine jam tum imbecillo, mortiferum eſt. Per eundem morbum, ſi cùm quis rectius habere videtur, ſputum excreat grave olens, maximèque ubi carbonibus injectum ignitis eſt, hunc mali recidiva occidit. A puris ſputo tabes & fuſa alvus, mortifera ſunt. Ferè autem qui reliqua parte anni traxerunt, eos Autumnus tollit.

Tabes. Proxima his vitiis tabes eſt, ea ſcilicet quæ exulceratum ſequitur pulmonem, & cruentis excreationibus ſuccedit, Græci φθίσιν vocant: ubi ea incipit, frequens tuſſis eſt, & ſputum ſine dolore cruentum, idemque poſt ſordidum, ac mox verè purulentum redditur. Tum corpus extenuari incipit, aſſiduâque, atque hectica febre affici, quæ ſumptis epulis, & per noctem invaleſcit: per vehementes labores, aut tuſſes, vel iram, ſanguis nonnunquam inter puris ſputa excreatur. Ubi creſcit malum, perniciemq; propinquam minatur, ſummum urget cibi faſtidium, creſcit potionis deſiderium, oculi concavi fiunt, & nares acutæ, & tempora collabuntur: ſcapulæ foras veluti alæ prominent: ſumma pectoris gravitas eſt: pus injectum carbonibus, vel per ſe fœtet: curvi, pallidique ungues fiunt: capilli excidunt: profluit alvus: pedes intumeſcunt: pars ſubinde aliqua putrefacti pulmonis exit: ſputum tandem penitus ſupprimitur, homoq; perit. Longum hoc malum

 eſt,

eſt, & certam ægrotis perniciem affert, eique magis opportuna ea ætas eſt, quæ anno decimo octavo, & triceſimo quinto intercedit. Corpora autem citius afficiuntur gracilia, preſſi pectoris, & colli longioris, magiſque ſi ſcapulæ macræ prominent, ſi intortæ tibiæ ſunt, ſi frequentes deſtillationes. Autumno id malum & naſcitur maximè, & occidit. Pueri facilius cæteris liberantur. Ex aliis minus convaleſcunt, & virgines, & hæ fœminæ, quibus principium morbi retenta menſtrua dedêre. Ferè autem is homo, de quo ſub hoc morbo ſpes haberi aliqua poteſt, ſputum excreare debet album, per omnia æquale, tum ſubſtantiâ, tum colore, ſimileque etiam eſſe id debet, quod à capite in nares deſtillat. Optatiſſimum eſt, febrem non eſſe: ſecundum eſt, tantulam hanc eſſe, ut neque cibum impediat, neque crebram ſitim faciat. Bonum itidem eſt, coactam indies dejectionem eſſe, atque iis quæ aſſumpta ſunt mole reſpondere. Peſtifera contrà cita alvus eſt, itemque vomitus frequens, ac præcipuè cruentus. Cùm in omnibus morbis incommoda tumida præcordia, tum maximè horrenda in tabe ſunt. Signum quoque eſſe ſolet non bonum, ſi poſt lubricam alvum corpus prurigine afficitur. Jam etiam ſputum miſtum purulentum, idemque fœtidum, quod halitus etiam conta-

tagione imprudentes alios labefactat, aſſiduaque febris, quæ opportuna cibo tempora eripit, & multam ſitim movet, in tenui corpore certum eſſe periculum oſtendunt. Æquè peſtiferum eſt pus aquæ, potiſſimum marinæ, non innatare, ſed protinus ad imum ſidere: aut id anteà exſpui ſolitum, nunc ſpui ex toto deſiſſe. Tum enim errare mens incipit, ac primo ferè abhinc quatriduo mors occupat, peritque æger à cita alvo, ipſo loquente, atque res omnes intelligente. Quare ſatis anceps fallaxque in hoc morbo, noviſſimus vitæ articulus eſt. Idem malum magna ex parte à parentibus ad liberos tranſit: ſic ut integras etiam familias veluti quodam hæreditario jure oppugnet. In his autem, alii prius cruentum exſpuunt, inde pus, alii humorem diu liquidum & ſufflavum, ac tandem ſanguinem cum pure excreant: alii latenter etiam, ſine ſanguinis ſputo, ſine ſignis momentaneæ deſtillationis prægreſſis contabeſcunt. Tabe verò, vel poſt ſputum cruentum, vel ſine eo tandem conſumitur, quiſquis infirmos naturâ pulmones, molleſque, & tenellos, & languidos, & vitiatos habet.

Aliqua etiam tuſſi debetur animadverſio. Ea ſi ex illapſu fit humoris ex capite in aſperam arteriam, pulmonemque ruentis, ſentitur ipſis faucibus quædam quaſi ti- *Tuſſis.*

tillatio,& ſæpè moleſtus ardor : ipſe fit ſubinde difficilis ſpiritus: &, ſi quidem tenuis humor eſt, nihil aut certè quàm minimum tuſſi eliditur. Solet etiam eadem ſicca eſſe compreſſo ſepto tranſverſo, aliiſque partibus, quæ reſpirationi inſerviunt: ſequiturque aliàs etiam affectum jecinoris, lienis, ventriculi, atque uteri : aliàs frigus externum, aut tuberculum,aut ictum pectori illatum. Ut autem humor præter modum tenuis, ſic & nimiùm tenax, atque craſſus ſiccam tuſſim facit: eſtque id deterrimum tuſſis hujus genus, quod virium ſequitur infirmitatem. Permotâ enim intus materiâ, neque eductâ tamen, nihil mirum hominem, ſub imbecillis viribus labefactatum, mori. Quæcunque tuſſis modico fit conatu, celerique ac facili materiæ eductione, cum multo levamento, & ſine dolore, ſive oculorum rubedine, optima eſſe cenſetur:quæ contrà fit, peſſima. Si cùm prius humida tuſſis fuit,nunc ſubitò ſicca redditur, ſic ut pectus grave maneat: ſcire licet febris vel putridæ,vel hecticæ, aut pulmoni exulcerationis periculum inſtare. Omnis tuſſis mala qua ſomnus aufertur. Inutilis etiam, quæ longo tempore frequens, graviſque hominem exercet, idque cum deſtillatione. Hinc enim ſanguinis ſputum, & tabes ſequi conſuêrunt. Ferè ubi vitioſus pulmo, aut vetus intra pectus obſtructio eſt,

eſt, continua exercet tuſſis, nullis intermittens temporibus.

Quæ verò à deſtillatione eſt, ea quibuſdam intervallis, prout humor irruit, bis terve per annum moleſta eſt. Si lentus intus humor eſt, vehementiſſima, eaque ſicca fit tuſſis, qua nihil ferè rejicitur: ſpiritus difficulter trahitur, idque cum quodam ſtertore ac ſibilo, qualis audiri in ipſa anhelatione ſolet, de qua nunc agendum eſt.

Difficilis ſpiratio multa ſequi pectoris *Difficilis ſpiratio.* vitia poteſt, quorum obſervatio ſuperioribus locis propoſita eſt. Nunc notas ejus affectionis ſequar, quæ propter humorem pituitoſum pulmonibus infartum, ſpirationem difficilem facit, Græci, ubi leve id vitium eſt, δύσπνοιαν vocant: ubi vehementius eſt, & ſpirare æger ſine ſono ac ſibilo non poteſt, ipſi ἆσθμα, nos Anhelationem dicimus. *Anhelatio.* Quod malum ſi ita crevit, ut ſpiritum difficillimè, ac non niſi rectis trahi cervicibus ſinat, rectè Ὀρθόπνοια dicitur. Ergo in Anhelatione pectus grave eſt, & crebra veloxque ſine febre reſpiratio: quæ adeò moleſta eſt, maximéque inter laborem corporis, ut homo, ac ſi curſu agitatus eſſet ob anguſtiam pectoris propè ſuffocetur, ejuſque rei metu, toto ſubinde recto corpore, rectaque cervice nitatur, ad trahendum ſpiritum. Quinetiam is ipſe ſpiritus, quoniam anguſtis itineribus

effertur, quendam veluti ſibilum tenuem movet. Præter hæc dolor aliquis in pectore, & in præcordiis verſatur, interdum etiam in ſcapulis, iſque modò intermittit, modò revertitur. Quibus omnibus tuſſicula etiam intervenit. Id vitium longâ vetuſtate pulmones primum, concretâ in grandinem pituita, ac dein veris ſubin de calculis implet: quos tum ſecto corpore deprehenſos, tum à vivis per exercitationes validâ tuſſi præduros rejectos, hordei, aut piſi magnitudine eſſe, quorundam obſervatione compertum eſt. Dyſpnœa ſine omni incommodo trahere diutius poteſt. Anhelatio verò, atque Orthopnœa, etſi longa quoque ſunt, gravia tamen eſſe poſſunt, ſæpéque, ubi inveteraverunt, ſubito ſtrangulatu hominem tollere. Eædem quibuſdam temporum intervallis graves acceſſiones habent, quæ magis cœlo fieri humido ac frigido, maximéque inter multam crapulam ſolent. Quod ſi nova inter hæc quoque deſtillatio irruit, ferè hominem præfocatione occidit. Ex quo ipſa quoque præfocans appellata eſt. Semper meliore utuntur valetudine qui Anhelationem patiuntur, per quietem corporis, per jejunium & ſereno cœlo. Anhelationi magis expoſiti ſunt hi, quibus frequens deſtillatio ac tuſſis eſt, præcipuéque ſi ſenes ſunt, & anguſtos pulmones habent. Pleriſque etiam

aliis accidere hic morbus ſolet, maximè his qui vel naturâ, vel ocio, vel victus imtemperantiâ redditi ſunt obeſiores. Anhelatio magna ex parte ſenes tollit: in aliis difficillimè ſaneſcit.

Periculoſa tremula ſpiratio eſt, & pulſus inæqualis, inordinatus, intermittens, deficiens: & quidem quò gravius malum eſt, eò magis fit languidus & magis tardus. Peſſima inter hæc ſyncope eſt. Ad extrema ventum eſſe teſtatur ſpiritus parvus, tardus, & frigus: itemque pulſus ex tardo factus nimis creber, & languidus, cætera ei, quem mox retuli, ſimilis. Interdum obſervatum fuiſſe conſtat Anhelationem in pulmonis inflammationem tranſiſſe. Ex eodem morbo ſi factus aliquis gibboſus eſt ante puberem ætatem, perit.

Vulneratio pulmonis. Ictus pulmo his ſignis innoteſcit. Sanguis ex ore ſpumans, ex plaga rubeus fertur: ſpirandi cum ſono quodam difficultas eſt: commodius in vulnus ipſum cubatur: etenim tum nonnulli loquuntur, qui, in contrariam converſi partem, obmuteſcunt. Ex vulnere niſi quis primis temporibus extinctus eſt, febre atque marcore ſenſim conſumitur, ac perit.

Vulneratio pectoris. Transfoſſo pectore, cum quis expirat, flatus è plaga exilit: vulneri ſi indita aloê eſt, ejus percipit os amarorem.

Nul-

Animi defectio. Nullum vitium terrere leviter debet ; quod cordi accidit. Tolerabilis videri poteſt, modo brevis ſit, animi defectio, quam Græci λειποθυμίαν dicunt. Scilicet non omnes ſemel(ut in ſyncope fit) vires collabuntur : ſed ſpirituum fit tantummodo reſolutio, ipſeque ferè, qui ſic afficitur homo, præſentes audit, videt, agnoſcitque.

Palpitatio cordis. Gravior cordis is morbus eſt, quo ipſum veluti concuſſum intremit, & palpitat, Græci παλμόν τῆς καρδίας, nos Palpitationem appellamus. Arteriæ toto corpore vehementer pulſant, nec rarò etiam dilatantur, maximéque hæ, quæ ſupra jugulum ſunt. Idem morbus frequenter, ac præcipuè per quietem corporis intermittit : at ſuperfluis laboribus, meraciore vino, concubitu, balneis atque irâ recrudeſcit. Palpitatio cordis ſi diutius trahit, periculum oſtendit repentinæ mortis. Æquè ea horrenda eſt, ſi crebrò incidit, idque poſt ſolutos morbos, cum multa nauſea, & bilis vomitu, qui vomitus neque nauſeam, neque palpitationem cordis finit. Quibus autem hic morbus poſt menſes aliquot, vel etiam poſt annum recurrit, eos ante ſenectutem omnes morte præveniri obſervatum eſt : alios quidem febribus fractos acutis, alios præcipite ſyncopa raptos. Idem vitium iis familiarius eſt, qui intra quadrageſimum annum & quinquageſimum

ſimum ſunt, & quos flatuoſa melancholia fatigat, & quibus atra bile ipſe lienis tumet. Syncopen autem palpitatio cordis, & antecedere, & in eam verti ſolet.

Syncope, quæ præceps eſt virium lapſus, *Syncope.* pulſum abolet, aut certè ſummè rarum, & obſcurum, penituſque formicantem facit. In ea vultus, qualis hominis eſt emortui, fœdus ac pallens apparet, vis ſentiendi, movendique deficit, tempora, cervices, & pectus gelido ſudore madent, extremæque corporis partes refrigeſcunt. Quæ ſyncope novam ſequitur ſtomachi, multamque nauſeam movet tutior eſt, adeóque ἡ στομαχικὴ appellatur. Quæ verò ſine cauſis manifeſtis, ſine ſtomachi vitio, ſed & crebra cum palpitatione cordis accidit, grave periculum minatur, & ipſi cordi primitùs inhæreſcit, Græci συγκοπὴν καρδιακὴν nominaverunt. Hæc, & ſenibus, & convaleſcentibus, & quacunque de cauſa vehementer debilitatis, familiarior eſt: ſoletque mortem, ſi frequenter incidit, repentinam inferre. Quiſquis enim ſæpè, multumque ſine evidente occaſione animo deficit, hunc rectè Hippocrates ſcripſit ſubitò mori conſueſſe. In eo morbo præſentis nota exitii eſt, facies livida, viridis, aut nigra: vel ſi naribus acre inditum medicamentum nullam movet ſternutationem; adhæc ſi ſpiratio, atque ipſe ar-

teria-

teriarum pulſus prorſus abolentur, ſimulque caput in humeros, vel in pectus delabitur. Ut cordis palpitatio, ſi ſyncopem infert, mortifera eſt: ſic multo magis ſyncope, ſi cordis ſecuta palpitationem eſt.

Vulneratio cordis. Vulnerato corde ſanguis multus extra funditur, utique ſi quæ majores vel arteriæ, vel venæ in eo percuſſæ ſunt: pulſus elangueſcit, color fit pallidiſſimus, ſudor frigidus ac fœtens oritur, extremiſque multum frigidis protinus mors irruit. Si ſola cordis icta ſubſtantia, non item interior ſinus telo violatus fuit, vita modò diem, modò noctem duraſſe viſa eſt. At ſi in ſinum quoque cordis adactus mucro eſt, protinus refrigeſcentibus extremis, præceps mors incumbit.

Vulneratio ſepti tranſverſi. Ubi ſeptum autem tranſverſum vulnus accepit, ſanguis ſpumans fertur, ſpiritus fit difficilis, & rarus, præcordia ſurſum contrahuntur, ſpina dolet, ſputum editur cruentum, accedit delirium, & interdum tuſſis, noviſſimè febris, & tabes (ut fit ſauciis pulmonibus) hominem (niſi is inter initia periit) conſumit.

Obſervationes in ventriculi vitiis, & inteſtinorum utiles.

Imbecillitas ventriculi. INfirmum ex calore ventriculum ſitis arguit aſſidua, qua frigida pocula expetuntur, itemque cibi fadidium, æſtus, ru-

ctus nidoroſus, & noxius calidorum, utilis frigidorum uſus. Si frigiditas ſubeſt, contraria his quæ ſunt comprehenſa, incidunt. Humiditatis autem notæ ſunt, nulla vel pauca bibendi cupiditas, multa ſaliva, commodus ſiccorum uſus.

Contrâ res habet, ubi ſiccitas imbecillitatem fecit. Si vitiatus intus humor verſatur, nauſea urget, & vomitus, & ructus, maximéque ſumptis epulis. Cùm flava intus cojit bilis, ſupra ea quæ ineſſe calido ventriculo dixi, os etiam amareſcit, ipſe ejicitur vomitu amarus humor, ventriculus roditur, maximéque per inediam, unde ſyncope etiam ſequi ſtomachica poteſt, potiſſimum ſi os ventriculi acuti admodum ſenſus eſt. Quod ſi pituita moleſtat, nunquam ea ventriculum, niſi cùm ſalſa eſſe cœpit, mordet, neque ſitim facit, ſed multum ſalivæ ſine tuſſi ſcreatum exhibet. Tum quoque acidus fit ructus, & infirma concoctio, & inflatio, tenſioque ventriculi. Id profectò vitium, ſi multum increvit, magnas tenſiones, graveſque dolores, aliquot à cibo horis, ventriculo infert, & ſæpè maximis valetudinibus initia, ut hydropi, & volvulo præbet. Jam autem, ubi atra intus luxuriat bilis, creſcit cibi cupiditas, ſputum malè piſcem olet: palpitatio eſſe in meſenterio ſentitur, ex qua modò morbus Melancholiæ, modo comitialis naſcitur; ſomnus item

item abſurdis ac vanis imaginibus turbatur, ſummoque dolore ſurarum muſculi contrahuntur: animus denique triſtitiâ, atque metu concutitur.

Cupiditas itemque faſtidium ciborum.

Aliqua etiam animadverti circa appetentiam, aut faſtidia ciborum poſſunt. Optimum ſignum eſt omnibus in morbis, benè ſeſe ægros, ad alimenta quæ offeruntur, habere. At cibum averſari cœpiſſe per longos morbos, & poſt eos, malum eſt: itemque poſt cibi cupiditatem faſtidio ejus affici. Nullum leve malum timeri in longa appetentiæ amiſſione poteſt, maximè ſi contractum à frigore id vitium fuit.

Canina appetentia.

Æquè periculoſum eſt, boulimo aliquem, aut caninâ urgeri appetentiâ cœpiſſe. In hac ipſa deſiderium plurium epularum eſt, multumque voratur: quod quia onere ventriculum gravat, iterum vomitu extunditur: atque ſic levatus homo, vorare denuo nova cupiditate incipit, rurſumque ut canis, quod aſſumptum eſt, vomit. Sæpè hoc vitium boulimum, & altum ſoporem, & lævitatem inteſtinorum, & hydropen, & atrophiam, ipſamque necem intulit.

Boulimos.

Cæterùm in boulimo, primùm ægri multa fame urgentur, quæ tamen non omnino immoratur. Quin animus ſubinde iis deficit, ſimulque concidit ſpiritus, extremaque refrigeſcunt. Tum profectò in propinquo ſyncope eſt, quam ipſa excipit mors.

De

De ſingultu etiam dici quædam poſſunt: Hic pueris familiarior eſt. In aliis quoque ætatibus interdum per acutos incidit morbos, & per febres ardentes, maximèque peſtilentiales, ac tum ferè eſſe lethalis ſolet. Idem poſt citam alvum, ſanguiniſque profuſionem, & poſt quamcunque aliam gravem inanitionem periculum oſtendit. Itaque poſt vomitiones etiam, præcipueque ſinceras ſingultum fuiſſe, grave eſt. Idem, ſi cauſâ inflammati oritur jecinoris, periculum habet. Sternutamentum autem ſingultui acceſſiſſe, utile eſt. Ab illo enim hic ipſe abſolvitur. Delirium autem interveniſſe, aut nervorum diſtentionem, mortiferum eſt. *Singultus.*

Inſtante vomitu, crebræ ſputationes, & nauſeæ fiunt, ſtomachuſq; ſubvertitur, præcordia tenduntur, & inferius labrum tremit. Is ubi fit, minimè moleſtus eſt, ex pituita & bile miſtus, modò nimius non ſit. Syncerus autem deterior eſt, magiſque ſi ſimul vel ſingultus, vel diſtentio nervorum aſſunt. Praſinus item vomitus, & lividus, & niger malus eſt. Nigro pejor eſt is, qui omnes colores fundit non bonos. Subitam perniciem denunciat niger malè olens, qui frequens in febribus peſtilentialibus eſſe ſolet. Vomitus ſine febre tum eſſe non malus poteſt, cum robur ſequitur naturæ, quæ id humoris, unde gravatur, expellit: qui profectò humor *Vomitus.*

ex jecinore huc derivari, vel ex liene, vel meſenterio, & inteſtinis, itemque è cerebro, totove denique corpore poteſt. Verùm eo tempore nullum iecinori, aut lieni (ubi hinc humor fertur) tumorem eſſe præſtat. Quæ fœmina dum ieiuna eſt, bilioſa vomit per multos dies, ſi neque uterum fert, neque febricitat: ſcire licet hanc lumbricos rotundos ſimul vomere, aut certè hos vomituram eſſe. Vomitus, ſi rarus eſt, juvat valetudinem: aſſiduus, ſtomachum vitiat, & inducta imbecillitate, velut lacunam proluviei univerſi corporis facit. Sæpè profectò vomitus, præcipuè æruginoſus, diſtentionem nervorum, & morbum comitialem, & profundum ſoporem, veluti quadam judicatione finiunt. Vomitus ſpontaneus, ſi id in quo vitium eſt, reddit, confert & facilè fertur: ſin minus, contrà. Vomitioni ſingultum, aut nervorum acceſſiſſe diſtentionem, malum eſt: maximè ſi ſinceri humores reijciuntur.

Sanguis etiam vomitione extundi ſolet, quod nunquam fieri, niſi malè affecto homine, poteſt. Is ſanguis cibo, vel potioni, vel pituitæ miſtus fertur, eſtque craſſus, aç jam concretione nigreſcens. Hujus ſubinde pars ex alvo etiam fertur, ita nigricans, ut pici ſimilis videatur. Sub eo caſu mirum non eſt à corrupto intus cruore crebram animi defectionem eſſe. Qui ab iecinore proficiſci-

tur ſanguis, ſplendidior eſt, ac magis purus. Quem autem lien fundit, is turbidior, & ſubniger, & interdum acidus eſt. Cæterum qui à ventriculi ſubſtantia detritus ſanguis evomitur, nunquam ferè dolorem aliquem non exhibet. Fœmina ſi ſanguinem vomit, fuſis menſtruis liberatur.

Non ſæpè ventriculus inflammatione rapitur. Gravis & aſſiduus cum ardentiſſima febri incidit dolor, qui nullis fomentis miteſcit: locus ingentem, tactuque circumſcriptum tumorem, & interdum viſu conſpicuum habet. Quicquid cibi vel potionis aſſumitur, id protinus vomitu, aut dejectione extunditur: niſi tamen ſumma vel ima ventriculi pars tumore obſidetur, quo itinera ſic arctantur, clauduntur que, ut nihil elabatur. Accedit vehemens æſtus, & ſitis, & nauſea: & quum gravius malum eſt, delirium, crebraque animi defectio. Quòd ſi præter hæc extremæ partes membrorum inalgeſcunt, exitium in propinquo eſſe ſignificant. *Inflammatio ventriculi.*

Ubi ex hoc morbo abſceſſus fit, is in vacuum abdominis, vel in ventriculi ſpacium internum erumpit, moxque ipſum pus vel ore, vel alvo effertur. Quod ſi intus factum ulcus aliquod eſt, prorſus id lethale eſt. Tum profectò lentâ, aſſiduâque febre homo conſumitur: ventriculus ſummè fit infirmus, & modò dolorem habet, modò eo caret; fre-

quens vomitus, frequentior liquida dejectio eſt: pulſuſque creber, ac frequens, totum denique corpus alimenti fructum non ſentit, ſed paulatim ad noviſſimum uſque vitæ diem contabeſcit.

Χολέρα. Nunc de inteſtinorum vitiis loquar, quæ & acuta eſſe, & longa poſſunt. Omnium id penè atrociſſimum eſt, quod χολέρας Græci dicunt. Bilis ſuprà, infraque magno impetu prorumpit, primum liquidior, pallida, & ſufflava: dein craſſior, majoremque colorem exhibens, flavum ſcilicet, praſinum, cæruleum, aut etiam nigrum: acuti in inteſtinum ſuperum dolores, & torſiones, & inflationes incidunt: ingens afficit bibendi cupiditas: pulſus celer, frequens, parvus atque conciſus eſt: ſæpè ſudores toto corpore moventur: ubi gravius malum eſt, pulſus propè totus concidit, crura manuſque contrahuntur, frigidæ ſudationes fiunt, anima deficit: &, quum ad extrema ventum eſt, ſyncope accedit: quibus concurrentibus omnibus, mirum non eſt ſubitò aliquem extingui. Is morbus frequentior æſtate, atque autumno eſt pueris familiaris. Senioribus rarior, & formidabilior eſt. Vehemens in eodem morbo ſitis, inutilis eſt, optimus accedens ſomnus. Pars ſanitatis eſt, ſuppreſſum vomitum eſſe. Sæpè etiam verſâ in veſicam materiâ, ardor inde factus urinæ fuit. Summum

in

in periculum res vertitur, ſi ſyncope comitatur, aut ſi quod evomitur, malè olet, aut ſtercoraceum eſt. Quod autem non olet, id tutum eſt.

Quum profluere alvus cœpit, fuſis ſcilicet ſincerioribus humoribus ſine inflammatione ſive exulceratione, vel ſenſu doloris vehementi, id vitium Græci διάῤῥοιαν nominaverunt; ſub quo alius atque alius vacuatur humor, modò pituita, modò bilis vel flava, vel atra. Hujus origo fluxîonis variis è ſedibus manat. Si è cerebro pituita fertur in ventrem: ea per noctem magis & poſt ſomnum fluit, tenuis, authore Hippocrate, atque ſpumans. Intervalla etiam fluxionis quædam fiunt, itemque deſtillatio, & capitis dolores anteceſſerunt: maximè ſi ſubitus calor atque frigus fuêre. Idem humor ſi vitio funditur inteſtinorum, meſenterii, aut ventriculi, craſſus eſt, atque mucoſus, iſque magis de die ſine certis intervallis prodit. Ubi flava bilis, aut citrina, ardens, nec rarò etiam ſpumans è iecinore, aut etiam (quod ſæpè fit) è meſenterio in ventrem delabitur, id ſine magno ventris dolore, ſive torminum opinione certis quibuſdam intervallis, & per noctem incidit: ſed brevior hic fluxus eo eſſe conſuevit, quem affectus ventriculus movit. Idemque ferè ſequitur ſi è liene, vel ab ipſo fluere meſenterio atra bilis in *Alvi profluvium.*

alvum cœpit. Verùm hic caſus, quoniam pejorem humorem ſequitur, longè difficilior priore eſt. Sed diſcernere inter hunc convenit humorem, & inter ſanguinem concretum longa immoratione, longoque ductu præaſſatum, nigricantem, ac liquidæ pici ſimillimum. Itaque ſi hic ipſe, non autem melancholicus humor eſt, cruentus vel adeſt, vel præceſſit vomitus, quo tincta lintea rubeſcunt. Nihil verò horum in dejectione bilis atræ ſubeſt. Uno die fluere alvum, ſæpè pro valetudine eſt, atque etiam pluribus diebus, modò intra ſeptimum conquieſcat, neque denuo turbetur, ac neque febri hominem, neque vehemente ſiti affligat. Verùm in ſpacio periculum vertitur. Interdum enim tormina ac febres concitat, viresque conſumit. Febrem autem acceſſiſſe, aut ſemel quieſcentem dejectionem revertiſſe, eandemque diutius trahere cœpiſſe, periculoſum eſt: ſive blioſa ea fuerit dejectio, ſive cruda, ac pituitoſa. Æquè verò noxium eſt, inflammationem ortam eſſe jecinoris, aut præcordiorum, aut ventris, itemque alvum variam, cum dolore diu profluxiſſe. Cæterùm ante tempus compreſſam dejectionem eſſe, tutum non eſt. Incipit enim affici ſtomachus, febreſque oriuntur & viſcerum inflammationes. Quinetiam correpta ſurſum materia, dolores in caput inci-

incidunt, aut inſania fit, aut lethargus: prout humor eſt, qui huc fertur. Quum liquida dejectio hominem exercet, utile eſt neque ſtridere eam, neque nimis frequentem eſſe, ſed paulatim ferri. Crebro enim deſeſſu homo delaſſatur, & vigil manet. Jam ſi copioſa ſimul frequenſque dejectio eſt, periculum ab animi defectione eſt. Cùm alvi profluvium in vetuſtatem incidit, tum, ſi ultrò vomitus accedit, id ipſum conquieſcit. Alvi fluxio ſine ulla noxa eſt, ſi maturè deſinit: quod quidem fit, ubi contracto jam ventre nullus amplius à ſuperiniecta manu motus ejus percipitur, ſimulque noviſſimam alvum flatus ſecutus eſt. Profluente alvo mutari excrementa, ſed non in deterius, prodeſt. Bilioſæ dejectiones accedente ſurditate ceſſant: & contrà ſurditas, iiſdem dejectionibus finitur. Longum alvi profluvium balbis frequentius eſt, & vomitionis interventu conquieſcit. Ructus quo vis in fluxu ventris acidus qui quidem ab initio non fuit, ſed poſt acceſſit, prodeſt. Ubi pluribus diebus non deſcendit alvus, docet aut ſubitam dejectionem, aut febriculam inſtare. Malum eſt fuſa alvo cibi cupiditatem amitti, aut ſingultum fieri. Quibus propter morbum vel acutum, vel longum, aut propter vulnera, aliave occaſione extenuatis, atra bilis ceu niger quidam ſanguis alvo pro-

fluit, hi poſtero die tolluntur. Excrementa ſiquidem ventris more atri ſanguinis nigra, quæ & cum febre, & ſine hac ultrò dejiciuntur peſſima ſunt: eoque ſemper pejora, quo eorum colores plures repræſentantur non boni. Eadem ut medicamentum eduxerit præſtat, idque quando plures fuerint horum colores. Alvus uſtam bilem fundens per morborum principia, mortifera eſt. Parque periculum oſtenditur, ſi profluente ventre, nauſea, vomitus, & delirium occupant: itemque ſi ſic infirmus homo eſt, ut pulſus ipſi aſſiduè vermicularis & formicans, qui ne ſumptis quidem epulis invaleſcat. Quum ſubitò fluere alvus incipit, poſt longum morbum, aut ſi is etiamnum manens nihil inde miteſcit, ægerque hunc malè ſuſtinet, in certo periculo eſſe ſciendum eſt. Æquè horrendum cenſetur, citam alvum hydropi initia præbuiſſe, aut poſt ulcus acceſſiſſe melancholicum: itemque propter ſuperiorum exulcerationem inteſtinorum ac præcipuè jejuni incidiſſe: aut perſeverante profluvio puſtulas, quæ antè fuerunt, ſubitò delituiſſe: aut denique in ſene fluorem inveteraſſe, aut hominem primò veluti aquam alvo excreviſſe, deinde humorem more unguenti pinguem. Hoc ipſum excrementum, quod quaſi adipe aut oleo perfuſum videtur, peſtilentibus febribus, atque ardentibus, cor-

pus

pus colliquantibus, & hecticis, & tabi, & atrophiæ, & interdum viſcerum inflammationibus familiare eſt. Perſæpè tum à ſincero alvi profluvio, tum à longo, nata fuiſſe tormina obſervatum eſt. Qui caſus prægnanti fœminæ exitioſus eſſe ſolet, & ut ipſa quam maximè convaluerit, partum tamen corrumpit, ac perdit. Ferè autem fit, ut quem longa exercent alvi profluvia, his pedes intumeſcant.

Non leviter ea quoque terrere alvi fluxio debet, qua non ſinceriores humores, ut in diarrhœa: ſed epulæ, potioneſque ſine dolore crudæ, inæquales, aquoſiſſimæ ſic citò dejiciuntur, ut nihil ferè de forma amiſerint ſua, citra ſanguinis aliquem aut bilis complexum, Græci λειεντερίαν, nos lævitatem inteſtinorum appellamus. In hac ægri fructum alimenti non ſentiunt, & in malum incidunt corporis habitum: ardor totis hypochondriis ineſt, & ingens urget cibi faſtidium. Hic morbus ægros interdum trahit, interdum præcipitat. Facilius à teneris depellitur ætatibus, utique ſi moveri abundantius urina, & ali cibo corpus incipit. Difficilimus provectioribus hominibus eſt, maximè ſi longis torminibus inteſtinorum ſucceſſit. Sub eodem vitio periculum majus fit, ſi ita frequens dejectio eſt, ut venter omnibus horis noctu & interdiu fluens,

Levitae inteſtinorum.

ſomni tempora corrumpat. Adhæc ſi cruda prorſus ea eſt, aut nigra, vel more bubuli ſtercoris levis & fœtida: ſi cibi amittitur cupiditas, creſcit bibendi deſiderium: ſi pro modo ſumptæ potionis æger non meit: ſi os ipſi exulceratur, rubetque facies, & quaſi maculis quibuſdam colorum omnium diſtinguitur: ſi venter emollitus, ſordidus, & rugoſus redditur. Sub his ſignis certa mortis adventatio eſt, ſi id vitium jam diu corpus ſenile traxit. Per longam inteſtinorum lævitatem acidum fieri ructum, qui antè non fuit, pro valetudine habetur. Pars ſperatæ ſanitatis eſt urinæ modum poculis reſpondere cœpiſſe, corpuſque nutriri, ac ſine febre, ſine pravis coloribus eſſe. Ut in omni penè ventris fluxione, ita in hac quoque tum mali eſſe finis creditur, cùm nullum amplius intus ſit murmur, & extremam dejectionem aliquis ſecutus flatus eſt. Quicunque autem diu hoc vitio exercitus, animalcula quædam alvo reddit, multis torſionibus atque doloribus; is, finitis his intumeſcit. Ex eodem morbo ſi lateris oritur dolor, & ſpirandi difficultas, metus eſt ſecuturam tabem eſſe. Sæpè etiam hic morbus corrupto cœlo in populum graſſatur, nec rarò longa invaletudine confectos tollit. Interdum etiam pulmonis vomicam, vel abdominis abſceſſum, vel pectoris aut renum ſuppurationem certo ægrotantis perîculo ſecutus eſt.

Quæ cruenta alvi dejectio, cum ulcere inteſtinorum, cum dolore & torſione eſt: hanc Græci δυσεντερίας, nos Torminum appellatione comprehendimus. Incipiente morbo primum bilioſa eſt alvus, aut certè mucoſam fundit inteſtinorum pituitam: inde ſubpinguis fit, modico cruore perfuſa: poſt hæc ſtrigmenta interioreſve tunicæ inteſtinorum prodeunt excrementis cruentis ac purulentis miſtæ: noviſſimè, ipſa deteritur, proditque cum purulenta inteſtinorum proluvie caro quæ veram eorum complet ſubſtantiam. Inter hæc autem omnia, cruor paulatim, & brevibus intervallis per alvum manat, iſque modò cum ſtercore aliquo ſemper (niſi inferius vitium eſt) liquido, modò cum quibuſdam, quæ proximè dixi, mucoſis, & purulentis, & carnoſis corpuſculis excernitur: multus in ano dolor, multaque ac frequens deſidendi cupiditas eſt: cum utroque hoc exiguum quid exit, protinuſque tormentum intenditur, ac rurſus poſt paulum levatur: ipſe æger quiete caret, & à ſomno interpellatur, dejectionibus & interdum febriculâ impeditus. Si tenuibus inteſtinis vera deteritur tunica, deſperata utique ægri valetudo eſt: verùm ſi craſſa tantum ſic afficiuntur inteſtina, ſupereſſe ſpes vitæ poteſt. Sed certis quoque uti notis licet, ad loca, quibus morbus inhæreſcit, cognoſcenda. Etenim ſi tenuia inte-

Tormina ſive Dyſenteria.

inteſtina afficiuntur, dolor altius circum umbilicum verſatur: inter hunc plus intervalli & inter dejectionem ponitur: ſanguis & quicquid inteſtini detruditur, exactius alvi excrementis miſcetur: vehementius & crebrius delirium incidit: ſitis urget, & febris: ipſum autem ſtercus crudum profluit, malè olens, loturæ carnium ſimile, bilioſum, porraceum, varium, non ſine multa ventris torſione, ac multa virium infirmitate, quæ animi quoque defectionem minetur. Atque cùm quidem in jejuno inteſtino vitium eſt, cruda magis apparet dejectio, cum ſanguine nigriore excrementis undique miſto, & cùm bile abundè flava. Plus etiam hic ſititur, & nauſeatur: ſed & cibi magis afficit faſtidium, & interdum vomitus oritur: dolor autem ſuperior umbilico eſt, iſque malignam febrem movet: ipſe æger vivido colore caret, & ad animi uſque defectionem exudat: quibus concurrentibus facilè is ipſe robore deſtituitur virium, ac perit. Cæterùm ubi craſſa inteſtina morbum ſuſtinent (qui caſus tutior faciliorque ſuperiore eſt) ſtercus ſincerum, multum, denſum, cruentis reſperſum guttis, & cum flatu prodit, nonnunquam etiam ſpumoſum: ſemper autem quædam hic pinguia miſcentur, ipſéque ſic jungitur cruor, ut his particulatim ſupernatet, non autem totus totis

veluti

veluti immerſus temperetur, idemque ut primum quis doluit, protinus ſequitur, prima propè alvo redditur. Quævis autem tormina longa & difficilia eſſe conſueverunt: ſub quibus, ſi firmus etiamnum homo eſt, rectéque curatur, reddi priſtinæ valetudini poteſt: ſi verò invalidus aliquis eſt, ac vehementer morbo extenuatur, ipſumque inteſtinum profundo vetereque ulcere labefactatur, ſcire licet medicinam omnem inanem eſſe. Ubi hæc res incidit, dejectio graviſſimè olet, eaque cruda, leviſque eſt, & ſubnigri coloris: ſæpè etiam inter hæc plurimus ſanguis effunditur. Tormina, ſi ab atra bile eſſe cœperunt, mortifera ſunt, itemque ſi ſub his quædam quaſi carunculæ dejiciuntur: aut ſi poſt longum morbum homine jam infirmo ſubito orta ſunt. Æquè malum eſt, moleſtam ægro ſuppreſſionem dejectionis eſſe, à ſolutione non niſi pauciſſimo tempore malum levari, idque ipſum diutius incipere trahere. Non tuta quoque tormina ſunt, quæ cum febre adoriuntur, & cum vehementi dolore, variáque vel etiam crebra alvi dejectione, tum etiam cum jecinoris, præcordiorum, aut ventris ardore, quæque cibos intercipiunt, & multam ſitim, & cibi faſtidium inferunt. Par periculum eſt, ſi venter aſſiduè, & quieſcentibus, & vigilibus profluit, ſimiliterque noctu, & interdiu: ſi cibi amittitur

titur cupiditas, creſcit bibendi deſiderium: ſi pro modò ſumptæ potionis æger non meit: ſi extenuato jam corpore repentè nigra alvus fluxit: aut ſi morbum hunc jam veterem lævitas inteſtinorum, aut hydrops excepit. Ferè ubi dejectiones alienis temporibus ſuprimuntur, abſceſſus juxta coſtas, aut in viſceribus, aut in articulis fit. Tormina modò non nimis diu trahant, utilia lienoſis ſunt: ubi inveteraſcunt, nocent. Quum ſanguis per tormina intus retentus concrevit, venter flatibus impletur, extremaque corporis repentè inalgeſcunt, vis ægri, ſimulque pulſus collabuntur.

Teneſmus. Proximus torminibus teneſmus eſt, Græci τεινεσμὸν appellant, qui illa ſæpiſſimè & antecedere & ſequi ſolet. Frequens æquè atque in torminibus deſidendi cupiditas, dolorque in ano eſt, inter quæ mucoſum quid pituitâque plenum, & modicè cruentum exit: hinc, ubi ulcus directi inteſtini increvit, purulentum quoque editur. Hujuſmodi dejectioni nonnunquam id interponitur excrementum, quod ex cibo probè coactum figuratumqne eſt. Hic morbus, ubi prægnantibus accidit, elidere etiam partum poteſt. Idem tamen non difficillimè tollitur, neque unquam per ſe occidit, præcipuè ſi ſine febre homo cibum non faſtidit: verùm in autumnum ubi incidit, contagioſus eſſe magna

ex parte ſolet, utique ſi tum quoque in tormina vertitur: qui caſus, ut cæteris hominibus non tutus, ſic pueris maximè lethalis eſt. Teneſmus interdum ubi vetus fit, in volvulum, aut in coli dolorem (ſiquidem pituita ſubeſt) tranſit. Si bilis in cauſſa eſt, potius torminibus excipitur. Sæpè ex neglecto teneſmo ulcus relinqui ſolet ſordidum ac purulentum, idque in fiſtulam verti, quæ ægerrimè remediis tollatur.

Morbus inteſtini tenuioris, quem Græci εἴλεον, nos volvulum dicimus, ſic noſcitur. Dolor acutiſſimus, modò ſuprà umbilici regionem, modò infrà verſatur. Fitque ex alterutro loco inflammatio. Tumor autem quidam ſic prominet, ut ægrotans inteſtinum convolutum ad chordæ ſimilitudinem videatur: ventris itinera, quibus excrementa feruntur, ſic impedita præcluſaque ſunt, ut neque injectus clyſter aſcendat, neque cibus ore ſumptus deſcendat, ipſáque alvus ne flatum quidem emittere ullum poſſit. Itaque ſurſum protruſis omnibus creber vomitus cietur tum bilis, tum pituitæ, hunc multa antecedit nauſea, & ructus inanis, & ventriculi humiditas. Spiritus etiam fit difficilis: &, quicquid cibi, vel potionis aſſumitur, tametſi id intrò deſcendit, paulò tamen poſt, quia tranſire inferius non poteſt, iterum vomitu redditur impurum, ac malè olens. *Volvulus.*

Id

Id ferè tum ſolum ſine alvi ſaburra per os fertur, cum ſuperior gracilis inteſtini pars laborat. Ipſum autem quoque ſequitur ſtercus, ſi paulo inferior morbus eſt. Idem incommodum ſub utroque caſu tum etiam accidit, cùm ad extrema ventum eſt, ſubindeque lumbrici evomuntur, urina difficulter redditur, maximè aſſiduus vomitus eſt, ipſa alvus ita clauditur, ut ne acus quidem admittat acumen. Noviſſimè os, quique ructu effertur vapor, ſed & totum corpus mali odoris eſt, acceditque ſingultus, & delirium, itemque nervorum diſtentio, & gelidus ſudor, & extremorum frigus, & tremor cordis, & ſyncope, omnia certiſſimæ mortis nuncia. Hoc genus vitii omnium quæ inteſtinis inſidiantur acutiſſimum eſt, & niſi reſolvitur intra ſeptimum diem, occidit. Idem pueris familiarius, ſenibus rarius ac penitus exitiale eſt. Frequens ſub eo vomitus, & ſurditas mala ſunt. Sperare ſalutem licet, ſi purgans medicamentum ore ſumptum, alvum perrumpens dejectionis initium præbet: utique ſi reliqua quoque ſalutis concurrunt ſigna veriſimilia. Minus etiam periculi eſſe ſolet, ubi dolor locum mutat, quàm ubi fixus is una in ſede inhæreſcit.

Coli dolor. Non admodum huic diſſimile doloris tormentum in laxiore eo inteſtino eſt, quod Græci κῶλον appellant. Graviſſimus crucia-

tus

tus multaque inflatio incidit per totum abdomen in profundo, idque dextra magis parte, ubi affectum inteſtinum eſt: ipſum enim hinc incipit, & ad ſiniſteriorem partem iliorum in modum zonæ procurrit. Itaque juxta renes etiam hic coli dolor, & circa dorſum verſatur, itemque ſupra infraque umbilicum, magnam occnpans ventris partem, modò dextram, modò ſiniſtram, vagus omnino, & inſtabilis: utique ſi à flatibus eſſe morbus cœpit, qui flatus ſæpè intus quodam veluti rugitu obmurmurant, arctèque concluſi, neque ore, neque alvo erumpunt, Non rarò coli dolor uno in loco ſtabilis altè excruciat, eumque neque flatus, neque ructus lenit, ipſum inteſtinum immaniſſimi doloris tormento affligitur, ut terebello etiam pertundi videatur, ac penè ſpiritum elidere. Inter hæc autem vomitus crebrò movetur, quo pituitoſa, varia, porracea, & æruginoſa vacuantur. Verùm hoc doloris genus tum potius incidere conſuevit, cùm pituita ſubeſt craſſa, ac maximè vitrea: utriſque generibus commune eſt, cibi cupiditatem magiſque dulcioris ac pinguis amitti: ventriculum aſſiduè, ac ſi pungeretur, dolere: multam ſitim, multumque aquæ bibendæ deſiderium eſſe, quod ipſum tamen potationibus non quieſcit: ructum item fieri, & interdum hunc jamjam eru-

ctaturum, protinus cohibere: alvum etiam adeò impeditam eſſe, ut nihil infrà, ac nè flatum quidem emittere aliquem poſſit: tum ſi quid vel ſponte, vel arte redditur, id ſiccum eſſe, aliàs more ovilli ſtercoris in globulos intortum, aliàs ut bubulum, leve, flatibus plenum, atque aquæ ſupernatans: urinam denique nimii doloris occaſione bileſcere, & interdum conſentientibus huic malo renibus retineri: ubi ad extrema ventum eſt, frigidos ſudores fieri, crebrumque ſingultum, & delirium, & nervorum diſtentionem, & extremorum refrigerationem, & ſyncopen incidere. Ubi ſalus futura eſt, excrementa non nimium retineri, dolorem mutari, atque etiam intermittere, ipſum ægrum poſt redditum ſtercus, aut poſt emiſſos flatus, levari, & in quiete eſſe, ſemperque facilè durante morbo ſpirare. Sæpè coli dolor in reſolutionem nervorum, vel in morbum tum articularem, tum comitialem, vel in hydropem tranſiit: interdum etiam in volvulum abit, idque intra ſeptimum diem. Sed operæ precium videatur inter hunc ipſum morbum, & coli dolorem, notis quibusdam diſcernere. Omnia inteſtini gracilioris morbus atrociora, quàm coli habet. Utrinque alvus comprimitur, acutiſſimi dolores, & frequentes vomitiones fiunt. At ubi tenue inteſtinum morbum ſuſtinet, quo-
niam

niam id magis ſentit, ſæviorem quoque doloris ſenſum exhibet, & celerius occidit, ejuſque rei cauſâ hic ipſe morbus acutus eſt, prior eſſe longus poteſt. Adhæc ſub volvulo dolor magis tum dextrâ, aut ſiniſtrâ vagatur, magis ab umbilico ſuperiùs tendit, magiſque curatur per os ſumptis medicamentis, quàm alvo injectis. Magis etiam ſubvertitur ſtomachus, & crebriores vomitiones fiunt, promptiuſque delirium eſt, & frigidi ſudores, & ſyncope, quàm ubi in colo vitium eſt. Jam verò multis etiam ſignis, & coli & renum inter ſeſe conſentiunt, diſſentiuntque dolores: adeò, ut, niſi arenula vel calculus exturbatur, ſæpè renum cruciatus, ſpecie colicorum, medicos etiam gnaros artis fallant. Ergo his differentiis uti licet. Nauſea, & vomitus, & cibi faſtidium magis urgent laborante colo, dolorque ferè ab dextra parte infernè incipit, & furſum ad ſiniſtram aſcendit. Idem ſæpe veluti circumire in omnem ventrem videtur, & plurima loco occupare, modò hîc, modò alibi violentior. Dolor autem renum eodem ſtabilis loco eſt, niſi quod interdum ad coxendicem, vel ad teſticulum, qui è directo eſt. pervenit, fereque alterutrum latus juxta renem occupat.

Idem, etſi perinde ut coli dolor, non æquè tam efficaciter ducta clyſteribus alvo, &

emiſſis flatibus, remittitur: urina denique primum tenuis, pauca, & aquoſa eſt, & interdum hæc tota ſupprimitur: interpoſito tempore uberior fertur, & craſſa, & arenoſa, & bullans. Itaque hæc etiam urina ſignificare genus morbi poteſt quale ſit, quoniam dolor interdum etiam colicus, ex vitrea potiſſimum natus pituita, uno eſſe ſtabilis loco poſſit: ut autem emictis arenulis renum dolor conquieſcit, ita coli quoque ceſſat tormentum, frigido humore per alvum excluſo. Illud etiam addendum videatur: Multis frequentem renum dolorem eſſe, coli non item. Præter hoc ipſum, quod propoſuimus, colici doloris genus, quod verè proprium eſt, & crudæ cauſſas pituitæ, aut flatum ſequitur, aliud nonnunquam poſſe reperiri fatemur, cujus acris materia, ipſa que effectrix ſit bilis. Tum febricula oritur, & & vehementior ſitis, & æſtus, & vigilia. Ipſe dolor non in variam regionem ventris divagatur, ſed unicam ferè occupat duntaxat idemque ſemper dejectione intenditur: urina admodum bilioſa, atque acris eſt: noxius etiam eſt calidarum tum epularum, tum potionum uſus Magis ſtabilis uno in loco dolor eſſe coli ſolet, ubi id inteſtinum inflammatione cingitur, eſtque hoc genus morbi atrociſſimum, ſoletque non rarò in volvulum tranſire. Valida febris multo æſtu,

Coli inflammatio.

ſtu, ardoreque afficit, intus juxta morbum pulſatio eſt, oriturque ſitis, nauſea, ac vomitus, præcipuè biliosſus, ex quo tamen nihil dolores levantur. Alvus nihil reddit, & ipſa interdum retinetur urina.

Peritonæi dolores. Obſervatum à doctis hominibus video, graviſſimis etiam doloribus urgeri peritonæum conſueſſe, vel certè has membranas, quæ abdomini ventriſque partibus obtenduntur. Hi dolores etſi nullo jure ad coli tormentum pertinent, quoniam tamen æquè graves ſunt, ac penè ſimiles, neque etiam ſpaciis locorum multum diſſident, eos hîc quoque ponere rectè poſſe videor.

Sunt autem hi, ut graviſſimi, ſic admodum diuturni, neque ullis remediis, quæ coli debentur doloribus, miteſcunt, ſive datum medicamentum fuit, ſive adhibitum fomentum, ſive ſubtus injectus clyſter. Ferè autem longas febres, & ea genera excipiunt morborum bilioſorum, qui non facilè ſolvuntur. Sæpéque veluti quadam judicatione viſi ſunt continuas febres, & tertianas, & quartanas hi dolores finiviſſe: idque ita tamen, ut longo pòſt tempore, qua die febris eſſe acceſſio ſolet, eâdem hi dolores quoque increſſcerent.

Lumbrici. Lumbricorum, quos Græci communiter ἕλμινθας appellant, non una omnium forma eſt. Alii longi & teretes ſunt. Alii bre-

viores & ad ſpeciem ſeminis cucurbitæ lati. Alii exigui ſunt, tenues ſimulque teretes, ἀσκάριδας græcè dicunt. Communes hæ notæ ſunt duorum priorum. Per ſomnunum dentes ſtrident, multáque ſaliva ex ore defluit, quam homo ſæpius tum quoque devorare quaſi mandens aliquid videtur: vigilanti ſæpè pruriunt nares: & multa infeſta ſitis eſt, quæ poculis non ſedatur: interdum venter diſtenditur cum murmure, atque multa torſione, idemque non rarò, ac ſi hydrope affectus homo eſſet, inflatur: acceditque ſubinde levitas inteſtinorum, oculorum ſuffuſio, pallor faciei, ſudorque frigidus ac malè olens. Nonnunquam ipſa etiam incipit affici mens: verùm æger tum feſtucas non legit, ut in acutis accidit febribus, neque gravem dolorem capitis ſentit. Ipſi ſubinde lumbrici modò per os, modò per alvum, & interdum naribus etiam redduntur, iidemque noctu eſſe moleſtiores, quàm de die ſolent. Per inediam autem maximè ſurſum repunt, tumque inteſtina, & præcordia, & ſtomachum morſionibus ſollicitant, ſimulque animi ſubinde inferunt defectionem, vel præfocationem, vel tremorem, vel morbum comitialem, vel ipſam denique ſyncopen: quibus malis ſæpè pueri oppreſſi, extinctique fuerunt. Præter hæc quæ proximè dixi vitia, etiam & coli dolorem, & caninam appeten-

tentiam, & boulimon, & cordis palpitationem à lumbricis fieri animadverſum eſt. Ferè autem longis proprium eſt, ut in gracilibus inteſtinis gignantur, utique hæc morſibus per inediam impetant, & interdum in ipſum procurrant ventriculum, tumque dolorem moveant, & nauſeam, & vomitum, & ſingultum, ſiccamque tuſſim, & tenuem brevibuſque moleſtam intervallis. Iidem cùm fortè ad ſtomachum perueniunt, difficilem deglutitionem reddunt. Inter hæc autem alii per ſomnum edito clamore expergiſcuntur, & exiliunt è cubili, iterumque protinus ſopiuntur. Alii inter dormiendum linguam exerunt, aut dentibus ſtrident, aut aliena loquuntur, ſimulque vario decubitu corpus jactant. Pueri etiam ſic formant os, ut quaſi eo tenere mammæ papillam, ac devorare aliquid videantur. Multis oculi ſanguineo rubore imbuuntur, itemque malæ: verùm is rubor pòſt paulò perit livore è novo victus.

Pulſus inæqualis eſt, obſcurus, deficiens, & recurrens. Nonnullis venter corruptum cibum dejicit, & flatibus intumeſcit, reliquum corpus ſine probabili cauſa extenuatur. Si febris incidit, ea ſine ordine, ac certa lege increſcit, ac ter quaterque die vel nocte temerè recurrit, non ſine ingenti extremorum frigore. Minus in longis lumbricis peri-

culi, quàm in latis eſt, ſolentque his etiam illi eſſe frequentiores: præcipuè verò pueros ab ipſa exercent infantia ad puberem uſque ætatem. Lati autem lumbrici, qui vel in cæco inteſtino, vel in coli cellulis naſcuntur, ut multa quoque habent, quæ eſſe familiaria longis dixi: ſic ſoli aſſiduis morſibus hominem fatigant, & ingentem, inſatiabilemque cibi cupiditatem inferunt: ut primûm enim aſſumptum alimentum eſt, id ipſi continenter depaſcunt, quo jam conſumpto, mordere inteſtina protinus incipiunt. Sæpè hi intus magna mirabilique inter ſe ſerie cohærent. Corpus autem quod occupant, macrum, imbecillum, atque inæquale reddunt. Porrò ubi tenues lumbrici, quos Aſcarides nominari dixi, intus verſantur in ano ſcilicet, ac recto inteſtino, multus in his locis pruritus eſt, ex quibus interdum emergunt, & in femora, nateſque quoquoverſus prorepunt: ſæpius in dejecto ſtercore cernuntur, id quod adultis etiam hominibus non infrequens eſt. Inter hæc aſſidua oritur deſidendi cupiditas, homoque poſt redditam alvum rectius habet. Communiter autem omnis generis lumbrici pueros ſæpius exercent, utique ſi multa cruditate onerantur, vitioſiſque cibis longo ante tempore, ut caſeo, fructibuſque fugacibus uſi fuere.

Nunc

Nunc de eo ani vitio loquar, quo venæ quæ in eum explicantur, ſanguinem ſine modo fundunt, Græci ἁιμοῤῥοΐδας nominaverunt. Tametſi æquè etiam præter naturam ſit, ſanguinem in hæc loca delatum, pro conſuetudine inde vacuari non poſſe. Itaque cæcam hanc eſſe hæmorroidem dixerunt, quæ intuentibus non patet, ac vehementem in ano dolorem, maximè ubi durum alvi excrementum exprimitur, movet. Is dolor interdum adeò gravis eſt, ut ani inde ſequatur inflammatio: ubi verò aperta hæmorrhois eſt, ſanguinem ſemper in conatu, maximéque poſt extremam alvum, interdum etiam ultrò fundit. Is ſanguis ſeorſim primum melancholicus, dein purus ac rutilus exit, interdum, quia in vacuo recti inteſtini concrevit, formam grumi rubentis habet. Itaque ab eo quoque differt, quem vel meſenterium, vel jecur, vel loci ſuperiores fudêre. A meſenterio enim non multus fertur, ab jecinore infirmo verus ſanguis non defluit, ſed dilutus atque aquæ, qua carnem quis laverit animantis nuperrimè mactatæ, ſimilis. A ruptis aut patefactis ſuperiorum locorum venis ſanguis manat picis ſpecie retorridus, ac niger. Externa hæmorrhois ex ano conſpicua utcunque prominet: quæ verò intus occulitur, ea ſine omni ferè dolore, ſine tumore cruorem exprimit, iſque cruor ſimul

Hæmorrhoides.

cum dejectione exit, excremento alvi nequaquam miſtus. Hic fluor ſi nimis eſt, ingens periculum habet: tum vires hominis conſumuntur: vividus faciei color perit, gravitas in coxis, & multa in cruribus imbecillitas eſt: ipſe qui profunditur cruor, non jam amplius ater, atque craſſus, ſed purus ac rutilus eſt, neceſſarius naturæ theſaurus. Itaque ſi hoc vitium vetus eſſe cœpit, principium hydropis præbet. Nihilo leviora pericula fiunt, ubi in iis hæmorrhoides ſupprimuntur, qui ſanguinis profluvio imbecilliores non fiunt, quique purgationis vice id, non morbi habent: ſcilicet inclinatâ in præcordia aut in viſcera materiâ, ſubiti graviſſimique caſus incidunt, maximéque aut aqua intercutem, aut tabes. Quare rectè etiam præcepiſſe Hippocratem video, ſic curandas hæmorrhoides eſſe, ut ex multis una maneat aperta. Cui maturè fluunt hæmorrhoides, hunc neque lateris aut pulmonis tentare inflammatio, neque ulcera exedentia, neque lepra, vel elephantia, neque vitiligo, ac neque melancholia, aut quartana febris ſolet. His autem ferè morbis rapitur, quiſquis fluentes hæmorrhoides intempeſtivè curatas habuit. Melancholicis, vel renum morbo fluctuantibus, vel inſanientibus hæmorrhoides fluere cœpiſſe, bonum eſt. Tum his etiam nimium ſuppreſſis commodum eſt,

eſt, aut menſtruum erumpere, aut ſanguinem è naribus ferri.

Ani inflammatio. Anus etiam inflammatione cingitur, maximè ſi vel dura equitatio anteceſſit, vel cæcæ hæmorrhoides dolorem in eo nimium moverunt. Sub quo caſu alvus propter ani tumorem difficillimè redditur, & interdum multis diebus retinetur: maximus dolor ineſt, qui & compreſſo ano, & dejectionis nixu ſummè exaſperatur. Ex eo malo febricula interdum oritur, utique ſi longo jam tempore nihil alvo redditur. Qui abſceſſus ab inflammatione gignitur, is ſæpius in recti inteſtini cavum erumpit, tum ulcus fit, ex quo jam tum ſordido pus fertur.

Fiſtula ani. Id ulcus propter loci naturam facilè ac brevi in fiſtulam vertitur, quæ pòſt difficillimè remediis cedit: verùm diutiſſimè, dolore etiam ſedato, manat, puſque fundit ante primam alvum, aut certè ſi media id dejectione fertur, excrementis non miſtum.

Vulneratio gulæ, ventriculi & inteſtinorum. Noviſſimum id modò ſupereſſe videtur, ut notas proponam, quibus vulnera totius ejus itineris, quo cibus ab ore per anum feratur, obſervari poſſint. Ergo ictâ gulâ, neque epulæ, neque pocula tranſeunt, ſed ut primum ſumi cœperunt, vomitione redduntur: accedit ſingultus, animi defectio, & interdum nervorum diſtentio. A percuſſo ventri-

triculo, frequens bilis vomitus, atque ſingultus incidit, quicquid cibi vel potionis ſumitur, id protinus vomitur, pulſus elangueſcit, tenues ſudores extremis frigidis oriuntur, quos ipſa demum excipit mors. Communia vulnerati tum ventriculi, tum tenuis inteſtini indicia ſunt, cibum, potionemque per vulnus ferri, & in vacuum labi abdominis ſpatium, inde ventrem, præcordiaque intumeſcere, & ſubinde bilem vomi. Cætera icta inteſtina, vel ſtercus, vel ejus exhibent odorem.

Obſervationes in vitiis meſenterii, jecinoris, & lienis utiles.

NON levis meſenterii vitiis debetur obſervatio. In hanc enim ſedem facilè defluunt venarum ſuperflua, indeque graviſſimorum fiunt principia morborum, choleræ, melancholiæ, fluxionis alvi, torminum, mali habitus, atrophiæ, languoris, lentarum & errantium febrium, aliorumque difficilis notæ ægritudinum. Ubi hæc pars tumore citra inflammationem obſidetur, is ferè primum laxus eſt, ac mollis, inde prorſus ſpatio ſiccatus, indureſcit. Idem quoniam (ut etiam ipſa pars) ſine dolore eſt, tactu maximè preſſûque exploratur: altè enim intus eſſe ſepultus animadvertitur.

Tumor Meſenterii ſine inflammatione.

Itáque ipſa quoque urget, arctaque inteſtina,

na, & cauſam tardioris alvi præbet. Non ita tumor muſculorum abdominis, non venter adipis mole prominens ſe habet. Neutrum enim inteſtina, vel alvum ſollicitat: adeps etiam manu apprehendi, & diſtingui ab abdominis muſculis poteſt: hi ubi tumorem ſuſtinent, primo contactu occurrunt, tumque ſemper, ubi premuntur & interdum non preſſi dolent. Foras item horum prominet tumor non preſſu, ſed blando tactu perceptibilis, & figuram, qualis eſt recti in abdomine muſculi, oblongam habet.

Inflammatio Meſenterii. Inflammatione etiam rapi meſenterium ſolet. Tnm gravitas quidem intus, at nullus manifeſtus dolor ineſt: febris oritur levis, nullis moleſta caſibus gravioribus, ita ut ſub ea vitæ etiam obire munia homini liceat: incipiente morbo, ſanies per alvum rubra quædam fertur: orto abſceſſu, pus album defluit, ſæpiſſimè alvi permiſtum excrementis, interdum etiam ſine miſtione ſincerum magnâ copiâ dejicitur, utique ſi morbus verſus noviſſima vergit inteſtina. Certiſſimum eſt, id genus puris à ſolo ferri oportere meſenterio, quoniam ab aliis locis deſcendere ſine dolore, vel ſine miſtione, vel ſine febre vehementiori non poteſt.

Jecinoris intemperies. Nunc jecinoris proponam vitia, quæ generis varii, & multæ eſſe obſervationis ſolent. Si id viſcus impenſius calet, ut inedia

ini-

inimiciſſima eſt, ita tamen cibi amittitur cupiditas, maximéque carnis: frequens etiam ac multa ſitis eſt: ipſe homo toto corpore calet, præcipuè palmis, & plantis pedum: quæ partes etiam, ſi ad calorem ſiccitas acceſſit, inareſcunt: ſi humor, madent. Ferè autem contraria his contingunt, ſi jecur frigidiore, quod rarò fit, intemperie labefactatur. Et quidem ſi materia etiam qualitatum intemperantiis (quod fit ubi hæ diutius immorantur) acceſſit, ea, ſi jecur calore urgetur, bilis eſt, quæ ſubinde vomitu vel alvo extunditur, primum tenuis ac pallida, dein craſſa, flava, ac fœtida. Inter hæc autem os amareſcit, vehementior, & inappetentia, & ſitis oritur.

Interdum & febris movetur, quæ ferè intermittens eſt tertiana, vel incerta, vel, ſi jecoris quoque radicitus vitiata ſubſtantia eſt, lenta, per quam corpus interpoſito ſpacio ſenſim contabeſcit. Frigidi humoris notæ ſunt, alvus nec frequens, nec multa, ſine fœtore, ſine multa coloratione: rara febris tertiana: corpus quidvis potius, quàm macrum, cæteraque alia contraria ſuperioribus ſignis hic ſigna eſſe poſſunt.

Imbecillo jecinore multa obſervari poſſunt, in quibus color corporis maximéque faciei, & alvi dejectio facilè principem locum tenent.

Fa-

Facies triſti quodam pallore, aut virore fœdatur: dejectio, ſi quidem parum jecur trahendo valet, liquida ut cremor eſt, tametſi eo tempore nullum vitium ventriculus, vel meſenterium ſuſtinent. Id enim ſi hîc eſſet, vix ullum concoctionis rudimentum, quod dejicitur, haberet. Quod ſi jecur non retinet, jam tum varii, difficileſque incidere caſus à profuſione alvi poſſunt. Eoque vitio raptos, fluxuſque factos, Græci propriè ἡπατικοὺς, nos jecinoroſos appellamus. Dejectio primum ſimilis eſt aquæ, qua nuper mactatæ animantis carnes ablutæ ſunt, ſanioſa ſcilicet atque ſubcruenta. Interpoſito ſpacio, eadem variè mutatur, prout jecur variè intemperatum eſt. Quum enim id caloribus urgetur, fæculentus atque ex aſſatione craſſus, ac melancholicus ſanguis dejicitur, noviſſiméque ipſa etiam atra profluit bilis. Inter hæc totum corpus liqueſcit, febris oritur, & cibi faſtidium, & ſitis, eſtque pulſus celer, & urina charbilioſa. Cæterum ſi ſine calore infirmum jecur eſt, parumque ea occaſione retinet, dejectio ſequitur ſanguinis limoſi, ac veluti in grumos coacti, eademque neque aſſidua, neque multa eſt, diverſis excrementorum ferè coloribus imbutis, certis tamen temporibus cumulatior eſt, ac ſemper haud multum fœtens: ipſum diutius trahitur malum, ac ſine febre incipit: quanquam

Jecinoris imbecillitas.

Dejectio cruenta quæ jecinoris vitio fit.

quam interdum languida ea oritur; putrefacto in viſcere ſanguine. Porrò ſiccitas craſſiorem & magis aridum humorem qui effunditur, facit: humiditas magis tenuem, & dilutum. Facilè jecinoroſa dejectio hæc, qua cruenta redduntur, à torminibus diſtingui poſſe videtur: In his enim ſanguis cum dolore, roſione, & ſtrigmentis ſenſim, brevibuſque intervallis paucus exprimitur. Contrà autem jecinore malè retinente, cruenta feruntur ſine dolore, ſine ramentis, idque cumulatim, & majoribus intervallis, duorum ſcilicet & interdum trium etiam dierum. Si ruptâ intus venâ, aut adapertâ ſanguis dejicitur, is ab inferioribus locis ferè purus fertur, parum nigreſcens: à ſuperioribus autem protinus ater, ac liquidæ pici ſimillimus, quo tamen tincta lintea rubent: ut hac nota is quoque facilè diſſidere ab atra bile poſſit. Si mutilato membro grandiori, aut propter neceſſariæ ſolitæque vacuationis compreſſionem ex alvo ſanguis diffluit, is multâ copia purus ſubitò prorumpit, ſubitóque deſinit, longiſſimis ſpaciis temporum recurrens. Qui autem ab ulcere jecinoris cruor manat, is perexiguus admodum eſt, ſenſimque deſcendit multo virulento, turbidóque pure imbutus. Leviculus etiam doloris tractus juxta jecinoris ſentitur regionem, atque ejus ulceris quod

illic

illic inhæreſcit, aliquæ ante notæ fuerunt. Eodemque modò propriis noſci ſignis inflammatio jecinoris debet, quæ ſanioſam ſubcruentamque alvum fecit. His animadverſis omnibus, facilè conſtat, quæ diſcrimina inter dejectiones ſanguinis jecorarias, & has quæ proximè ſunt comprehenſæ, haberi ponique oporteat. Cæterùm per hanc jecinoris imbecillitatem, quæ modò proponitur, ſæpè ultro ſanguis vel è naribus, vel ex utero, vel per hæmorrhoidas, vel cum ſputo effertur. Idem morbus, ubi ſpatium temporis accipit, aut in malum corporis habitum, aut in ipſum vertitur hydropem. Quòd ſi prius atra dejici bilis incipit, quàm hi morbi naſcantur, ſcire licet ægri vitam in præcipiti eſſe. Huc modò referenda quoque ea jecoris videtur imbecillitas, qua, tametſi id ſat probè trahit, retinetque, at debiliter concoquit tamen & imperfectè ſanguinem creat. Itaque ſub eo vitio cruditates humorum oriuntur, dein pedes, & mox reliquum corpus intumeſcit. Eſt id genus noxæ his perfrequens, qui á morbo vel gravi, vel longo convaleſcunt, & quos hydrops, aut durus jecinoris aut lienis tumor, aut longa aurigo labefecerunt.

Jecinoris obſtructio.

Nullum æquè viſcus obſtructionibus, ut jecur, patet. Ea ſic noſcitur. Quo loco jecur eſt, in hunc gravitas (maximè cum quis pro-

tinus à cibo exercetur) & diſtentio incidit, cui ut obſcurus quidam dolor, ſic nullus tumor, nulla febris accedit. Sub eo vitio fœdus in vultu color eſt: ſpiritus interdum non facilè trahitur, utique ſi homo iter facit, altioremque ſuperare locum contendit: urina tenuis, diluta, & aquoſa eſt: alvus, ſi ſima pars jecinoris obſtructionem ſuſtinet, liquida eſt cremoris ſpecie, & multa, interdum (ut quidam volunt) etiam ſubcruenta: eadem, ſi gibbum viſceris laborat, compreſſa, ſiccaque eſt: ſi utrinque vitium eſt, alvus modò aſtricta eſt, modò liquida. Multos hoc malum graveſque caſus infert. Ferè enim qui morbus jecoris cauſâ incidit, ſive inflammatio ſit, ſive durus ſine dolore tumor, ſive hydrops, ſive febris, ſive atrophia, vel alvi fluxiones, ita fieri prægreſſis viſceris hujus obſtructionibus videtur.

Jecinoris durus ſine ſenſu tumor.

Inueteraſcente jecinoris obſtructione, interdum durus inſenſibiliſque in eo gigni tumor ſolet, quem Græci σκιῤῥὸν dixerunt. Is tumor viſceris ſitu & figurâ circumſcriptus tangenti renititur ſemper (niſi ſi durius premitur) doloris omnis expers. Facilius autem ſentiri, ſi quis in dextrum latus decubuit, poteſt, quàm ſi idem ſit ſupinus: tum enim tumor non niſi preſſu deprehenditur. Magis etiam is ſeſe prodit, ſi nondum prin-

ci-

cipium hydropis eſſe cœpit, ſimulque gracile atque expers adipis abdomen eſt. Semper autem commodior dextra parte decubitus, quàm ſiniſtra eſt: vultus obſcurum, fœdumque colorem habet: ſpiritus difficulter trahitur: languet appetentia: ſumptis epulis homo gravatur, detractis rectius habet: ubi jam vetus fit malum, maxillæ quodammodo laxantur: urina non æquè largiter, ut antè, profluit, tandemque totus venter, crura, pedeſque intumeſcunt, pectus atque humeri extenuantur. Itaque tum (quoniam initio parum occurſum fuit) hydrops naſci incipit, qui ut primum jam acceſſerit, nulla ægrum medicina periculo ſubtrahit. Æquè horrendum eſt, durum jecinoris tumorem aurigini initia præbuiſſe, aut viciſſim hanc ex illo eſſe cœpiſſe. Tum enim id hydropis ſequitur genus, quod ἀσκίτην græcè appellari ſuo loco dicemus. Quum frigidus autem humor jecinori impactus longo temporis ſpacio durum tumorem fecit, is ferè nullo vitæ incommodo diu immoratur: aut certè ſi in hydropis ſpeciem aliquam vertitur, primùm in vitium mali habitus, dein in leucophlegmatiam, quam ſic Græci vocant, tranſit.

Jecinoris inflammatio.

Quum jecur inflammatione tentatur, febris fit ardens & acuta, dextro præcordio tumor ineſt, cui dolor iungitur, qui ad nothas

 ejus

ejus lateris coſtas pervenit. Itaque levis quoque tuſſis, & crebra, & ſicca oritur, ſpirandique difficultas: accedit ingens ſitis, cibique faſtidium: tum lingua ſcabroſa redditur, & lentore oneratur, primum flavo, dein nigricante: quin etiam frequens movetur ſingultus, & nauſea, & vomitus ſinceræ bilis, tum vitellinæ, tum æruginoſæ, & ſub vehementi morbo, ipſius etiam atræ. Idem humor ita ſubinde violenter per alvum erumpit, ut grave ejus profluvium, aut tormina concitet: urina craſſa eſt, rubicunda, ac turbida: totum corpus ſæpè auriginis colore imbuitur. Quidam urgente acceſſione deſipiunt, ſimulque acerrimùm mejunt. Si gibbum viſceris afficitur, tumor evidens, qui injecta manu, & interdum viſu deprehendatur, dextro hypochondrio, ubi jecur ſitum eſt, inhæreſcit: mox etiam frequentior tuſſis, majorque oritur ſpirandi difficultas: ipſe perſtringit non ſolùm nothas coſtas dolor, verumetiam ad jugulum uſque, & ad ejuſdem partis humerum pervenit. Interdum manus quoque dextra torquetur: adhæc gravitas in affecto loco major eſt: parum urinæ meitur, atque, cùm grandior eſt tumor, etiam nihil: rarior, minorque incidit ſingultus: tota corporis cutis novo colore imbuitur. Moleſtius in dextrum latus decumbitur, premitur enim tum pars infirma,

ma, magiſque dolet. Porrò ubi in cava parte viſceris magis conſiſtit inflammatio, minor quidem gravitas ſubeſt, at faſtidium cibi, ſitis, nauſea, vomituſque bilioſus vehementius urgent: ipſeque homo ſingultu penè ſtrangulatur. Tum lingua etiam nigrior eſt, promptiorque bilioſa dejectio, & ſummi corporis refrigeratio, & ſyncope. Magis etiam aliquis, ſi in ſiniſtram partem decubuit, urgetur. Quæ hîc inhæreſcit inflammatio, ſecurior eſt eâ, quæ gibbum jecinoris occupat: hæc ſudationibus aut fuſis urinis, aut manante è naribus ſanguine tollitur: illa ſudoribus quoque, ſed & cita alvo, aut vomitu conquieſcit. Hactenus ea ſigna poſuimus, quæ vehementiori debentur jecinoris inflammationi. Verùm hæc tamen (quod nos frequenter uſu medendi obſervavimus) adeò interdum levis, parvaque eſt, ut dolor, gravitas, totuſque morbus magna potius reſpiratione deprehendi, quàm tactu debeat. Omnia ſub hoc caſu mitiora ſunt, ipſumque vitium multis ſæpè menſibus trahitur. In quavis jecinoris inflammatione, ſi crudo etiamnum morbo & viribus infirmis, alvi oritur profluvium, malum eſt. Inimica etiam corporis liquatio præcipuè ſi vel raucitas, vel multa ſimul tuſſis accedunt. Mortiferum eſt ſpumantem ſanguinem excreari, vel ſputum ſtatim ſubputridum, vel ſincerè bilio-

lioſum eſſe. Haud rarò morbus, ubi non ſolvitur, ſuppurat, oriturque abſceſſus prorſus exitialis. Is ubi jam fieri incipit, febres increſcunt & dolores, nihilque ferè de loco affecto deſiuit: decubitus in omnem partem corporis moleſtus eſt; ipſe æger ſæpè ſine ordine, ſine certa cauſa inhorreſcit, moxque majoribus caloribus urgetur. Facto pure, dolores quidem, ardoreſque minuuntur: at homo longè fit imbecillior, id quod pulſu frequenti, parvo, ac languido, crebraque animi defectione cognoſcitur. Hæc defectio, ubi rupto abſceſſu pus effluit, increbreſcit, & penè in ſyncopen tranſit, ex quo caſu ſervatus vix unquam quiſquam fuit Quod ſi vita tum quoque manet, pus modò per alvum, modò per urinas defluit, & interdum vomitione quoque redditur. Non ſæpè etiam exeſo viſcere in abdominis excidit cavum ſpacium, fitque exitialis hydrops, quo venter manifeſtè intumeſcit, & inguina, pubeſque gravitatem multam habent. Ulcus autem ſi in iecinore relinquitur, nunquam ſaneſcit, hominemque ſpacio extenuatum conſumit · tum alvus putrida eſt, & ſanioſa, & nonnunquam ſubcruenta, ac ſi ex cadavere eſſet facta colliquatio: ipſa quoque urina ſanie perfuſa eſt, maximè ſi in gibbo jecinoris vitium fuit.

Jecinoris corruptio. Jecur quoque corruptionem totâ pati ſubſtan-

ſtantiâ, ut pulmo, ſolet, unde homo ſpacio contabeſcit. Is morbus ſenſim oritur, ſenſimque creſcit, quare per initia hominem lecto non afficit, ſed obire etiam munia vitæ ſinit, tumque febris eſſe nulla deprehenditur, quæ tandem tamen creſcente admodum malo lenta oritur, qualem primo libro propoſuimus. Non ingens ſitis, non tumor in hypochondrio eſt: ſummum vini meraci optimique deſiderium, maximum carnis, & præcipuè calentis faſtidium afficit: totus homo languet, tum animo, tum corpore, ſæpè anima deficit, idque ubi tandem violentius fit, ſudor frigidus erumpit, ſub quo æger perit.

Lien ſæpius quàm jecur tumore, tum laxo, tum duro oneratur. Creber ac difficilis ſpiritus eſt, maximè currentibus, vel intentè laborantibus, vel in dextrum cubantibus latus. Ferè manet appetentia, ſed malè cibus concoquitur, unde fluctuatio gignitur, & multa oris ſaliva, rugitus etiam in ſiniſtro hypochondrio auditur, & flatus ſuprà infrave plurimus editur. Interdum morbi materia ita corrumpitur, malignaque fit, ut totum quoque impetat corpus, idque vel ictero, vel malo habitu turpe reddat. Sub eo malo habitu os malè olet, gingivæ exeduntur, & à dentibus diſcedunt: loca ſub inferiori palpebra tument, ſanguis aliqua parte, præcipuè è naribus funditur: dum intus *Tumor lienis.*

epulæ concoquuntur, acidum quid evomitur, tametſi vomitus in eo morbo ſemper difficilis eſt: alvus ſæpiſſimè eſſe aſtricta ſolet: venter ſiniſtra parte intenditur: aliquis etiam veſperi cruribus eſt tumor: vultus pravo obſcuroque colore fœdatur: per quietem turbulenta, & aliena fiunt inſomnia. Jam ſi neque ſanguis uſpiam erumpit, neque os fœtet, ulcera in tibiis fiunt, quæ aut omnino non ſaneſcunt, aut ægerrimè cicatrice teguntur. Et quidem ſi durus lienis ſine ſenſu tumor eſt, quem Græci σκιῤῥόν appellant, is aliàs ipſius viſceris obſidet corpus, ſitu, & partis figura circumſcriptus, aliàs totum undiq; ſiniſtrum occupat hypochondrium. Idem longiore tempore, quàm is qui laxus eſt, contrahitur, duritiem, omniaque graviora & majora habet. Nihil æquè ſignificare lienis, aut jecinoris vitia, atque color hominis poteſt, adeò ut ex eo quidam ſolo non exploratis tactu viſceribus, morbum deprehendant. Tumor autem lienis iis inſidiari ſolet, quibus crebrò inciſâ venâ ſanguis profunditur, & quibus vagæ & incertæ febres, maximèque peſtilentiales fuêre. Solet autem is plus habere ſpacii, & minus periculorum, quam ſi iecinori inhæreſceret. Sub eodem vitio ſi pedes intumeſcunt, in proximo hydrops eſt. Periculoſum eſt ſæpè tentatam medicinam non profuiſſe: urina eti-

am

am tuta non eſt, quæ diu tenuis & aquoſa fertur: tormina non longa in eodem morbo utilia ſunt, ſæpéque malum ex toto finiunt: verùm ubi hæc inveteraverunt, nocent: & quidem tum ſi eadem hæc vel in lævitatem inverſa ſunt inteſtinorum, vel in hydropem, nulla ſuccurrere medicina poteſt. Quilibet lienis tumor curationem per initia difficillimam habet, at ſi is trahere incipit, nunquam, aut ægerrimè tollitur. Decreſcente liene, ſalutiferum eſt urinam, amiſſo aquoſo colore, ad ſanguineum vergere cœpiſſe, aut craſſam, fæculentam, multamque ferri. Quo magis grandeſcit lien, eò impenſius corpus emacreſcit, corrupti intus humoris argumentum. Varii eventus eſſe tumidi lienis ſolent: aliis enim per intervalla modò grandeſcit, modò minuitur: aliis aſſiduè magnus manet, neque ulla curatione extenuatur, atque hi majore in periculo verſantur, hydropi magis opportuni: non paucos etiam videre memini, cum duro liene vitam omnem nullo incommodo exegiſſe.

Inflammato (quod rarò fit) liene, durus tumor, ac pulſans, dolorque ſiniſtrum obſidet hypochondrium, cum aſſidua vehementique febre. Ingens etiam æſtus atque ſitis eſt, linguáque ſubnigro lentore oneratur, cibi amittitur cupiditas, ſpiritus fit difficilis, *Lienis inflammatio.*

ac velut interſectus, qualis eſſe per iram ejulantibus pueris ſolet. Si abſceſſus ſit, itemque ulcus, iiſdem propè notis hîc deprehendi, quibus in jecinore poteſt.

Atra bilis. Proximum eſt de Atra bile dicere; quem morbum miror (tam frequens cùm ſit) non niſi ab uno, & altero noſtrorum hominum agitatum literis eſſe. Siniſtrum hypochondrium neque tumet, neque diſtenditur, opprimiturve, nec unquam, niſi fortè obſcurè, dolet, verùm præcordia æſtuant, præcipuè vino aut calidioribus epulis aſſumptis. Siquidem hæc non facilè concoquuntur, fitque plurimus tum ructus, tum flatus. Arteriæ in præcordiis ſupráque umbilicum vehementer moventur, ipſáque oritur ingens, crebráque cordis palpitatio, quam animi ſubinde excipit defectio, quo tempore pulſus etiam protinus mutatur. Inter hæc quibuſdam incipit aliena eſſe mens, vanáque triſtitiâ, ac metu concuti. Longus hic morbus eſt, ſæpéque victus errore revertit.

Aurigo. Nunc de communibus vitiis loquar, quæ tum jecinoris fieri occaſione, tum lienis poſſunt. Incipiam ab Aurigine, quam Græci ἴκτερον dicunt. Sub eo morbo bilis vel flava, vel atra in ſummum corpus effuſa, ſuo id colore inficit. Hic color maximè in oculorum albo, & circum tempora cernitur. Ubi à fla-

va

va qile morbus oritur, fit capitis dolor, & ſitis, venæque ſub lingua plenæ tument, ingens corporis, maximè cùm id movetur, ſegnicies, ac mentis hebetudo eſt: aliquis etiam pruritus tota cute vagatur: ipſum tamen vix ſudat corpus. Semper autem quacunque de cauſa natus morbus eſt, accedit membrorum laxitas: &, ubi vehementius homo movetur, ſpirandi difficultas: multo autem interpoſito tempore, totum corpus cum pallore quodam inalbeſcit: febris aut nulla aut admodum lenta inhæret: urina turbida, craſſa, & crocea eſt: alvus, ſi quidem bilis intus cumulata morbi cauſam dedit, penitus bilioſa eſt: ſi verò quæ ad bilis folliculum pertinent itinera obſtruuntur, dejectiones albicant, nulla amari humoris in alvum illapſa parte: deſcenditque paucum ſtercus, & ſubviſcoſum, idque paulatim, & crebrò ad deſidendum progeſtu: tum quoque urina adeò rubra, craſſaque eſt, ut propè nigreſcat: ſenſus etiam gravitatis aliquis, at nullus evidens tumor dextra præcordiorum parte percipitur. Porrò icterus ſi lienis ſequitur affectum, obſcuriore primum colore corpus inficit, dein ſublivido & ſubnigro: tum ferè ſiniſtro hypochondrio gravitas ineſt, & ſubdurus interdum tumor: triſtior eſt animus, atque alienis cogitationibus præpeditus: corpus minus gra-

grave, quàm in ſuperiore vitio eſt: dejectio atque urina, modo pro natura ſeſe habent, modò ſubnigra ſunt : ſæpius tamen alvus comprimitur. Hoc genus icteri ſuperiore gravius eſt, & magis in vetuſtatem cadit. In eo ipſo hæmorrhoides fluere cœpiſſe, bonum eſt. Nunquam lien flavum icterum fecit, jecur ſæpè nigrum, tametſi hic iſte non æquè per omnia niger eſt, ut is qui propter affectum lienem gignitur. Undecumque autem is eſſe morbus cœpit, periculum hydropis minatur, ſi urina prorſus alba, aut certè multum diluta diu fertur. Idem hydrops iis etiam inſidiatur, quibus gravis aurigo, longaque fuit. Etenim ſpacio niger quoque lapillus in bilis concreſcit folliculo, quem caſum nunquam ferè non hydrops ſequitur. Perniciosiſſimum eſt durum fieri jecur, aut ex hoc prius duro natam auriginem fuiſſe. Ea enim res extra omnem opem humanæ medelæ eſt. Periculum etiam habet orta inflatio, maximéque ſi ea curationibus non ſolvitur. Tutum quoque non eſt nimiam vigiliam eſſe, itemque penitus amiſſam cibi cupiditatem, aut linguam reſolutam, ſic ut vix formare æger ſermonem poſſit ſuum, metumque auget, delirium ſi his intervenerit. Grave etiam eſt poſt natam auriginem, febrem ſequi, utique ſi dextra præcordia dura manſerunt. Præter hanc auriginis

ſpe-

ſpeciem, quam veram eſſe perhibemus ac ſimplicem, alia atque alia eſt, quæ ſimplex non eſt, quæque multo rarius incidit. Siquidem ubi jecur inflammatione tentatur, corpus interdum præ ſanguinis incendio undique torrefacta bile ſuffunditur: ſub quo caſu præter dextri hypochondrii gravitatem, tenſionem, & dolorem, vehemens ardenſque febris oritur: & accedit bilioſa tum urina, tum dejectio: cæteraque ſigna ſequuntur, quæ jecinori inflammato jungi ſuo loco demonſtravimus. Aliud quoque auriginis genus fit per febrium bilioſarum judicationes, cùm flavus humor vi naturæ in ſummum corpus extruditur, ſuumque cuti imprimit colorem. Subitò hæc aurigo naſcitur: &, ſi non alieno tempore fit, febrem abſolvit. Tempeſtivè eam fieri Hippocrates ſcripſit, die ſeptimo, aut nono, aut undecimo, aut decimo quarto, modo tamen mollia præcordia ſint: ante ſeptimum febris diem ſi oritur, periculum oſtendit,

Grave inprimis malum & obſervatione non pauca dignum, aqua inter cutem eſt, Græci ὕδρωπα vocant. Tria ejus numerantur genera. At primum quidem eſt cùm toto eo ſpacio quod inter peritonæum & inteſtina vacuum eſt, multa aqua coit, unde totum abdomen diſtenditur. Græci id ἀσκίτην appellant. Secundum eſt, cùm hæc loca quæ *Hydrops.*

dixi

dixi plurimus intus flatus onerat, quod vitium τυμπανίτης græcè dicitur. Noviſſimum genus aquæ ſubter cutem eſt, quem Græci λευκοφλεγματίαν nominant. Corpus molli tumore grandeſcit, maximéque tibiæ ac pedes, cùm aliàs tum veſperimè & poſt exercitationem, aut quum diu declives hæ partes fuerunt. Is tumor ſi premitur, foſſulam quæ tardè rurſus impletur, habet, impreſſi digiti veſtigium: idemque ſæpè tumor & ad femora, & ad ſcrotum pervenit, quique veſperi ingens in pedibus erat, mane omnem pené molem depoſuit. Venter ad contactum craſſus eſt, nihilo tamen ferè plus tumoris huic, quam cæteris partibus ineſt. Corpus ſiquidem æquabiliter molle, laxum, ac pallidum eſt, idemque enerve, ac languidum minimis laboribus frangitur. Ipſe trahitur acervatim ſpiritus, maximéque ſumptis epulis, febris item lenta continenter afficit: pulſus undoſus eſt, & parvus, & creber, & inæqualis: dejectio cruda, & non ſæpè ſubcruenta eſt: urinæ albæ, tenues, aquoſæ. Hoc genus hydropis ferè diuturnas febres excipit, vitioſumque ventriculi habitum, & nimium compreſſos nimiumve fluentes tum menſes, tum hæmorrhoides: adhæc ſpiritus longam difficultatem, & immodicam vigiliam. Idem pueris ſæpius quàm adultis inſidiatur, ſolaque magnitudine à pitu-

λευκοφλεγματία.

tuitoſa differt cachexia, quod in illo plus, in hac minus tumoris inſit. Ferè autem fit ut qui ſic laborant, modò rectius ſeſe modò pejus eodem etiam die habeant. Morbo autem incipiente, ſi alvus ſponte profluit, principium ſecundæ valetudinis facit.

Proximum eſt notas, quibus Aſcites deprehendatur, proponere. Venter, totumque abdomen cum quodam gravitatis ſenſu intumeſcit, & quum impellitur, ſonum collectæ permotæque intus aquæ præbet, qualis ab utre non omnino aquæ pleno redditur. Hic humor totus modò intra ſpacium abdominis includitur, modò pars ejus aliqua in ſcrotum, & in femora, & in pedes delabitur, maximéque poſt corporis exercitationem. Sæpè etiam & ad pectoris penetrat ſpacium, & intra ipſum etiam uterum, utique cùm jam magnus morbus, & vetus eſſe cœpit. Ubi premitur tumor, ſpiritus fit difficilis: Ferè âutem ſemper vehemens adeſt ſitis: pulſus parvus, frequens, ſubdurus, atque tenſus eſt, urina perpauca meitur, eaque ferè craſſa & rubicunda eſt, utique ſi ab jecinore ortum primò malum fuit: totum autem corpus dempto ventre, extenuatur, ac veluti liqueſcit: ſubinde etiam febricula corruptâ intus aquâ naſcitur. Hic iſte hydrops ferè duros vetereſque meſenterii, jecinoris, lienis, vel uteri excipit tumores, itemq; arden-

Ασκίτης.

ardentiſſimas febres, & ex viſcerum noxa contractam, diuque immoratam auriginem. Idem infrequentior pueris eſt, quàm adultioribus. Fereque eos etiam adoritur, qui propter viſcerum ruptam vel exeſam venam, crebrò ſanguinem vel vomitu, vel alvo reddunt.

Τυμπανίας.

Supereſt modò noviſſimum hydropis genus quod à flatibus oritur, & ob id Τυμπανίας Græcis appellatur. Venter, etſi minus quàm in Aſcite habeat molis, ita tamen tenditur vehementer, ut digito percuſſus tamquam tympanum ſonet: idem parum fluctuat, ſed leve murmur ac quendam veluti rugitum exhibet: frequens ructus deſiderium eſt, eoque edito levari aliquantulum homo videtur: pedes non uſque adeo ut in cæteris generibus hydropis tument: reliquum corpus extenuatur. Sæpè hoc malum ventriculi & coli inflationibus, itemq; longis febribus ſucceſſit. Illud rectè ab Hippocrate animadverſum video: quibus tortiones, & circa umbilicum, circaque lumbos dolores ſunt, qui neque medicamentis, neque ullo alio modo ſolvuntur, iis in hoc ipſum genus ſicci hydropis iſta conſueſſe firmari. Aſcites atque Tympanias ſic a Leucophlegmatia differunt. In hac totum corpus laxa mole æqualiter creſcit, venterque nihilo plus hujus, quam cæteræ partes habent. At in illis

prio-

ptioribus, ſolus venter attollitur, eſtque aliquis pedibus tumor, ſed reliquum corpus emacreſcit. Pulſus ſub Leucophlegmatia undoſus eſt, mollis, & latior. In Aſcite parvus, creber, ſubdurus, ac tenſus. In Tympania longior, celerior, creber, non imbecillus, ſubdurus, ac tenſus. Illa ferè omni hydropi communia ſunt. Ubi his nondum quidem eſt, ſed ut fiat metuitur, ſolitas naturæ vacuationes præter modum compreſſas eſſe, potiſſimum hæmorrhoides atque menſes, aut contrà aliquid ex his ipſis æquo plus vel diutius ferri: adhæc vel durum in jecinore atque liene tumorem, vel auriginem, inteſtinorumve lævitatem inveteraſcere, neque idoneis tolli remediis potuiſſe: præterea diu malos ſuccos, malumve corporis habitum fuiſſe, (illud Græci κακοχυμίαν hoc καχεξίαν dicunt.) Sed & inter hæc vel teſticulos interdum intumeſcere, appetentiamve modò ingentem, modò nullam eſſe. Ubi verò morbus invaſit, inferiora corporis à ventre ad pedes uſque tumorem exhibere, ſpirandique eſſe difficultatem, & colorem hominis vitiari ex virore ſcilicet albicantem: adhæc cibi incidere faſtidium, itemque ſitim, ac ſiccam tuſſim, tametſi prior illa magis peculiaris ſit Aſciti, & tuſſis arida Tympaniæ. Æquè communia ſunt ſemper in hoc morbo jecur affici, & humoris nimiam abun-

dantiam eſſe, ob quam ne ulcera quidem in corpore facilè ſeneſcunt. Hydrops ſæpè per ſe incipit, ſæpè alteri vetuſto morbo, potiſſimum quartanæ, ſupervenit. Ferè autem eum aquâ repletum iri timor eſt, cui ſanguis ubertim ſuprà infrave erupit, itemque febris acceſſit: ex quo caſu vix quiſquam evadit. Tutius laborant hi, quibus magni modò fiunt tumores, modò rurſus occuluntur. Verùm decipit ea ſæpè res ægrotos, penituſque facit, ut curationes negligant medicorum, ac pereant, fiduciâ ſecundæ valetudinis falſi. Securior cenſetur hydrops, qui lienis, quam is qui jecinoris ſecutus tumorem eſt. Securiſſimus, qui nullo antecedente morbo cœpit: utique ſi firma viſcera ſunt: ſi ſpiritus facilè trahitur: ſi nulla aut tuſſis, aut ſitis, aut linguæ ariditas eſt, præcipuè à ſomno, quo tempore incidere illa maximè ſolent: adhæc ſi nullum cibi faſtidium, eoque ſumpto, nulla homini moleſtia eſt: ſi venter mollis eſt vel extenuatur: ſi is ipſe accepto medicamento, movetur: aut ſi excrementum fundit molle ac figuratum: ſi urina mutatione potionum, aut epotis medicamentis, ipſa protinus demutatur: ſi homo expers doloris, & caloris, & laſſitudinis eſt, morbumque facilè ſuſtinet. Qui omnia hæc habet, is tutò laborat. Bonum autem eſt, tumores in extremis tantum partibus

eſſe: optimum eſt nuſquam eſſe. Cita quoque alvus quæ levat morbum, utilis eſt: quæ gravat, prorſus inutilis, atque perniciosa eſt. At verò ſummum periculum ſignificatur, ſi is morbus calidum ſiccumque corpus, ac ſimile jecur occupat: ſi ex acuto morbo cœpit: ſi durum jecinoris aut lienis ſecutus tumorem eſt, ſic enim nunquam, aut certè vix unquam ſaneſcit. Metus autem augetur, ubi in eodem morbo ſicca tuſſis oritur, aut fluxio ſanguinis, alteriuſve qui hominem non levat humoris, maximè ſi ſpiritus manet difficilis, & ipſa vertitur in tormina dejectio. Tum enim ægrum proximus ferè tertius dies tollit. Tutum quoque non eſt comitiales affectiones accedere, malè olere ſpiritum, itemve ſputum, aut ſudorem, aut univerſum denique corpus: adhæc ubi febris quoque acceſſit, urinam modicam atque turbatam eſſe, aut, ubi aqua jam medium corpus implevit, ſanguinem ſurſum, deorſumve aliqua parte prorupiſſe. Prætérea ſublatum morbum, ſæpius, & brevibus intervallis revertiſſe, multòque magis idoneis agitatum remediis remittere non potuiſſe, ſtabilemque, & inconcuſſum corpori inhæreſcere. Ad extrema ventum eſt, ubi ſub infirmis viribus incipit profluere alvus, ſimulque ingens ſpirandi difficultas urget: ubi prava ulcera grandiaque in ore, gingivis, tibiis, aut

alia denique corporis parte oriuntur, ubi veluti concretus ſanguis ab alvo dejicitur: ubi urina diverſis matulæ regionibus diverſos colores exhibet, ſic ut infernè rubra ſit, ſupernè liuida, aut contrà. Cita quoque mors occupat, ſi, cùm quis ſecatur, aut uritur, aqua ex ventre ſimul, ſemelque omnis effuſa eſt.

Vulneratio jecinoris & lienis.

Jecinoris atque lienis vulnus, ſi ſumma tantum parte acceptum eſt, hæc infert. Ad ſpinam præcordia reducuntur: ſanguis vomitione, atque dejectione redditur: in latus dolor pungens incidit, qui in nonnullis ad jugulum etiam pervenit: inter hæc ſæpè anima deficit, oriturque febris, atque alvi profluvium. Si æger primis diebus non moritur, ſpacio conſumitur, egenſque nutritionis contabeſcit. At verò quum altius intra viſcera mucro deſcendit, ſanguis, qua parte præcordiorum vnlnus illatum eſt, copiosè profluit, ſequiturque bilis vomitus: ipſe æger lubens, ac quadam voluptate in ventrem cubat. Hinc animi oritur defectio, quæ ſæpè gravis recurrens, orto frigido ſudore occidit.

Obſervationes in vitiis renum, & veſicæ utiles.

REnesubiaffectiſuntdiumalèhabentpræcipuèqueinſenioribusEorum inflammatio, quæ tamen admodum infrequens eſt, his ſeſe ſignis prodit. Aſſiduè febris tenet, & ſine certò ordine, ea modò increſcere, modò minui videtur: dolor gravis ac pulſans cum vehementi ardore, paulò nothis coſtis altior, in dorſo verſatur, ejuſque tractus inde ad jecur uſque, ſi dexter ren laborat, pervenit: deorſum verò ad veſicam, ad naturalia, ad pectinem, & ad femora pervenit, magiſque ſi vitium in rene ſiniſtro eſt. Hic ipſe dolor ſternutamento, atque tuſſi intenditur. Idemque aliàs continenter hominem fatigat, aliàs intervalla quibus miteſcit, habet. Adeò verò in quibuſdam effrenatus eſt, ut animi occupentur defectione, & fuſis ſudoribus labefiant. Inter hæc ingens eſt cibi faſtidium, itemque nauſea, & ſtomachi dolor, & crebra bilis vomitio: venter arctiſſimè comprimitur, ex quo is etiam inflatur, & ſurſus ſurſum per os aſſiduè extundit: urinæ reddendæ difficultas, at aſſidua cupiditas eſt, eaque frequenter quodam cum ardore promanat, primum tenuis, & aquoſa, in qua nihil ſubſidit, hinc magis rubra, tandem autem craſſa, & mu-

Renum inflammatio.

coſa. Sæpiſſimè autem extremæ partes, maximeque pedes refrigeſcunt, propinquo cruri ſtupor ineſt, ac vix erigi homo poteſt, vel pedibus incedere. Facilior etiam ægris in latus infirmum decubitus eſt, facilior ſupinis, quàm pronis. Id profectò genus morbi concoctione proba maturuiſſe, jamque penitus ſanatum eſſe, finitis doloribus cognoſcitur, & urina multa, craſſaque, in qua quod ſubſidet, bonum eſt, vimque finiendi morbi habet. At verò periculum nunciatur, ſi frequens bilis vomitus eſt, longèque magis delirium terret, ſi ſimul etiam extrema inalgeſcunt. Certa mors eſt, quum ren præ nimio tumore diſrumpitur. Jam autem ubi inflammatio adhibitis remediis non ceſſit, dolorque in loco pulſans & gravitas manent, febriſque non minuitur, imò potius increſcit, ſed & crebrum ſimul meiendi deſiderium, magnaque difficultas eſt: ſcire licet ſuppurationem intus fieri, quæ ubi jam couſummata eſt, manet quidem gravitas in rene, at dolor miteſcit, minorque redditur febris. Ubi erupturus abſceſſus eſt, homo inhorreſcit, ſequitur vehementior & febris, & dolor. Ut primum is erupit, protinus hæc iſta conquieſcunt: tum urina craſſa, turbida, ſubcruenta, & multa profluit: cum qua ſi pus album, leve, æquale, & odoris non mali fertur, certam bonæ valetudinis ſpem facit.

At

At ſi id ad inteſtina quoque divertit, aut alioqui cum urina redditum malè olet, lividumque eſt, & inæqualiter mucoſum: ſcire licet malum eſſe, ex eoque gravem intus exulcerationem ſignificari. Ferè tum quoque carunculæ quædam perexiguæ ex putri renum ſubſtantia quaſi capilli cum urina efferuntur. Jam autem non ſæpè curata perperam inflammatione elapſis maturationis temporibus, febris omnis dolorque ceſſant, durus autem tumor cum multa loci gravitate relinquitur. Cujus rei peti indicium inde debet, quòd ſine reſolutione materiæ ſine ſuppuratione dolores conquieverunt, & quod diu urina aquoſa, & pauca fertur, quodque coxæ, & quæ his ſunt partes inferiores, ſtupent, impotentes fiunt, atque emacreſcunt. Is profectò caſus extra ſpem omnem medelæ eſt. Itaque interpoſito ſpacio, in hydropem vertitur, & occidit.

Renum calculus.

Tormentum à calculo renibus illatum, ſic innoteſcit. Acerbiſſimus atque more infixi aculei purgens dolor in renem incumbit, eaque ſede ſtabilis inhæreſcit, niſi quod interdum per ilia verſus coxendicem, vel ad teſtem proximum excurrit. Nullus foris tumor eſt: ſpina ægrè flectitur: crus quod è directo eſt affecti renis, aliis ſtringitur, aliis quaſi obtorpeſcit: frequens eſt ructus, & ingens cibi faſtidium: ſub maximis doloribus vomi-

tus fit, primum pituitæ, mox bilis flavæ, ac tandem etiam æruginoſæ, poſt quæ dolores miteſcunt: alvus aſtringitur, eademque quia renem fece vel flatibus premit, dolorem auget: quod ſi fortè ea ſolvitur, cum ſpiritu excrementum ſubbilioſum reddit. Cùm quis aut in ægram decumbit partem, aut cibo vacuus eſt, dolores leniuntur, cùm in contrariam cubat, aut cùm ſumptæ epulæ deſcendere jam ad inteſtina incipiunt, omnino exaugentur.

Urina, veniente acceſſione, pauca, tenuis, & diluta eſt, moxque creſcente tormento, tota ſubinde cohibetur: at excuſſo è meatu urinario (quem οὐρητῆρα græcè dicunt) lapide, urina copioſa, craſſaque profluit, in qua reſident arenulæ multæ, & ſubinde grandiores, & inæquales calculi, aut horum confractæ partes. Eadem interdum bullat, & malè olet, quodamque ſenſu ardoris crebram mictionem facit: non raro etiam quaſi ſanguinem trahit, maximè ſi labor aut equitatio durior anteceſſere. Qui huic morbo obnoxii ſunt, his multo tempore urina ferè craſſa, ſubrubra, cum denſa, tenacique ſpuma redditur: quæ aliàs ſedimentum habet rubrum, ſubviſcoſum, arenoſumque: aliàs turbida permanet, quæ ſi panno percolatur, in eo ſimilem propoſiti ſedimenti ſordem deponit. Hujuſmodi urina ſæpè multis

annis nullo vitæ in commodo fertur, ſine renum dolore, ſine ulla alia calculi nota: verùm tandem ſubitò præter omnem opinionem acutiſſimus dolor in renem incidit, ſimulque alvus aſtringitur, & crus quod è directo eſt, ſtupet. Is dolor ex intervallis ſat longis ſæpius redit, idque interdum ſine calculi excretione, tumque urina craſſa, ac turbida eſt, propterque prægreſſam duram fortè equitationem, interdum cruenta. Scilicet ſola ſanguinis mictio ſæpè renis calculum patefecit, qui neque dolore, neque ullo alio indicio, ſignificabatur: adeò, ut ne ſubeſſe quidem putaretur. Quum autem renis dolorem, calculi ſequitur excretio, is, ubi in caput impegit ductus urinarii, penitus efficit ut urinæ meiantur tenues, paucæ, ſubaquoſæ, & haud rarò etiam totæ cohibeantur: ubi verò vel remeat hinc in cavum renis calculus, aut certè ubi foras in veſicam excutitur, protinus ea redditur urina, quàm modò propoſui. ut rectè dixiſſe Hippocratem exiſtimem, repentino renum dolore, cum mictionis defectu, calculorum, aut craſſarum urinarum excretionem portendi. Non rarò calculus adeò grandis eſt, ut è renum ſubſtantia, in qua gignitur, pelli in cavum non poſſit. Itaque id temporis vix ullus dolor ineſt, ſed urina fertur craſſa, turbida, ſubrubra, qualem deſcripſi. Et quidem ſi validus la-

bor, aut dura inciderit equitatio, non ſolùm hujuſmodi urina redditur, ſed etiam verè cruenta, in qua quod ſubſidet, quaſi ſanguis eſt in grumum concretus. Ubi propulſus in vacuum renis calculus eſt, is ſi grandis eſt, deorſum latus meatum obſtruit urinarium, ipſamque adeò intercipit urinam, vel certè reddi paucam facit, eamque ſolito tenuiorem, & ſubaquoſam, ſimulque acutiſſimum dolorem movet: ubi minor eſt, quam ut multùm impingere in iter urinæ, cùm in hoc deſcendit, poſſit, itemque ubi grandis eſt, & in cavo renum contentus, hucque recens è ſubſtantia truſus, nondum ad urinæ meatum impegit, urina fertur craſſa, turbida, rubra, aut ſublivida, obſcura. Porrò leves calculi, & rotundi, non æquè difficulter, ut oblongi, & aſperi, excluduntur. Non omnibus autem eadem magnitudo, vel forma, vel aſpertudo eſt. Quibus vetuſti jam renum dolores ſunt, quoniam urinæ itinera magis patent, hi grandioribus calculis potius torquentur, mediocribus non item. Quibus novum id vitium eſt, aut certè rari ejus dolores fuere, hi minimo etiam calculo cruciantur. Omnibus autem renum calculis ferè color ſubruber eſt: quanquam purulenti renes albos etiam calculos elidunt: ſed & aliàs nigros & pallidos fuiſſe ejectos conſtat. Quo urina ſub hoc morbo ma-

magis aquæ ſimilis eſt, & quo diutius ſic fertur, minuſque ſedimenti habet, eò duriores in rene calculos, & magis confirmatos, magiſque rebelles eſſe ſciendum eſt. Tametſi urina vix unquam clara ab his meitur, qui gravioribus renum doloribus ſunt opportuni. Idem tormentum frequentius eſt pinguioribus corporibus, itemque ſenioribus, vix unquam autem pueris accidit, rarò ad adultam ætatem provectis. Infrequens etiam eſt iis qui ſæpius vomunt, & alvum non impeditam habent. Ut omnia renum vitia in ſene difficillimam curationem accipiunt: ſic hoc ipſum quod proponitur, planè nullam. Idem omnium eſt maximè hæreditarium, adeò ut vix unquam calculi effugiat tormentum, quiſquis parentum occaſione huic expoſitus morbo ab naturæ ortu fuit.

Cùm aliis de cauſis, tùm maximè propter calculum exulcerari renes ſolent, id quod his notis oſtenditur. Urina craſſa, turbidaque eſt, & per labores plus coloris habet, in hac ſedimentum per quietem fit craſſiuſculum, tumque reliqua urina ferè inclareſcit. Si recens ulcus, ſimplexque eſt, cruor cum urina fertur: ſi cavum ac ſordidum eſt, craſſior urina fit, & alba, & fœtida, veréque purulenta, lacti non admodum diſſimilis: in hac autem ipſum ſubſidet pus: *ubi altius ulcus inſedit & ſine modo ſordidum in fiſtulam* *Renum exulceratio.*

abit,

abit, in hac ipſa quam proximè dixi urina, craſſamentum quoddam ſubſidet viſcidum & cohærens, narium muco, aut ovi candido perſimile. Inter hæc ipſe ſæpè ren ita perediтur, ut pus, membrana ejus ambiente tanquam marſupio, multique item calculi obvolvantur.

Hinc etiam in venas pus delatum, malum efficit corporis habitum, qualis antecedere Leucophlegmatiam conſuevit. Interdum etiam inter peritonæi fluctuat membranas: non ſæpè etiam eo ipſo tota ventris, lumborumque regio impletur, & ſubinde vomitu, vel alvo ſincerum redditur. Jam verò per omnem penè morbi decurſum urina modò non ægrè meitur, modò guttatim deſtillat, aſſiduéque ad mingendum quodam irritamento invitat: dolor lumbos exercet cum aliquo gravitatis ſenſu. In hoc autem vitio ſi poſt mictionem puris, ſanguis meitur, indicium gravis eroſionis præbet. Ulcus renum & veſicæ, ubi longa (quod ferè fit) vetuſtate occupatur, nunquam ſaneſcit.

Cruenta à renibus mictio.

Eſt etiam animadverſio in mictione ſanguinis è renibus profecti neceſſaria. Semper is univerſæ urinæ ſic temperatur, ut hæc quaſi dilutus eſſe putetur ſanguis, idemque protinus ſubſidet rubicundus, liquidus, ac minimè concretus. Quod quidem veſicæ causâ dico, à cujus muſculo qui cruor dimanans, & in cavum veſicæ lapſus inde

emeitur, urinæ non æqualiter miſcetur, idemque ubi ſubſedit, in grumum mutatur: ſi calculus in cauſa cruentæ mictionis eſt, (id quod ferè ſemper, niſi caſus aut ictus intervenit, incidit) notas attendere oportet ei vitio peculiares. Tametſi ſæpè cruenta mictio calculum ſola detexit, ſine renum dolore, aliove ejus morbi indicio. Si rupta intus vena eſt, ſanguis ubertim, & ſubitò, inopinanterque profluit: ſimul caſus violentus anteceſſit, ſive ictus aliquis eſt, ſive grave onus levavit, ſive ex alto cecidit, aut quid hujuſmodi perpeſſus injuriarum eſt. Rarior omnino ea ſanguinis eſt mictio, quæ à renum pendet imbecillitate, vel quæ venarum in iis adapertionem ſequitur, vel jecinoris vim infirmam, vel conſuetæ inanitionis defectum, vel vitam ſummi ocii compotem, vel membri alicujus amputationem. Non raro cruor ab eroſis exulceratiſque renibus deſtillat, tumque paulatim is, & cum pure aliquo miſtus exit, idque diutius durat. Itaque cùm à rupto renum abſceſſu is etiam cum pure deſcendit, propterea ab ulcere renum non reddi intelligitur, quòd ejus mictio non diu trahat, ſed ferè intra tertium diem ceſſet. Sanguinem ſæpius minxiſſe cum febre, & dolore, malum eſſe Hippocrati placuit: tum autem præſagire licet futuram puris mictionem, eodemque tempore febres dimiſſi-

miſſuras. At rarò cruorem cum urina ferri; idque ſine dolore, ſine febre, non uſque quaque eſſe periculoſum, idem autor judicavit: quod per laſſitudines ferè incidit, quæ inde protinus ſolvuntur.

Urinæ fluor. Urinæ fluor, qui Græcis διαβήτης appellatur, tum ſubeſſe dicitur, cùm potio non multò poſt quàm ſumpta eſt, nihil ferè demutata immodicè ſub aquæ ſpecie cruda meitur, ingens ſitis continuò afficit, quæ potatione ſedari nulla poteſt: quod bibitur ſæpè, id majore copia meiendo redditur, quàm qua ſumptum fuit. Itaque totum etiam corpus eo modo conſumitur, ac veluti liqueſcit: quanquam nonnullis lumbi, & coxæ, & teſtes maximéque pedes leviter intumeſcunt: viſceribus etiam aliquis ineſſe æſtus videtur. Id genus mali, ubi incidit, diuturnum eſt, & à renibus pendet. Cùm recens eſt curari interdum poteſt, cùm in vetuſtatem incidit, nunquam poteſt: ſed corpus liquefacit, atque marcore conſumit. Idem vicium rariſſimum eſſe volunt. Nobis per omnem vitam non niſi ſemel apud Nervios, quum illic Medicinæ artem exerceremus, obſervatum fuit.

Renum vulneratio. Vulneratis renibus dolor ad inguina, & ad teſticulos deſcendit, & urinæ difficultas eſt, eáque cruenta redditur: Interdum etiam cruor fertur.

Priuſquam veſicæ attingam vitia, tabem

hoc

hoc loco dorſalem proponam. Grave genus morbi, quod noſtri homines non animadverterunt, ipſe luculenter memoriæ prodidit Hippocrates: nos inter curationes ægrorum non ſemel obſervavimus. In caput vehemens & acutus incidit dolor, ex eóque nonnullis supernè deſcendere veluti formicæ videntur. Dolet etiam collum, & lumbi, eorumque muſculi, & crurum articuli, ſic ut inflecti interdum non poſſint: alvus pigra arque impedita nihil reddit, & urina difficulter meitur: quum autem vel alvus, vel urina redditur, profluit genitale ſemen multum ac liquidum, idemque fit per ſomnum, ſive utitur aliquis fœminæ conſuetudine, ſive caret: ſemen etiam in utero non manet: per vehementes itineris labores, maximéque ſi altior locus ſuperandus eſt, corpus ſummè labefactatur, ſpiritus fit difficilis, caputque grave eſt, & aures ſonant. Qui ſic laborat, febre caret, &, quanquam nullo urgetur cibi faſtidio, ejus tamen nullum fructum ſentit, penituſque conſumitur: idem incipiente morbo quietius ſeſe atque rectius habet. Qnò autem magis is ipſe morbus inveteraſcit, eò magis omnia homo dolet: & crura velut ab aqua inter cutem intumeſcunt: nonnullis ulcera à lumbis emergunt, quorum alia ſaneſcunt, alia rurſus enaſcuntur: tandem orta gravi ſuffuſione, homo penitns occæ-

Tabes dorſalis.

occæcatur. Exercet hic morbus præcipuè cùm recentes ſponſos, tum alios qui nimium Veneri indulſerunt. Illud quoque à nonnullis obſervatum eſt, intermittere aliquando hoc vitium, & denuo redire conſueſſe: quod per ſeptennia fieri quidam medicus, quem hoc affectum occæcatumque morbo novi, tum in ſeſe ipſo, tum in pleriſque aliis animadvertit.

Veſicæ calculus. Grave inprimis tormentum calculi veſicæ eſt, quod & diu trahit, & quibuſdam intervallis ſæpius recurrit. Ubi id autem incubuit, gravitatis ingens ſenſus (ſi grandior calculus ſubeſt) magiſque ad motum corporis, vel quædam quaſi titillatio circa pubem & perinæum verſatur: urina cum mictionis aſſidua cupiditate difficulter redditur, fitque quoddam veluti ſtillicidium, ſic ut vix poſſe cohiberi urina videatur: quæ tamen, ut primum cœpit perrumpere, quàm mox tota intercipitur, inciditque hoc modo interciſa mixtio. Inter hæc dolor toto colis meatu verſatur, ſæpéque is ſola in glande eſt, poſt extremam mictionem graviſſimus. Id temporis alvus dejici velle videtur: promptius in nonnullis ſi recti ſunt, quàm ſi ſupini cubant, urina exprimitur, utique ſi grandior intus calculus hæret: alii inclinati emingunt, colemque contrectando arque extendendo remedium doloris quærunt. Fœminæ

minæ extrema pudenda manibus crebrò ſcabunt,&, admoto ad veſicæ cervicem digito, calculum ſubinde ſentiunt. Multi etiam mediis doloribus pedes inter ſe iteratis vicibus implicant. Si urina prodit, ea alba, craſſa, & turbida redditur, cui ſedimentum ineſt purulentum, vel mucoſum; Interdum etiam ſanguis, aut quid cruentum concretum trahitur. Hoc genus morbi ſæpius pueris accidit quam adultis: ſæpius viris quam fœminis. Calculus veſicæ magis albicat, itemque grandior, & durior eſt eo quem renes extruderunt. Minor facilius in veſicæ impingit cervicem, urinamque pertinacius retinet, quàm is qui major eſt: hic enim vel apto corporis poſitu, vel intromiſſo inſtrumento, inde non difficillimè depellitur.

Non leve periculum in quovis calculo vertitur. Immenſis enim fractus doloribus, & propter obſtructum iter ſuppreſſâ nimium urinâ extingui homo poteſt. Haud rarò animadverſum eſt, à veſicæ calculo data vel teneſmi, vel procidentis infimi inteſtini principia fuiſſe. Multos conſtat eſſe repertos, qui ſine dolore calculum diutiſſimè intus foverunt.

Veſica inflammatio.

Nullus æquè metuendus caſus incidere in veſicam poteſt, ut inflammatio, quæ non in hujus partis, (ut fortè aliquis exiſtimet)

N ſub-

ſubſtantia: ſed potius in cervicis defigitur muſculo. Febris acuta cum multo æſtu movetur: infrà perinæum, ſuprà pecten, atque pubes latè dolent: interdum his locis rubor, ardor, atque diſtentio accedunt, quæ omnia à pube ad ipſum uſque perveniunt umbilicum: frequens deſidendi cupiditas, ſummaque difficultas eſt: urina ægerrimè excluditur, ſæpè tota diutius cohibetur, maximèque cubante ægro: interdum guttatim maximo conatu deſtillat. His accedunt vigiliæ, delirium, vomitus bilioſus, & extremorum frigus. Perrara eſt veſicæ inflammatio, pueris magis familiaris, à calculi ſcilicet tormento illatis injuriis. Metum minuit urina purulenta, cui ſedimentum album ac leve ſit. Si dolores in hoc morbo non ſolvuntur, neque veſica molleſcit, periculum eſt ægrum primis circuitibus moriturum. Nulla etiam evadendi ſpes eſt, ubi febris acuta diu immoratur, ſimulque urina, & alvi dejectio prorſus retinentur: aut ubi urina nullam exhibet notam concoctionis, unàque dolores magis indies ingraveſcunt. Inter quæ ſæpè ultrò lethalis oritur gangrena, ex qua vix unquam quiſquam evaſit. Ubi ſuppurare malum incipit, (quod certè grave eſt) omnia fiunt atrociora. Quod ſi antè erumpere id, quàm pereat æger, contingit, dolores cæteraque miteſcunt omnia, ipſaque uber-

ubertim urina, cum pure fertur. Viſus eſt hic abſceſſus viam ſibi per perinæum patefeciſſe, qua parte urina elapſa per anum omnis ferebatur.

Cum multis de cauſſis, tum maximè propter vehementes in excludendo calculo nixus, cruor è veſica ferri conſuevit: is urinam non totam undique perfundit, & cùm per quietem ſubſedit, concreviſſe in grumum cernitur: ejus ſubinde cruoris pars aliqua ſine urinæ mictione elabitur. Ferè autem ſub eo vitio urina paulatim veluti ſtillicidio quodam exprimitur, eademque dolorem exiens movet, ac veluti colis radicem adurit. Cæterùm graviſſima quæque incidere ſanguine intra veſicam concreto ſolent: nam crebrò anima deficit, ipſaque fit exigua ſpiratio, & pulſus obſcurus, parvus, & frequens: oritur etiam multa nauſea, animi anxietas, & frigidus ſudor. Hinc totus homo fit imbecillus, & pallet, & extremis partibus refrigeſcit. Ut plurimum autem aliquis antè incubuit in veſicam violentus caſus, quem aliquandiu ſanguinis ſecuta mictio eſt, ſubitòque ſine certa cauſſa deſiit. Tum verò ſubinde rigor incidit, cæteraque protinus poſt hunc ſequuntur ſigna, quæ modò propoſuimus. Tardius cruenta mictio veſicæ affectu nata curatur, quàm quæ à ſuperioribus locis profecta eſt.

Cruenta à veſica mictio.

Veſicæ exulceratio. Comprehenſis veſicæ malis, haud rarò ejus ſuccedit ulceratio: major quidem atque gravior in cervicis muſculo, poſt abſceſſus ruptionem ab inflammatione relicti: levior autem in veſicæ corpore, quam fortè exulcerationem, vel acrior urina, vel offendens calculus fecit.

Si ex abſceſſu ulcus manſit, id cavum eſt ac ſordidum, uude aliâs ſanies, aliàs multum fœtidi puris cum urina craſſa fertur, in qua idipſum per quietem ſubſidet. Jam verò ſi interior veſicæ pellicula leviter abraditur, craſſa quoque urina eſt, quæ exiguum modò puris, modò cruoris trahit: &, cùm paulò altius ulcus inſedit, pelliculas, & furfuracea quædam ducit. Hæ pelliculæ magis craſſæ, albæ, magnæque ſunt, ſi ulcus in altiore veſica eſt: ſi juxta urinæ ductum atque fiſtulam, minus albæ, magiſque tenues, & parvæ redduntur. Ingens in propoſito caſu mingendi cupiditas eſt, ſic ut teneri urina vix poſſit, tumque gravis dolor pubem & perinæum exercet, maximèque hic noviſſimam ſequitur emictionem. Idem etiam dolor ubi quis ſeſe erigit, augetur. Quod ſi ſerpens ſit ulcus atque depaſcens, aliquis etiam ſubinde cruor cum ſanie, pureque fœtido in urina cernitur. Sæpiſſimè quoque ulcere admodum ſordido, maximè ſi à Venereo ſeminis profluvio id natum fuit, quædam velu-

veluti filamenta in urina verſantur, primùm tenuia, mox ita craſſa, ut ſpiſſam quoque urinam faciant: tandem craſſus & viſcidus veluti mucus, quale candidum ovi eſt, ſubſidet. Quæ proximè dixi filamenta, longo pòſt tempore, quanquam ulcus curatum eſt, cum urina feruntur.

Inter renum & veſicæ ulcera ſic diſtinguitur. Renibus ita affectis, non æquè difficulter urina redditur, & quod ex his deteritur, rubet, ſeu tenues trahuntur carunculæ, ſeu filamenta capillis ſimilia: minor etiam incidit dolor, ſæpiuſque cruor, & majore copia meitur, magiſque toti urinæ permiſtus eſt. At verò exulceratâ veſicâ, major fit urinæ tum cupiditas, tum difficultas. Quicquid decedit, album eſt: (niſi id tamen à renibus huc deſcendit) dolores magis urgent: minus ſanguinis, minuſque urinæ miſti fertur. Cæterùm ſi is urinæ meatus, quem οὐρητῆρα Græcis appellari dixi, exulceratur, urina ſubcraſſa eſt, particeps modi cruoris, vel certè puris, quod capillorum ſpecie natat in urina. Æquè etiam ſub hoc caſu pelliculæ, ac quædam quaſi furfuracea redduntur: ſed dolor inter renem, & pubem verſatur. Ulcera renum, aliorumque urinæ itinerum promptiùs, quam veſicæ ſaneſcunt. In ſenibus nullam penitus hæc ipſa curationem habent, in aliis ætatibus difficillimam.

Varia fieri noxa in reddenda urina ſolet. Ea enim aut paulatim deſtillat, aut ſumma difficultate redditur, aut denique prorſus cohibetur. Primum Græci στραγγουρίαν, alterum δυσουρίαν, poſtremum ἰσχουρίαν nominaverunt. Priora duo leniora eſſe poſſunt. Tertium graviſſimum, ac, ſi diutius immoratur, mortiferum eſt. Ubi ſuperioribus inhæreſcit urinæ ductibus obſtructio, in lumbis doloris eſt aliquis vel gravitatis ſenſus, notæve affectorum renum anteceſſerunt: veſica inanis nihil vel dolet, vel tumet, neque quicquam urinæ adhibito inſtrumento reddit, quare ne ullum quidem mictionis urget deſiderium, Contrà hoc ipſum maximum eſt, cum veſicæ obſtructæ ceruix urinam impedivit, tumque pubes tota intumeſcit atque dolet, multumque urinæ intromiſſo ferro prorumpit. Ad ſuppreſſam urinam ſi teneſmus accedit, intra ſeptimum diem occidit, niſi febris intervenerit, quæ liquefactione iter urinæ expediat. Cæterùm in eo malo, quod δυσουρίαν vocari dixi, urina difficulter magnoque dolore redditur, idque interdum affatim, interdum paulatim. Stillicidium autem eſſe urinæ dicitur, cùm ea guttatim ſemper conatu quodam, at dolore aliàs nullo, aliàs vehementi, exprimitur. Id vitium ſi dolore caret, retentioni urinæ finitimum eſt, ſin minus, difficultati. Si urinæ ſtil-

Urinæ retentio.

Urinæ difficultas

ſtillicidio volvulus acceſſerit, primis diebus ſeptem hominem tollit, niſi febris quoque interventu fluere ubertim urina cœperit. Omnino autem id malum ſenibus diuturnum eſt, junioribus brevius, neutris (niſi quid accedit) lethale. Quod ſi id à ſanguinis grumo qui intus impegit, oritur, horrendum eſſe graviſſimis caſibus ſolet: nam nativus homini color perit, pulſus fit parvus & frequens, & languidus, idemque totus ſubinde concidit: accedit rigor, febricula, nauſea, defectio animi, frigidi ſudores, & id genus alia, quæ concreto intra veſicam ſanguine fieri diximus. Porrò nonnunquam invitis urina ſine acrimoniæ & doloris ſenſu profluit, quod vitium in ſenſibus curari non poteſt. Idem, ſi per febres incidit acutas, viribus infirmis, peſtiferum eſt. *Urinæ ſtillicidium.* *Urinæ incontinentia.*

Ubi veſicæ illatum vulnus eſt, dolent inguina, quæque juxta pubem ſunt loca intenduntur. Ex vulnere urina fertur, aut certè pro urina ſanguis meitur. Accedit vomitio bilis, ſingultus, delirium, & horum ſequax comes mors. *Veſicæ vulneratio.*

Obſervationes in vitiis naturalium utiles.

Profluvium ſeminis.

SEmper tædiorum, ſæpè etiam plenum periculorum vitium, humani ſeminis profluvium eſt, γονόῤῥοιαν id Græci vocant. Semen præter voluntatem, præterque modum, ſine pudendi tentigine, ſine Venere, aut nocturnis imaginibus elabitur: idquē adeò interdum diu & impensè fit, ut interpoſito ſpacio, hominem conſumat. Paulatim enim corpus labefit, cùmque indies aliis id locis omnibus, tum maximè circa lumbos emacreſcit. Ipſum verò quod ita fertur ſemen, crudum, aquoſum, liquidum, tenue, nec prorſus album eſt. Maximè autem id vitii eos adoriri ſolet, qui impuberem ætatem Venereis libidinibus corrupêre. Idem noſtro ſeculo contagioſum eſſe cœpit, digniſſimum ſcortatoribus flagellum, à quo recta ad morbum Venereum via eſt. Sub eo caſu virus quoddam album aut ſubcitrinum per colem noctu atque interdiu latenter ſine ſenſu elabitur: id interpoſito ſpacio admodum fit putre, atque acre, ideoque ipſum etiam intus exulcerat penem. Id verò jam factum eſſe dolor oſtendit, qui colem cum is erigitur ſic afficit, ut veluti fune ſubſtringi videatur. Idem dolor per mictionem, maximè cum ea fieri vel incipit, vel deſinit, ſeſe prodit, ſicut vel difficultas ſubeſſe urinæ,

vel

vel calculus putetur. Is morbus tum viris accidit, tum fœminis: ſed in his frequentius eſt, ægriuſquè quàm in illis tollitur. In eo autem, cum uterino convenit fluore, quòd humor aſſiduè promanet : verùm diſſidet contrà, quod multo hic ſit craſſior, quodque vix unquam deſit ulcus ab acri virulentoq; natum excremento: adhæc quòd fuſis menſtruis, hæc iſta fluxio non deſinat, quum uteri fluor in ipſis menſtruis, & paulò poſt ceſſare ſit ſolitus.

Quodvis colis interioris ulcus diu trahere conſuevit: interdum ita ſit cavum, maximéque per Venereum ſeminis profluvium, ut forás etiam ad ipſam uſque penetret, emergatque cutem. Si id ulcus negligitur, non raró carnoſum tuberculum urinæ ductui innaſcitur, itemque ex aggeſtis ſordibus quidam veluti callus verrucæ ſimilis : tum urina vel retinetur, vel non pleno impetu fertur, ipſeque homo ſic ad omnem corporis poſitum urgetur : compreſſo pene, itemque intromiſſo inſtrumento tuberculum deprehenditur.

Eſt etiam in cole vitium, quo is continenter erigitur cum laſciva quadam palpitatione, multaque opinione libidinis, *σατυρίασιν* Græci nominaverunt. Eſt & ejus penè generis aliud, quod *πριαπισμὸν* vocant : in eo arrectum aſſiduè pudendum ſine Veneris deſi-

Σατυρίασις, καὶ πριαπισμὸς

deſiderio, præter naturam increſcit, quodam quaſi tetano diſtentum. Rarò id malum incidit, quo tolli etiam hominem poſſe nonnullis placere video.

Ramex. Proximum eſt ſcroti vitia proponere, in quibus inflammatio eſt, & ſine hac durus tumor, maximéque ramex, quem Græci κήλην, noſtri etiam Herniam vocant. Ejus multæ formæ, multæque eſſe cauſſæ poſſunt. Quum rumpitur aut etiam relaxatur ea tunica, quæ diducere ab inferioribus partibus inteſtina debuit, Græciſque περιτόναιος appellata eſt, protinus devoluitur, aut omentum, aut inteſtinum, ac ſenſim ab inguine (niſi in eo tamen immoratur, vitiumque τῆς βουβωνοκήλης gignit) in ſcroti demittitur ſinum. Commune eſt evidentem in ſcroto, vel in inguine tumorem, eumque non permanentem eſſe, ſed curſu, labore, ſatietate, & retento ſpiritu creſcere: iterumque reſupino homine, vel ſponte, vel per lenem digitorum impulſum eò quod intus eſt remeante, perire. Si id quod deſcendit, omentum eſt, ægerrimè intrò revertit, ſive inedia fuerit, ſive varius corporis poſitus, atque figura: ubi verò remeat, id penitus ſine murmure fit. Idem hic tumor ſi tangitur, inæqualis eſt, & mollis, & lubricus. Græci id genus ἐπιπλοκήλην, nos Ramicem omenti nuncupamus. Quod ſi inteſtinum illa-

illapſum ſcroto eſt quod vitium ἐντεροκήλην, id eſt, Herniam inteſtinorum appellant, tumor ſine dolore, ſine inflammatione, modò minuitur, modò creſcit, idemque quieſcente homine aut etiam vigili, ſed tamen diutius reſupino, interdum ex toto perit: verùm clamore, ſatietate, violentoque corporis motu, propterve grave tollendum pondus nixu creſcit, frigore omni contrahitur, calore laxatur. Id temporis rotundum eſt ſcrotum & tractu læve. Quod intus eſt, ubi premitur, lubricum eſt, & modò ſpontè, modò ſi leniter digito impellitur, quodam veluti rugitu ac flatulento murmure recurrit. Ubi grave id vitium ſit, inteſtinum accepto ſtercore vaſtius tumet, ſic ut retro compelli non poſſit, ex quo caſu gravis oritur volvulus, qui tollere etiam hominem ſolet. Inter quæ dolores magni, & ſcroto, & inguinibus & abdomini accidunt. Incipit ſubinde affici ſtomachus, ſequiturque bilis vomitus, primum ruffæ, dein viridis, ac interdum ipſius etiam atræ. Cæterùm, ſit ne ex ruptione ejus, quam dixi membranæ Ramex ortus, an verò ex laxatione, certis internoſci notis poteſt. Nam ſi inteſtinum ab initio protinus, atque univerſim devolvitur, prægreſſa ſolâ violentâ cauſſâ, tumorque prægrandis eſt, & minus æqualis: & ubi ſupinus homo eſt, ſi compreſ-

preſſum inteſtinum multo rugitu ſurſum recurrit, iterumque recto corpore protinus, vel tuſſi, vel retento ſpiritu delabitur, ſcire licet factam ruptionem eſſe. At laxationis hæ notæ ſunt. Longiore temporis tractu inteſtinum paulatim magis magiſque quamlibet ob cauſſam deſcendit, tumor æquabilior & magis eſſe in profundo deprehenditur, neque aliquo murmure id quod deſcendit recurrit, neque ita facilè, ubi erectus homo eſt, elabitur. Quin etiam ramex ex laxatione, vix unquam extra inguina procedit: ex ruptione autem, propè ſemper in ipſum promovetur ſcrotum. Ramex ex ruptione per initia, primis fortè ſeptem diebus, non difficillimè tollitur, maximéque in pueris: ubi inveteravit, vix unquam curari, niſi manu, poteſt. Quod tamen auxilium anceps, & plenum periculorum eſt. Porrò ſcire licet, interdum ſimul, & omentum, & inteſtinum poſſe deſcendere, quod vitium Græci ἐπιπλοεντεροκήλην, id eſt, Ramicem omenti, atque inteſtini vocaverunt. Jam verò ſine peritonæi offenſa aliqua, ſcroto accidere alia genera ramicis ſolent. Nam interdum aquoſus humor intus collectus, interdum caro increſcens, nec rarò varicoſus tumor cauſſam morbi hujus dedit. Cum aqua ſubeſt (quod vitium Græcis ὑδροκήλη, nobis aquoſus ramex dicitur) tu-

mor,

mor, quantum in ſe eſt, dolore omni caret, & firmus in intento ſcroto inhæreſcit, fame quidem, aut febriculâ, aut etiam de die, (maximèque ſi puer,) is utcunque extenuatur, at nunquam ex toto tollitur. Idem tactui cedit, ſi paucior intus humor eſt: verùm ubi is multum crevit, æquè ut uter repletus, & ſtrictus digito renititur, & oppoſito lumine, ut cornu, pellucet. Quòd ſi in utraque parte ſcroti, hæc ipſa quæ proponimus, cernuntur, conſtat utique duplicem ibi ramicem aquoſum eſſe: Ubi diutius retenta intus aqua vehementer computruit, ipſum etiam ſubinde corrumpit teſticulum. Inſidiatur autem magis hoc genus ramicis iis corporibus, quorum ſucci non boni ſunt, (Græci hæc κακοχυμικά nominaverunt) & his etiam multò magis, quæ in hydropem inclinant. Quare extracto per ferri uſum humore, facilè novus denuo ingeneratur, niſi toti quoque corpori adhibita curatio eſt. Ad hanc ramicis aquoſi ſpeciem non alienum ſit, hunc quoque referre, qui ex flatibus ortus, nimia diſtentione gravem dolorem movet. Flatulentum appellari eum à quibuſdam video. Raró quidem, ſed aliquando tamen dura caro intra teſtium tunicas increſcit, idque vitium græcè σαρκοκήλη, id eſt carnoſus ramex dicitur: cujus tumor etiam perpetuus, ut in ſuperiore eſt, ſed pondere gravior,

vior, itemque durior, obſcurior, coloris ubique ejuſdem, neque pulſatus reſonat, idemque longiore ſpacio temporis paulatim increvit. Supereſt modò ramex varicoſus, qui græcè κιρσοκήλη dicitur, durus, & ad modum virgarum oblongus tumor, quem ſcire licet ægerrimè tolli remediis poſſe.

Teſticuli inflammatio. Inflammatione etiam affici nonnunquam teſticulus ſolet: tumque acutus dolor, rubor, calor, atque durus tumor ſubeſt: eáque omnia magis ſeſe foris produnt, ſi inflammatio in ſcrotum effunditur: obſcuriora autem ſunt, magiſque tangendo, quam intuendo explorantur, ſi vitium ſolum occupans teſtem in profundo occulitur. Prout autem gravis eſt inflammatio, febris etiam modò eſt aliqua, modò nulla. Poſt malè curatum morbum, durus ſæpè manet tumor ſine dolore, ſine calore, atque rubore, qui tumor nunquam ferè auferri ex toto poteſt.

Uteri inflammatio. Proximum eſt ad uteri morbos tranſire, qui & varii eſſe, & pleni tædio periculiſque ſolent. Graviſſimum ejus malum inflammatio eſt, ea quidem quæ totum uterum, non autem ſolam (quod ſæpius fit) ejus cervicem occupat. Vehemens dolor atque pulſans locum urget: iſque, ſi anteriora uteri magis afficiuntur, ad pubem pervenit, & urinæ difficultatem aliquam, vel ſtillicidium parit: ſi poſteriora magis inflammantur, alvus cohibetur, & dolor lumbos fatigat.

Jam ſi in latere plus vitii eſt, protinus inguen intenditur, cruraque gravia difficulter moventur. Semper autem acuta febris ineſt, & multus capitis dolor, magiſque anteriore ejus parte, & circa radices oculorum. Dolent quoque cum diſtentione atque gravitate imus venter, pubes, coxæ, vicinæque his id genus partes. Lumbis etiam multus infeſtus ardor eſt. Incipit affici ſtomachus, doloreque & nauſea, & ſingultu ſollicitari. Ipſa autem fœmina adeò parùm commodè in omnem partem corporis movetur, ut non ſedere, non ſurgere, niſi ſumma difficultate, non pedibus ingredi niſi quadam claudicatione poſſit. Eadem moleſtè in id latus cubat, quod morbo caret. Porrò ſi uteri cervix inflammationem ſuſtinet, id quod frequentius fieri dixi, abdomen dolet, ipſumque uteri os, admoto digito durum occurrit, fervidum, atque præcluſum. Atque is ſanè caſus reperire aliquam curandi viam poteſt, prior ferè nullam poteſt. Nonnunquam uteri inflammatio in durum, ſenſuque carentem tumorem deſciſcit: rarius in cancrum: ſæpius in abſceſſum; qui, ſimul atque fieri incipit, pulſantem dolorem atque febres exauget, hæque cum horrore crebrò ſunt, & nullo ordine exaſperantur. Confecto pure, protinus hæc iſta paulùm miteſcunt, iterumque cùm abſceſ-

ſceſſus rumpitur, increſcunt: ac tum quidem aliàs urina cohibetur, aliàs alvus: interdum tumor juxta pubem attollitur, & quaſi inundatio profluentis rei alicujus intus ſentitur. Id temporis pus erumpit aliàs in uteri cavum, aliàs in abdominis ſpacium, ibique inter inteſtina ſubſiſtens, copiâ imum ventrem diſtendit, ac veluti pondere onerat. Quod autem pus per uteri cervicem foràs excluditur, id ſi album eſt, leve, æquale, & odoris non mali, ſanitas fœminæ redditur: ſi verò virulentum eſt, malè olens, & multis coloribus variegatum, ſcire licet rem in periculo eſſe. Rupto atque exinanito

Uteri exulceratio. abſceſſu, ſordidum ulcus manet: ſub quo acer mordaxque oritur dolor, ſanies, & colluvies fertur, non eadem uſque copiâ, ſubſtantiâ, atque colore: odor huic modò gravis adeſt, modò etiam nullus, ſicut ab albo uteri fluore, id quod ita exit, profectum eſſe credatur. Si in uteri cervice malum inhæreſcit, ipſo etiam deprehendi tactu poteſt: ſin altius inſedit, eorum quæ efferuntur utendum notâ eſt. Ergo ubi ſimplex ulcus non à rupto natum abſceſſu, interiorem uteri, aut ejus cervicis pelliculam abraſit, aut modicè excavavit, humor paucus, æqualis, craſſus, albicans, excernitur. Quod autem ulcus è rupto abſceſſu ſordidum eſt, plus quidem humoris fundit, at minore dolore.

Uteri ulcus ita interdum malignum fit, ut ſerpendo proxima quæque loca eroſione violet. Id Græci νομὴν appellaverunt, eſtque hoc tum multò magis ſordidum, fœtidum, ac rebelle, quàm prius fuit. Tum ſub hoc caſu, tum ſub duro, longoque uteri tumore proclivis eſſe cancer ſolet. Dolor eo tempore circa inguina, & imum ventrem, & abdomen, & lumbos verſatur: moles intus gravis eſſe quaſi pondus aliquod videtur, jungiturque febris, non æquè tamen ardens ea, ut in uteri inflammatione: ipſum denique malum maximè diuturnum eſt. Quum exulceratio quoque cancro acceſſit, ulcus, præterquam quòd dolet & durum eſt, etiam labris eſt prætumidis, & ex concreta ſorde lividis atque horridis. Quod ex eo manat, id graveolentiſſimum eſt, tenue, nigrum, vel etiam fulvum. Hoc genus vitii, vel ipſo judice Hippocrate, inanem omnem medicinam experitur.

Uteri durus ſine dolore tumor.

Interdum ex inflammatione neque reſoluta, neque in abſceſſum verſa, itemque aliis de cauſſis durus naſci uteri tumor poteſt: idque modò totius hujus, modò alicujus in eo partis. Is tumor tactu durus, atque retinens deprehenditur, cui nullus aut certè obſcurus ineſt dolor, ſed difficulter vel urina, vel alvus redditur: & ubi recta fœmina eſt, grave pondus pudenda urget, quaſi foras pro-

lapſurum: totum corpus fit impotens, ægrèque mobile, maximè inferioribus ejus partibus, ſicut difficilis admodum hoc nomine omnis inceſſus ſit: nonnunquam venter inflatur, & ſpeciem hydropis (qui ſubinde tamen ſequitur) præbet.

Uteri inflatio. Uterus quoque certis de cauſſis inflatur, id quod duraſſe nonnullis per omnem vitam obſervatum eſt, Venter imus ingentem tumorem habet, & tenditur, & dolore urgetur: hic dolor ad ſeptum uſque tranſverſum, & ad ſtomachum pervenit. Idem latera etiam utrimque perſtringit, ſæpeque alterum inguen, interdum utrunque: adhæc umbilicum, lumbos, pectinem, ipſumque ſubinde afficit per conſenſum caput. Non rarò flatum manifeſtò elidi per naturalia fœminarum contingit, itemque murmura intus, ſtrepituſque, ubi corpus flectitur, exaudiri ſimiles omninò his ſonis, qui cieri ſub torminibus ſolent. Ipſe autem venter digito percuſſus, tanquam tympani ſonum edit, utique ſi capax uteri ſpacium flatus implevere. Quod ſi is ipſe rarioribus ſubſtantiæ meatibus inhæreſcit, dolores movet longè atrociſſimos, & ægrius remediis tollitur. Solet hic morbus puerperas magna ex parte tentare, non ſine magno periculi metu.

Uteri hydrops. Eſt etiam aliquis uteri hydrops totâ ejus capacitate aquarum plenâ. Venter inflatur, ma-

magnamque gravitatem, & converſus in aliquam partem, ſonum fluctuantis intus humoris exhibet. Eum humorem quibuſdam ex utero ſingulis menſibus, nullo vitæ incommodo eſſe expurgatum, doctorum hominum conſtat animadverſione,

Sequitur modò id uteri vitium, quod Græcis μύλη, id eſt, mola, appellatur, quodque nulli accidere fœminæ ſine viri conſuetudine poteſt. Informis in utero conſiſtit caro, cute, vel membranis circundata, venaſque intus multas habet, ſine viſceribus tamen, ſine inteſtinis, atque oſſibus. Ea caro, aſſumpto per venas ſuas alimento, indies creſcendo, uterum omnem ingenti mole implet, ut vel octimeſtris etiam ſubeſſe partus exiſtimetur. Hæc verò moles non ſæpè per omnem vitam intus tutò manet: paucis etiam quarto anno, aut quinto excidit: pleriſque omnibus tertio quartove excluditur menſe, ſpemque prægnationis omnem falsò conceptam ludit. Siquidem in hoc vitio, menſtrua retinentur, mammæ intumeſcunt, urget cibi faſtidium, facies decolor eſt, venterque indies magis ac magis grandeſcit. Verùm ut his notis imprægnationi conſentit, ſic rurſus ab ea diſtat, quòd durior hic eſt tumor, & quod nullo id quod intus eſt motu proprio cieatur, ſed ſtabile inhæreſcat, gravitate ſixum ſua, neque unquam niſi *Mola.*

ubi vel premitur, vel ubi ſeſe fœmina in latus convertit, moveatur. Tum enim, non ut fœtus, leni blandoque impulſu, ſed impetu quodam, in quam partem corpus inclinat, provoluitur. Quin etiam ſubinde informis hæc caro, aut multus ſanguis cum humoribus intus cumulatis, nec raró etiam flatus excluditur. Quibuſdam quales inter pariendum eſſe ſolent dolores atque preſſiones, ab eo, quem dixi, flatu oriuntur. Omnibus autem inter hæc corpus extenuatur: inceſſus fit difficilis, ſic ut propendere pondus aliquod ex utero videatur: tandem verò, cùm jecur quoque unà jam affici cœperit, ipſe ſequitur hydrops. Mola omnis, niſi inter initia curetur, ægerrimè tolli poteſt. Quum menſes ſine certis imprægnationis notis retinentur, ſimulque venter ſine hydrope intumeſcit; ſcire licet aliquid in utero, quod præter naturam ſit, ineſſe, irritum videlicet conceptum, vel molam, vel flatum.

Uteri aſcenſus atque deſcenſus. Uterus etiam ferri è ſua ſede poteſt, iſque modò aſcendere, modò deſcendere, vel prolabi, & interdum in alterutrum latus inclinare. Aſcenſio adeò in quibuſdam vehemens eſt, ut ad ventriculum etiam uterus velut globus aliquis efferatur, eumque graviter premat, indeque manu depelli ſuum in locum poſſit. Ubi id vitium incidit: fœmina præcordiis dolet, & ſpirandi urgetur dif-

difficultate, & animi defectione, idque illæſâ penitusque incolumi mente. Ubi autem deſcendere incipit uterus: mulier, ſi recta eſt, gravem in pudendum molem ſentit incumbere, quæ digito etiam explorari, tangique, quoniam pudendo occurrit, poteſt: ſi ſupina eſt, vel alvum dejicicit, rectum urgeri inteſtinum ſentit: ſi prona, difficulter meit. Idem morbus longè gravior redditur, cùm everſus uterus (quod tamen rarius incidit) foràs provolvitur. Quo tempore ingens dolor pectinem fatigat, oriturque ſubinde nervorum diſtentio atque tremor. Uteri fundum magnitudine ovi anſerini aut ſtruthiocameli foras prominet admiſſo digito obvius. Is ſi ſic diu perſiſtit, vix ullum auxilium periculo fœminam ſubtrahit. Jam verò ſi convulſus uterus in inguen dextrum vel ſiniſtrum contorquetur, crus totum maximèque femur torporem atque frigus habet, inguen, & interdum coxendix gravi dolore conflictantur. Is dolor vehementius increſcens, nervorum infert diſtentionem, & quendam (ut vocant) uteri furorem. *Uteri convulſio.*

Haud leve vitium eſt ab utero factus ſtrangulatus, qui Græcis πνίξ ὑςερικὴ vocatur. Eo incipiente nauſea multa fit, ferèque ſine vomitu: ſequitur cibi faſtidium, cùm ventris quodam rugitu, tametſi hic iſte non ſemper comitatur; poſt hæc incipit eſſe diffici- *Uteri ſtrangulatut.*

ficilis ſpiritus, creber, ac brevis: idemque poſt paulum ita arctatur, ut veluti vinculo præſtrictæ fauces videantur, magno metu præſocationis: inter quæ leviter anima deficit, ex qua tamen re vix pulſus immutatur. Tandem verò incipit affici caput mentis ſedes, quæ tum iracundiâ, tum metu, ſimilibusque paſſionibus turbatur. Sæpius autem altus incidit quaſi ſopor, ſub quo obmuteſcit fœmina, totaque palleſcens atque oculis clauſis corruit, ac veluti attonita jacet, ſenſus, motusque expers, ſic ut comitiali morbo videatur proſtrata. Spiritus huic ſummè parvus, rarus, & obſcurus eſt, adeò, ut vix ſupereſſe ullus credatur: pariterque ipſe propè concidit pulſus, tametſi etiam is (ubi levius malum eſt) interdum conſtet: cùm remittit acceſſio, uterus paulatim laxatur, & humoris quippiam emittit, tum obmurmurant inteſtina: oculi aperiuntur: malæ rubeſcunt, protinusque mens, ſenſus, ac motus fœminæ redeunt: ſic ut eorum qnæ inciderunt, penè omnium ſuppetat memoria, Differt hoc iſtud vitium à morbo comitiali, quoniam neque oculi vertuntur, neque ſpuma ex ore movetur, neque admodum nervi diſtenduntur. Strangulatus cauſſa uteri genitus, multis crebrò revertens perpetuus eſt: aliis protinus in ipſa eſt acceſſione, aut paucis poſt eam horis

horis lethalis: quo tempore hæc ferè comitantur. Diu immoratur acceſſio: fit ſummè ſpiritus difficilis, pulſusque creber & ordinis expers, tametſi is interdum totus etiam aboletur: perit inſuper ſenſus & motus: ſummum corpus frigido ſudore imbuitur: poſt quæ ſyncope incumbit, & mors. Minus grave vitium eſt, in quo hæc quæ propoſuimus inſunt omnia, ſolo illæſo ſpiritu. Eò rurſus minus grave, in quo ſenſus etiam, motioque, non tantum ſpiratio integritatem habet, cætera aſſunt. Morbus hic quibuſdam intervallis quaſi circuitibus ut comitialis movetur, inciditque magis hyeme atque autumno, maximè calidis atque humidis puellis, ac viduis etiam quæ præter morem conſuetudine viri diu caruere: itemque his etiam fœminis, quibus ſterilitatem medicamenta, non ætas, conciliaverunt.

Proximum nunc eſt ad eas obſervationes quæ de menſtruis haberi poſſunt, tranſire. Ergo ubi hæc opportunè juſto modo, & æqualis, bonique coloris ſingulis temporibus, & iiſdem propè menſium diebus feruntur, optima, ac pro natura eſſe putandum eſt. Hiſce autem erumpentibus horrores incidunt, & laſſitudines, & capitis gravitates, & colli dolores, At verò periculum graviſſimorum afferunt morborum, quæ *Menſtrua*

nimium vel cohibentur, vel profluunt. Neque enim illud ab Hippocrate dictum ratione caret: utriſque his, quarum menſtrua plus juſto vel retinentur, vel fluunt, ab utero morbos fieri. Ubi præter modum, præterque ætatem retinentur, totum corpus fit grave, doletque caput cum gravitate, præcipuè anteriore parte: hic dolor ad cervices etiam pervenit, ad ſcapulas, ad lumbos, & ad fundamenta oculorum. Sæpè fœmina, ac ſi concepiſſet, inhorreſcit, ſæpiſſimè nauſeat, ac cibum faſtidit: nec rarò etiam febriculâ urgetur: ipſa tota triſtis, & inquieta eſt, ſubindeque viri conſuetudinem concupiſcit: urina craſſa eſt, turbida, rubicunda & interdùm nigricans. Longa menſtruorum retentio, graviſſimarum fomes ægritudinum eſt: ut furoris, melancholiæ, morbi comitialis, reſolutionis nervorum, caliginis oculorum, tuſſis, difficilis ſpirationis, præfocationis, duri viſcerum tumoris, hydropis, podagræ, tremoris cordis, ſyncopes, & hujuſmodi. Quæ fœmina lac habet, ſi neque peperit nuper, neque gravida eſt, ea à menſtruis defecta eſt: tum verò neceſſe eſt, ſi ea diu ſic manet, acerbiſſimos in capite dolores fieri, vel morbo aliam quampiam partem infeſtari. Quod ſi inter hæc ſanguis è naribus fertur, res omnis in tuto eſt. Quæ fœmina non peperit, gravius & ci-

Menſtruorum retentio.

tius

tius retentione laborat menſtruorum, quàm ea, quæ peperit: in hac enim venæ magis ad hanc fluxionem patent, in illa minus.

Æquè horrendum eſt, nimium menſtrua fluere cœpiſſe, ex quo totum ſit infirmum corpus, ejuſque color vitiatur: labaſcit cupiditas, atque concoctio: crebri oriuntur febriles ardores, noviſſimè pedes molli tumore inflantur, indeque reliquum corpus, ex quo ipſa gignitur inter cutem aqua. Hoc genus fluxionis, ſi ob partum grandiorem incidit, ferè tutum eſſe, ac ſuapte ceſſare ſponte ſolet. Cùm abortum ſequitur, exanimare etiam fœminam, & præceps afferre exitium poteſt. Si rupta aut patefacta intus grandior vena eſt, cruor profusè effluit. Si minor vena fuit, paulatim is ipſe nec multus fertur. Ubi autem eroſio venam afficit, non ſolum paulatim ſanguis manat, verum etiam cum ſenſu doloris. Menſtrua humidioribus fœminis diutius durant, citòque hæ, niſi illa profluunt, intumeſcunt. *Menſtruorum fluor.*

Huic fluori is quodammodo affinis videatur, quem Latini muliebrem, Græci ῥοῦν γυναικεῖον dicunt. In eo tamen non purus fertur ſanguis, ſed quid corruptum, idque aſſiduè, nullove certo vel ordine, vel circuitu. Quod promanat, aliàs liquidum eſt cremori ſimile, aliàs citrinum, aut pallidum, idemque acre, atque mordax, cui modò *Fluor muliebris.*

nullus odor, modò gravis adeſt: utrique autem vitio commune eſt, locos humoribus madeſcere, fœminam decolorem fieri, eamque neque appetere cibum, neque ejus fructum ſentire, oculoſque (ubi fluor inveteravit) habere prætumidos, ac difficulter ſpirare. Uteri fluor non ſolum ætate maturas, verùm etiam virgunculas afficit juniores, quas eſſe fœdas triſtis pallor facit.

Ultimo hoc loco ea jam proponenda animadverſio eſt, quæ de abortu, atque incommodo haberi partu poteſt. Sed prius quædam de conceptione dicere non alienum eſt

Impregnationis impedimenta. Primum itaque ſcire licet, non concipere fœminam poſſe, cui nimium frigidus ac denſus eſt uterus, in quo nimirum viri ſemen extinguitur; nec etiam, cui is ipſe præſiccus atque calens eſt, nam ſemen, deficiente nutrimento, corrumpitur. Nec concipit, cui præter naturam craſſæ os uteri ab omento comprimitur, nec cui nimis tenue corpus atque macrum eſt. Si finitis menſtruis os uteri non ſiccatur, ſed humidum manet, ſignum eſt, conceptionem fieri nondum potuiſſe. Quæ fœmina concepiſſe ſe rata, non concepit, & per multos fallitur menſes, menſtruis jam tum ceſſantibus, ſimulque ventre augeſcente: ea caput dolet & præcordia, neque lac, niſi modicum, & id aquoſum habet. Verùm quæ concepit, ea his doloribus (niſi

(niſi ſi familiares ſunt) caret, & lac non improbum habet. Fœcunda mulier ſanitate utitur firmiore, at citius eſt anus: ſterilis autem diutius juventæ decorum ſervat, at non firmæ valetudinis eſt. Concepiſſe autem fœminam hinc ſcire licet, cùm ea ſimul cum viro aut paulò poſt magna voluptate ſemen emittit, idque intus cum eo quod viri eſt, retinet, ſic ut muliebres minimè madeſcant loci. Tum horrore mulier eo ipſo afficitur die, ac veluti quadam titillatione contrahi uterum ſentit: cujus deinde os ita clauditur, ut ne ſpecilli ſummam admittat aciem: idemque interpoſito tempore, interius retrahitur, ut vix explorari digito obſtetricis poſſit. Inter hæc menſtrua compreſſa ſunt, niſi ſi primis aut noviſſimis menſibus, non ex ipſo quidem utero, ſed ex iis quæ ad cervicem ejus pertinent, venis, (ut in virginibus fit) ſanguis nullo fœtus incommodo feratur. Poſt hæc mammæ grandeſcunt, latera, lumbique exporriguntur, ac venter totus ſine ullo moleſti ponderis ſenſu intumeſcit: ut hoc quoque diſcrimine, tum à mola, tum ab uteri hydrope verus differre conceptus poſſit. Per hæc tempora frons interdum maculis fœdatur, vel citrinis, vel lividis, ipſeque oculorum ambitus aſpectu languido aqueum livorem exhibet: urina citrea eſt aut ſublivida,

Imprægnationis notæ.

itemque craſſa ac turbida, quæ levi concuſſione bullat, vel granula è ſumma corona demittit: hujus ſedimentum craſſum eſt, atque inſtar carptæ lanæ non benè junctum: eadem urina ſi vinum album accepit, ſimilis fit juſculo coctarum fabarum. Tandem verò fœtus moveri incipit, certiſſimum ſui præbens judicium: id quod aliis citius, aliis tardius, pleriſque omnibus media impregnatione contingit. Atque hæ concepti fœtus certæ notæ ſunt, qui, priuſquam abſolvatur, edaturque in lucem, multis ſollicitare incommodis matrem poteſt. Ea enim ſi alicui opportuna morbo, aut humorum vitio antè fuit, id ſecundo, tertiove menſe ſentire incipit. Itaque tum tota ea laſſa redditur, lumborumque, & inguinum, & femorum dolorem, gravitatemque patitur, ac gravi ſomno per diem urgetur. Inter hæc cibi amittitur cupiditas, fitque ingens nauſea, quæ modò irrita eſt, modò bilis vel pituitæ vomitum ciet. Hic ipſe ſi non ſequitur vomitus, fit protinus difficilis ſpiratio, & vertigo, animique tùm anxietas, tum levis defectio: interdum etiam abſurda oritur rerum alienarum appetitio, ut terræ, carbonum, teſtarum, & hujuſmodi. Sed perire hæc omnia poſt quartum aut quintum prægnationis menſem conſueverunt. Cæterùm ubi jam gravida eſſe fœmina cœpit, ſi ſubitò-

Prægnantium incommoda

mam-

mammæ marceſcunt, abortus periculum ſignificatur. Si cùm eadem gemellos fert, altera mamma extenuatur, alterum abortit: marem quidem, ſi dextra emacruit: fœmellam autem, ſi ſiniſtra. Hac enim parte magis fœmellæ, illa potius mares geſtantur. Æquè magnum abortus periculum eſt, mulierem utero ferentem acuto morbo rapi, aut ſanguine per inciſam venam inaniri, aut potentibus medicamentis perpurgari: utique ſi longo jam ſpacio grandior redditus fœtus eſt. Quin etiam ſine medicina partum elidere cita alvus poteſt. Prægnantibus hæmorrhois, valde malum: Eryſipelas in utero, perniciosum: lac etiam ubi è mammis profluit, præcipuèque aquoſum, imbecillum eſſe arguit, quod prægnans intus gerit. Duræ mammæ, incolume id eſſe teſtantur. Si gravidæ menſtrua ſolito more fluunt, ſanus eſſe fœtus non poteſt. Si febribus eadem conflictatur, aut vehementer ſine cauſſa manifeſta emacreſcit, magno negotio periculoque parit: aut certè abortiens, in diſcrimine verſatur. Ferè autem præter naturam tenuis tantiſper abortit, donec facta ſit habitior. Quæ autem mediocriter corpulenta ſecundo aut tertio imprægnationis menſe ſine evidenti occaſione abortit, huic acetabula (Græci κοτυληδόνες vocant) plena lentoris ſunt: ſicut fœtum continere nequeant pondere

dere gravem ſuo. Quicunque autem prægnanti inciderit caſus, ſpem ſecuritatis amittere non oportet, mammis nondum gracileſcentibus. Cæterùm ſi fœtus vitâ caret, nullus intus motus eſt, qui ante frequens fuit: venter gravis eſt, & quaſi procidere velle videtur, nihiloque ſecius ac ſi hydrope urgeretur, intumeſcit, diſtenditurque, & cadaveris pondere oneratur: idem ſimulque latera refrigeſcunt, quæ antè caluerant: ingens dolor circa umbilicum verſatur: ſtomachus mordetur: ſpiritus malè olet: oculi minuuntur dolentque: nares atque aures frigidæ fiunt: totus vultus pravo colore fœdatur: ipſa mulier crebrò inhorreſcit, & in animi labitur defectionem: interdum convulſionibus quaſi comitialibus diſtenditur: ferè autem ſemper gravi vigilia urgetur. Porrò futuri abortus hæc ſigna traduntur. Mammæ ſponte extenuantur, aut ex his lac aquoſum fertur: latera, ſuperuſque venter arctantur: lumbi, coxæque gravitatem inſolitam habent, & pigrè moventur: fœtus, ſi vitam habet, vix movetur: poſtremò aqua profluit ſanioſa, tenuis, dein ſanguinea, poſt quam ipſe ſanguis, hinc grumus, atque tum protinus fœtus excluditur. Cæterùm quum hoc ipſo incolumi partus incipit tempeſtivus: plus laboris eſſe ſolet in pingui muliere, quam in tenui: plus in puella

Signa emortui in utero fœtus.

Abortus præſagia.

ella edenda, quàm in maſculo. Ferè etiam plus negotii abortus, quàm maturus partus exhibet. Præſagire autem difficilem partum licet, ſi totus ante fœtum aquoſus humor effluit: aut longa, copioſaque ſanguinis eruptio anteceſſit: ſi ipſa fœmina crebrò inhorreſcit, & languidiore dolore, perque longiora intervalla urgetur. Rectè enim Hippocrates judicavit, partus ſine debito dolore periculoſos eſſe. Ubi mulier à partu haud commodè purgata eſt: venter, & interdum crura tument, dolor atque rigor lumbos atque imum ventrem occupat: fitque interdum animi defectio. Quod ſi ex partu febris cum ingenti continuoque dolore capitis infeſtat, ſcire licet in magno rem metu eſſe. *Difficilis partus notæ.*

Ubi uterus vulnere percuſſus eſt: inguina dolent, & coxæ, & femora: ſanguis partim ex plaga, partim obſcœnis locis effertur, ſequiturque bilis vomitus: Noviſſimè, ubi in propinquo exitium eſt, eadem quæ corde vulneratis ſolent accidere, ſequuntur. *Uteri vulneratio.*

Obſervationes in vitiis articulorum utiles.

MOrbus articularis Græcè ἀρθρῖτις appellatus, (ſub quo nomine ποδάγραν, χειράγραν, & ἰσχιάδα comprehendimus) ditrahere, & per intervalla re- *Morbus articularis.*

recurrens. gravibus tormentis dolorum afficere hominem ſolet: neque ullus ferè morbus eſt, qui magis à parentibus trahatur. Is ipſe interdum repentè in omnes irruit articulos: ſæpius paulatim accedit, oriturque levis chiragra, vel etiam podagra, maximèque calidioris naturæ hominibus: ſic, ut hunc dolorem nemo niſi expertus, morbi eſſe articularis crederet. Ab his partibus, multo ſpacio dolor ad cæteros articulos irrepit, quibus ex more eſſe infeſtus ſolet. Quin etiam cùm malum invaluit, vertebræ quæ in ſpina ſunt, afficiuntur, genæque dolent, atque ipſum interdum guttur, nec ulla ferè oſſium connexio hujus expers cruciatus eſt. Quæ pars huic vitio patet, ex levi occaſione fatigata, æquè frigido, calidoque offenditur. Hic autem morbus, ubi ad ſenectutem uſque inueteravit, aut certè in ea eſſe cœpit, itemque ubi extra hanc ætatem callum contraxit, nunquam ex toto ſanatur. Dum callum dico, nodoſam illam intelligo arthtritidem, ſub qua diducuntur articuli, diſtorquenturque, & motu pereunte curvi fiunt. Juveni autem ſemper facilius ſuccurritur, ſi amans laboris eſt, & accuratè victitat, & facilem alvum habet: præcipuè, ſi quæ morbum fecit materia, non ex diverſis miſta humoribus eſt. Quæ omnia tamen ſic ſpem faciunt, ut interea nondum

ali-

aliquis contractus ſit callus. Nihil æquè propemodum hoc morbo affectos adjuvat, atque tormina, vel quocunque modo fluens alvus. Nihil penè gravius eſt vino, atque Venere, ſi modo carent. Propter febrem quoque, & fieri vitia articulorum, & ſanari poſſunt. Salutiferum in his ſignum eſt varices naſci, aut urinam craſſam & multam eſſe. Atque hæc quidem communia ſunt in omni Arthritide: nunc illa, quæ magis propria, cuique vitio cenſentur, ſequar. Χειράγρα in manu eſt, ejuſque vel carpum affligit, vel partem externam, vel articulos ac vincula digitorum: circùm ſæpè tumor, rubor, calor, pulſansque dolor eſt. Ποδάγρα autem pedes infeſtat, ingeritque tormentum, vel malleolis, vel plantæ, præcipuèque pollicis articulo: eademque hic, quæ in priore ineſſe vitio diximus, ſequuntur. Podagra rarò caſtratos, vel pueros antè Veneris uſum, vel mulieres quæ menſtruis carent, adoritur, Quæcunque pars tum hic, tum in ſuperiore vitio, morbo patet, ea debilior fit, & emacreſcit, Podagræ dolores, ceſſante inflammatione intra dies quadraginta conquieſcunt: iidemque magis Autumno, atque Vere moventur. Coxæ autem dolor (Græci Ἰσχιάδα nominant) altius ad ſummam natem, non in magno ejus articulo defigitur, inde in femur quoque ſeſe, & in ſuram, & in extremum

Χειράγρα.

Ποδάγρα.

Ἰσχιάς.

pedem extendit. Idem interdum circa inguina inhæreſcit, & urinæ difficultatem laceſſitâ veſicâ parit. Ipſum verò crus modò calidum, modò frigidum eſt. Rarò evidens emergit tumor, minus ſæpè calor aut rubor. Id autem vitium graviorem præ cæteris generibus dolorem movet: ferèque poſt longum morbum, inclinatâ in coxam materiâ, giguitur. Porrò longiſſimum erit, atque nequaquam anno finiendum, ſi ingens torpor ſubeſt, & crus, coxaque, & lumbi multum frigent, alvuſque nunquam niſi ubi coacta eſt, reſpondet, & nil niſi ſtercoraceum mucum reddit: ſi denique arrigi pudendum non poteſt, hominiſque ætas annum jam emenſa quadrageſimum eſt. Huic vitio ſuccurrere ver atque æſtas poteſt: Parum ſperare vel Hyeme, vel Autumno licet. Junioribus æquè graves dolores atque ſenioribus, at non æquè longa morbi hujus ſpatia ſunt: ante quadrageſimum enim diem juvenes liberantur: minus etiam vehementes his torpores fiunt, minuſque crura, ac lumbi frigent, Jam verò ſi ſub eodem morbo dolor lumbos, coxamque deſerit, & ad inferiorem vertitur partem, ſperare utique bene licet: ſin contrà, coxâ, lumbiſque non deſertis ad ſuperiora pervenit, rem difficilem eſſe teſtatur. Quòd ſi eo jam ipſo in vetuſtatem incidente femoris ca-

caput elapſum extrà coxam eſt, protinus femur contabeſcit, homoque niſi uſtus eſt, claudicat. Obſervatum haud rarò eſt, ex hoc coxæ dolore natum hydropem eſſe. Sanata podagra, atque iſchias facilè reverti conſueverunt: at cæterorum vitia articulorum, non item. Ubi in humerum articularis doloris tormentum incubuit, nullus evidens tumor, vel calor, vel rubor eſt: ubi cubitum aut genu affligit, multum & doloris, & tumoris exhibet, ac ruboris, caloriſque perexiguum.

Obſervationes in vitiis cutis utiles.

VAriis incommodis tædiique plenis noſtra expoſita cutis eſt, quæ quamvis per ſe periculo vacent, fœda tamen eſſe, & propter malum fieri corporis habitum ſolent. Primo itaque loco ſcabies *Scabies.* ponatur, ξυσμὸς græcè appellata, durior illa ſcilicet cutis aſpretudo, leviſque exulceratio pruriens, & interdum rodens. In hac puſtulæ oriuntur modò humidiores, modò ſicciores: his ruptis, ulcus fit. Id purgata ſanie cruſtula tectum obdureſcit. Eò autem gravius malum eſt, quò magis cutem aſperat, quòque prurit magis, & quò plures occupat partes, & quò ſomnum magis aufert. Pravis ea radicibus, quæ talis eſt, nititur, magnoque negotio tollitur. Itaque hanc

Græci ἀγρίαν, id eſt, feram nominaverunt. Scabies omnis aliis quidem ex toto deſinit, aliis certo anni tempore revertitur. Ægerrimè autem in ſenibus ſaneſcit, peſſimaque eſſe in capite ſolet.

Impetigo. Hoc vitio gravior impetigo eſt, dura nimirum, aridaque cutis aſpretudo, multâ moleſta prurigine. Ea ferè vel manus occupat, vel pedes, habetque ſpecies numero quatuor. Ex his minimè mala eſt, quæ ſcabiem repræſentat, in qua aſperata cutis rubet, ſubduraque eſt, & erodente pruritu laceſſitur. Id communiter pruriginem vocant. Pejor eſt ea quæ aſperior, rubicundior, & majores puſtulas exhibet, eſtque ea impetigo, quæ græcé λειχήν appellatur. Prorſus autem hîc varia cutis figura eſt, & roſio major, multæque ſquamulæ decedunt, tum ipſum etiam malum latius vagatur, celerius ſerpit, certioribus temporibus & fit, & ceſſat. Tertia autem longè hac atrocior, pejorque eſt, quæ circum tempora oritur, aut certè ibi eſſe deſinit, neque unquam ex toto poſſe tolli videtur. Præcraſſa cutis eſt, longèque durior, ac magis tumens, eademque ſiccitate dehiſcens, paſſim finditur: magis etiam eroditur, ſquamulas ſubnigras remittit furfuribus ſimiles: iſtud vitium Græci

Ψῶρα. Ψῶραν dicunt. Peſſimum, atque inſanabile quartum impetiginis genus eſt, quod Græcè

λέ-

λέπρα appellatur: id eroſione latius procedit, totumque cum ſubjecto humore ſubalbidum eſt, ac ſpeciem recentis cicatricis repræſentat: adhæc cutis fiſſa ac vehementer dura eſt, ex qua cum ſquamulis (quas ea habet ſubalbas vel pallidas) ſanguis fertur. Facile Lichen neglectus in pſoram: & hæc in lepram vertitur. Feré paulatim emarceſcunt hi quos ſemel vel pſora, vel lepra contaminavit. Impetigo hoc à ſcabie diſtat, quòd ſiccas puſtulas habeat, omnis tum humoris, tum ſaniei expertes: contra ſcabies habeat.

Nunc de vitiligine dicam, in qua cutis *Vitiligo.* alienis maculis, iiſque non continuatis, at variè diſiunctis vagantibuſque fœdatur. Sub hoc vitio ſenſus affectæ partis vel obtorpeſcit, vel totus amittitur. Eſt autem generum id duorum, Α'λφὸς ſcilicet, & λεύκη. Sub *ἀλφὸς.* priore ſumma tantum afficitur cutis, eſtque maculis quibuſdam ceu umbrá obſcurata, fitque hoc modo Alphus vel albus vel niger: itaque noviſſimus hic Melas appellatur. Porrò Leuce longè altius totam cutem, non *λεύκη.* tantum ſummam prehendit, magiſque quàm Alphos albet. Pili è cute excidunt, & viciſſim naſcuntur novi, tenues, albi & omnia lanugini ſimiles. Alphos vix unquam, niſi cum inveteravit, cutem penetrat. Leuce non ſolum hanc, ſed ipſam etiam ad oſſa uſque

afficit carnem: ille curationem non difficillimam habet: hæc vix unquam remediis tollitur, aut ſi certè tollitur, ſemper eo loco pravi relinquit coloris veſtigium. In Leuce cani pili ſunt: in alpho naturales. Ex hoc, ubi quis locum acu pupugit, cruor fertur: ex illa, ſanies aquoſa duntaxat: utrunque autem vagatur, verùm in aliis citiùs, in aliis tardius. Experimento diſcitur utrum ſanabile quid horum ſit, nec ne. Nam cutis inciditur, aut intromiſſâ pungitur acu: tum ſi cruor promanat (quod ferè in utroque Alpho fieri diximus) ſperari curatio poteſt: ſi tenuis ſubalbaque ſanies, non poteſt. Æquè inanis omnis medicina eſt: ſi id vitium inveteravit: ſi magnum ſpatium multaque occupat corporis loca: ſi altè intra carnem demerſum eſt: ſi locus ex toto colorem amiſit ſuum, ac quidvis potius quàm ruborem habet: ſi denique aſpero panno perfricta cutis, colorem non mutat. Omni vitiligini malus jungitur corporis habitus, quem qui habet, is huic vitio magis opportunus eſt.

Exanthemata. Exanthematum quoque hoc loco proponenda obſervatio. Hæc ubi quidem intus immorantur, nondum tamen foras emerſerunt, talia fiunt. Totum corpus fit grave, & punctionibus quibuſdam afficitur: dolor vehemens in capite, aliquis etiam in pectore, in faucibus, & in dorſo eſt: ſicco ore

craſ-

craſſum ſputum vix extunditur: oculi intumeſcunt: pruriunt nares: rauceſcit vox, ſpiritus difficulter, crebròque trahitur: totus vultus ardore, ruboreque quaſi effloreſcit: inter hæc multa ſomni cupiditas eſt, oriturque febris Synocho non uſquequaque diſſimilis. Ubi verò id vitium foris quoque ſeſe in cute prodit, increſcunt quæ modò dixi omnia, præcipuéque capitis dolor, & ſpirandi difficultas: ipſeque pulſus æquè ut antè creber, velox ac vehemens manet. Ferè autem incipiente eruptione, facies quibuſdam maculis imbuitur, quæ mox ſubeunte humore, vel aguntur in altum, vel in latum exporriguntur: illa, ſublimia exanthemata: hæc, lata vocamus: priora exulcerant, & pruritum movent, quo certè lata carent. Id autem genus vitii, aut corrupti excrementi dejectione, aut copioſis ſudoribus conquieſcit. Vix quiſquam hominum eſt, quin vel ſemel ſic laboret ante legitimam ætatem. Magis autem expoſiti exanthematis ſunt infantes atque pueri: ſeniores rariſſimè, & non niſi ſummo periculo ita ægrotant. Quanquam autem exanthemata in quælibet cadere anni tempora poſſunt, magis tamen Vere, & ſub Autumni finem oriuntur: idque humidis magis, quam ſiccioribus corporibus. Tutiora autem ſunt quæ citò emergunt, (aliis enim protinus id accidit,

 aliis

aliis tertio, vel quarto, & interdum quinto poſt infirmam valetudinem die) & quæ citò (ſi ſublimia ſunt) matureſcunt, quæque rubrà, magnaque ſunt, minimèque ſibi mutuò contigua: adhæc quæ febrem non vehementem movent, eamque egreſſa ipſa finiunt. Cæterùm mala ſunt, quæ lentè prodeunt, magiſque ſi violacea ſunt: ſub his enim frequens fit ſyncope. Commoda quoque non ſunt, quæ vel lividi coloris, aut viridis, aut atri ſunt, quæque iteratis vicibus modò emergunt, modò rurſus occuluntur. Æquè mala ſunt ea quibus ingens accedit febris, vehemenſque ſpirandi difficultas, & inquietudo corporis, & multa ſitis, & infirmæ naturæ vires. Hiſce ita concurrentibus, magna ex parte ægri pereunt, magisque ſi lata exanthemata ſunt. Certæ mortis ſyncope eſt index, itemque urina ſub imbecillò robore viridis. Pernicioſum etiam eſt poſt cruentam urinam, nigram mei cœpiſſe. Nihil æquè attentè obſervari, atque vox & reſpiratio debet. His enim integris, magna ſpes eſt: violatis, dubia. Quisquis huic malo ſuccumbit, ferè tanquam ex angina præfocatus moritur, aut certè propter tormina, aluique profluvium labaſcente naturâ exanimatur. Exanthemata ſæpè ſine ullo vitæ periculo, ſine peſtis nota in populum aëris vitio graſſan tur: ſæpè hæc ipſa peſtem, malas-

laſque judicationes ſanguineæ febris comitantur: rarò aliquis ex ſublimibus moritur, multos lata tollunt.

Obſervationes in vitiis utiles, quæ non certam partem aliquam, ſed variam occupant.

INflammatio, quæ Græcis φλεγμονὴ dicitur, his ſeſe notis prodit. Pas affecta tumet, prementi digito renititur, tenditur, calet, rubet, & pulſanti dolore urgetur: is morbus aut latente materiæ reſolutione finitur, quod probandum eſt: interdum citra hæc malignus eſſe incipit, quod peſſimum eſt. Mala etiam curatione, in durum, ſenſuſque vertitur expertem tumorem, quod bonum non eſt. *Inflammatio.*

Grandiorem inflammationem ſubinde gangræna, atque ſphacelus conſequuntur. In priore, pars emori incipit, tenditque ad innati caloris extinctionem: tum autem floridus inflammationis color perit, ſimulque dolor & pulſatio. In ſphacelo autem (qui Latinis Syderatio dicitur) pars ſenſum, motum, ipſamque vitam tota amiſit, fitqne prorſus nigra, mollis, putris, & malè olens, & cadaveroſa. Hic caſus (niſi corrupti membri amputatione maturè ſuccurritur) præceps exitium affert. *Gangræna.* *Syderatio.*

Utilis quoque in eo vitio obſervatio eſt,

quod Græcis ἄνθραξ, nobis Carbunculus appellatur. Locus primùm prurit, dein rubore picis, aut bituminis more ſplendeſcente effloreſcit, & maximo dolore urgetur: tum protinus puſtula vel una, vel multa oritur, flagrantiſſima, non nimiùm eminens, eaque nigra eſt, & interdum livida, vel pallida. Hac rupta ulcus cum cruſta gignitur, qualis inuri ferro cadente ſolet, eademque inflammatione cingitur, atque vi ardoris extorretur. Itaque cutis eo loco ſic inferiori carni aſtricta, affixaque eſt, ut inde diduci ea, dividique non poſſit: quæ in proximo ſunt partes, caloris, doloriſque incommodum conſenſu quodam omnes percipiunt: præter hæc, horrore ſubinde homo concutitur, ac febre perturbatur, cui multa aceedit nauſea, & ſomni cupiditas, & cordis tremor: ipſe verò tumor nunquam ſuppurat, ſed excidente tandem, corruptæ,propter exuſtionem carnis,particula cavum accipit, & ſordidum ulcus. Id genus mali acutum, & ex toto mortiferum eſt, magiſque ſi febrem excitavit,ſi non longè à præcipuis abſiſtit viſceribus, in axillis ſcilicet, & in inguinibus. Metus enim eſt facilè id intrò reverſurum: quod ubi incidit, in certo vitæ periculo homo verſatur, maximèque ſi plura etiam ſigna comitantur, non bona. Sæpè etiam, cùm id vitium circà ſtomachum fauceſve ortum eſt,

Carbunculus.

ſubi-

ſubitò ſpiritum elidit. Minus lethalis Carbunculus ruber eſt, atque hinc pallidus. Niger ex toto peſtilens ac pernitioſus eſt. Grave autem peſtilentiæ tempus omnis penè carbunculus & antecedit, & comitatur, idemque tum penitus eſt exitialis. Qui verò aliàs oritur; is, etſi maximis quoque doloribus terrere poſſe videatur, curationem tamen non difficillimam habet.

Ερυσιπέλατος quoque proponenda animadverſio, tum ſimplicis, tum ejus quod exulceratum eſt. Utrique commune eſt, horrorem ferè ubi incipit & febrem movere, ſemperque minus inflammatione, tùm dolere, tùm intumeſcere, perque corporis ſumma latè diffundi, coloris eſſe ex rubro flaveſcentis eoque colore ubi digito urgetur privari, iterumque ubi laxatur imbui, ad hæc pulſationem non habere, multòque minus tenſionem, itemque ex una ſede in aliam ſerpendo migrare, & locum quem obſidet, mordere atque vrere. Simplex Eryſipelas ardorem ceu quandam deflagrationem & ruborem ſine ulcere exhibet. Hippocrates Aphoriſmorum libro, ἐπιφλόγισμα, noſtri, ſimilitudine coloris ducti, Roſam vocant. Quod vitium is author per anginam peſtiferum eſſe ſcripſit, ſi poſtquam ſemel exortum in pectore eſt, ſubitò rurſus intrò revertit. Cæterùm ubi exulceratum eſt Eryſipelas Ερυσίπελας.

quod

Ignis ſacer. quod propriè ſacer ignis appellatur, cutis aliâs ſumma afficitur, in eaque cruſtulæ tanquam furfuraceæ oriuntur, aliâs tota ulcus ſuſtinet, ruptiſque puſtulis ſaniem purulentam reddit. Eryſipelas ſæpiſſimè in facie verſatur, eamque ſubinde ſerpendo, totam occupat, multùmque tum intumeſcit, tum expanditur, ac, niſi remediis ſuccurritur, rapere etiam hominem ſtrangulatu poteſt. Pravum quoque eſſe ſolet, quod propter confractum, aut nudatum os natum eſt. Semper autem utile eſt ab interiore parte ad externam Eryſipelas verti: peſtiferum ab hac ad illam demigrare. Ab eodem vitio putredo aut ſuppuratio inimica ſunt; id quod nunquam propè accidere ſimplici Eryſipelati ſolet, ut quod magis perſpiratione cuticulari latenter diſſipatur.

Papulæ. Nunc propter cauſæ affinitatem de papulis dicam, quas herpetis appellatione ſignificari video. Earum duo genera ſunt, alterum ſimplex, & mitius: alterum exedens ac ferum, quod ideo Græci ἄγριον dicunt. Simplex minimis puſtulis ſummam cutem exaſperat, leviterque rodit, & rubore ſuffundit, & pruritu ſollicitat, in orbemque ferè procedit, ac plerunque ſaneſcente medio extrema lóngius vagantur. Id vitium, quoniam puſtulas exhibet milio ſimiles, græcè ὁ τῆς κέγχριας ἕρπης appellatur. Ubi

verò

verò feræ papulæ ſunt quas Græci ἐσθιομένας id eſt, excedentes vocant, ſimiliter quidem, verùm magis cutis, non ſumma, ſed tota exulceratur: magiſque, & roditur, & rubetur ex puſtulis ruptis ulcuſcula ſunt arida ſine ſanie, ſine pure. Ut hoc quoque nomine id vitium ab igne ſacro, cui alioqui omnia propè ſimile eſt, differat. Nam huic magnæ ſunt puſtulæ, exulceratæ, humidæ, è quibus pus ſanioſum fertur. Papula omnis minimè omnium ulcerum, quæ depaſcendo ſerpunt, periculoſa eſt. Verum curationem difficilem & longam habet, maximè ea quæ minus rotunda eſt. Talis enim in impetiginem, ſi ſublata eſt, tranſit.

Οἴδημα, tumor laxus & mollis, & albus eſt, ſine dolore, ſine calore, idemque digito preſſus foſſulam quandam reddit. Frequens id vitium pedibus, interdum & toti corpori eorum eſt, quos aqua inter cutem, aut tabes, aut malus habitus conſumpſit. Idem ſæpiſſimè reſolutum conquieſcit, nec rarò in nodos quoſdam & excreſcentia tubera degenerat. Promptius per hymem crapuloſis & ſenibus accidit. *Laxus ſine ſenſu tumor.*

At verò ὁ σκιρρὸς prædurum ac renitens tumor eſt, ac ſenſus (ſi quidem exquiſitus eſt) expers, colore inter rubrum nigrumque medio. Idem initio exiguus, paulatim ad grandiorem molem inſurgit. Sæpè eo vitio je- *Durus ſine ſenſu tumor.*

cur,

cur, ſæpius lien temtatur, non ſine certo metu graviſſimorum ac lethalium morborum. Interdum aliis etiam partibus accidit, quum perperam curata in ipſis inflammatio, vel Eryſipelas fuit. Recens ſchirrus, ſi premitur, doloris exhibet ſenſum aliquem, & locum medicinæ præbet: Conſummatus ſenſu penitus caret, neque tolli remediis poteſt. Schirrus aliis reſolvitur, aliis perpetuò durus manet, quibuſdam etiam in cancrum vertitur.

Finitimæ huic vitio ſunt ſtrumæ, Græcis *Struma.* Χοίραδες appellatæ, duri ſcilicet glandularum tumores, maximéque in collo, in quo longa ſerie diſponuntur: unde interdum ad alas perveniunt, itemque in pectus, & in mammas fœminarum: inguinibus etiam quorundam infeſtæ eſſe ſolent. Hoc ipſum vitium interdum mitiùs eſt, tumque tumorem exhibet æqualem, rotundum, circumſcriptum, non maximè durum, inflammatione doloreque carentem omnia ſchirro ſimilem. Porrò ubi vetus id gravéque factum eſt, malignum ulcus & ſerpens, & erodens accipit: unde ipſe quo comprehenditur ab eo locus locáque proxima exeduntur. Idem interdum malignitate adeò efferatur, ut haud multum à Cancri abſit natura: tum febris etiam movetur, tumorque eſt inæqualis, in quo pul-

ſan-

ſantes dolores inſunt, ipſæque venæ eminent. Idem manuum contrectatione fit pejor & per omnem vitam, quoniam non matureſcit, durat: ac ſive ferro, ſive medicamentis hæ ſtrumæ curantur, ferè juxtà cicatrices reſurgunt. Strumæ omnes magno negotio tolluntur, acciduntque maximè (quibus etiam minus noxiæ ſunt) pueris, præcipuè ſi breve his collum, & preſſa tempora, & largæ maxillæ ſunt. Adultioribus, magiſque ad ſenilem ætatem provectis, raræ quidem, at difficillimæ omnes ſunt ſtrumæ. Deteriores etiam eſſe volunt, quæ dolore carent.

Periculorum, & propter longam durationem plenum tædiorum cancri vitium eſt, Græci *καρκῖνον* vocant. Tumor eſt durus, rotundus, inæqualis, aſpectu teter magis, quàm inflammatio nigricans, at non juxtà fervidus. Idem latè circum circà dolet, qui quidem eſſe mollis intuentibus videtur, verùm tactui occurrit dutiſſimus. Circa eum venæ interdùm plenæ, vel pallidæ, vel lividæ tenduntur, & quaſi incurvantur: ſicut animantis cancri diductos pedes ſimilitudine quadam repræſentet. Ubi id malum incipit, formâ ciceris exiguum eſt, durum, rotundum, obſcuri coloris, idque aliàs aliquo cum dolore & calore, aliàs ſine his: atque interpoſito ſpatio creſcens, magnitudine *Cancer.*

fa-

fabam & hinc nucem juglandem, aut quid his majus æquat. Idem tumor modò ſine ulcere, modò cum eo eſt. Ubi id eſt, ſuprà hæc quæ propoſui, pars aſſiduè exeditur, ejuſque profundum roſione ſuffoditur, corruptæ carnis exhibens formam, exitque ſanies peſtilentiſſima, tenuis, nigra vel fulva, copiâ, & odore abominabilis: ulcus ipſnm inæquale, labiis cum tumore præduris & inverſis, concretaque humorum illuvie teterrimum eſt: lenta febris aſſiduè tenet, crebròque anima deficit; maximè ſi vitium non procul à corde eſt: interdum multus ſanguis ex ulcere propter exeſam venam fertur, ſemperque malum creſcendo, donec occidat, ſerpit. Scire autem licet, ut omnibus corporis partibus ineſſe hoc vitium poſſe, ita ſæpius fœminarum accidere mammis conſueſſe, itemque ori, oculis, vulvæ, peni vel ano, magiſque ſi menſtrua diu ſuppreſſa ſunt, vel ſi diuturnæ curatæ fuerunt hæmorrhoides, aut longa quartana febris afflixit. Ubi recens cancer eſt, neque adhuc dum alquo in membro vetuſtate penitus inſedit, curationis aliquam viam præbet. Quum verò is inveteravit, aut penitus etiam inhæreſcit, nullâ medicinâ vincitur, magiſque ſi ſimul etiam ulcus acceſſit. Sed & curationibus magis laceſſitur, quàm juvatur: nam ſi ferro quis aduſſit, multo magis id tum con-

cita-

citatur efferaturque, & exitii cauſſam certi præbet. Tum etiam etſi ſcalpello exciſum eſt; tamen poſt inductam cicatricem revertit, creſcitque donec vitam adimat.

Proxima nunc eſt vulnerum atque ulcerum obſervatio. Tutiſſimum vulnus eſt, quod lineæ modò rectum, & in carne, & tantum diſciſſione illatum, non etiam colliſione eſt: præſtat enim acuto telo percuſſum aliquem, quàm retuſo eſſe. Malum autem vulnus eſt, ex quo aliquid exciſum eſt, aut alia parte abſciſſum, aliâ dependet. Omniumque peſſimum rotundum eſt. Lethale eſt quod cor accepit, vel cerebrum, vel ventriculus, vel jecinoris portæ, vel ſpinæ medulla, vel pulmo medius, vel tenuium aliquod inteſtinorum, vel circa fauces magnæ, tum venæ, tum arteriæ. Æquè certum periculum, at non æquè præceps affert, quod membranas, quibus cerebrum continetur, violavit, aut jecinoris craſſum, aut renes, aut lienem, aut vulvam, aut veſicam, aut ſeptum tranſverſum. Anceps etiam caſus, & metu plenus eſt, in alis, & in poplitibus grandes venas intuſque conditas ictas eſſe, itemque eas quæ ad anum, & ad teſticulos perveniunt: tum enim periculum omne in nimia vertitur ſanguinis profuſione. Non tutò etiam loca inania, & articuli, & quæ pars inter digitos eſt, itemque alæ, & fæmen, *Vulnus.*

& caput muſculorum, vel nervus, arteria, membrana, os, & cartilago vulnerantur. Periculo quoque ſubjacet quodcunque magnum eſt. Porrò ex omni vulnere facilius ſaneſcit puer, vel adoleſcens, quâm ſenior: firmus homo, quàm impotens: quadratus, quàm nimis vel gracilis, vel plenus: temperans, quàm vino, Venerique deditus. Vulnus citiſſimè ſaneſcit Vere, tardiùs Æſtate, atque Hyeme, tardiſſimè Autumno. A vulnere diſtentio nervorum lethalis eſt. Malum etiam eſſe vulneratis compreſſam alvum Hippocrates judicavit.

Ulcus. Quædam etiam in genere dici, de ulceribus poſſunt, neque enim ſimplicia ea eſſe ſemper, ſed & tumorem interdum colliſionemque habere conſtat: eademque aliàs nimia carne, quæ ſuper increvit, onerantur: aliàs varicibus implentur: nonnunquam duris labris ac decoloribus cinguntur. Non rarò etiam ubi facta cicatrix fuit, interpoſito tempore rurſus inflammatione laceſſuntur, ac diſrumpuntur: maximèque iis caſibus, ubi os ſubtus corruptum eſt, incidit, id quod hic ſciri licet, quoniam os primum pingue fit, dein nigrum, vel carioſum. Jam etiam malignum eſſe ulcus (κακοήθες Græci dicunt) atque ægrè admittere cicatricem ſolet, quod δυσεπούλωτον vocant. Id magis fieri per pravum corporis habitum, aut

aut per jecinoris lieniſque affectiones compertum eſt: ac tum ferè, vel calloſa labia ſunt; vel varices juxtà inhæreſcunt ipſeque fœdi homo coloris eſt. Fit quoque exedens ſubinde ulcus, quod ſanas etiam carnes in vicino poſitas, non tantum corruptas, atterit, depaſcitque, Græcis νομώδης appellatur. Id verò oriri maximè poſt ea conſuevit vulnera, quæ medici imprudentiâ, mordacibus agitata medicamentis ſunt: aut certè poſt ignem ſacrum, poſtque eas puſtulas quas acer bilis multo pruritu excitavit. Hujus ipſius generis ἡ φαγεδαίνα eſt, quæ latè vagando, cutem & primam tantum carnem exedit: ulcus etiam interdum eſt cavernoſum, cujus oſculum anguſtum eſt, fundum altè intrò deſcendit, ac latè ſeſe in varios ſinus tanquam in cuniculos diffundit id modò intus durum calloſumque eſt, modò non eſt. Ubi eſt, fiſtulæ nomen accipit, cujus multa haberi obſervatio poteſt: ſiquidem alia curatu facilis, alia difficilis, & quædam penitus incurabilis eſt. Expedita medicina eſt, cum id vitium ſimplex atque recens intra carnem conſiſtit, magiſque ſi juvenis aliquis ac firmo corpore eſt. Difficilis eſſe fiſtula judicatur, quæ os, vel cartilaginem, vel nervum læſit: itemque ea quæ articulum violavit, vel ad veſicam, ad pulmonem, ad vulvam, ad grandes venas

φαγεδαί-να.

Fiſtula.

& arterias, vel ad inania loca, ut ad guttur, ſtomachum, pectus, aut inteſtina penetravit. Sub his enim caſibus, modò periculum anceps, modò certa pernicies eſt: idque multò magis, ſi ſenex homo, ſi ægrum corpus, aut mali habitus eſt. Ex eodem autem ulcere ſi plus materiæ fertur, quàm quod ſimplici ſpatio convenit: ſcire licet plures intus ſinus eſſe: atque hic, ſi ſola eroſa caro eſt, pus leve album, & majore copia fertur: ſi locus nervoſus, ejuſdem quidem pus coloris eſt, verùm tenuius, & minus. Ab ipſo nervo quod promanat, pingue, & oleo ſimile eſt, ad quod etiam dolores accedunt: ſi vena affecta eſt, cruor ſubinde puri miſcetur: ſi os, tenuis inde liquor fertur. Ferè autem ut quodvis ulcus, ita etiam id quod altum, anguſtum, atque calloſum eſt, ſi diutius anno duravit, os afficit. Id autem cognoſcitur, ſi, quod ultimo ſpecillo exploratur, renititur, ſic, ut non elabatur idipſum, verùm æquali in loco ſiſti videatur: tum enim levis caries eſt. Si verò inæquale, atque aſperum ſubeſt, vehementius os eroſum eſt. Fiſtula omnis difficilimè ſaneſcit, præcipuè quæ inveteravit, quæque profundè inhæreſcit, & multos ſinus habet. Quodcunque ulcus inducta cicatrice ſemel curatum, paulò poſt iterum rumpitur, id ad fiſtulam inclinat. Cæterùm ulcus adeò interdum fit ma-

malignum, atque virulentum, ut partem putrefactione corrumpat. Id ſanè viſcidum quid, aut carnem intus mollem habet, aut malè olenti obſitum cruſta eſt, ex quo teter vapor fertur, qualis è cadaveribus corruptiſve carnibus ſpirat. Tale verò ulcus eripere etiam homini vitam poteſt, & cùm ulterius efferatur, in exedentem ſphacelum verti. Porrò ſcire licet malum ulcus eſſe, quod diu durat, quodque morbis ſuccedit, itemque quod in ambitu glabrum eſt. Pilos autem qui ſemel defuerunt, iterum innaſci ſalutare eſt. Inimica etiam judicatur â forti in ulceribus pulſu, ſanguinis profuſio. Si tumores ſuprà ulcera ſubitò occultantur, idque in parte acciderit corporis anteriore, prorſus vel lateris acutus dolor, vel inſania timenda eſt, Quòd ſi id à tergo factum fuit, periculum à nervorum diſtentione, vel rigore eſt: optatiſſimumque inter hæc eſt, citam alvum fuiſſe. Malum etiam ſignum eſt, multam exulceratis vigiliam eſſe, & ſpiritum difficilem, & ſitim, & cibi faſtidium, & febrem: itemque pus habere nigrum, aut fæculentum, & fœtidum. Animam autem deficere, peſſimum omnium eſt.

Proximum eſt quædam de ſanguine, ſanie, atque pure communia vulneribus ulceribuſque dicere. Sanguis per ſe notus eſt. *Sanguis.* Sanies non ſolum hoc tenuior, verum etiam *Sanies.* omni-

omnium quæ defluunt tenuiſſima, minimè glutinoſa, ſubalbida, aut ſubrubicunda, Græcis ἰχὼρ dicitur. Quod hoc craſſius, & magis glutinoſum eſt, id noſtri quidem virus, & ab eo ulcus virulentum: Græci autem (quoniam albo propè melli ſimile eſt) μελικηρὸν appellant. Cæterùm pus omnibus his craſſius eſt, & albidius: nequaquam tamen ſic glutinoſum, ut ſordes, quæ veluti concreta adhæreſcit ulceri, unde ſordidum eſſe ulcus dicitur. Sanguis optimus eſt calidus, rubens, modicè craſſus, non tenax. Malus eſt, nimium tenuis, aut craſſus, lividus, niger, aut pituita imbutus, aut varius. Sanies inutilis eſt multa, nimium tenuis, livida, pallida, nigra, glutinoſa, fœtens, calida, erodens: utilior non multa, modicè craſſa, ſubrubicunda, aut ſubalbida. Meliceria improbatur multa & præcraſſa: huic contraria, tolerabilior eſt. Pus inter hæc eſt optimum, meliusque habetur quo minus eſt, & quo craſſius & albidius. Idemque probatur quod leve & æquale, & coloris unius eſt, & nihil olet: quodque modo & magnitudini vulneris, ut tempori convenit. Siquidem plus ejus ex majore vulnere, & nondum ſolutis inflammationibus fertur. At verò malum pus eſſe ſciendum eſt, quod tenue atque dilutum ſeri colorem refert, magisque ſi protinus ab intio tale

Pus.

Sordes.

tale eſt: æquè ut ſi pallidum id aliàs, vel lividum, vel fæculentum, vel fœtidum eſt. Illud quoque obſervari poſſe videtur, cruorem ex vulnere ferri, vel recente, vel jam ſaneſcente: pus verò ex eo ulcere, quod ad ſanitatem inclinat, ſaniem ex incipiente, atque crudo: virus ex maligno.

Noviſſimè venæ proponatur, aut arteriæ dilatatio, quæ in hac ἀνεύρισμα, in illa nobis varix, Græcis κιρσός appellatur. Utrinque ſanguine multo vaſa implentur: ſed in vena craſſo, in arteria ſpirituoſo, hîc magna, turgida, ſæpeque moleſta ineſt pulſatio: illic nihil horum: utrinque pars ſine dolore tumet, preſſaque cedit, reditque. Varici magis crura quàm cæteræ partes patent, maximèque in fœminis, quæ utero gerunt: & in his quibus ſoluta quartana, aut curata longa hæmorrhois eſt. Aneuriſma modò in externis eſt membris, circa jugulum atque pectus: itemque in manibus & pedibus: modò intus quoque inhæreſcit, præcipuè ſub pectore juxta lienem & meſenterium.

Varix. Ἀνεύρισμα.

MEDICINALIUM OB-SERVATIONUM

LIBER III.

QVO II EVENTVS EAQVE PROponuntur judicia quæ tàm de univerſalibus haberi morbis poſſunt, quàm de particularibus.

QUum ſuperioribus libris morbos propoſuerim, qui vel totis corporibus inſunt, vel ſolam particulam occupant: proximum nunc eſſe videatur, in genere quædam de utriſque dicere. Neque enim parvi referre arbitror, quæ cujuſque morbi vis, aut acumen, aut duratio, aut eventus ſit, obſervare: æquè profectò, ut in quem alium aliquis verti morbus poſſit, quibus ætatibus magis accidere, quibus temporibus anni, quibus cæli tempeſtatibus, quibus locis. Nec inutile quoque videatur, ipſius ægri mentem, mores, orationem, inſomnia, vultum, præcordia, ſpiritum, pulſum, appetentiam, victum, geſtum, decubitum, ipſum denique habitum, omniaque corpore exeuntia in morbis omnibus intueri, & ex his obſervationes utiles petere. Quæ quidem ſingula, quoad poſſum, noviſſimo hoc libro proponam.

Ergo

Ergo acuti eſſe morbi, & perniciem afferre magna ex parte laborantibus ſolent, febris peſtilentialis, morbus attonitus, cerebri inflammatio, quam Græci φρενῖτιν dicunt, itemque veſicæ inflammatio, & nervorum rigor, quem τέτανον vocant. Acuti quoque morbi, at commemoratis minus ſunt, minus etiam pernitioſi, verùm ſic ancipites, ut modò occidant, modò ſaneſcant, febris ardens, lethargus, uva, angina, inflammatio lateris, vel pulmonis, itemque ventriculi, jecinoris, lienis, renum, uteri. Cæterùm is morbus, quem χολέραν dicunt, æquè ut hi quidem anceps, at longé tamen acutior eſt. Breves morbi ſimulque ſalutares ſunt, febris diaria, & tertiana intermittens exquiſita. Longi autem, & ſine periculo ſunt (niſi quid ipſis tamen acceſſerit) febris quartana, gravedo, reſolutio nervorum, morbus articularis, ſive totum is occupat corpus, ſive partem: adhæc, ſcabies, impetigo, cæteraque penè omnia cutis vitia. Longi & ancipites ſunt, morbus comitialis, melancholia, deſtillationes omnes excepta gravedine: adhæc abſceſſus in pectore, coli dolor, alvi profluvium, tormina, teneſmus, lævitas inteſtinorum, hydrops, ſubdurus in jecinore, in liene, & in renibus tumor, ulcus & calculus renum, & veſicæ: itemque hæmorrhoides, & fœminarum fluor:

Morbi acuti & lethales.

Acuti morbi & ancipites.

Morbi breves & & ſalutares.

Longi morbi & ſalutares.

Longi morbi & ancipites.

 or:

Longi morbi & lethales. or: ipſa demum Elephantia, & Venereus morbus. At verò ut longi morbi, ſic etiam peſtiferi eſſe ſolent, febris hectica obfirmata, ulcus pulmonis, itemque ſubſtantiæ tùm in hoc, tùm in jecinore corruptio, tabes, marcor, cancer tùm exulceratus, tùm occultus, & qui febrem acutam, aut durum jecur lienemve ſecutus hydrops eſt, quæque inteſtinorum levitas torminibus acceſſit. Longus morbus cùm penitus inſedit, æquè ut acutus difficilis eſt: & acutus quidem, quo vetuſtior: longus autem, quò recentior, eò facilius curatur.

Tranſitiones morborum aliorum in alios. Morbi autem tranſire alii in alios interdum ſolent, idque priore aliàs ceſſante, aliàs manente. Itaque diaria febris in hecticam tranſire, & in putridam poteſt. Erratica autem, & ex variis nata humoribus, ſæpè in quartanam: atque hæc interdum in cotidianam vertitur: itemque quævis alia febris in morbum articularem, vel in reſolutionem nervorum, vel in abſceſſum. Febris verò ardens, & lateris inflammatio, & angina, tranſire in inflammationem pulmonis poſſunt: atque hæc rurſum ad inſaniam. Morbumque quoque comitialem melancholia, atque hæc illum interdum excipit. Sæpè etiam lateris inflammatio, atque pulmonis, in pectoris abit ſuppurationem: itemque hæc in tabem, atque in alvi fluxionem. Adhæc poſt

poſt longas deſtillationes, tabes: poſt ſanguinis ſputum, puris ſputum: & poſt hæc tabes. Poſt morbum attonitum nervorum reſolutio, itemque poſt coli dolorem: poſt hunc etiam, morbus articularis, vel comitialis, vel volvulus, vel hydrops. A lienis vitiis, & à ſinceris dejectionibus tormina: ab his lævitas inteſtinorum, poſt quam hydrops, idem etiam poſt durum jecur atque lienem hydrops, & poſt auriginem, & poſt malum corporis habitum, ſiquidem hic à pituita crudus eſt: à melancholia autem natus, magis in elephantiam vertitur. Poſt tormina, teneſmus, & viciſſim poſt teneſmum, ſi bilis ſubeſt, tormina: vel ſi magis pituita, coli dolor, aut volvulus. Poſt longum coxæ dolorem, claudicatio, itemque hydrops. Poſt fluorem etiam uterinum, & profuſas hæmorrhoides, aut undecunque immodicè promanantem ſanguinem, hydrops: poſt cæcas hæmorrhoides, ani inflammatio: poſt grandiſſimam inflammationem, gangræna, atque ſphacelus: poſt impetiginem, lepra, quam Græci ſic nominant. Porrò qui morbus ex alio naſcitur, is ferè occidit: à priore enim fatigata natura, ſecundum ſuſtinere vix poſſe videatur. Eſt tamen hujuſmodi tranſitio interdum tuta. Nam pro valetudine eſt, pulmonis inflammationem verti in abſceſſum ponè aures, qui ſuppuret: aut

Qui morbi commodum aliis ſuccedant.

aut certè in partibus inferioribus, qui ad fiſtulam perveniat. Febrem quoque continuam quæ viceſimum jam diem exceſſit, rectè abſceſſus ad articulos natus excipit. Tuta etiam eſt poſt acutam febrem aurigo, ſi quidem molle præcordium & elapſus ſeptimus dies eſt. Adhæc non incommoda febris poſt nervorum eſt reſolutionem, itemque poſt horum diſtentionem, niſi ea ſiccitatem inanitionemque ſecuta eſt. Attonitum autem morbum, & coli dolorem, tutò nervorum excipit reſolutio: lippitudinem, alvi profluvium: tormina, teneſmus: inſaniam, varix, vel hæmorrhois, vel tormina: ſingultum, ſternutatio: longas dejectiones, vomitio: ſurditatem, bilioſa alvus: ſanguinis in fœmina vomitum, profuſi menſes: lienis tumorem, tormina; dolorem præcordiorum, qui ſine inflammatione ſit, itemque volvulum ex urinæ natum difficultate, febris. Ac ſub his quidem caſibus ferè priorem morbum alter ſuperveniens depellit. Jam verò à viliori parte morbum ad nobiliorem verti, adeoque ab ſummo corpore ad viſcera, vitæque penetralia tranſire, periculoſum eſt, æquè profectò, ut cùm ex calido morbo alius ſit frigidus: veluti ſi poſt acutam febrem hydrops oritur, aut poſt jecinoris inflammationem prædurus in eo ſine ſenſu tumor.

Qui

Qui morbi ſub bonis ſignis non levantur, & ſub malis remittunt, difficiles eſſe conſueverunt. Semper verò benigniores ſunt hi, quorum principia affecti ſpiritus dedêre: pejores ex atra bile naſcuntur: ex aliis humoribus ancipites. *Morbi difficiles, itemque faciles.*

Haud rarò ſemel curatus morbus revertit. Id verò hinc ſcire licet: quoniam depulſo morbo, homo imbecillus manet: aut certè aſſumptum cibum non ſentit: quoniam neque appetit, neque concoquit, ſed multâ nauſeâ afficitur, & ructu vel nidoroſo, vel acido. Æquè certum recidiuæ præſagium eſt, ſi inter hæc iſta ſpiritus malè olet: ſi vehemens ſitis eſt, & multa vigilia: ſi præcordia, quæque juxta ſunt loca, tument: ſi denique facies inflata eſt, maximè ad palpebram ſuperiorem. Quæ omnia eò certius reverſuram ægritudinem denuntiant, quò evidentiora iis temporibus ſunt, quibus eſſe vehementior morbus ſolet. Sed & ægritudinis genus aliquid ad prædicendam recidivam facit. Facilè namque hæ febres repetunt, quibus affuit inflammatio, tum cum hæ quidem finirentur, calorem tamen æſtumque in viſceribus aliquem reliquerint. Ejuſdem ordinis ſunt morbus comitialis, caligo, hemicrania, pertinax capitis dolor, deſtillatio, anhelatio quam ἄσθμα vocant, dolores renum, dolor colicus, morbus articula- *Præſagia recidivæ.*

cularis & hujuſmodi. Autumnus recidivæ opportuniſſimus eſt. Quælibet morbi reverſio tutior eſt, ſi malam victus rationem tantummodo ſecuta eſt, non etiam relictum à priore morbo vitium. Quo quid citiùs revertitur, & quò vires ſimul infirmiores ſunt, eò pejus eſt. Quicunque morbus ſubitò ſine ratione, ſine bonis ſignis finitus eſt, ferè redit. Porrò certis quibuſdam ætatibus, & anni temporibus, & cæli tempeſtatibus, & locis, certi etiam morbi magis eſſe familiares ſolent: quod cum aliis de cauſis, tum ideo quoque obſervatur: ut ſcire liceat, minore in periculo verſari ægrum, cujus naturæ, vel ætati, vel conſuetudini, itemque anni temporibus morbus conſentit. Ergo infantes, teneroſque etiamnum pueros vomitus exercent, tuſſes, vigiliæ, pavores, aurium humores, feruida oris ulcera, umbilici inflammationes, & cùm illi dentire incipiunt, gingivarum pruritus, nervorum diſtentiones, alvi profluvia, febres. Quæ omnia eò ſunt graviora, quò plenius corpuſculum eſt, atque alvus magis impedita ac pigra. Ubi paulùm annis proceſſum eſt, ſic tamen ut nondum perventum ad puberem ætatem ſit, tonſillæ fiunt, & vertebrarum ſpinæ luxationes, anhelationes: itemque lumbrici, urinæ ſtillicidia, calculi veſicæ, ſtrumæ, verrucæ, pluraque alia tubercula. Ut primum pubertas venit, quædam

Primæ ætatis morbi.

Puberum morbi.

dam ex his, quæ comprehenſa ſunt, incidunt, & febres longiùs trahunt, & ſanguis è naribus fertur. Adoleſcentia morbis eſt expoſita acutioribus, itemque comitialibus, & præcipuè ſanguinis ſputo, & poſt hoc tabi. Juvenibus autem lethargus accidit, & lateris pulmoniſque inflammatio, & anhelationes, & inſania quam φρενῖτιν dicunt, & ardentes febres: adhæc longa alvi profluvia, choleræ morbus, tormina, lævitas inteſtinorum, hæmorrhoides. Cæterùm ſenes exercent ſpirandi difficultas, frequens cum tuſſi deſtillatio, vertigo, morbus attonitus, nocturna vigilia, aurium, oculorum, & narium madores, & viſus, audituſque hebetudo. Accedunt renum dolores, urinæ tùm difficultas, tùm ſtillicidium, præcipuéque lævitas inteſtinorum, tormina, cæteraque hujuſmodi citæ alvi incommoda. Sæpiùs etiam incidunt dolores articulares, totiuſque corporis pruritus, ac malus habitus. Magna autem ex parte minus juvenibus ægrotant ſenes: verùm ſemel diuturnis correpti malis, ferè opprimuntur.

Adoleſcentum morbi.

Juvenum morbi.

Senum morbi.

Longis morbis ſenectus, acutis adoleſcentia magis patet, ætas media tutiſſima eſt. Pueris maximè judicantur morbi vel quadraginta diebus, vel ſeptem menſibus, vel totidem annis: interdum etiam ad puberem ætatem trahunt. Poſt hanc autem ipſam qui

Quando pueris morbi finiuntur.

Qui morbi gracilibus, qui obeſis magis familiares. qui manent, ac neque prima Venere, neque primis menſtruis finiuntur, longi eſſe ſolent. Porrò omnis ætatis hominibus, gracilibus magis accidunt tabes, dejectiones, deſtillationes, laterumque & viſcerum dolores: obeſis ſpirandi difficultas, & præſocatio, cujus occaſione interdum ſubita irruit mors: quem caſum vix accidere gracilibus poſſe hominibus conſtat. Tenue verò corpus, imbecillum: obeſum, hebes eſt.

Morbi vernales. Jam autem quod ad anni pertinet tempora, ſcire licet, etſi omnes morbi omnibus fieri temporibus poſſunt; Vere tamen eos magis incidere conſueſſe, qui humoris motu novantur: deſtillationes intelligo, tuſſes ſanguinis profuſiones, puſtulas, abſceſſus, omnia denique nervorum & articulorum vitia quæ modò accedere ſolent, modò rurſus conquieſcere. Junguntur his lippitudines, inſania tum ea quam φρενῖτιν dicunt, tum quam μελαγχολίαν: morbus item comitialis, angina, impetigo, lepra, & hujuſmodi. Ver (quantum in ſe eſt) inter cætera anni tempora ſaluberrimum eſt, miniméque exitioſis morbis opportunum. *Morbi æſtivi.* Multa ex his in Æſtatem incidunt: verùm habet etiam id tempus febres continuas, & ardentes, & tertianas multas, itemque lippitudines, vomitus, alvi fluxiones, aurium dolores, ulcera oris, naturalium putredines,

&

& quicquid ſudore hominem reſolvit: quod noviſſimum quidem eò magis fuerit per febres proclive, quò Æſtas Veri fuerit ſimilior. Periculoſior autem Æſtas Hyeme, Autumno tutior eſt. Idem Autumnus vix ullo horum vacat morborum: ſed febres etiam adjicit incertas, & quartanas: itemque morbos comitiales, inſaniam, melancholiam, ſpirandi difficultatem, lienis tumores, hydropem, tabem, urinæ difficultatem, volvulum, tormina, lævitatem inteſtinorum, & coxæ dolores. Autumnus plenus eſt periculorum, neque ullum æquè tempus morbis exitioſis & peſtilentiæ patet. Ferè autem diutinis morbis fractos tollit, alioſque homines novis incommodis, iiſque longiſſimis, ac potiſſimnm quartanæ implicat. Idem tabidis longè inimiciſſimus eſt. Hyeme capitis fiunt dolores, vertigines, morbi attoniti, lethargi, gravedines, raucitates, tuſſes, & ſi qui in faucibus, in lateribus, & in imis viſceribus contracti morbi ſunt, eos exaſperat. Idem tempus ſalubritate à Vere ſuperatur: Æſtate autem, multoque magis Autumno tutius eſt. Illud in genere noviſſe licet, conſtantibus temporibus, & naturam ſervantibus ſuam, conſtantes etiam morbos & judicii non difficilis naſci: incertos autem eſſe, ac difficulter judicari, inæqualibus temporibus. Tum etiam, ſi talis pergat eſſe

Morbi autumnales.

Morbi hyemales

annus, qualem ſemel adeptus conſtitutionem eſt, ſcire licet ſimiles penè morbos ſemper expectari oportere. Meminiſſe autem convenit pueros, & his ætate proximos, ipſo Vere, primaque Æſtate, melioris eſſe valetudinis: ſenes, ipſa Æſtate ad aliquam uſque Autumni partem tota: reliquo Autumno, itemque proxima Hyeme, eos qui in mediis ſunt ætatibus.

Præſagia morborum ex cæli ſumpta variis tempeſtatibus.

Varios etiam præſagire morbos, prout variè à ſua natura anni tempora deficiunt, licet. Nam ſi Hyems ſicca, Septentrionalibus ventis perflatur, Ver autem pluvium cum Auſtris ſucceſſit: prædicere licet febres acutas Æſtate futuras eſſe, & lippitudines, & tormina, in fœminis potiſſimum, atque in his viris quorum humidior natura eſt. Si verò clementior Hyems Auſtros exhibuit, atque pluvias, Ver autem ſiccum cum Aquilonibus fuit: prægnantes, quibus Vere partus fiet, abortu periclitantur: &, ſi quæ in tempore pariunt, imbecillum id quod excluditur erit, morboſumq́ue, ac minimè vivax. Aliis hominibus lippitudines inſtabunt aridæ, & tormina, &, ſi ſeniores ſunt, deſtillationes, quæ ſubinde occidant. Jam verò cum ſicca & Aquilonaris Æſtas, Autumnus pluvius, atque Auſtrinus eſt: tum quæ proxima eſt Hyems, capitis inferet dolores, tuſſes, deſtillationes, raucitates, & ipſam in nonnul-

nullis tabem. Quòd ſi antecedente ſicca & Aquilonari Æſtate, ipſe quoque ſiccus Autumnus Aquilonibus perſtringitur: non inutile quidem hujuſmodi tempus ad commodam valetudinem humidioribus fuerit corporibus, maximèque fœminarum: verùm ſiccæ lippitudines, & febres tum acutæ, tum longæ, & hi morbi quos atra bilis concitat, fient.

Quòd cælum ſaluberrimum. Porrò cæli tempeſtates, prout ſerenæ ſunt, vel nubilæ, vel pluviæ, vel his aut aliis ventis perflatæ adventum variarum ægritudinum denuntiant. Saluberrimum eſt cælum ſerenum atque purum. Itaque præſtare creditur ruſticum urbano, agreſte pratenſi, mediterraneum maritimo, montanum paluſtri, terreſtre fluviali, ſiccum pluvio, ſudum nebuloſo, meridianum matutino, diurnum nocturno. Sub optimo cælo certior valetudo eſt, prioreſque morbi (ſi qui fuerunt) promptius ſaneſcunt. Optimum verò Hyeme cælum eſt, quod omni vento caret: Æſtate quod Favoniis perflatur. Poſt ſerenum cælum, optimum eſt id quod æquale eſt, ſive frigidum, ſive calidum. Peſſimum autem eſt quod variat maximè, eoque nomine multos Autumnus, qui cætera parte anni traxerunt, tollit. Rectè enim Hippocrates judicavit: ſi eodem die modò calor eſt; modò frigus, Autumnales morbos

expectari oportere. Semper autem pluviis ſalubriores ſunt ſiccitates. In his tamen febres acutæ fiunt, & tabidi morbi, & lippitudines, & tormina, & urinæ difficultates, doloreſque articulorum. Pluviæ verò longas febres exhibent, alvi fluxiones, putredines, morbos, tum comitiales, tum attonitos, anginas, reſolutiones nervorum, cancros. Porrò ex ventis ſalubriores ſunt Orientales, atque Septentrionales, quàm vel Subſolani, vel Auſtri: etſi ea res tamen pro regionibus variat. Ubi Aquilo cælo imperare incipit, prædicere licet dolores lateris & pectoris, tuſſes, faucium aſperitates, alvi & urinæ compreſſiones, & horrores: ſanum tamen corpus is ventus firmat, & vegetius mobiliuſque reddit. Spirantibus autem Auſtris expectare convenit oculorum caliginem, aurium hebetudinem, ſenſus tarditatem, vertiginem, gravitatem capitis, alvi fluxionem, totius denique corporis imbecillitatem, atque pigritiem. Cæteræ tempeſtates cæli, prout vel Aquiloni, vel Auſtro propiores ſunt, modò hos, modò illos potiùs morbos creant.

Qui morbi ab Aquilone, qui ab Auſtro fiant.

Officium ægroti.

His ita animadverſis, proximum eſt ad ipſum ſpectare ægrotantem: qui, ſi in propria curatione officio non deeſt ſuo, & morem imperatis medici gerit, neque quicquam proficit tamen, graviter utique ægrotat,

tat: omnino autem contrarium fit, ſi, cum nuſquam in officio ſit, mediocriter tamen habet. Ejus quoque non conſtare mentem, imprimis grave eſt. Qui ſic eſt, is, etſi parte aliqua corporis dolorem habet, nullo tamen ejus videtur affici ſenſu. In omni autem morbo hominem compotem mentis eſſe, bonum eſt. Aliquid etiam ſpectari in moribus poteſt. Tutum enim non eſt levi animo natum, aſperum in morbo reſponſatorem eſſe cœpiſſe, aut quædam violenta manu facere eum, qui ſemper imperium in animum non difficilè habuit. Turbulentus verò natura homo, etſi non modò ferociter loquitur, verùm etiam deſipit per febrem ardentem, non uſquequaque tamen periclitari videatur. Si quis ſupra modum, ſupraque conſuetudinem vel loquax, vel taciturnus eſt, malum ſignificatur: tacenti enim ſoporis, aut melancholiæ principium eſt: garrienti, delirationis. Jam verò falſis imaginibus propter vim morbi mentem turbari, ſine magno metu non eſt: veluti cum quis digitis micat, aut floccos feſtucaſve de ſtragulis legit. aut armatos adeſſe ſibi hoſtes putat, maloſve dæmones, vel quid ſpectrorum hujuſmodi. Longéque gravius eſt. ſi judicio amiſſo neceſſarios, vel domeſticos non agnoſcit: aut ſi quæ animus concupiſcit, eorum ipſe protinus homo obliviſcitur. Ad

Mens ægroti atque mores.

extrema autem ventum eſt, ſi inter hæc æger neque audit, neque videt, aut movetur, extremis jam tum frigeſcentibus, & livore fœdis.

Præſagia ex ſomno atque vigilia.

Haud levis etiam in ſomno animadverſio eſt: ubi is enim auxiſſe malum videtur, mortalis eſt: ubi levaſſe, non mortalis. Ab eodem itaque delirium ſedari, valde bonum. Peſſimum eſt, ex toto ablatum eum eſſe: vis enim hoc modo infirma conſumitur. Eo minus malus eſt, qui nocte non accedit, etiam ſi interdiu venit. Qui autem tantum de die ſit, is melior eſſe matutinis temporibus cenſetur, ad tertiam uſque diei partem. Æquè malum eſt ſomni nimietatem eſſe, ſic ut quidam veluti ſopor interdiu noctuque immoretur. Plenior per noctem ſomnus qui delirio ſuccedit, quique cum frigore partium eſt extremarum, periculum oſtendit. Altus ſopor cum debili pulſu, & delirio, & extremis frigeſcentibus, mortalis eſt. Ut ſine modò continuatus ſomnus, ſic etiam nimia vigilia malum ſignificat Hæc enim, niſi dolorem afflictionemque ſequitur, delirii metum oſtendit. Quem longa vigilia confecit, huic tuſſim accedere, admodum periculoſum eſt.

Præſagia ex inſomniis.

Aliquid etiam in inſomniis eſt. Nam ſi ea alia ſunt, quàm diurna negotia fuere, turbationem eſſe in corpore aliquam teſtantur

Ita-

Itaque ſi incendia videri videntur, flava luxuriat bilis: ſi verò fumus aut denſa caligo apparent, atra bilis abundat, ſi imbres, itemque nix, glacies aut grando objiciuntur, multa intus pituita eſt. Qui in fœtido ſe loco verſari putat, putrem is humorem intus fovet: cum verò rubra quædam dormientibus per inſomnium obverſantur, ipſique criſtas habere ſe gallinaceorum credunt, ſcire licet ſanguinem intus abundantem eſſe. Luna, ſi apparet ſub inſomnio, eas potius affectiones notat, quæ in medio corporis cavis ſpatiis ſunt. Sol, quæ in medio: cætera aſtra, quæ in ambitu. Si quid igitur horum offendi videtur, aut obſcurari, ſuove à circuitu ſiſti: quæ pars ſingulis debetur, in ea morbus verſatur: levis quidem, ſi vel aër, vel nebula luminibus cæleſtibus impedimentum dedit: gravior, ſi aqua. Quod ſi ea ipſa ita ſuperari interjectis elementis videntur, ut penitus evaneſcant, metus eſt ægrum morbo ſuccubiturum. Cæterùm, ſi fugatis obſtaculis, clara fieri ſigna ſplendidaque incipiunt, in multa ſpe eſſe homo poteſt: quum verò celerrimo impetu feruntur, inſaniæ metum oſtendunt: ſi deſcendere ad occaſum, itemque in mare præcipitare, vel in terram videntur, morbos etiam ſignificant. Turbatum mare, ventris affectum notat. Terram autem aquis innndari videri, bo-

num non eſt. Humidum enim id morbum arguit, multòque magis, ſi quis ſtagnis aut fluminibus mergi ſe putat. Pejus eſt aridam terram, ac Solibus toſtam vidiſſe: magnæ enim id argumentum ſiccitatis eſt. Si quis per ſomnum avidè quid edere, aut bibere velle videtur, alimenti vel potionis ſignificatur inopia. Aquam puram potari videri, bonum: cætera pocula, malum. Monſtra verò apparere, aut armatos hoſtes, unde ingens terror dormienti incutitur, morbum oſtendit, & inſaniæ metum. Ex æditiſſimo loco præcipitari videri, vertiginem minatur morbumque vel comitialem, vel attonitum; utique ſi tum quoque caput multo humore oneratur.

Præſagia ex ægri vultu.

Sed miſſis nunc mentis erroribus, exteriora ægri intueamur, in qnibus vultus locum habere præcipuum poteſt: is enim ſignis minimè dubiis affectum principium partium commonſtrat. Ergo in omni morbo benè ſperare licet, ſi quis non nimium diſſimilem vultum ſani hominis retinet. In magnis malis, facies bona, metum morbi minuit: in parvis autem non bona, exauget. Extremum periculum oſtendunt oculi vitio morbi concavi, collapſaque tempora, & nares acutæ, inverſæque imis partibus ac frigidæ, aures & cutis circa frontem intenta atque dura, color lividus, aut niger, palpe-

bra-

brarum denique, & labrorum & narium pallor. Hæc facies ſi vim morbi, non autem effrenatam ſecuta exinanitionem eſt, periturum ægrum intra triduum oſtendit, maximèque ſi ſimul dejectiones, urinæque pingues exierint. Frequentiſſimus hic vultus eſt, cum maxima febris corpus extorret, colliquatque: præcipuè ſi juvenis eſt, qui ſic laborat, & negotiis implicitam vitam degit. Sive autem morbus acutus, ſive longus ac magnus, ut tabes, faciem ſic violavit: idque ſive inter initia factum eſt, ſive poſterioribus temporibus, mortem, etſi non æquè ubique celerem, ſemper tamen certam præſagit.

Multum etiam obſervationis haberi ex præcordiis per morbos poteſt. Ea enim ſine ullo ſenſu doloris æqualiter utraque parte mollia magnam ſalutis ſpem faciunt. At verò metum auget, ſi inflammata, & dolentia, & dura intentaque ſunt: ſi inæqualiter dextra parte ſiniſtrâque affecta. Quòd ſi ſic tumida ſunt, ut digitis tamen cedant compreſſa, & non doleant, morbum quidem ut non periculoſum, ita longum forè ſignificant. Præcordiorum venæ ſi pulſant, aut turbationem, aut delirium portendunt. Æquè verò in omni morbo utile fuerit, partes circa umbilicum & pubem obſervaſſe. *Præſagia ex præcordiis.*

Bonum enim craſſitudinem eas habere,

planamque ibi cutem eſſe,at verò emacruiſſe, atque liquatas eſſe, valde malum.

Præſagia ex decubitu corporis.

Circa decubitum iſta quoque animadvertuntur. Si æger in latus aut dextrum,aut ſiniſtrum pro arbitrio cubat ſuo, cruribus paulum reductis, & facilè convertitur, convaleſcere poſſe videtur. Contrà verò periclitatur, ſi hians, & ſemper dormiens ſupinus præter ſolitum jacet, expaſſis manibus pedibuſque, aut ſi has partes diſiicit, aut (quod pejus eſt) ſi ſubinde ad pedes delabitur. Pedes autem nudare & manus, quibus vehemens calor non eſt, malum eſt, & ſummæ afflictionis indicium. Pronus decubitus delirium eſſe, aut dolorem juxta ventrem oſtendit. Haud leve etiam malum portenditur, ſi æger ex morbo debilis, nullum ſuſtinere decubitum poteſt, ſed erigi volens, ſeſſionem expetit: aut ſi aſtantes averſatus, ſeſe in ultimum cubile convertit. Ex manibus etiam aliquid obſervatur, quas ſi ſine cauſſa æger ſæpius naribus admovet, tamquam inde abſterſurus aliquid, nihil tamen cum ſit,malum id eſſe judicatur: parque periculum eſt, ſi digitis floccos de ſtragulis vellere conatur, aut quæ in proximo pariete minuta eminent, carpere.

Præſagia ex toto corpore.

Jam verò quod ad totum corpus attinet, id nimium celeriter per morbos emacreſcete; aut contrà æque bene habitum, morbo quan-

quantumvis diutius trahente, videri, malum eſt: prius enim, magnam naturæ infirmitatem, ſecundum longam invaletudinem arguit. Æquè verò inutile eſt, modò calidum eſſe corpus, modò frigidum, modò his coloribus, modò aliis affectum. Diuturni enim id indicium morbi eſt.

Præſagia ex reſpiratione.

Sed corporis quoque ægrotantis intueri facultates oportet, & ex his utilia præſagia ſumere. Spiratio itaque bona cùm in longis morbis, tum maximè in acutis qui cùm febre ſunt, & intra quadraginta dies conquieſcunt, promittere ſalütem ſolet: difficilis autem, periculum minari. Inprimis verò horrenda ſpiratio eſt, quæ inæqualiter interciſèque ducitur, ut dupla videatur aëris intra pectus revocatio. Mala quoque & præfocans ea eſt, quæ hominem ſupinum eſſe ſinit, ſed è cubili cogit conſurgere: ſub qua thorax atque ſcapulæ plurimum attolluntur. Ea autem difficilem deſtillationem, vel anginam, vel ſuppurationem, vel crudum pulmonis tuberculum comitatur. Magna autem & frequens, qua fervidus vapor ore, naribuſque efflatur, vehementis ſine obſtructione incendii argumentum præbet. Itaque hæc per ardentes febres maximè editur. Frequens autem, & parva, infirmas eſſe vires teſtatur, aut certè impedimentum, quo pulmo urgeatur, arguit.

Pro-

Proin inflammatis pulmonibus, aut lateribus, aut ſepto tranſverſo, aut jecinore, aut liene, ſubinde talis eſſe deprehenditur. Magna autem, & ex longis intervallis rara, inſaniæ nota eſt. Perniciem autem minatur ea, ſub qua ſpiritus ex ore atque ę naribus frigidus fertur: ubi ſpiritus vix ore, ſed totus penè naribus emittitur: magiſque ſi harum contrahi pinnæ, dilatarique cernantur, certum oppreſſarum virium indicium eſt. Incumbente per febres morte, ſpiratio alta, crebra, & difficilis eſt.

Præſagia ex pulſu. Nunc de pulſu dicam arteriarum, qui, quoniam cordis vitæque nuntius eſt, magnas ad recta præſagia vires habet. Is enim ſi per morbos haud multum à natura defecit ſua, taliſque eſſe perſeverat, validum corporis robur, ſpemque ſecundæ valetudinis oſtendit. *Optimus pulſus.* Optimus cenſetur is, qui medius inter magnum eſt, & parvum, inter celerem & tardum, inter crebrum & rarum, inter vehementem & languidum, inter mollem & durum, inter plenum & vacuum, quique bonam ictuum inter ſe proportionem, æqualitatem, ordinemque retinet. Idem hic variis de cauſſis ſuæ naturæ legem amittit, prout vis eſt ægrotantis, aut uſus pulſationis aut affecta arteria. *Magnus pulſus.* Magnus pulſus uſum ſequitur inauctum, naturæque vim: ſed priuſquàm à naturali ſtatu in magnum degeneret,

neret, primùm ſit is, qui omnium naturæ facillimus eſt creber, creſcenteque magis uſu etiam celer. Si imbecillus ſub his caſibus homo eſt, magnus eſſe deſinit, ſitque cum crebro parvus & languidus. Durâ etiam arteriâ pulſus non admodum eſſe celer poteſt. Contraria autem ratione de parvo dicendum eſt, ſub quo vis infirma eſt, & nequaquam urgens uſus: hîc primò rarus, dein, creſcentibus imbecillitatis cauſſis, tardus, & tum parvus eſſe incipit. At tarditatem quoque & raritatem facere ſiccitas arteriæ poteſt. Durus etiam pulſus arteriæ notat duritiem, mollis humiditatem. Itaque hic peculiaris eſſe ſopori, lethargo, pulmonis inflammationi, mollibus viſcerum tumoribus, aquæ inter cutem, ſimilibuſque morbis ſolet. Robuſtus vehemenſque pulſus, ægrotis ſpem ſecundæ valetudinis oſtendit: languidus, exitii metum. Scire autem licet, non tantum periculi in pulſu verti maximo, vel celerrimo, vel creberrimo vel vehementiſſimo, vel molliſſimo, quantum in eo qui minimus eſt, maximéque tardus, rarus, languidus, durus. Hi enim nunquam ſine gravi periculo ſubſunt. Ex priore ordine, optimus quidem vehementiſſimus eſt, dein maximus: praviſſimus autem eſt, maximè mollis. Ex poſteriore autem deterrimus, languidiſſimus: poſt quem tardiſſi-

Parvus.

Durus, itemque mollis.

Robuſtus.

Languidus.

diſſimus, & rariſſimus, atque hinc minimus. Languidus autem omnis ſemper naturæ ſignificat imbecillitatem, quæ imbecillitas ſi longa vetuſtate morborum contracta eſt, reddit eundem etiam pulſum parvum, rarum, atque tardum, ſi quidem febris deeſt: & crebrum, velocemque, ſi ea ſubeſt. Ubi imbecillitatem nimius dolor, aut vigiliæ, ſubitæve inanitiones intulerunt, pulſus ſupra languiditatem parvus eſt, & celer, & creber. Si autem non in ſe debilis, ſed aliqua re impedita, oppreſſaque natura eſt: ut in magnis fit grandium vaſorum obſtructionibus, itemque in repentinis humorum in præcordia confluxionibus, & in ipſis denique peſtilentialibus febribus: pulſus maximè continenterque eſt inæqualis, idemque præter languiditatem parvus, tardus, & rarus: tametſi ſubinde paucis ictibus, vel vehemens, vel magnus, vel celer, vel frequens apparet, qua in re maxima ejus deprehenditur inæqualitas. Semper autem major imbecillitas eſt, ſi pulſus intermittit: maxima, ſi is ipſe deficit. Idem hic ſi non recurrit, ſed ex toto deficit, (quod ἀσφύξιαν Græci dicunt) horrendiſſimus eſt, & certæ mortis index. Is pleriſque omnibus vitâ defuncturis ſub noviſſimum ſpiritum accidit: quibuſdam aliquot ante eum horis, & interdum, (quod mirum videri poteſt) pluribus

Deficiens.

bus etiam diebus. Minus autem periculi in eo vertitur, qui ſenſim gracileſcens minuitur, (Græci μύουρον appellant) Hic aliàs reciprocus eſt, aliàs non eſt: ut ut eſt, magno ſemper metu terret. Et quidem ſi non reciprocat, deterior etiam deficiente reciproco, judicatur. Haud leve quoque diſcrimen intermittens pulſus habet, qui quò diutius à motu quieſcit, eò periculoſior eſt: & cum duarum tempus pulſationum intermittendo tranſigit, mortem denuntiat, niſi alicui tamen is pulſus ſecundum naturam eſt: quanquam in ſenibus, longa febre, vel anhelatione affectis, itemque aliàs in pueris, obſervatum eſt, poſt intermittentem pulſum, vitam manſiſſe, id quod nulli contigiſſe juvenum credibile eſt. Longè hoc pulſu formidabilior, & certior exitii nuntius exiſtimatur, qui in una intermittens pulſatione eſt. Intercurrens autem pulſus bonam judicationem morbi pollicetur, & futuram ſalutem: utique ſi cætera quoque ſigna reſpondent. Bis feriens, ſeu interciſus, calidum humorem, eumque vehementer putrem & facultatem non penitus invalidam ſequitur. Undoſus, morbos denotat nimio humore corpus irrigantes, febres ſcilicet cotidianas, & continuas has, quæ perpetuis ſudoribus hominem labefactant, τυφώδεις Græcis appellatos

μύουρος.

Intermittens.

Intercurrens.

Bis feriens.

Undoſus.

latos conſtat : itemque id genus hydropis, quod ipſi λευκοφλεγματίαν dicunt. Tum in hiſce febribus, tum etiam in aliis, undoſus pulſus ſudorem antecedit judicialem, ſi quidem plures ſunt ictus alti, & vehementes, notæque concoctionis cernuntur. Sub undoſo pulſu, neque viſcerum ſubeſſe inflammatio, neque durus in his ſine dolore tumor, minuſque vel diſtentio nervorum, vel nimia ariditas poteſt. Eundem pulſum in vermiculantem (qui ab illo ſola differt parvitate) verti tutum non eſt. Tum enim vis, etſi nondum deficit, tamen paulatim labaſcit. Idem vermiculans attritam vacuatione naturam comitatur, itemque pulmonis id vitium, quo ipſe totus putris nimio ſcatet oneraturque humore: utique ſi jam tum quoque vires corpori infirmæ ſunt. Quemadmodum de undoſo dixi, ita quoque dicere de vermiculante oportet, quod uterque mollem requirit arteriam : neuter deprehendi in tabe, in inflammationibus, & duris, ſenſuque carentibus viſcerum tumoribus, & in ſuppurationibus pectoris, ne propinqua quidem jam morte, poteſt. Nulla febris, niſi quæ leviſſima eſt, ac lenta vermiculantem pulſum exhibet : quoniam creſcens calor, tardam eſſe arteriæ diſtentionem non permittit. Proin poſt intemperatam inanitionem ortus vermiculans, ſi febris

Vermiculans.

accedit, tollitur. Ut verò undoſus, ſi debilior fit, à vermiculante excipitur: ita vermiculans, à formicante. Quare hic quoque incommodi plus, quàm ille portendit. In febribus autem lentis, quæ non vi, ſed ſpatio, longaque vetuſtate vires exhauſerunt, mortis eſt nuntius. Tum hic ipſe, tum vermiculans, ubi ab iis cauſſis fiunt, quæ vim corporis ſubitò exolvunt, iterumque corrigi non difficilimè poſſunt, non æquè magnum metum inferunt. Ad quem caſum expoſiti ſunt ii, quibus propter balnei calores anima deficit, aut vires, ob profuſum è vulnere, aut naribus ſanguinem, ſubitò collabuntur. Caprizans autem pulſus, naturæ notat robur, & ſecundæ ſpondet valetudinis expectationem: niſi tamen poſterior pars diſtentionis fuerit languidior: tum enim anceps naturæ morbique pugna eſt. Hecticus, pertinacius immoratur, ac morbum longum, ſiccumque, ac malè ſanabilem oſtendit: peculiaris eſt rabidis aut aliqua demum ratione emaciatis. Serratus, inflammationes ſequitur, præcipuèque partium nervoſarum: quare etiam lateris inflammationi familiaris eſt. Idem eò pejor, quò manifeſtior eſt: id quod nimia tenſio & durities facit. Eſt etiam comes crudorum intus tuberum, quæ hominem ſubinde tollere, ubi multæ vires non ſuppetunt, ſolent:

Formicans.

Caprizans.

Hecticus.

Serratus.

niſi ſi ea tamen tempeſtivè ſuppurant. Rarò convulſiſſimus incidit pulſus, idemque periculum habet: præcipuè ſi poſt magnam vacuationem, famem, febres ardentes, ſimileſve ærumnas oritur. Tutior eſt is, qui protinus inter morbi initia repentè incidit. Accedit etiam ad inflammatorios cerebri affectus, & ad id maximè genus inſaniæ, quod Φρενῖτιν dicunt, itemque ad morbum comitialem, ipſis ægris (contra quàm in ſyncopa fit) ſub corporis calore morientibus.

Vibratus. Vibratus autem, ſeu turbulentus pulſus in ægrotis qui magnas inflammationes, vel tenaciſſimas patiuntur obſtructiones, itemque nervorum diſtentionem, naturæ cum morbo pugnam oſtendit. *Tremens.* Tremens pulſus, vel qui verè eſt talis, vel ex trementibus ad carpum muſculis, ſi vi morbi, non ex natura ineſt, ſyncopen præſagire, & mortem ſolet. Idem ſemper languidus eſt: ac parvus. Ordo in bonis pulſibus, bonum: in malis (tametſi quidam non mediocres viri repugnant) malum ſignificat: tantòque ſemper ordo magis improbatur, quo pulſus ſimul deteriores ſunt. Illud in genere noviſſe oportet, pulſum morientibus non eundem omnibus eſſe. *Pulſus morientium.* Aliis enim prorſus is ante obitum ceſſat: aliis ad noviſſimum propè ſpiritum deficiens eſt: aliis non talis, ſed creberrimus fit, & minimus, & langui-

guidiſſimus: quibuſdam μυουρὸς eſt: nonnullis intermittèns: aliis formicans: aliis vermiculans.

His ita animadverſis, proximum eſt, appetentiam, aut faſtidium ciborum, omnemque denique victus rationem contemplari, atque inde præſagia, judiciaque morborum depromere. In omni morbo, ſalutis nota eſt, benè ad ea ſeſe habere ægrum, quæ vice cibi potioniſque offeruntur: contrà male habere, periculoſum eſt. Pravis aſſumptis, ſi nihilo æger habet deterius, tolerabilis morbus ſubeſt: verùm omnibus rectè oblatis, ſi non modò æger non juvatur, ſed etiam offenditur: ſcire licet id difficilis morbi indicium eſſe. Si quis per initia morborum cibos averſatur, aut etiam juxta ſtatum, viribus etiamnum ſufficientibus, nihil terreri debet: verùm quæ, declinantibus morbis, cibi oriuntur faſtidia, aut aliàs etiam viribus admodum inualidis, periculo non vacant. Eadem ſub longa invaletudine peſſima ſunt: ſed & in convaleſcentibus recidivam minantur, magiſque ſi unà frequens acidus ructus eſt. Poſt morbum, ſi expetitis & ſumptis epulis, homo neque corpore, neqúe viribus proficit, malum eſt: nam plus eſtur, quàm par eſt. Verùm ſi idem caſus modicè comedenti accidit, ſcire licet inanitionis eum egentem

Præſagia ex appetentia & faſtidio ciborum.

eſſe: quò auxilii genere niſi ſuccurritur, metuenda recidiva eſt. Nempe ea ſcilicet tum demum proclivis eſt, cum quædam in corpore poſt judicationes relinquuntur. Jam autem in ipſo etiam morbo, quicunque initio probe comedit, nec proficit tamen, is tandem ferè ciborum urgetur faſtidio: còntra qui magna prius uſus inediâ, cibum poſtea concupiſcit, is morbo faciliùs liberatur.

Præſagia ab excrementis.

Sequitur nunc eorum obſervatio, quæ corpore excluduntur: ſputum dico, alvi excrementum, urinam, ſudores, quibus omnibus ſic comparatum eſt, ut, cum imbecilliter & diminutè, parvaque portione efferuntur, mala ſint; magiſque, cum propinquè inter ſe invicem prodeunt. Quin etiam tum ingentem oſtendunt metum, cum pravæ quoque notæ comitantur: ſin minus, morbi longitudinem. Illud ferè commune eſt, quicquid exit, cujuſcumque ſit ſubſtantiæ, aut molis, aut qualitatis, quocumque etiam id fiat, vel modò, vel tempore, ſemper ſalutem promittere, ſi poſt notas fertur concoctionis, ſi die judiciali, ſi cum ægri levamento: quòd contra vacuatur, id peſſimum atque mortiferum eſt. Sputi, atque ejus, quod vomitu extunditur, animadverſio ſuperiore libro propoſita eſt, quare hoc lo-

co-

co dejectionem tantummodo, & urinam, & ſudores exequar.

Præſagia ex dejectionibus.

Ergo optima dejectio eſt, mollis, cohærens, compactaque, & ſubruffa, quæque odore ſimilem alvum ſani hominis non excedit: quæ denique juſtæ molis pro ratione aſſumptorum eſt, & eodem tempore, quo per ſecundam valetudinem redditur. Mala autem eſt, nimium dura, aut liquida, citò diffluens, aut conſiſtentiæ inæqualis. Bona quoque non eſt, vehementer vel ruffa, vel alba: hæc enim cruditatem arguit; illa morbum bilioſum: tametſi ruffa non incommodè eodem declinante morbo editur, abſcedenre, quæ hunc fecit, materia. Viridis quoque dejectio mala eſt, æruginoſæque ſoboles bilis. Nigra autem, atram bilem, livida validum notat in internis frigus. Pinguis item tuta non eſt: quemadmodum nec viſcida, ac tenax. Sub utraque enim (niſi ſi talia aſſumpta ſunt) corpus liqueſcit. Quæ verò malè olet dejectio, commoda non eſt, ut quæ caloris magnæque putredinis habetur nota. Mala quoque ſpumoſa eſt, aut quæ more ſtercoris bubuli flatibus plena ac levis eſt. Spumoſa quoque incommodum magni intus fervoris oſtendit. Ad hæc noxâ non vacat, quæ vel pauca, vel nimia eſt. Varia autem, qualis ramentoſa eſt, & abundè bilioſa, & cruenta, & purulenta: adhæc

praſſina, & nigra, mala eſt. Pejor eſt, ſi ſimilem etiam odorem ſtercoris infantis habet. Quocunque morbo incipiente, ſi atra dejicitur bilis, vel etiam per os evomitur, lethale eſt. Sub acuto morbo ſpumoſa alvus, & undique biliosa, admodum mala eſt. Splendentem ſanguinem dejici, maximè ſi qui antè dolores tenuerunt, periculoſum eſt. Liquida dejectio vel acervatim, vel paulatim incidens, nocet: altera enim nimis imbecillum facere hominem, altera vigilem ſolet. Mala quoque per morbos acutos alvus aquoſa eſt: magiſque, ſi ſitis deeſt. Eadem ſopore detentis atque torpore, peſſima eſt: itemque his, qnibus unà venter in tumorem intenditur. Ex liquida dejectione refrigeratio cum ſudore, malum: quæ verò in morem atri ſanguinis nigra eſt, ſive cum febre, ſive ſine hac, admodum mala eſt. Peſtifera etiam eſſe conſuevit, quæ ſenſum ægri fugiens elabitur, aut quæ ſubitò præter rationem in eo homine ubertim profluit, quem longus morbus labefactavit. Obiter etiam aliquid de ventris flatu dicam, quem præſtat ſine ſtrepitu elidi: nam ſi is acuto in morbo ſtrepit, dolorem arguit vehementem, vel ipſum certè delirium. Malum etiam eſt, flatum jam jam erupturum impeditum eſſe: pejusque, ad ſuperiora revertiſſe.

Nunc

Nunc ad contemplationem veniam urinæ quam ſcire licet optimam eſſe, cujus ſubaureus color, ſubſtantia mediocris, juſta ſecundum potionem moles, ſedimentum album, leve, & in acutum faſtigatum eſt. Urina autem alba, cruditatem, aut magnam eſſe in urinariis ductibus obſtructionem docet. Eadem in acutis febribus delirium portendit: aut certè eam inſaniam, quàm græcè φρενῖτιν dicunt. Ferè etiam ſi hæc ipſa diu nihil variat, frigida prænuntiat vitia capitis, ut vertiginem, ut morbum attonitum, vel comitialem, & hujuſmodi: faſtidia quoque arguit ciborum, & dolores in articulis, & nervorum reſolutionem. Alba remiſſior, ut lactea, & glauca, incipientibus, & increſcentibus febribus reddita, copiam putris materiæ naturæque laborem demonſtrat. Quod ſi hæc diutius fertur, longi frigidique indicium morbi præbet. Tenuis autem urina, & diluta, verèque aquea, morbi diuturni nota eſt: & quidem ſub hoc, ſi diu talis ea cernitur, cæteris ſignis ſalutem ſpondentibus, dolorem abſceſſumque in partibus fore ſepto tranſverſo inferioribus indicat: eadem in pueris peſſima eſt. Subaurea ſeu ruffa ſeu citrina, ut modò retuli, probæ concoctionis notam habet, omniumque (ſi ad colorem ſpectes) eſt media. Hanc ſequitur flava, & mox rubra, exaucti caloris teſtes.

Præſagia ex urina.

Urina optima.

Urina alba.

Rubra.

Rubra porſpicua Rubra perſpicua, quæ etiam igneſcens, flammeaque dicitur, ardentem indicat febrem, aut jecur immodicè calens: eadem ſi nihil habet ſedimenti, vel nubeculæ, febris principium, cruditatemque materiæ commonſtrat, Ac ſi quidem diutiùs per acutam febrem talis fertur, periculum etiam interitus, priuſquam ſpatio matureſcat, minatur. *Rubra craſſa.* Rubra autem, ſimulque craſſa & obſcura, qualis obſtructo vitiatoque fieri jecinore, & decedentibus febrium acceſſionibus, ſolet, flavam ſubeſſe bilem, aut rubram, aut vitellinam oſtendit. In Synocho itaque putrida, nunquam penè talis mcitur. *Vinea. Paſſea.* Rubram urinam ſequitur vinea, & paſſea: illa aſſati ſanguinis, hæc toſtæ bilis nuntia: ambæ ſimilem uvæ nigræ colorem adeptæ. Magna autem ex parte, ſi ſic diutius feruntur hæ, auriginem prænuntiant. *Viridis.* Viridis autem, corruptiſſimæ bilis nota eſt: ad quam ſi vehemens ſitis, atque æſtus accedunt, periculum à diſtentione nervorum eſt. *Veneta.* Veneta autem urina, humoris frigidi, ſiccique ſoboles eſt. *Livida.* Livida, pereuntis exhibet nativi caloris indicium: quamquam plagas interdum ſequi, & accepta verbera poteſt. *Nigra.* Nigra urina, ſi rubram viridemque ſequitur, extremi caloris index eſt: ſi poſt ceruleam, & poſt lividam fuit, ſummæ frigiditatis. In utraquè mortis periculum veritur, idque eò majus, quò

quò ea ipſa eſt paucior, quoque id, quod in ea ſubſidet, nigrius eſt. Cæterùm, ubi morbus ex atra bile natus præceſſit, utpote lienis tumor, quartana, melancholia, & hujuſmodi: tum profectò nigra urina (maximè ſub iſtorum morborum deceſſu) certam ſpem ſecundæ valetudinis facit. Urina cruenta, quæ ſcilicet cum refrixit, ſedimentùm veluti ſanguinis concreti habet, renes à calculo atteri ſignificat: utique ſi hi nullo ictu, aut caſu percuſſi fuêre. Quæ mali coloris urina eſt, quò ea copioſior, hoc minus mala eſt. Poſt urinæ autem colorem, ejus quoque obſervanda ſubſtantia eſt. Ea ſi tenuis eſt, cruditatem, arctamque eſſe obſtructionem teſtatur: maximè ſi ſimul etiam diluta eſt, qualis ſpectari in quartana, & ingraveſcentibus renum doloribus ſolet. In febribus autem longis, & incertis, & non magnis, ſi diu tenuis urina meitur, lienem eſſe affectum conſtat. Cæterùm craſſa urina copiam oſtendit crudorum humorum, qui magna ex parte jecinoris cavum, itemque inteſtina & ventriculum obſident. Crudiſſima eſt tenuis aquoſa ſic permanens: minus hac cruda tenuis eſt, quæ poſt craſſeſcit: hanc ſequitur, & micta, & perſiſtens craſſa: quæ ſub firmis viribus, morbi longiores, ſub invalidis, mortis præſaga eſt. Rurſus minus cruda cenſetur craſſa reddita,

Cruenta.

Tenuis.

Craſſa.

quæ poſt ſedimentum deponit : ea nempe breviorem fore morbum ſignificat. Omnia verò genera hæc cruditatem arguunt, & morbi principium, eumque ipſum (ſi quidem diutius hæc immorantur) longum & judicationis non expeditæ. Si accedente primum febre, urina craſſa meitur: copiam materiæ, virium infirmitatem, & periculum oſtendit. Craſſa & alba crudæ ſoboles pituitæ eſt. Ea ſi in longis laborioſiſque febribus, quæ in abſceſſum eſſent abituræ copioſa profluit: ab abſceſſu & à dolore liberat. Craſſa & ſubrubra urina, magiſque ſi tale quoque nacta ſedimentum eſt, tutum quidem morbum, at longum fore portendit. Craſſa verò & penitus rubra qualis in febribus cernitur continentibus, multitudini ſanguinis atteſtatur : tametſi ea res non uſque certa perpetuaque eſt. Nam ſæpè non abundante ſanguine talis urina fertur, tùm in quartana & tertiana intermittente, tùm in aurigine. Quod ſi ſine hoc caſu, urina craſſa rubraque in febre ad quadrageſimum uſque diem manet : ſolvi profectò febris ante diem ſexageſimum non poteſt. Craſſa & nigra, in totum exitioſa eſt: eoque magis, quò pauciore redditur mole. Tuta tamen eſſe interdum, & ſalutaris poteſt, ubi declinantibus (ut ſuperius retuli) atræ bilis morbis, noxius humor robore naturæ

Craſſa alba.

Craſſa ſubrubra.

Craſſa rubra.

Craſſa nigra.

ex-

excluditur. Quo craſſior in morbis acutis urina eſt, eò deterior eſt. Jam etiam cruditatis nota plus terrere in urinæ conſiſtentia quàm in colore debet. Quæ urina lentore craſſitieque oleum, vel etiam commota refert: liqueſcere corpus, vel tabe, vel hectica febre vel hydrope ſignificat. Si urina prius ſplendida, externo frigore craſſeſcit, & matulam alba lentaque ſorde onerat, iterumque igne ſoluta, colorem recipit ſuum: in acutis morbis cœptam eſſe concoctionem oſtendit, alioqui nullius præcipuè notæ eſt. Si verò urina ex ſeſe, qualis jumentorum eſt, craſſa turbidaque meitur, neque igne ſolvitur, & huic multa innatant corpuſcula ex pure aut muco conflata, quæ per quietem ſpecie craſſi ſedimenti deſcendunt, reliquâ tum ferè inclareſcente urinâ, ſcire licet in renibus ulcus, vel in veſica, maximéque calculi cauſſa eſſe: aut certè has partes crudo humore præpediri. Quod ſi integris his, ſic turbida urina eſt, craſſi humoris totis venis abundantiam, morboſque longos & difficiles oſtendit: maximè verò capitis, judice Hippocrate, vel præſentes, vel imminentes dolores. Quin etiam hinc interpoſito tempore ſequi, vel lethargus, vel altus ſopor poteſt. Sæpè cum quartana ſolvitur, itemque jecinoris, & lienis morbi, & quum abſceſſus intus erupit, urina repente turbida meitur.

Oleacea.

Craſſa turbida.

Por-

Porrò ſi urina ita confuſa eſt,ut nullis ſolvi ignibus, nulla quiete poſſit: ſed nec ſuſpenſum habere ullum, nec ſedimentum videatur, continuas febres, eaſque periculoſas, & malignitate graves commonſtrat. Cæterùm molem quoque urinæ obſervare non inutile eſt. Multa enim, aut copiam indicare ſeroſi humoris, (ut in hydrope & diabete) poteſt, aut corporeæ molis conſumptionem, ut in colliquantibus febribus, aut certè exiguam alvi dejectionem Rectè enim Hippocrares animadvertit, ex multa per noctem mictione, paucam dejectionem ſequi. Urina pauca redditur bibentibus pauca, aut alia parte corporis abundè vacuatis, aut nimio calore laboréve exhauſtis atque ſiccatis. Sæpè etiam itinera impedita eſſe, vel craſſo humore, vel calculo, paucitas urinæ docet. In acuta febre, quæcunque pauca redditur propter vim morbi, aut deficiente humido, aut expellendi facultate infirma, certæ mortis indicium exhibet. Quæ modò pauca urina eſt, modò iterum copioſa, & interdum penitus cohibetur in acutis morbis, peſſima: in longis multæ durationis nota eſt. Aliquid etiam in urinæ odore eſt. Nam quæ fœtet, ſimulque craſſa eſt, & alba, cum ſedimento purulento, renum aut pudendi ulcus oſtendit. Quod ſi hæc eadem mucum quiete deponit,& mul-

Multa.

Pauca.

Malè olens.

to

to dolore excluditur, calculum eſſe in veſica monſtrat. Qui fœtor non ab his locis proficiſcitur, verùm ex altiore corpore venit, ſive in rubra turbidaque urina eſt, ſive etiam (quod rarius fit) in tenui atque clara, ſemper gravioris alicujus nota putredinis eſt. Nunc ad urinæ veniam contenta, quæ generis non unius ſunt. Sedimentum quod ὑπόϛασις græcè dicitur, incolumem naturæ calorem oſtendit: idque eò magis, quò citius in emiᄃta urina cernitur. Sed diſcernere ſedimentum, ab ea ſorde non difficillimum eſt, quæ à renibus, vel à veſica deſcendens, urinam turbat, & poſt in ea ipſa veluti craſſamentum quoddam ſubſidet. Quod in medio ſuſpenſum eſt, (ἐναιώρημα Græci dicunt) infirmiorem naturæ vim arguit: nubes eò adhuc magis debilem. Imbecilliſſima oſtenditur, ſi nihil urina vel ſedimenti, vel ſuſpenſi, vel nubecularum habet: eſtque ea res in ægrotis apprimè horrenda: ſanis autem accidere interdum citra magnum incommodum poteſt. Porrò optimum ſedimentum eſt, quod mole ſubſtantiâque mediocri ad imum matulæ ſubſidens, album, leve, & æquale eſt: idemque latum inferius, & ſuperius acuminatum. Optima quoque, & ſuſpenſum, & nubes ſunt, alba, lævia, & æqualia. Minus bonum ſuſpenſum eſt, quàm ſedimentum: utrumque melius nube eſt.

Urinæ ſedimentum.

Suſpenſum urinæ.

Nubes.

Sedimentum optimum, itemque ſuſpenſum & nubes.

Quod-

Contentum tenue. Quodcunque autem tenue contentum eſt, cruditatis & incipientium argumentum morborum præbet: craſſum autem multum *Craſſum.* eſſe materiæ non coctæ docet: tametſi id quoque judicationem comitari longarum *Rubrum.* ægritudinum ſolet. Contentum rubrum, *Venetum, itemque lividum, & nigrum.* bilis caloriſque ſoboles eſt. Venetum & lividum, magiſque etiam nigrum, oppreſſi naturæ caloris. Contenta bona, quò magis ad imum ſidunt, matulæ tamen non contacto fundo, hoc meliora ſunt. Quibus per morbos citò contenta in urina cernuntur bona, hi citò quoque judicantur. Omnia autem contenta inferiora, potiora ſublimoribus ſunt. Quæ quarto die in febribus nubeculam ſubrubram urina exhibet, ſeptimo liberat: modò reliqua etiam pro ratione reſpondeant. Tenuis autem urina ac bilioſa, quæ viciſſim modò melior fieri, modò pejor videtur, longioris mali nota eſt: quæ ſi diutius ſic fertur, periculum non leve habet. Urina præter rationem colore, & ſubſtantiâ, & contentis matura, ſemper in morbis, potiſſimum acutis, ſuſpecta eſt. Si quid boni in urina ſubſedit, idque repentè non amplius ſequitur: dolores & mutationes ſignificantur. In febribus incertis nubeculæ nigræ, quartanam prænun*Semen in urina.* tiant. Proximum nunc eſt ea intueri, quæ urinæ permiſcentur. Si ſemen ineſt, id tenue

nue ac leve eſt, ſemperque urinæ innatat: pituita autem craſſa, tenaxque, & cohærens eſt. Pus permotá urinâ diſſolvitur, ac quoquoverſum fertur. Utrumque hoc quiete ſubſidet. Porrò ſi quædam in urina quaſi ramenta cernuntur, toſtos eſſe in venis ſuccos docent. Si ſimilia capillis ſunt, extorrentem in renibus calorem, tenacemque eſſe humorem teſtantur: Quamquam filamenta albis capillis ſimilia ſæpè in Venereo ſeminis profluvio, & fœminarum albo fluore cernuntur. Si veluti exiguæ innatare carunculæ in urina craſſa cœperint, renes docent exulceratos. Scabies autem veſicæ ſignificatur, ſi cum urina craſſa quædam furfuri non diſſimilia feruntur. Eadem ſi in tenui apparent, colliquantem ardorem febris notant. Arenarum autem mictio, calculum in rene, aut in veſica arguit. Si in urina fœtida pus aut ſquamulæ ſunt, veſica exulcerata eſt: ſin minus, extorrens ex ſquamulis febris ſignificatur. Squamulæ tamen tutiores, quoniam tenuiores, quàm furfuracea ſunt. Si in urinæ ſuperficie quædam pinguia ac araneorum telis quid ſimile innatat: aut ſi (quod leviùs eſt) divulſa, & quaſi ex oleo injecta puncta ſunt, ſcire licet ardentiſſima febri, vel certè hecticâ, vel tabe corpus liqueſcere. Si verò cumulatim hæc, brevique eſſe cœperunt, calore re-

Pituitæ. *Pus.* *Ramenta.* *Capilli.* *Carunculæ.* *Furfuracea.* *Sanguis.* *Arenæ.* *Squamulæ.* *Pinguia.*

renes occupante, eorum ſubeſt colliquatio: Peſſima ante rigorem oleacea urina eſt. *Urinæ corona.* Corona quoque urinæ obſervari non ſine cauſſa debet. Nam ſi hæc meliorem, quàm reliqua urina colorem exhibet, ſalutem prænunciat: ſi deteriorem, periculum. Tenuis, albaque corona, aquoſi ſanguinis nota eſt: craſſa & alba, pituitoſi: ruffa, temperati: rubra, itemque ignea, bilioſi & vehementer toſti: livida atque nigra, melancholici. Itaque utraque hæc peculiaris, tum morbo comitiali, tum melancholiæ eſt. *Bullæ.* Si bullæ in corona multæ integra ſerie circumſiſtunt caput dolere oſtendunt: idque eò magis, quò illæ coloratiores ſunt: & minus, quò magis albæ. Bullæ per urinæ ſparſæ ſuperficiem, nihil ſuper capite ſignificant, ſolius cruditatis, obſtructionis, imbecilli caloris nuntiæ. Quibus in tenui urina, & ſedimentis vacua, bullæ cernuntur: ferè hi longa, magnaque renum obſtructione affecti ſunt. Tum autem bullas has in craſſa urina eſſe cœpiſſe melius eſt. Majores bullæ, latéque per urinæ coronam fuſæ, dolores minui, qui prius fuerant docent. Subeſſe autem deſtillatio creditur, ſi bullæ inſtar exigui grani parvæ in corona hærentes, agitatâ urinâ, deorſum pelluntur, iterumque ad coronam aſcendunt. Illud in genere noviſſe

viſſe oportet, urinæ colore intemperiem ſignificari: ſubſtantiâ craſſa aut turbulenta, humoris vitium: confuſione, putredinem: admiſtis, certam loci affecti cognitionem.

Præſagia ex ſudoribus.

Noviſſimè de ſudoribus dicam, quos eſſe bonos conſtat, ſi poſt notas concoctionis toto corpore erumpunt: itemque ſi per febres intermittentes, decedentibus acceſſionibus, aut per judicationes continuarum febrium ubertim effluunt, morbumque vel finiunt, vel multum levant: tum, qui veluti guttis quibuſdam effunduntur, & evaporant, quique expurgatæ alvo ſuccedunt &, jam craſſiore dempta morbi materia, id quod reliquum eſt tenuioris, exhauriunt. Mali vero his contrarii ſunt, maximèque ſi ex capite ſolum, aut è fronte ceruicibuſve feruntur. Peſſimi autem iidem hi ſunt, ſi ſimul etiam frigent. Siquidem in acuta febri, mortis indices: in mitiore, longæ durationis ſunt. Mali etiam judicantur non continuati, ſed interfecti; parique ratione inutiles nimium multi, quique morbum non minuunt. Hunc enim ipſum tum longum fore, manifeſtum eſt. Horrorem poſt ſudores incidere, tutum non eſt. Sub exolutis viribus, atque ſyncope, pauco tenacique ſudore frontem madeſcere, valde

malum: concidente verò jam tum pulſu, citæ mortis indicium eſt. Copioſi ſudores calidi, frigidive, quique continenter fluunt: frigidi, graviorem morbum: calidi, leviorem teſtantur. Ferè autem ſic incidit: ut cum erupturi ſudores ſunt, primum ferri à capite incipiant, ac dein paulatim è reliquis membris. Magna autem ex parte, abundantius ſudores poſteriore corpore emergunt, quàm anteriore, & ſuperiore quàm inferiore. Eos etiam magis ſomnus fundere quàm vigilia ſolet.

INDEX RERUM

ſuccinctus, quæ hoc opuſculo continentur.

A.

ABortus præſagia. 222
Abſceſſus præſagia in febribus. 24. & 36
Aegroti officium. 260
Aegroti mens atque mores. 261
Alphos. 229
Alvi profluvium. 133
Aneuriſma 247
Anhelatio. 121
Angina. 87
Angina notha. 90
Ani inflammatio. 155
Animi defectio. 124
Appetentia canina. 128
Aquæ metus. 63
Articularis morbus. 223
Aſcites. 175
Atra bilis. 170
Attonitus morbus. 71
Atrophia. 48
Aurigo. 170

B.

BOulimos. 128

C.

Cachexia. 48
Calculus renum, 183
Calculus veſicæ. 192
Cancer. 239
Capitis dolor. 56
Carbunculus. 234
Caros. 66
Catalepſis. ibid.
Cerebri vulneratio. 90
Chiragra. 225
Cholera. 132
Cibi cupiditas & faſtidium. 128
Coli dolor. 144
Coli inflammatio. 148
Colis ulcus. 201
Coma. 67
Comitialis morbus. ibid.
Cordis palpitatio. 124
Cordis vulnus. 126

D.

Dejectio cruenta quæ fit cauſa jecinoris. 159
Delirium. 58
Deſtillatio. 78
Dierum judicialium ratio. 42
Dyſenteria. 139
Diabetes. 191

E.

Elephantia. 51
Eryſipelas. 235
Exanthemata. 230

Febris

F.

Febris ardens. 6
Febris continens non putrida. 3
Febris continens putrida. ibid.
Febris continua. 4
Febris cotidiana. 17
Febris diaria. 1
Febris exitialis ſigna, 8
Febris hectica. 45
Febris implicationes. 19
Febris lenta. 12
Febris longæ ſigna. 23
Febris periculoſæ ſigna. 21
Febris peſtilentialis ſigna. 27
Febris quartana. 15
Febris ſemitertiana. 19
Febris tempora. 26
Febris tertiana intermittens. 13
Febris tertiana notha. 15
Fiſtula. 243
Fœtus in utero mortui ſigna. 222
Furor 62

G.

Gangræna. 233
Gulæ vulnus 155

H.

Haemorrhoides. 153
Hydrops. 173

I.

Iecinoris corruptio. 166

Jecinoris imbecellitas. 159
Jecinoris inflammatio. 163
Jecinoris intemperies, 157
Jecinoris obſtructio. 161
Jecinoris ſchirrhus. 162
Jecinoris vulnus. 182
Ignis ſacer. 236
Impetigo. 228
Impraegnationis impedimenta 218
Impraegnationis notae. 219
Incubus. 70
Inflammatio. 233
Inteſtinorum laevitas. 137
Inteſtinorum vulnus. 155
Iſchias. 225
Judicatio optima. 39
Judicatio in quae incidat tempora & in quae mors. 40
Judicatio ſitne futura vel non. 39
Judicationis ſigna. 30
L.
LEthargus: 65
Leuce. 229
Leucophlegmatia. 174
Lienes magni. 49
Lienis inflammatio. 169
Lienis tumor. 167
Lippitudo. 82
Lumbrici. 149
MElancholia. 60

Menſtrua, 215
Menſtruorum fluor. 217
Menſtruorum retentio. 216
Meſenterii inflammatio. 157
Meſenterii tumor. 156
Mictio cruenta à renibus orta. 188
Mictio quæ à veſica cruenta eſt. 195
Mola. 211
Morbi acuti & ancipites. 249
Morbi acuti & lethales, ibid.
Morbi breves & ſalutares. ibid.
Morbl longi & ancipites. ibid.
Morbi longi & ſalutares. ibid,
Morbi longi & lethales. 250
Morbi difficiles itemque faciles. 253
Morbi ſingularum ætatum. 255
Morbi ſingulorum anni temporum. 256. & 257
Morbi qui ab Aquilone, qui ab Auſtro. 260
Morborum mutuæ ſucceſſiones, 251
Morborum tranſitiones aliorum in alios. 250
Morborum præſagia è cæli ſumpta tempeſtatibus 158
Mulieris fluor. 217

N.

NErvorum diſtentio. 75
Nervorum reſolutio. 73
Nervorum rigor. 77

P.

PApulæ. 236
Partus difficilis notæ. 223
Pectoris ſuppuratio. 112

Pectoris vulnus. 123
Peripneumonia. 101
Peritonæi dolores. 149
Phagedena. 243
Phrenitis. 59
Pleuritis. 92
Pleuritis notha. 100
Podagra. 225
Præſagia ab excrementis. 276
Præſagia ex ægri vultu. 264
Præſagia ex appetentia & cibi faſtidio. 275
Præſagia ex decubitu corporis. 266
Præſagia ex dejectionibus. 277
Præſagia ex inſomniis. 262
Præſagia ex præcordiis. 265
Præſagia ex pulſu. 268
Præſagia ex reſpiratione. 267
Præſagia ex ſomno & vigilia. 262
Præſagia ex ſudoribus. 289
Præſagia ex toto corpore. 266
Præſagia ex urina. 279
Prægnantium incommoda. 220
Priapiſmus. 201
Pulmonis crudum tuberculum. 106
Pulmonis eryſipelas. 105
Pulmonis vomica. 106
Pulmonis vulnus. 123
Pus. 246

R.

R*Amex.* 202

Recidivæ preſagia. 253
Renum calculus. 183
Renum exulceratio. 187
Renum inflammatio. 181
Renum vulnus. 190

S.

SAnguis. 245
Sanguinis è naribus fuſio. 85
Sanguinis è naribus fluxuri ſigna. 32
Satyriaſis. 201
Scabies. 227
Schirrus. 237
Seminis profluvium. 200
Septi transverſi vulnus. 126
Sideratio. 233
Signa profluvii alvi, 34
Singultus. 129
Spiratio difficilis. 121
Strumæ. 238
Sudoris ſigna. 34
Suffuſio. 80
Syncope. 125
Sanguinis ſputum 107

T.

TAbes. 117
Tabes dorſalis. 191
Teneſmus. 142
Teſticuli inflammatio. 206
Tonſillæ. 86
Tormina. 139
Tumor ſine ſenſu laxus. 237

Tuſſis

Tuſſis. 119
Tympania. 176

V.

VArix. 247
Ventriculi imbecillitas. 126
Ventriculi inflammatio. 131
Ventriculi vulnus. 155
Veſicæ exulceratio. 196
Veſicæ inflammatio. 193
Volvulus. 143
Vomitus. 129
Vrinæ difficultas. 198
Vrinæ fluor. 190
Vriuæ incontinentia. 199
Vrinæ retentio. 198
Vrinæ ſtillicidium. 199
Vteri aſcenſus & deſcenſus. 212
Vteri convulſio. 213
Vteri exulceratio. 208
Vteri inflammatio. 206
Vteri inflatio. 210
Vteri hydrops. 210
Vteri ſchirrus. ibid.

FINIS.

PARERGOTATOS

Suppuratio 112